

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

STAR

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCH

SANAT VE TASARIM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

Yıl / Year: 2023

STAR - SANAT VE TASARIM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

T.C. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi yayınıdır.

e-ISSN

2757-6736

Yıl (Year)

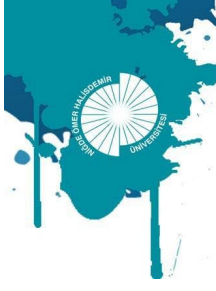
2023

Cilt (Vol)

4

Sayı (Issue)

6

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES

SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Yıl / Year: 2023

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

STAR - SANAT VE TASARIM ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YAYIN KURULU

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi **Menekşe SAKARYA**

Baş Editör

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

Doç. Dr. **Esra VAROL**

Yardımcı Editör

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

Doç. Dr. **Şemsi ALTAŞ**

Yardımcı Editör

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü)

SAYININ ALAN EDİTÖRLERİ

Prof. Dr. **Feyzan GÖHER**

Müzik

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü)

Prof. Dr. **Mehmet EKİZ**

Sanat Tarihi

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü)

Prof. Dr. **Semiha AKÇAÖZOĞLU**

Mimarlık ve Yapı Tasarımı

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü)

Prof. Dr. **Damjana CELCAR**

Textile and Fashion Design

(Fakulteta za dizajn Fashion Design)

Doç. Dr. **Engin ASLAN**

Güncel Sanatlar

(Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü)

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES

**SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ**

Yıl / Year: 2023

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

Doç. Dr. Esra VAROL

Tekstil ve Moda Tasarımı

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

Doç. Dr. Engin KAPKIN

Endüstriyel Tasarım

(Eskişehir Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Endüstriyel Tasarım Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Deniz ÖZESKİCİ

Grafik Sanatlar / Fotoğraf

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Sanatlar Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Özgür CEYLAN

Tekstil / Sürdürülebilir Tekstil

(Eskişehir Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

Dr. Öğr. Üyesi Sema ÖCAL ÇAĞLAYAN

Resim

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Sanatlar Bölümü)

Öğr. Gör. Dr. Hilmi GÜNEY

El Sanatları

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

SAYININ

TÜRK DİLİ EDITÖRÜ

Doç. Dr. Serpil SOYDAN

Türk Dili

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü)

SAYININ

YABANCI DİL EDITÖRÜ

Öğr. Gör. Mehmet ÖZLÜ

İngilizce

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Yabancı Diller Bölümü)

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Yıl / Year: 2023

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

SAYININ TEKNİK SORUMLULARI

Öğr. Gör. Dr. **Hilmi GÜNEY**

Mizanpaj

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

Arş. Gör. **Sema ÖZESKİCİ**

Redaksiyon

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

Arş. Gör. **Tutku Ceren AKÇAM**

Redaksiyon

(Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü)

SAYININ KAPAK TASARIMI

Doç. Dr. **Kerim LAÇINBAY**

(Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü)

SAYININ HAKEMLERİ

Prof. Dr. **Esen ÇORUH** (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. **Özlem PARLAK BİÇER** (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. **Rengin ÜNVER** (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. **Suzan Duygu BEDİR ERİŞTİ** (Anadolu Üniversitesi)

Doç. Dr. **Aylin GÜNGÖR** (Balıkesir Üniversitesi)

Doç. Dr. **Elif SONGÜR DAĞ** (Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi)

Doç. Dr. **Gökçe TUNA TAYGUN** (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Doç. Dr. **Devrim BESİM YÜCEL** (Cyprus International University)

Doç. Dr. **Meryem ARGA ŞAHİNOĞLU** (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Doç. Dr. **Selda GÜZEL** (Selçuk Üniversitesi)

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Yıl / Year: 2023 Cilt / Vol: 4 Sayı / Issue: 6

Doç. Dr. **Şengül EROL** (Uşak Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Çiğdem BİLGİN** (Fenerbahçe Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Deniz EMEKÇİOĞLU** (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Deniz ÖZESKİCİ** (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Duygu KALKAN AÇIKKAPI** (Amasya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Elif AVCI** (Eskişehir Osmangazi Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Fulya SOYLU BAĞÇECİ** (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Hava ÖZDOĞAN** (Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Melih KURNALI** (Konya Teknik Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Merve ÖZKAYNAK YOLCU** (Amasya Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Mustafa YEĞİN** (Çukurova Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Şakir ÖZÜDOĞRU** (Eskişehir Teknik Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi **Tolga YILMAZ** (Eskişehir Teknik Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. **Erdem KÖYMEN** (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. **Işıl RUHİ SİPAHİOĞLU** (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)

Öğr. Gör. Dr. **Tuba AKAR** (Mersin Üniversitesi)

Arş. Gör. Dr. **Seval YILMAZ** (Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi)

Dr. **Ayşen Cevriye BENLİ** (Toros Üniversitesi)

Dr. **Burcu ÖZER** (Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi)

Dr. **Suzan ARSLAN** (Trakya Üniversitesi)

Dr. **Zeynep BASKICI KAPKIN** (Eskişehir Teknik Üniversitesi)

DERGİNİN TARANDIĞI DİZİNLER

ACAR Index (Academic Researches Index), **ASI Index** (Advanced Science Index), **ASOS** (Akademia Sosyal Bilimler İndeksi), **DRJI Index** (Directory of Research Journals Indexing), **ESJI Index** (Eurasian Scientific Journal Index), **INDEX COPERNICUS**

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Yıl / Year: 2023

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

Değerli Okuyucular,

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi yayını STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, yayın hayatına 2020 yılı Aralık ayında başlayan hakemli bir yayın organıdır. Dergimizin 6. sayısını siz okuyucularımız ile paylaşıyor olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, alanyazına nitelikli katkılar sunmayı hedeflemiş olan araştırma ve derleme makalelerini, elektronik ortamda bilim ve sanat dünyası ile paylaşmayı misyon edinmiştir. 30 Haziran 2023 tarihinden itibaren DergiPark'ın konu değişikliği talebi doğrultusunda dergimizin alan ve alt konu başlıkları güncellenmiştir. Disiplinler arası, sanat ve tasarım araştırmaları alanlarında Türkçe ve İngilizce yayınları kabul eden dergimize ait konu başlıkları sıralaması aşağıda belirtilmiştir:

- **Mimari ve Tasarım Alanı:**

Görsel İletişim Tasarımı: Fotoğraf, Grafik Tasarım, Görsel İletişimde Bilgisayar Destekli Tasarım, Görsel Tasarım, Göstergebilim, İllüstrasyon,

Mimarlık: İç Mimari Tasarım, Mimari Miras ve Koruma, Mimari Tasarım, Sürdürülebilir Mimari,

Tasarım: Endüstriyel Ürün Tasarımı, Tekstil ve Moda Tasarımı,

- **Sanat ve Edebiyat Alanı:**

Geleneksel Türk Sanatları: Ciltleme Sanatı, Çini Sanatı, Eski Kumaş Desenleri, Halı-Kilim ve Dokuma, Minyatür, Geleneksel Türk Sanatları (Diğer),

Görsel Sanatlar: El Sanatları, Güzel Sanatlar, Görsel Sanatlar (Diğer),

Müzik: Müzik Algısı, Müzik Eğitimi, Müzik Performansı, Müzik Teorileri, Müzik (Diğer) Plastik Sanatlar: Heykel, Resim, Seramik Tasarımı,

Sanat Tarihi, Teori ve Eleştiri: Kültürel ve Doğal Miras, Mimarlık Tarihi, Mimarlıkta Estetik, Resim Tarihi, Sanat Tarihi.

STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi; sanat ve tasarım alanlarındaki araştırmalarını, araştırmacılara ve okuyuculara hızlı ve ücretsiz şekilde sunmak için, dergi editörlüğüne gönderilen makaleleri doğru ve bilimsel bir hakem değerlendirme sürecinden geçirmekte ve kabul edilmesi halinde çevrim içi olarak yayınlanmaktadır. Dergi, sürecin her aşamasında, hakemlerin ve yazarların isimlerinin saklı tutulduğu çift kör hakemlik sistemini elektronik makale değerlendirme ve takip sistemi içerisinde kullanmaktadır. Dergideki makaleler; Haziran ve Aralık ayları olmak üzere yılda iki sayı ile yayımlanmaktadır. Dergimiz çeşitli uluslararası dizinlerde taranmaktadır.

STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisinde, 01 Eylül 2022 itibariyle yazarların iThenticate ya da Turnitin programlarından alınmış Benzerlik Raporunu sisteme yüklemeleri istenmiş raporlarda % 15 in altında benzerlik oranı çıkan makaleler değerlendirmeye alınmıştır. Dergimize makale göndermek isteyen yazarlarımız, dergi sayfamızı (<https://dergipark.org.tr/tr/pub/stardergisi>) ziyaret ederek çalışmalarını gönderebilirler. Yayımlanacak yazıların etik sorumlulukları yazara, telif hakkı Niğde Ömer

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Yıl / Year: 2023

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

Halisdemir Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesine aittir. Kaynak gösterilmesi şartı ile yayınlarımız, tüm araştırmalarda atıf olarak kullanılabilir.

Bu sayıya araştırmaları ile destek olan değerli yazarlarımıza, değerli görüşleri ile katkı sağlayan hakemlerimize ve siz okuyucularımıza teşekkür eder, çalışmalarınızda başarılar dileriz.

STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi Yayın Kurulu adına,

Dr. Öğr. Üyesi Menekşe SAKARYA
(Baş Editör)

Yıl / Year: 2023

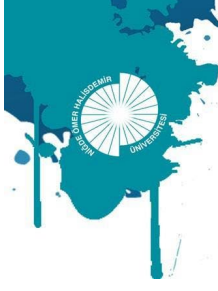
Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

- Araştırma Makalesi (Research Article)
PERCEPTUALITY OF COLOR IN ARCHITECTURE: DE STIJL AND BRUTALISM EXAMPLES
MİMARLIKTA RENGİN ALGISALLIĞI: DE STIJL VE BRÜTALİZM ÖRNEKLERİ
Adil Ömer ÇAMAŞ, Emine KÖSEOĞLU1-9
- Araştırma Makalesi (Research Article)
BURSA'DA MÜZE OLARAK KULLANILAN GELENEKSEL KONUTLARA BİR ÖRNEK: HÜSNÜ ZÜBER EVİ VE RESTORASYONU
AN EXAMPLE OF TRADITIONAL HOUSES USED AS A MUSEUM IN BURSA: HÜSNÜ ZÜBER HOUSE AND ITS RESTORATION
Betül BAKIR, Nur URFALIOĞLU.....10-32
- Araştırma Makalesi (Research Article)
SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLKELERİNİN YERE BAĞLILIK (AİDİYET) ÖLÇÜTÜ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL BAHÇELİEVLER MERKEZ MAHALLESİ
EVALUATION OF SOCIAL SUSTAINABILITY PRINCIPLES WITH PLACE ATTACHMENT PARAMETER: İSTANBUL BAHÇELİEVLER NEIGHBORHOOD
Senanur Kevser GÖKSOY, Orhan HACISİNANOĞLU.....33-56
- Araştırma Makalesi (Research Article)
BİR HAZIR GİYİM FİRMASINDA TASARIM SÜREÇLERİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖRNEK UYGULAMA
SAMPLE PRACTICE FOR IMPROVING DESIGN PROCESSES IN A READY-TO-WEAR COMPANY
Sümeyya EMİROĞLU, Saliha AĞAÇ.....57-69
- Araştırma Makalesi (Research Article)
DAYLIGHT IN LIBRARY DESIGN AND NATURAL LIGHT DISTRIBUTION: OSTİM TECHNICAL UNIVERSITY LIBRARY
KÜTÜPHANE MEKANI TASARIMINDA GÜN IŞIĞI VE DOĞAL IŞIK DAĞILIMI: OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ ÖRNEĞİ
Tuğçe ÇELİK, Nurgül İNAN.....70-89
- Araştırma Makalesi (Research Article)
MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ MOBİL MÜZİK UYGULAMALARI TERCİHLERİ
MUSIC TEACHER CANDIDATES PREFERENCES FOR MOBILE MUSIC APPLICATIONS
Emre SEZER, Ebru TEMİZ.....90-101

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

Yıl / Year: 2023

Cilt / Vol: 4

Sayı / Issue: 6

- Araştırma Makalesi (Research Article)

YEREL ÜSLUPTA BİR YAPI; ÜRGÜP RÜŞTİYE MEKTEBİ

A BUILDING IN A LOCAL STYLE; ÜRGÜP RÜŞDİYE SCHOOLS

Aytülü DIRİK.....102-122

- Araştırma Makalesi (Research Article)

UŞAK İLİ DERİ İŞLETMELERİNİN “SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK” KAVRAMINA BAKIŞ AÇILARI VE İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDA DERİ YÜZEY TASARIMINDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

PERSPECTIVES OF LEATHER COMPANIES IN USAK PROVINCE ON THE CONCEPT OF 'SUSTAINABILITY' AND EXAMPLES OF APPLICATION IN LEATHER SURFACE DESIGN WITHIN THE SCOPE OF COLLABORATION

Beyhan PAMUK, Şengül EROL, Esra SUNERLİ TOPAN, Fatih YALÇIN.....123-136

PERCEPTUALITY OF COLOR IN ARCHITECTURE: DE STIJL AND BRUTALISM EXAMPLES

MİMARLIKTA RENGİN ALGISALLIĞI: DE STIJL VE BRÜTALİZM ÖRNEKLERİ

Adil Ömer ÇAMAŞ¹, Emine KÖSEOĞLU²

Received: 03.11.2022

Research Paper

Accepted: 27.12.2022

Abstract

Color, which is a function of light, is one of the architectural design components and features that make up the physical environment, and it affects the perception of space through the sense of sight. The use of color in spaces creates different experiences and meanings by affecting the atmosphere of the space. In this context, in this study, the perceptual reflections of the concept of color in space were examined and exemplified through De Stijl and Brutalism movements. This study was designed in a qualitative research design. De Stijl and Brutalism are handled as cases, in this respect the research is a holistic multiple case study. The data collection technique applied to the cases is document review. Hermeneutic phenomenology was chosen as the analysis method. According to the analysis made, as a result of the De Stijl movement focusing on three basic colors, it can be concluded that the color acts as a landmark for other installations in this movement. On the other hand, in the Brutalism movement, it can be concluded that while the color takes its existence from the selection of the material, it can provide an appearance of integrity embedded in its background in an unnatural physicality.

Keywords: Color, Space, Perception, De Stijl, Brutalism.

Öz

Işığın bir fonksiyonu olan renk, fiziksel çevreyi oluşturan mimari tasarım bileşenlerinden ve özelliklerinden biri olmakla birlikte, görme duyusu yoluyla mekân algısını etkiler. Mekanlarda renk kullanımı, mekân atmosferini etkileyerek farklı deneyimler ve anlamlar oluşturur. Bu bağlamda, bu çalışmada, mekânda renk kavramının algısal yansımaları irdelenmiş ve De Stijl ve Brütalizm akımları üzerinden örneklenmiştir. Çalışmada, nitel araştırma deseninde kurgulanmıştır. De Stijl ve Brütalizm birer durum olarak ele alınmıştır, bu yönüyle araştırma bütüncül çoklu durum çalışmasıdır. Durumlara uygulanan veri toplama tekniği doküman incelemesidir. Analiz yöntemi olarak hermenötik fenomenoloji seçilmiştir. Yapılan analize göre De Stijl akımının üç temel renge odaklanması sonucu, bu akımda rengin diğer kurulumlar için bir işaret öğesi gibi davrandığı, genel sonucuna ulaşılabilir. Öte yandan, Brütalizm akımında, renk varlık sebebinin malzemenin seçiminden alırken, doğaya aykırı bir fiziksellik içinde arka planına gömülü bir görünüm bütünlüğü sağlayabildiği izlenimine varılabilir.

Anahtar Sözcükler: Renk, Mekân, Algı, De Stijl, Brütalizm

¹ Adil Ömer Çamaş, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Yüksek Lisans Öğrencisi. Mimar Sinan Fine Arts University, Master of Architecture Student, adilomercamas@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1268-991X.

² **Corresponding author:** Assoc. Prof. Dr. Emine Köseoğlu, Fatih Sultan Mehmet Vakıf University Faculty of Architecture and Design, koseogluemine@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2457-7659.

- **Citation:** Çamaş, A.Ö. ve Köseoğlu, E. (2023). Perceptuality of Color in Architecture: De Stijl and Brutalism Examples. STAR - Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 1-9.
- **Plagiarism / Ethics:** This article has been reviewed by at least two referees and it has been confirmed that it does not contain plagiarism and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/pub/stardergisi/policy>

Introduction

The way people communicate with their environment is shaped according to their needs. The concept of design emerged with the need for basic shelter; however, it has become an important tool for the physical, psychological, social and cultural relations that people establish with their environment (Norberg-Schulz, 1974: 27, 85, 167, 195). The concept of design and its products of all sizes regulate and affect not only the relations of people with their environment but also their relations with other people through the environment. In this context, it becomes possible to talk about various tools and features of communication. These objects as the outputs of such communication mechanisms which are the products of design at different scales and whose number can be increased, such as cities, buildings, buildings, building elements, equipment, tools, materials, printed and digital publications, make human life possible and facilitate while the perceptual dimensions, features and characteristics of the products in question. Color is one of these tools or features (Birren, 1969: 397) that provide the reciprocal interaction between human and their environment. In this sense, the meanings are also designed and/or become the subject of design. In other words, resulting from the features of the mediating tools like color, meanings also direct this interaction.

In this context, the phenomenon of color in design comes to the fore both as a design object and as one of the perceptual elements and features that design products reflect. The aim of this study is to re-read the perceptual characteristics of color in De Stijl and Brutalism from the perspectives of the authors of this study using hermeneutic phenomenology. In the study, this re-reading through was realized by subjectively interpreting basic information about the movements and images of selected prominent buildings, collected from the literature.

The Concept of Color in Architecture and Its Perceptuality

While the colorful drawings made on the cave walls about 40,000 years ago depict the environment of human beings, revealing the instinct of reflection; more recently, the color wheel (Kalaycioğlu and Aras, 2015: 964-965), created by Isaac Newton in 1666, continues to take its place as one of the basic art subjects in today's architectural education by being transmitted for centuries. On the other hand, the effects of the use of color in architecture on space design have been examined under various headings in the research literature (Wilber, 1942; Caivano, 2006; Convertino, Di Turi and Stefanizzi, 2017; Rahimi and Dabagh, 2018; Zimnicka, Balanicka and Kroll, 2022; Adamska, Nocuń, Ratajczak and Záruba, 2022). For example, the use of color can make the physical features of the space relative by affecting the perception of space; it can also change, transform, increase or reduce space by producing symbolic, associative and cognitive meanings (Gibson, 1954: 304, 307). In this context, perceptually, color can create thermal effects, mass effects, dimensional effects, time effects, and auditory effects in space (Kalaycioğlu and Aras, 2015: 970-971).

In studies on the emotional and semantic counterparts of color, it has been found that red activates power, joy and happiness; it creates a dynamic and lively effect in the space where it is used. It has been found that orange energizes and stimulates creativity and ambition.

Yellow brings joy and reveals wisdom, intuitive understanding; green creates a peaceful and serene environment that relieves physical and mental fatigue; blue evokes calmness and hope. It has been found that white is a representation of purity and cleanliness (Manav, 2015: 22-23). However, color preferences in spaces or the way colors are perceived may differ according to the gender (Köseoğlu and Çelikkayalar, 2016: 60-64), age and culture of the user or the person perceiving the space (Özdemir, 2005: 395-397).

Despite the varying effects caused by the user, the designers were able to shape their designs by consciously using the effects of colors on the space. In this respect, it can be said that the use of color can be directed, manipulated and objective by the designer. Color is an important design tool in manipulating and perceptually directing the dimensions of the space. According to Özdemir (2005: 395, 397-398), warm colors give a feeling of closeness and cold colors give a sense of distance, but this effect is determined by the saturation of the colors before their temperatures. For example, warm colors and dark values cause spaces to be perceived as inferior.

Color, on the one hand, together with natural and artificial elements, has an important effect on the creation of the border, which is one of the important components that define the phenomenon of space (Altan, 2015: 36-61). On the other hand, with the use of color, orientation in a space can be achieved and the space can be easier to read. It becomes possible to mark a place and make it visible with color (Yıldırım et al., 2019: 108-115; Hidayetoğlu, Yıldırım and Akalın, 2012: 54-57). In addition, colors can be local and/or global components in creating the identities and collective images of spaces and cities (Zybaczynski, 2014: 88-91). For example, the Greek island of Santorini is a place that has created an image in the minds with its blue-white colors.

Furthermore, phenomenological reflections could be noted in addition to the above-mentioned symbolic meanings of color in architecture. For instance, contemporary architects such as Peter Zumthor and Tadao Ando, while highlighting the phenomenological dimensions of spaces, knew very well the gray neutral of concrete, which stands behind, forms the background, and disappears according to its place, sometimes emphasizing/caring what is in front of it/inside, prioritizing light, function and meaning. They have clearly demonstrated this in their construction. The gray nudity of concrete has been able to show in the buildings of architects that simplicity is the means and even the founder of the direct relationship created with what is seen.

Methodology

This study was designed in a qualitative research design. De Stijl and Brutalism are handled as cases, in this respect the research is a holistic multiple-case study. The reason why both movements were chosen as research subjects is that they are tools for experiences of several spatialities, although the color is apparently at the forefront. In the use of color in De Stijl, three basic colors were used physically, but the use of color became a tool in the formation of mass, form and space. In the Brutalism movement, on the other hand, although the color of

the buildings is the most dominant feature, color reveals its existence with the material. Making a sensory-experiential-perceptual reading of color in the context of the aforementioned cross-relationships constitutes the originality of this study. The data collection technique applied to the cases is document review. The information and photographs selected from the literature were examined by the authors to create an experience about the movements. Hermeneutic phenomenology (Seamon, 1982; Seamon, 2016) was chosen as the analysis method. The interpretative reflections of the selected situations by the researchers constitute the findings.

Description of the Cases in Relation to Color

De Stijl

The birth of the De Stijl movement takes place on June 16, 1917, with the publication of the first issue of the magazine called De Stijl by Theo van Doesburg. Other founding names of the movement, whose names were pronounced by Van Doesburg, are painters Piet Mondrian and Vilmos Huszar, architect Jacobus Johannes Pieter Oud and poet Anthony Kok. The concept comes from the German word for “style”; it describes an installation of a high level of simplicity and abstraction in architecture and art, using only horizontal and vertical lines and rectangular shapes (Krispyn, 1976: 59-62). Besides, the color-box of the current is limited to the three basic colors red, yellow and blue and the three basic values black, white and gray (Figure 1).

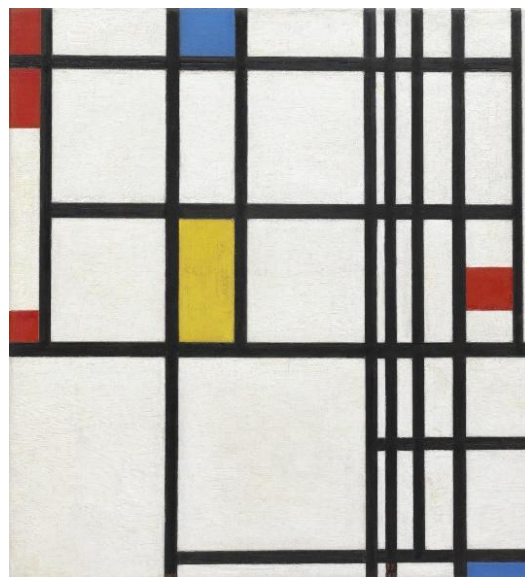

Figure 1. Piet Mondrian, Composition.

Undoubtedly, the most prominent painter of De Stijl is Mondrian. Influenced by analytical cubism, Mondrian finds this approach insufficient on the grounds that it does not contain a pure abstraction. Mondrian sought an art form with a level of clarity and order that could fully support his religious and philosophical views; such that in this artistic approach all representative components should have been disabled. Only basic geometric components (straight lines, planes, rectangles) and basic colors (red, yellow, blue) and neutrals combined

with them (black, white, gray) would be sufficient and necessary for such simplicity and clarity. Therefore, it is possible to say that in the De Stijl movement, the elements in the compositions moved away from nature as plastic and the elements in the compositions moved away from natural forms. In this respect, it is seen that the movement is one of the predecessors of abstraction (Karabaş and Güdür, 2016: 332-336).

De Stijl's counterpart in architecture is characteristically found in the Schröder House designed by architect Gerrit Rietveld in 1924 (Figure 2). The Schröder House, as an abstract color sculpture, would become De Stijl's built manifesto (Klinkhammer, 1999: 224).

Figure 2. Schröder House of Gerrit Rietveld.

Brutalism

When discussions of Modernism began after World War II, Brutalism was the first trend to criticize modern architecture and discuss its positive and negative aspects. Two types of Brutalism can be mentioned in the architectural history literature. While the first is the trend of the 1950s and later, following Corbusier and his works; the second is the Brutalism of Smithson's followers. The second one is referred to as New Brutalism in the literature, and it puts its ground on an intellectual plane, expressing much more than the built environment. However, the common feature in both is the way the structure, material and function of the building are expressed, and most importantly, the material is presented with the most natural, "hard" appearance and with unpretentious honesty (Altun, 2016: 1) (Figure 3).

Figure 3. Saint Marie De La Tourette Monastery, Le Corbusier, close to Lyon, France, 1960.

Brutalism in architecture, on the one hand, together with a massive, monolithic geometric image, imagines the use of concrete in its plain and bare state (Figure 4).

Figure 4. Trellick Tower, Ernő Goldfinger, 1972, London.

Brutalism in the 1980s, on the other hand, was perceived as the architecture of the forgotten lower classes; in grey, he was like an ugly dystopian symbol of soullessness. Rather than describing bare concrete, it evoked a dark vulgarity. Especially, after Tom Wolfe's work "From Bauhaus to Our House" published in 1981, Brutalism began to be mentioned as a representative of what is wrong in modern architecture and a phenomenon to be hated. Before long, however, as the 20th century ends, the gray naivety of concrete will begin to be understood and accepted again.

Findings: Hermeneutic Phenomenological Reading of the Chosen Architectural Movements Regarding Color

The use of color in creating meaning and influencing perception, through its manifestos, has been used in the 20th century. It has also been an important design component and a sensory and intellectual tool for architectural movements. In this context, De Stijl and Brutalism movements are discussed respectively in the following sections in a hermeneutic phenomenological manner which reflects the interpretations of the authors of this study.

De Stijl

The color phenomenon in De Stijl movement is a representative of the senses of pureness and simplicity as it uses three basic colors in a very salient manner and in a way that led to the legibility of geometric elements for both the exterior space and the interiority. The architectural object-mass slightly differentiates itself from the nature and the environment it locates while not weighing down on it where color is one of the helping elements for this constitution.

In Rietveld's design, walls appear as planes and lines forming them that slide over each other, flow, but can stand together so harmoniously as to be inseparable. Meanwhile, the basic colors used, together with the neutrals, give the feeling that the existing object is not a functional building, but an abstract expression floating in infinity, exactly as the painter Mondrian demanded. It is possible to note that despite its high level of abstraction, the building has been given a sculptural quality with the basic colors used at its critical points. Form and color flow over each other, creating tension; color is positioned as a second accent after form in this structure. Walls, furniture and structural elements become integral parts of the structure through color.

Brutalism

In Brutalism which has a collective mental image with its usage of material, the color becomes a somehow "hidden" protagonist. The color here is the main feature of the material that does not receive any intervention where modesty and assertion embody together. The sense of beauty of architectural object concretizes through the usage of architectural material concrete in its very basic visual appearance. The relationship of this "color" with nature enhances this beauty sensation as despite its assertion it looks as if, in a way, melting into the ground.

In this approach, leaving the material in its purest form establishes an intellectual background, while gray, the characteristic color of concrete, creates mental images about the textural, tactile, emotional and phenomenological dimensions of the material, allowing a color to be perceived with different dimensions and to describe architecture. Components such as concrete blocks laying solid-void appearances that form the masses or parts of the masses in horizontal and vertical directions, and the differing sensory qualities of these components such as color and texture help us to make sense of and position the phenomenological connotations of exposed concrete. The beauty phenomenon brought by the simplicity of the concrete material fascinates the sighted subject; "neutral" gray, which is opposite to nature but can also get lost in nature mysteriously, will establish a "brutal" structure for the eye that cannot see these aspects.

Conclusion

The use of color in architecture plays a critical role in constructing, designing and manipulating the perceptual, cognitive, symbolic, semantic, descriptive and emotional dimensions of space. Although the phenomenon of color, which can be associated with the use of materials, seems to be a dimension related to visual perception. Moreover, colors can stimulate different senses and feelings in space users. For these reasons, color in architecture has been one of the basic design elements as a space-constitutive and defining element.

Thanks to all these counterparts, color has taken its place in the founding manifestos of the movements formed in certain periods in the history of architecture. In this study, the De Stijl movement, which uses the basic colors blue, yellow and red, and the Brutalism movement, which exists with the neutral color of concrete, which is a building material, were interpreted.

This study attempted to reveal the perceptual reflections of color in architecture through two distinguished 20th century movements in terms of sensory, semantic and sentimental aspects of it relating to phenomenological and atmospheric extents. More studies discussing how physical characteristics of color result in several psychological responses for both designers and users would be beneficial.

References

- Adamska D., Nocuń, P., Ratajczak, T. & Záruba F. (2022). Color in medieval castle architecture in present-day Poland and Czech Republic. *Arts*, 11(1), 28.
- Altan, İ. (2015). *Mimarlıkta mekan kavramı*. İstanbul: Ofis 2005 Publishing.
- Altun, D. A. (2016). Brutalism now: rethinking Brutalism in contemporary world architecture. *Arts*, (5)3, 1.
- Birren, F. (1969). *Psychological implications of color and illumination*, Color Consultant, New York.
- Caivano, J. (2006). The research on color in architecture: brief history, current developments, and possible future. *Color Research & Application*, 31, 350-363.
- Convertino, F., Di Turi, S. & Stefanizzi, P. (2017). The color in the vernacular bioclimatic architecture in Mediterranean region. *Energy Procedia*, 126, 211-218.
- Gibson, J. (1954). The visual perception of objective motion and subjective movement. *Psychological Review*, 61(5), 304-314.
- Hidayetoğlu, M. L., Yıldırım, K. & Akalın, A. (2012). The effects of color and light on indoor wayfinding and the evaluation of the perceived environment. *Journal of Environmental Psychology*, 32, 50-58.

- Kalaycıoğlu, H. & Aras, U. (2015). İç mekan mobilyalarında renk faktörünün etkisi. *Selçuk University Selçuk-Technical Journal*, Special Issue-1, 92-973.
- Karabaş, P. A. & Güdür, A. (2016). Neo-plastisizm akımı kapsamında De Stijl hareketi ve Piet Mondrian. *International Journal of Cultural and Social Studies (IntJCSS)*, (2)2, 330-339.
- Klinkhammer, B. (1999). *The spatial use of color in early modernism*. Paper presented at the 87th ACSA Annual Meeting Proceedings, Washington, USA. Retrieved from <https://www.acsa-arch.org/proceedings/Annual%20Meeting%20Proceedings/ACSA.AM.87/ACSA.AM.87.49.pdf>
- Köseoğlu, E. & Çelikkayalar, E. (2016). Yapılı çevrede renk tercihleri. *The Journal of Architectural Sciences and Applications (JASA)*, (1)2, 57-65.
- Krispyn, E. (1976). Literature and De Stijl. In: Bulhof, F. (eds) Nijhoff, Van Ostaijen, "De Stijl" modernism in the Netherlands and Belgium in the first quarter of the 20th century. Dordrecht: Springer.
- Manav, B. (2015). Renk-anlam-mekan ilişkisi. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, (5)3, 22-27.
- Norberg-Schulz, C. (1965). *Intensions in architecture*, Cambridge: The MIT Press.
- Özdemir, T. (2005). Tasarımda renk seçimini etkileyen kriterler. *Ç.Ü. Social Sciences Institute Journal*, (14)2, 391-402.
- Rahimi, N. & Dabagh, A. (2018). Study the mental effect of color in the interior architecture of the hospital spaces and effect on the patient tranquility. *Amazonia Investiga*, 7(13), 5-16.
- Seamon, D. (1982). The phenomenological contribution to environmental psychology. *Journal of Environmental Psychology*, 2(2), 119-140.
- Seamon, D. (2016). A phenomenological and hermeneutic reading of Rem Koolhaas's Seattle Central Library: buildings as lifeworlds and architectural texts. R. Conroy Dalton & C. Hölscher (Ed.), *Take one building: interdisciplinary research perspectives of the Seattle Central Library*, in (pp.67-94). London: Routledge.
- Wilber, D. N. (1942). The role of color in architecture. *Journal of the American Society of Architectural Historians*, 2(1), 17-22.
- Wolfe, T. (1981). *From Bauhaus to our house*. New York: Picador.
- Yıldırım, K., Hidayetoğlu, M. L., Gökbulut, N. & Müezzinoğlu, M. K. (2019). Effects on students' perceptual evaluations of the wall colors used in design studios by the virtual reality method. *ICONARP International Journal of Architecture and Planning*, 7(1), 99-120.
- Zimnicka, A., Balanicka, E. & Kroll, A. (2022). Evolution in approach to colour in tall buildings' architecture on the Isle of Dogs, London, UK. *Arts*, 11(1), 9.
- Zybaczynski, V. M. (2014). Colour - important factor in preserving the local identity. *Urbanism Arhitectură Construcții*, (5)4, 87-92.

References of Figures

- Figure 1. Wikipedia (Web Source), (Date: February 20, 2021). Name of the image: Mondrian - Composition in Red, Blue, and Yellow, 1937-42, Access date: 27.10.22. https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Mondrian_-_Composition_in_Red,_Blue,_and_Yellow,_1937-42.jpg
- Figure 2. Santos, Filipe (Photographer, Artist), (Date: March 31, 2018). Name of the photo: Schröder House I, Holland: Utrecht, Access date: 27.10.2022. https://www.behance.net/gallery/67976893/Schroeder-House-by-Gerrit-Rietveld-Utrecht?tracking_source=search_projects%7CRietveld+Schroder+House https://mir-s3-cdn-cf.behance.net/project_modules/fs/6e448267976893.5b4d2001d8589.jpg (This image is used with the special permission of the photographer).
- Figure 3. Schapochnik, Fernando, (Architectural Photographer), (Date: June, 2014). Name of the photo: No name, France, Éveux, Access date: 27.10.2022. <http://fernandoschapo.com/index.php> <https://www.archdaily.com/96824/ad-classics-convent-of-la-tourette-le-corbuiser/56ddcef6e58ecea4a000001-ad-classics-convent-of-la-tourette-le-corbuiser-photo> (This image is used with the special permission of the photographer).
- Figure 4. IK's World Trip (Photographer), (Date: April 25, 2010). Name of the photo: Trellick tower, England: London, Access date: 27.10.2022. <https://www.flickr.com/photos/ikkoskinen/4552525570/in/photolist-7WhSSU-7WhTfb>

BURSA'DA MÜZE OLARAK KULLANILAN GELENEKSEL KONUTLARA BİR ÖRNEK: HÜSNÜ ZÜBER EVİ VE RESTORASYONU*

AN EXAMPLE OF TRADITIONAL HOUSES USED AS A MUSEUM IN BURSA: HÜSNÜ ZÜBER
HOUSE AND ITS RESTORATION

Betül BAKIR¹, Nur URFALIOĞLU²

Gönderim Tarihi: 08.12.2022

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 23.01.2023

Öz Abstract

Bursa'nın önemli tarihi noktalarından biri olan Muradiye bölgesinde yer alan Hüsnü Züber Evi, 19. Yüzyıl sivil mimarlık örneğidir. Yapı, 1988 yılında Türkiye'de Dağlama Sanatı'nın öncüsü, sanatçı Hüsnü Züber tarafından satın alınmış, 1988-1992 yılları arasında gerçekleşen restorasyon sonrası "Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze" adı ile açılmıştır. Sanatçı, kendi çabaları ile kurduğu ve dağlama koleksiyonunu sergilediği müze-evi, 1998 yılında, müze fonksiyonunu sürdürmesi ve koleksiyonunun sergilenmesi koşulu ile Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlamıştır. Züber'in vefatından sonra, 2015 yılında belediye tarafından yapı için restorasyon ve yeniden işlevlendirme kararı alınmıştır. Yapı, 2021 yılında tamamlanan restorasyon sonucunda "Hüsnü Züber Evi Muradiye Gençlik Merkezi" adı ile yeniden açılmıştır. Çalışma kapsamında, Geleneksel Bursa Evleri bağlamında incelenen konutun işlev değişikliği ve 2015-2021 restorasyonu tartışılmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Hüsnü Züber Evi, Müze Ev, Bursa Evleri, Geleneksel Konutlar

Hüsnü Züber House, located in Muradiye, one of the important historical regions of Bursa, is an example of 19th century civil architecture. The building was purchased by the artist Hüsnü Züber, the pioneer of the Pyrogravure Art in Turkey, in 1988, and was opened under the name of "Hüsnü Züber House Living Museum" after the restoration that took place between 1988-1992. The artist donated the museum-house, which he built with his own efforts and exhibited his Pyrogravure collection, to the Bursa Metropolitan Municipality in 1998, on condition that the continuation of the museum heritage and the exhibition of the collection. Following the death of Züber, the municipality decided to restore and re-function the building in 2015. The building was reopened as "Hüsnü Züber Evi Muradiye Youth Center" as a result of the restoration completed in 2021. Within the scope of the study, the function change of the house, which was examined in the context of Traditional Bursa Houses, and its 2015-2021 restoration are discussed.

Keywords: Hüsnü Züber House, House Museum, Traditional Bursa Houses, Traditional Houses

* Bu çalışma Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde, sorumlu yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Sorumlu Yazar: Betül Bakır, Yıldız Teknik Üniversitesi, betulbakir96@gmail.com, ORCID ID 0000-0002-8060-0094.

² Profesör Doktor, Nur Urfalıoğlu, Yıldız Teknik Üniversitesi, nururfalioglu@msn.com, ORCID ID 0000-0002-6451-193X.

- **Alıntılama:** Bakır, B. ve Urfalıoğlu, N. (2023). Bursa'da Müze Olarak Kullanılan Geleneksel Konutlara Bir Örnek: Hüsnü Züber Evi ve Restorasyonu. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 10-32.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/pub/stardergisi/policy>

Giriş

Geçmişten günümüze mimari kültürün aktarılmasında müze evler önemli bir rol oynamaktadır. Müze Ev kavramı, geleneksel konutların özgün hallerinin mümkün olduğunca korunması amacı ile müzeye dönüştürülmesini kapsamaktadır. Müze Ev olarak varlığını koruyacak olan geleneksel konutlar, bulunduğu bölgenin mimari özelliklerini taşımasının yanı sıra, önemli tarihsel olaylara tanıklık etme, toplum için önem arz eden kişilerin konutta yaşamış olması veya konutun bölge için önemli bir şahsa ait olması gibi özellikler ile diğer konutlardan ayrılmaktadır (Uz, 2007: 267). Müzeye dönüştürülen konutların, inşa edildiği dönemin özelliklerini yansıtan dekorasyon elemanları ve koleksiyonlar ile tamamlanması doğru bir yaklaşım olarak nitelendirilmektedir (Pinna, 2001: 4).

Osmanlı Devleti'nin başkentlerinden biri olan Bursa, tarihi şehir merkezi ve çevresinde gelişen külliyeleeri, camileri, medreseleri, han ve hamamları ile sonraki Osmanlı kentlerine örnek niteliğindedir. Kentin gelişim sürecinde külliyeleerin yakınına inşa edilen konutlar, zamanla mahallelere dönüşerek varlığını sürdürmüştür (Url-1). Buna bağlı olarak geleneksel konutların incelenmesi açısından geniş bir yelpazeye sahip olan Bursa'da, müze fonksiyonu verilmiş on iki adet geleneksel konut bulunmaktadır. Kentteki müze evler Osmangazi İlçesi'nde; 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi (II. Murad Evi), Hüsnü Züber Evi "Yaşayan Müze", Yaşam Kültürü Müzesi, Atatürk Evi Müzesi ve Ormancılık Müzesi, Yıldırım İlçesi'nde; Kılıç Kalkan Evi Müzesi ve Hünkar Köşkü Müzesi, Nilüfer İlçesi'nde; Mübadele Evi Müzesi, Mudanya İlçesi'nde; Tahir Paşa Konağı Müzesi ve Mütareke Evi Müzesi, Yenişehir İlçesi'nde; Şemaki Evi Müzesi olarak sıralanmaktadır.

Sanatçı Hüsnü Züber'in 1988 yılında satın alarak restorasyonunu tamamladığı ve kendi sanat koleksiyonunu sergilediği 19. yy sivil mimarlık örneği olan yapı, "Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze" adı ile sanatçının vefatına dek müze ev olma niteliğini korumuştur. 1. Grup Tescilli Yapı kategorisindeki konut, kentin tarihi rotasının önemli bir düğüm noktası olan ve bölgeye adını veren Muradiye Külliyesi'nin yakınında yer almaktadır. Yapının Devlet Konuk Evi ve Rus Konsolosluğu olarak kullanıldığı bilinmektedir. Konut, Türkiye'de Pyrogravure (Dağlama) sanatının öncüsü olan sanatçı, emekli harita mühendisi ve Yarbay Hüsnü Züber tarafından 1988 yılında harap halde satın alınmıştır (Urfalıoğlu, 1998: 2). Hüsnü Züber'in kendi çabalarıyla başlattığı ilk restorasyonda, yapının özgünlüğünü korumak adına yapıya minimum düzeyde müdahale edilmiştir. Sanatçı, Türk Kültürü üzerine yaptığı araştırmalar sırasında Anadolu'nun farklı noktalarında bulunmuştur. Bu geziler sırasında topladığı tahta kaşık koleksiyonun yanı sıra Türk Köylüsü'nün kullandığı ahşap eşyalar üzerine uyguladığı Türk motiflerinden oluşan dağlama sanatına ait geniş koleksiyonu, 1994- 2015 yılları arasında, sanatçının da içinde yaşadığı müzede sergilenmiş, bu sebeple yapı "Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze" ismini almıştır.

Sanatçının, vefatından önce, konutu Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlamak üzere tapuya koydurduğu şartlar şöyledir: "Hamzabey Mahallesi 4843 ada 15 parsel için (Makalenin konusu olan parsel); Hüsnü Züber ölünceye kadar bu evde oturmak, bu evin müze haline getirilmesi koşulu ile evinin tamamını Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne hibe etmiştir.";

Mahallesi 4843 ada 14 parsel için; “Hüsnü Züber tarafından, resim, müzik ve tiyatro kursları gerçekleştirilecek bir Sanatevi şeklinde kullanılması kaydı ile hibe edilmiştir.”

Sanatçının 2015 yılındaki vefatından sonra Belediye tarafından başlatılan restorasyon süreci 2021 yılının ortalarına kadar devam etmiş olup, süreç içerisinde Hüsnü Züber’in bağış şartına uyulmayarak işlev değişikliği kararı alınmıştır. Yapı, “Hüsnü Züber Evi Muradiye Gençlik Merkezi” adı ile 2021’de yeniden açılmıştır.

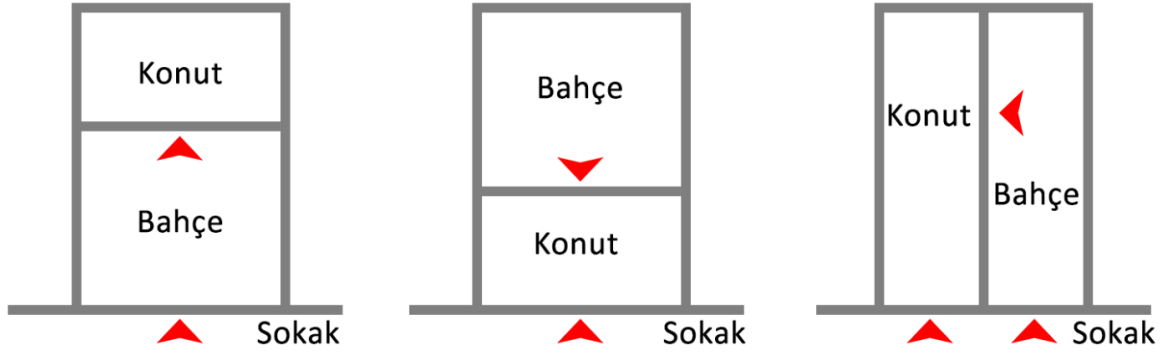
Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze’nin, Bursa’nın en eski yerleşim yerlerinden birinde yer alması ve erken dönem Osmanlı eseri olan Muradiye Külliyesi’ne yakınlığı göz önüne alınarak, bölgeye ve kente değer katan bir yapı olduğu görülmektedir. 19. yy sivil mimarlık örneği olan, 2 katlı yapının zemin katında ahır, kışık oda, taşlık; üst katında ise eyvanlı sofa, oda ve başoda bulunmaktadır. Sedat Hakkı Eldem’in Türk Evi Kitabında Abdülvahap Evi olarak yer alan yapı, dış sofalı plan şemasına sahiptir (Eldem, 1984: 204).

Çalışmanın ilk bölümünde Geleneksel Bursa Evleri’nden bahsedilecektir. İkinci bölümde, Hüsnü Züber Evi, planları, mekân organizasyonları, cepheleri, iç mekan dekorasyonu ve bezemeleri açısından Geleneksel Bursa Evleri kapsamında incelenecektir. Üçüncü bölümde ise, 1988-1992 yılları arasında yapılan restorasyona ait fotoğraf ve belgeler ile yapının 2015-2021 dönemine ait, Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından yürütülen, son restorasyon süreci boyunca çekilen fotoğraflar karşılaştırılacaktır. Sonuç bölümünde, yapıya getirilen gençlik merkezi işlevinin sonuçları tartışılacaktır.

Geleneksel Bursa Evleri

Genellikle iki katlı olan Bursa Evleri, geleneksel konutlar arasında İstanbul Evleri ile aynı kategoride incelenmektedir. Ilıman bir iklime sahip olan Bursa’da çoğunlukla dış sofalı plan tipine rastlanmaktadır. 1854 yılında kentte gerçekleşen deprem ile geleneksel konutların çoğu yok olmuştur (Baykal, 1993: 23). Müze ev olarak faaliyet gösteren en eski yapı II. Murad Evi olarak bilinen 17. Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi’dir.

Bursa Evleri’nin öne çıkan özelliklerinden biri bahçe ile olan ilişkisidir, konutlara ulaşım bahçeden sağlanabilmektedir (Görsel 1). Bahçeye meyve ağaçları ve hoş kokulu bitkiler ekilmiş, çeşme veya süs havuzu eklenerek görünüm tamamlanmıştır (Tomsu, 1941: 24). Geleneksel konutlarda mahremiyet ve dış dünya ile ev yaşamının sınırı önem taşımaktadır. Bu nedenle zemin katta sağır duvarlara sahip olan yapılar üst kattaki çıkmalar ve onları taşıyan ahşap eli böğründeler ile özelleşmektedir. Yapının parselinden dolayı hacimlerde oluşan çarpıklıklar üst katlarda gönye çıkmalar ile kullanışlı alanlar oluşturmayı sağlamaktadır. Bursa Evleri genellikle, zemin katları kargir, üst katları ahşap iskelet sistem ile inşa edilmiş örneklerdir.

Görse1. Konutlara Ulaşım, Solda Atatürk Evi Müzesi, Ortada Hüsnü Züber Evi, Sağda II. Murad Evi.

Konutların servis katı olarak tanımlanan zemin katında, taşlık ve kışlık oda bulunmaktadır. Kışlık oda, çoğunlukla ara katta düzenlenmiştir. Bu kat, asıl kat olan ikinci kata oranla oldukça sade ve daha basıktır. Taşlık bölümünde doğal taş zemin kullanılmaktadır. 17. Yüzyıl Bursa Evi örneklerinden olan II. Murad Evi'nde ahşap tek kollu olarak tasarlanan merdiven, özellikle Bursa'daki 19. Yüzyıl ahşap köşk ve konaklarında iki kollu döner merdiven şeklinde görülmektedir.

Türk Evi'nde, hacimlerdeki ısı kaybını önlemek önceliklidir (Küçükerman, 1978: 84). Bu yüzden kışlık kat olarak da adlandırılan zemin kat genellikle üst kata göre daha basıktır. Odalarda ise geniş yüzeyli camlara ulaşımın zorluğundan dolayı, pencereler ahşap kapaklar yardımı ile örtülmüş, güneş ışığını almak amacıyla tepe pencereleri eklenmiştir. Zamanla fonksiyonunu yitiren tepe pencereleri 18. yy itibari ile yapılarda kullanılmamaya başlanmıştır (Aksoy, 2011: 160). Bazı örneklerde odalardan sofaya pencere açıldığı görülmektedir. Pencereler sofada sergenleri oluşturarak, objelerin sergilendiği bir alana dönüşmektedir.

Bursa Evi'nin birinci katında; yapının plan tipini tanımlayan bölüm olan sofa bulunmaktadır. Sofadan odalara giriş genellikle tek kanatlı ahşap kapılar ile yapılmıştır. Bu katta harem ve selamlık bölümleri bulunmaktadır. Başoda olarak adlandırılan oda misafirlerin ağırlandığı bölümdür. Erkeklerle özel tasarlanan bu oda konutun en bezemeli odası olma özelliğine sahiptir ve yapının prestij alanı olarak değerlendirilebilir. Tavan döşemelerinde ahşap oyma işçilikleri, genellikle kareye tamamlanmaya çalışılmıştır. Tavan düzeninin ortasında yer alan bezemeli göbek, mekanın asıl merkezini ön plana çıkartmaktadır. Başodada birçok örnekte görülen ocak ile yer döşemesini örten halı, sedir ve perdelerin kumaş seçiminde tercih edilen parlak renkler misafirlere gösterilen özenin göstergesi niteliğindedir.

Seki altı olarak adlandırılan odaya giriş bölümü, kişinin ayakkabılarını çıkarmasına olanak sağlarken, odaya direkt ulaşıp misafirlerin rahatsız edilmemesi için ara mekan görevi görmektedir. Genellikle seki altından bir basamak yükseltilerek seki üstüne çıkılmaktadır. Buna bağlı olarak, seki altı bölümü tavan ve yer döşemesinde farklılaşarak kendi sınırını oluşturmaktadır. Bazı örneklerde kapının önüne asılan kalın perdeler ile odaya kademeli geçişin desteklendiği görülmektedir (Küçükerman, 1978: 131).

Odalarda yüklük adı verilen büyük ahşap dolaplar bulunmaktadır. Oda gündüz kullanımında gündelik işlevlerin yerine getirildiği bir alanken, gece kullanımında yüklükte bulunan döşekler ile dinlenme alanına dönüşmektedir. Türk evleri incelendiğinde sadeliğin ve minimal yaşantının ön plana çıktığı görülmektedir. Dış cephede sokağa uyum sağlayan mütevazı anlayış hakimken, iç mekanda dolap, tavan gibi bölümlerde yapıldıkları döneme göre ahşap oyma ve kalemişlerine rastlanmaktadır.

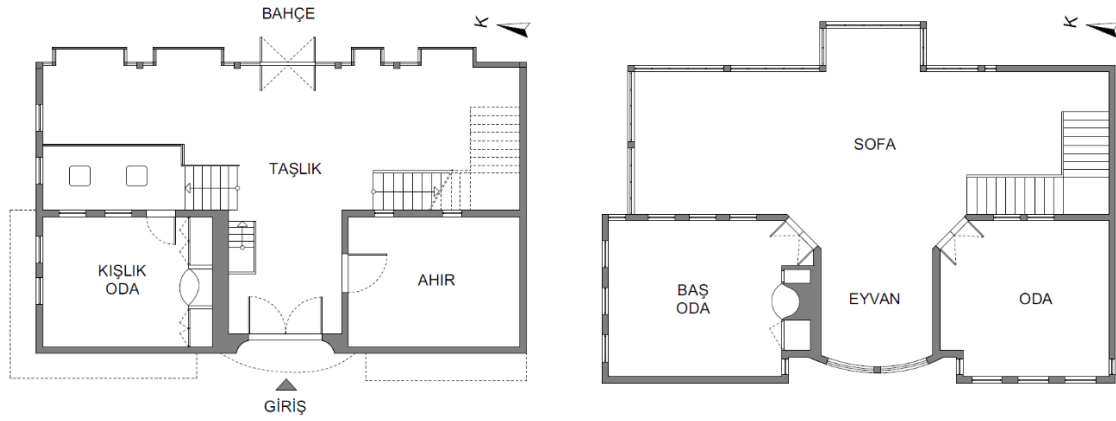
Hüsnü Züber Evi

Hüsnü Züber Evi, 1836 yılında inşa edilmiştir (Görsel 2). Sedat Hakkı Eldem'in Türk Evi adlı kitabında Abdülvahap Evi olarak geçen yapının sonraları Devlet Konuk Evi ve Rus Konsoloslugu olarak kullanıldığı bilinmektedir (Eldem, 1984: 204; Urfalıoğlu, 1998: 2). 1877 yılında Üsküp'ten Bursa'ya göç eden Seyid Kahya tarafından satın alınan konut yıllar içinde hor kullanılarak tahrip olmuştur (Urfalıoğlu, 1998: 2). Yapı, 1988 yılında sanatçı Hüsnü Züber tarafından satın alınarak restorasyon sürecine girmiştir. Hüsnü Züber, konuta müze fonksiyonu verirken, yurtdışında da örnekleri bulunan sanatçı evleri benzeri bir konseptte, zemin katta sanatçının yaptığı eserlerin sergilendiği; birinci katta da sanatçının yaşadığı, hayatını geçirdiği ev olarak tasarlamıştır. 1994- 2015 yılları arasında, Züber'in de içinde yaşadığı müze evde, sanatçının harita mühendisi ve yarbay olarak Anadolu'ya çıkmaya başladığı 1951 yılından 1960 yılına kadar biriktirdiği, 450 parça Türk köylüsünün kullandığı ahşap eşya ve 600 Türk motifinin işlendiği geniş Dağlama koleksiyonu sergilenmiş, bu sebeple yapı "Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze" ismini almıştır (Urfalıoğlu, 2022). Koleksiyonun özelliği sanatçının verdiği isimle "Dağlama", Fransızca karşılığı olarak da Pyrogravure, şeklinde yapılmış olmasıdır. Züber, bu sanatın Türkiye'deki öncüsüdür. Sanatçı, bu evde sergilediği koleksiyonu, 1994 yılında ev ile birlikte Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne bağışlamıştır.

İki katlı yapının zemin katında ahır, kışlık oda, taşlık üst katında ise sofa, oda ve başoda bulunmaktadır (Görsel 3). Hüsnü Züber Evi dış sofalı plan tipindedir. Konuta ulaşım, batı yönündeki Uzunyol Sokak'tan sağlanmakta olup yapının sokağa bakan bu cephesinde zemin kat boyunca pencere açılmadığı görülmektedir (Görsel 4). Konutun kuzey cephesi, üst katta başodaya ait çıkma ile sokağa hakim bir görünüm sunmaktadır (Bkz. Görsel 4; Görsel 5). Yapının ahşap çift kanatlı pencereleri geleneksel konutlarda kullanılan ½ oranına uymaktadır.

Görsel 2. Ahşap Eli Böğründe Üzerinde Yapının İnşa Tarihi, 1998 ve Başoda Kapısında Yapının İnşa Tarihi, 2022.

Görsel 3. Konutun Zemin Kat ve Birinci Kat Planı.

Görsel 4. 2021 Restorasyonu Sonrası Giriş (Batı) Cephesi.

Görsel 5. Kuzey Cephesinin Yıllara Göre Değişimi, Solda 1988, Ortada 2007, Sağda 2022.

Batı cephesinde özgün piriñ tokmağı ile çift kanatlı bezemesiz ahşap kapısının üzerinde Eski Türkçe ile yazılmış kapı numarası bulunmaktadır (Görsel 6). Giriş kapısının üstünde yer alan, iç mekanda eyvan bölümünü vurgulayan, yarım daire cumba, kayıtlar ile bölünmüş ahşap pencere ile ön plana çıkmaktadır (Bkz. Görsel 4).

Görsel 6. 2021 Restorasyonu Öncesi Giriş Kapısı Üzerinde Kapı Numarası, 17.

Birinci kat çıkmaları ahşap eli böğründeler ile desteklenmektedir. Giriş cephesinin sağ bölümünde yer alan çıkma üzerinde, göz hizasından yukarıda, bant pencere izlenimi veren üç adet sabit pencere ve çıkmanın girişe bakan yan yüzeyinde bir pencere bulunmaktadır. Ön cephenin sol bölümünde yer alan çıkmada yalnızca yan yüzeylerde pencereler tekrar edilmiş, çıkmanın köşesinde yer alan ahşap eli böğründe üzerine ibrik motifi ve yapının inşa tarihi (1836) işlenmiştir (Bkz. Görsel 2).

Konutun zemin katında, ahır ve kışlık oda ile giriş bölümü tanımlanırken, taş döşeme ile kaplı taşlık bölümünden arka bahçeye geçiş yapılmaktadır. Taşlık alanında yerden yedi basamak ile yükseltilmiş ahşap platform, kışlık odaya geçişi sağlamaktadır (Görsel 7).

Görsel 7. 2021 Restorasyonu Öncesi Taşlıkta Ahşap Platform.

Üst kata çıkan ahşap tek kollu sahanlıklı merdiven; Türk evi kurgusuna uygun olarak, giriş alanından görülemeyecek şekilde taşlık alanında konumlanmıştır (Görsel 8). Merdiven çıkış aksı üzerinde ahırı gören sabit bir pencere yer almaktadır.

Görsel 8. 2021 Restorasyonu Sonrası Taşlık.

Ahşap platform ile ulaşılan kışlık odanın aydınlatılması platforma bakan iki adet pencereden sağlanmaktadır. Zemin katta bezeme yalnızca bu odada bulunmaktadır. Odada bulunan ahşap dolap, orta bölümünde şerbetlik ile tamamlanmıştır. Girland/askı çelenk motif ile çevrelenen şerbetlikte dört adet taka gözü bulunmaktadır. Bu gözler arasında Barok-Ampir üslupta kıvrık dal motifleri işlenmiştir. İç bükey kısımda ise yer alan yükselti üzerine konulmuş içi çiçek dolu vazo motif, etrafında kurdele ve S ve C motifleri yer almaktadır (Görsel 9). Odanın tavanı baklava deseni oluşturan ahşap çitalı tavadır (Görsel 10). Tavan ile duvarın birleştiği iç bükey yüzeyde ise kıvrık dal ve dala sarılmış kurdele motifleri işlenmiştir (Bkz. Görsel 10). Odanın tümünde kullanılan kalemişlerinde mavi ve gri renk hakimdir.

Görsel 9. 2021 Restorasyonu Sonrası Kışlık Oda.

Görsel 10. 2021 Restorasyonu Sonrası Kışlık Oda Tavan Döşemesi.

Konutun doğu ve kuzey cephesini çevreleyen bahçesinde, giriş kapısının tam karşısında Türk evindeki su ögesini temsil eden mermer çeşme bulunmaktadır. Kademeli olarak cadde kotuna ulaşan bahçe zemini taş döşemelidir (Görsel 11). Bahçede incir, ayva ve erik ağaçları bulunmakta olup, sedir ve masalar ile oturma alanları oluşturulmuştur (Bkz. Görsel 11).

Görsel 11. 2021 Restorasyonu Öncesi Bahçe, 1998.

Merdiven bitişinin karşısında sofa bölümü geniş bir yer kaplamaktadır. Türk ahşap konut mimarisinde sofa bölümü birçok örnekte eyvan ile birlikte tasarlanmıştır (Kuban, 2017: 106). Sofanın iki oda arasında kalan bölümü eyvan olarak düzenlenmiştir. Bunun cepheye yansıması da eyvanın yarım daire biçiminde ön cepheye çıkma yapması şeklinde olmuştur. Eyvan cephesinde ayrıca, Uludağ manzarasının görüldüğü, normal pencerelerden daha yüksek kotta yapılmış, yatay pencere izlenimi uyandıran ve bütün eyvan cephesini kaplayan bir pencere bulunmaktadır (Görsel 12).

Görsel 12. 2021 Restorasyonu Öncesi Eyvan.

Uludağ manzaralı eyvan bölümünün karşısında, Muradiye Külliyesi'ne bakan açık sofada sedir kullanılarak bir vista noktası oluşturulmuştur (Görsel 13). Türk evlerinde sedir, bulunduğu alanı farklı zaman dilimlerinde yatak odası, oturma odası veya çalışma odası olarak tanımlayabilen esnek ve dönüşebilen sabit bir mobilya örneğidir (Günay, 1981: 81). Yapının bahçe ve manzara ile bağ kurmasına katkı sağlayan, sofa bölümündeki çıkmada yer alan sedir evin en canlı noktalarından birini oluşturmaktadır (Bkz. Görsel 13).

1989 tarihli fotoğraflara bakıldığında eyvan bölümünün önüne duvar örülerek odaya dönüştürüldüğü sofaya bakan cephesine iki adet pencere yerleştirildiği görülmektedir (Görsel 14).

Görsel 13. 2021 Restorasyonu Öncesi Sofada Sedir Kullanımı, Solda 1998, Sağda 2015.

Görsel 14. 1998 Restorasyonu Öncesi Sofa, 1989.

Sofanın tavanında, zikzak biçimde sıralanmış ahşap çıtalar, merkez noktasında yer alan çıtalı tavan göbeği ile birleşmektedir. Tavan göbeği, merkezde on altı köşeli güneş motifi ve etrafını saran iç içe geçmiş iki adet beş köşeli yıldız motifi ile tamamlanmıştır (Görsel 15). Eyvan bölümündeki tavan döşemesi, geometrik eşkenar dörtgen biçimi oluşturan ahşap çıtalar ile farklılaşarak vurgulanmış, duvar bitimlerinde kurdele ve fiyonk motifleri ile çevrelenmiştir (Görsel 16; Bkz. Görsel 12).

Görsel 15. Sofa Tavan Döşemesi, Solda 2021 Restorasyonu Öncesi, Sağda 2021 Restorasyonu Sonrası.

Görsel 16. 2021 Restorasyonu Sonrası Eyvan Tavan Detayı.

Sofadan oda ve başodaya geçilmektedir (Bkz. Görsel 3; Görsel 17). Eyvanı önümüze aldığımızda sağda kalan başoda, solda kalan ise yatak odasıdır. Odalara pahlı köşelerden ahşap tek kanatlı kapılar ile girilmektedir (Görsel. 18).

Görsel 17. 2021 Restorasyonu Sonrası Sofa.

Görsel 18. 2021 Restorasyonu Sonrası Oda Kapıları.

Odaların pahlı girişlerinin kapı üstlerinde bulunan eğimli yüzeylerinin başoda girişi üzerinde bulunan kısmında tarih ve Maşallah; yatak odası girişi üzerinde bulunan kısmında ise “Barek Allah” yazıları yer almaktadır. Yazıların etrafını Barok-Ampir tarzda kıvrık dal ve yaprak motiflerinden oluşan kalemişi süslemeler çevrelemektedir (Bkz. Görsel. 18). “Barekallah”, “Hayırlı ve bereketli olsun” anlamına gelmekte, “Maşallah” yazısının altında bulunan Arapça rakamlarla yazılmış H.1252/ M.1836 tarihi ise yapının inşa tarihini göstermektedir (Urfalıoğlu, 1998: 7) (Bkz. Görsel 18).

Başoda erkek misafirlerin ağırlandığı alandır. Odada, sokağa bakan iki adet uzun pencere ve sofaya bakan üç adet çift kanatlı ahşap pencere bulunmaktadır. Oda bu yönüyle yatak odasına oranla oldukça aydınlıktır. Odayı dışa bakan duvarlar boyunca üç yönde sedir çevrelemektedir (Görsel 19).

Görsel 19. 2021 Restorasyonu Öncesi Başoda, 1998.

Başodanın tavanı geleneksel Türk Evi örneklerinde olduğu gibi seki altı ve seki üstü kısımlarının tavana yansıyan biçiminde tasarlanmıştır. Ancak planda seki altı seki üstü ayrımı yoktur. Seki altı tavanı olarak adlandırabileceğimiz dikdörtgen kısım, ahşap çıtalarla oluşturulmuş iç içe geçmiş eşkenar dörtgenlerden oluşmaktadır (Görsel 20). Seki üstü tavanı olarak adlandırabileceğimiz kısım ise, kare planlı olup, yine çıtalarla oluşturulmuş, içbükey bölümlerle çökertme tavan hissi verilmiş, üzerinde ahşap çıtalardan oluşan ve köşeli hatlı belli bir biçime benzemeyen ve bir çerçeve şeklinde kare kısmı çevreleyerek ortada dört kollu bir biçim oluşturan bir tavan süslemesine sahiptir. Tavanın seki üstü kısmının duvarla birleştiği iç bükey kısımda, Barok-Ampir üslupta yapılmış fiyonk, kıvrık dallar, vazo ve içindeki meyvelerden oluşan motiflerle bezenmiş bir yüzey bulunmaktadır. Tavanın seki üstü kısmının çökertme tavan izlenimi vermesi için yapılmış olan yine içbükey sıvalı kısmın üzerinde ise, tavanı çepeçevre dolanan bir dala sarılmış kurdele motifi bulunmaktadır (Görsel 21). Başoda süslemelerinde mavi ve gri renk hakimdir.

Başodada bulunan dolap ve şerbetlik bölümü kışlık odadaki tasarım ile benzerlik göstermektedir. Giriş kapısı ile bütünlük sağlayan dört kapaklı dolap, orta bölümde içbükey nişe dönüşmektedir. Dört adet yaprak motifi ile süslenmiş taka gözü bulunan şerbetlik S – C kıvrımlı dal motifleri ile donatılmış olup, nişin dış sınırını uç uca eklenmiş yaprak motifleri çevrelemektedir. Nişin eğimli iç yüzeyinde ise kıvrık dal motifleri uç uca eklenmiş yaprak motifleri ile birleştirilmiş, merkezdeki alana kışlık odadan farklılaşan çiçek dolu bir vazo figürü işlenmiştir (Görsel 22).

Görsel 20. 2021 Restorasyonu Sonrası Başoda Seki Altı Tavan Detayı.

Görsel 21. 2021 Restorasyonu Sonrası Başoda Seki Üstü Tavan Detayı.

Görsel 22. 2021 Restorasyonu Sonrası Dolap ve Niş.

Başodanın karşısında bulunan yatak odası olarak adlandırılan oda da ise, çıkma üzerinde göz hizasından yukarıda Uludağ manzaralı üç adet sabit pencere, çıkmanın girişi gören cephesinde ise bir adet pencere ve sofaya bakan iki adet çift kanatlı ahşap kayıtlı pencere bulunmaktadır. Odaya giriş kapısının hizasında bulunan yüklük, odanın gündüz ve gece kullanımı için gerekli eşyaları barındırarak depolama alanı görevi görmektedir (Görsel 23).

Görsel 23. Oda, Solda 2021 Restorasyonu Öncesi, 1998, Sağda 2021 Restorasyonu Sonrası.

Oda tavanı, ahşap eşkenar dörtgenler oluşturan çitalı tavan tarzındadır. Tavanla duvarın birleştiği içbükey sıvalı bölüm üzerinde de başodaya göre daha sade yapılan ince bir dal üzerine sarılı üç çiçekten oluşan bir süsleme yer almaktadır (Görsel 24).

Görsel 24. 2021 Restorasyonu Sonrası Odanın Tavan Detayı.

Hüsnü Züber Evi'nin Restorasyonu ve Yeni Fonksiyonunun Değerlendirilmesi

Hamzabey Mahallesi 4843 ada 15 parselde yer alan çalışma konusu Hüsnü Züber Evi'nin, 1988 yılında geçirmiş olduğu ve sanatçı Hüsnü Züber'in kendi imkanları ile yaptığı, yapının özgün plan, cephe ve süsleme özelliklerini koruyan ve sürdüren bir restorasyon ile müzeye çevrildiğinden daha önce söz edilmiştir. Sanatçının bu müzede sergilediği iki şey vardır:

1. Özgün plan tipi, cephe özellikleri ve süslemelerini koruyan bir Geleneksel Bursa Evi;
2. Sanatçının dünyanın çeşitli ülkelerinde sergilenen koleksiyonu.

Sanatçının oluşturduğu konsept ile, hem sanatçının günlük hayatının geçtiği mekanlar ve kullandığı eşyalar, hem de yıllar içinde yapmış olduğu eserler bir arada görülebilmektedir.

2015-2021 yılları arasında Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından gerçekleştirilen restorasyonda ise;

1. 1988 yılından sanatçının vefat ettiği 2015 yılına kadar, sanatçının büyük özverisiyle, konsepti bozulmadan ulaşan yapının, tapu kaydı incelendiğinde; sanatçının ölümüne kadar evde yaşaması ve evin müze fonksiyonunu sürdürmesi koşulu ile Bursa Büyükşehir Belediyesi'ne hibe edildiği görülmektedir. Ancak restorasyon sonrası, sanatçının belirlediği hibe şartına uymayan bir kararla yapı, "Hüsnü Züher Evi Muradiye Gençlik Merkezi" adıyla müze fonksiyonuna son verilerek yeniden açılmıştır.

2. Restorasyon uygulamaları sonucunda, yapının yapılış tarihini gösteren başodanın sokağa bakan köşesindeki eli böğründe üzerinde bulunan ahşap oyma, H.1252(1836) tarihi, tam tarih üzerine çakılan 2 adet büyük mih/çivi ile artık okunmaz hale getirilmiştir (Görsel 25). Ayrıca bu eli böğründe üzerindeki ibrik motifi de zor görülür bir hale gelmiştir (Görsel 25).

Görsel 25. Ahşap Eli Böğründe Üzerine Müdahaleler, Solda 1998, Sağda 2021 Restorasyonu Sonrası.

3. Giriş cephesindeki ahşap ana giriş kapısı restorasyon sonucunda, kapı üzerinde sanatçı Hüsnü Züher'in yaptırdığı restorasyonda hiç el sürülmeden bırakılan evin kapı numarası olan IV(17) son restorasyonun ardından artık bilenler tarafından bile zor görülebilecek hale gelmiştir (Görsel 26). Ayrıca kapının ölçüsü değiştirilerek, kapı kanadının ahşaplarının araları, iç avlu görülecek şekilde, çok fazla aralıklı olarak birleştirilmiş ve sonra bu durum fark edilerek iç kısımdan kanadın ahşap parçaları arasına farklı renkte çitalar çakılmıştır (Bkz. Görsel 26).

Görsel 26. 2021 Restorasyonu Sonrası Giriş Kapısı.

4. Müze iken kullanılan girişin atıl bırakılarak kapatılması ve evin özgün bahçe duvarları ve setleri bozulup, çeşmesinin yeri değiştirilerek binaya giriş kapısının, Kaplıca Caddesi'ndeki Hamzabey Muhtarlığı tarafından verilmesi, özgün bahçe dokusu ve yapı bütünlüğü açısından hatalıdır (Görsel 27). Hüsnü Züber'in yaptığı restorasyonda tasarlanan bahçe düzeninde, bahçenin merkez noktasında Türk Evi'nin vazgeçilmezi su ögesi, mermer çeşme ve ağaç bulunmakta, bahçe beyaz duvarlarla ve beyaz ferforje korkuluklarla çevrelenmektedir (Bkz. Görsel 16). Bahçedeki mermer çeşme önündeki oturma alanıyla, aydınlatma fenerleri ile evin yaşayan bir bölümüdür. Kullanılan seramik çömler ve peyzaj öğeleri evin tasarımı ile uyum içerisindedir (Bkz. Görsel 16). Gençlik merkezi için gerçekleştirilen restorasyonda ise bahçeye ıslak hacimler yerleştirilmiş, bu nedenle mermer çeşmenin orijinal konumu değiştirilmiş, eklenen ıslak hacimlerin yan duvarına yerleştirilmiştir. Beyaz ferforjeler siyah ferforje ile değiştirilmiştir. Bahçede öğrencilerin kullanımı için çok sayıda plastik masa ve sandalye bulunmaktadır (Görsel 28) Ayrıca arka bahçenin taş döşemesi de değiştirilmiş ve bahçedeki birçok ağaç da kesilmiştir.

Görsel 27. 2021 Restorasyonu Sonrası Kaplıca Caddesi'nden Yapıya Ulaşım.

Görsel 28. 2021 Restorasyonu Sonrası Bahçe.

5. Yapının iç düzenlemesi ve dekorasyonunda da büyük hatalar vardır. Sanatçının kendi koleksiyonunun sergilenmesi, seçilen az bir parçayla ara kat odada ve önündeki sahanlıkta yapılmakta ve eserlerle ilgili bir açıklama, tarih, isim bulunmamakta, eşyaların üst üste yığılması sonucu motifler anlaşılammamaktadır. Yapı müze işlevini korurken, taşlık bölümünün tamamına yerleştirilen teşhir vitrinlerinde Hüsnü Züber'in dağlama yöntemiyle oluşturduğu sanat koleksiyonu, kışlık odada ise Anadolu'nun farklı noktalarından getirilmiş olan tahta kaşıklar, niş içinde sanatçının "İnsancıl Çizgiler" kitabı ve sanatçının alçıdan yapılmış maskı ile elinin kalıbı yer almakta idi (Urfalıoğlu, 2022) (Bkz. Görsel 6). Taşlık alanında kışlık odaya geçişi sağlayan, yerden yedi basamak ile yükseltilmiş ahşap platform, müze işlevi boyunca sergileme alanı olarak kullanılmış, alt kısmı dateşir vitrini olarak değerlendirilmiştir. Restorasyon sonrası ahşap platform üzerinde Hüsnü Züber'in koleksiyonunun bir kısmı sergilenmiştir ancak platform altındaki vitrin eklenmemiştir (Bkz. Görsel 6). Taşlıkta yer alan büyük vitrinler kaldırılmış, eserlerin bir kısmı platformdaki vitrine, kaşık koleksiyonu ise kışlık odaya taşınmıştır. Bu bölüme Hüsnü Züber'in yaşamını anlatan bilgilendirme panosu asılmıştır. Restorasyon sırasında kalemişlerinin yenilendiği saptanmıştır.

6. Sanatçının koleksiyonuna ait büyük boyutlu eserler konutta sergilenmemektedir. Eserlerin depoda olduğu yetkililer tarafından belirtilmiştir. Ayrıca sanatçının bu ev için antikacılardan satın aldığı mobilyalar ve aydınlatma elemanları kullanılmamaktadır ve nerede oldukları bilinmemektedir. Konutun temsil ettiği döneme uygun dekore edilmemesi ve mekanların tanıtımına yönelik herhangi bir açıklama olmaması, yapının orijinal kurgusunun anlaşılammamasına neden olmaktadır.

7. Böylesine önemli bir yapının cephesinde ana giriş kapısının hemen üzerinden bir kombi baca borusu çıkartılmış, eskiden müze girişi olarak kullanılan bölüm atıl duruma getirilmiş ve estetik açıdan çirkin bir görünüme sebep olmuştur (Görsel 29).

Görsel 29. 2021 Restorasyonu Sonrası Cephedeki Kombi Baca Borusu.

8. Yine evin giriş cephesinde nereyi aydınlattığı belli olmayan, çıkma altına yerleştirilmiş spot lambalar, cephe karakterini bozmakta ve çirkin bir görünüme sebep olmaktadır (Görsel 30).

Görsel 30. 2021 Restorasyonu Sonrası Ön Cephedeki Aydınlatmalar.

9. Aynı şekilde iç mekânda, üst katta sofaya bakan oda cephelerinde, ihtiyaç olmamasına rağmen, her pencere arasına bir aplik konularak elektrik kabloları sıva üzerinden geçirilmiş ve siyah renkli plastik malzeme ile kaplanarak çirkin bir görünüme neden olmuştur (Görsel 31). Yapı 2015- 2021 yılına kadar iskelet halinde olduğu dönemlerde tesisat projeleri sıva altı olarak düzenlenip yapılsaydı, bugün iç ve dış mekânda görüntü kirliliğine ve ekonomik açıdan gereksiz olan bölümlere aydınlatma elemanları konmasına engel olunabilecekti.

Görsel 31. 2021 Restorasyonu Sonrası Sofadaki Aydınlatmalar.

10. Evin üç cephesine de, büyük boyutlu, evin görünüşünü bozan tabelalar takılmıştır (Bkz. Görsel 5; Görsel 32).

Görsel 32. 2021 Restorasyonu Sonrası Kuzey Cephesi.

11. Üst sofa ve alt sofanın evin rahat kullanımı için cam ve alüminyum ile kapatılmasında daha önce az kayıt kullanılarak panoramik görünüm sunulmuş, görüntü kirliliği engellenmiş ve sürgülü olarak yapılan doğramalar da gerektiğinde mekanın doğal havalandırılması sağlanmışken, son restorasyonda 45-50 cm aralıkta dikey kayıtları bulunan, gözü yoran bir doğrama tercih edilmiştir (Bkz. Görsel 13; Görsel 33).

Görsel 33. Sofadaki Çıkma Değişimi, Solda 1998, Sağda 2021 Restorasyonu Sonrası.

12. Daha önce Muradiye Külliyesi'ne bakan ve vista noktası oluşturan eyvanın karşısındaki sedirli çıkmanın sedir kısmının kaldırıldığı ve buraya kalorifer peteği yerleştirildiği, sonra peteği örtmek için kitap rafları yapıldığı görülmektedir. Böylece evin en güzel mekanlarından biri yok edilmiştir (Bkz. Görsel 33).

13. Müze fonksiyonu boyunca yapının giriş bölümünde bulunan ve ziyaretçileri karşılayan ahşap banko resepsiyon görevi üstlenmekteyken, bankonun karşısında heykeltıraş Haluk Tezozar tarafından Hüsnü Züber'e hediye edilen "Sanatkar, toplumda uzun cehd ve gayretlerden sonra ışığı altında ilk hissedendir" yazılı alçı Atatürk maskı yer almaktaydı (Urfalıoğlu, 1998) (Görsel 34). Yapının gençlik merkezine dönüştürülmesi ile ahşap banko kaldırılmış, yerine elektrik panosu yerleştirilmiştir. Taşlık bölümünde, ana merdivenin yanına yerleştirilen yeni ahşap banko resepsiyon işlevini değiştirerek öğrencilere çay servisi veren bir alana dönüştürülmüştür (Görsel 35). Ünlü heykeltıraşa ait olan mask ve sanatçının ara kattaki odada bulunan maskı ile elinin alçı kalıbının da nerede olduğu bilinmemektedir.

Görsel 34. Giriş Bölümünün Değişimi, Solda ve Ortada 1998, Sağda 2021 Restorasyonu Sonrası.

Görsel 35. 2021 Restorasyonu Sonrası Yeni Ahşap Banko.

14. Yapının orijinal kurgusunda ahır olarak kullanılan bölüm müze fonksiyonunda seminer ve gösteri alanı olarak değerlendirilmiştir. Gençlik merkezinde ise bu bölüm yönetim odası olarak kullanılmaktadır (Görsel 36).

Görsel 36. 2021 Restorasyonu Sonrası Yönetim Odası.

Sonuç ve Öneriler

Bursa, geleneksel konut örnekleri bakımından zengin kent dokusu ile dikkat çeken bir şehirdir. Şehir için oldukça önemli olan Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi anıtsal yapılarının yanı sıra Geleneksel Bursa Evleri'nin güzel örnekleri de sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kentin tarihi gelişiminin önemli bir kolunu oluşturan Muradiye Bölgesi'nde, içlerinde sergilenen eserler ve objeler ile hem Bursa'ya hem de Türkiye'ye değer katan, 17.Yüzyıl Osmanlı Evi Müzesi olarak faaliyet gösteren II. Murad Evi ve Hüsnü Züber Evi Yaşayan Müze, müze ev fonksiyonları ile özellikle turistlerin ziyaret ettiği bu alanda, geleneksel konutların tanıtımı rolünü üstlenen iki önemli yapıdır. Ancak 2021 yılında Hüsnü Züber Evi'nin Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından tamamlanan restorasyonunda yapılan yanlış müdahaleler sonucunda, daha önce de ifade edildiği gibi 1. grup tescilli yapı kategorisindeki geleneksel Bursa Evi'nin, özgün plan tipi ve süsleme özellikleri büyük oranda bozulmuştur. Belediye'nin, evi müze statüsünden çıkartma kararı ile, kent için önemli bir miras niteliği taşıyan, Hüsnü Züber'e ait ahşap dağlama koleksiyonu dağıtılmış, konutun bağış şartlarına uymayan bir biçimde kullanımına neden

olmuştur. Yapılanlar geri döndürülemez müdahaleler değildir. Hazırlanacak yeni bir restorasyon, tesisat ve teşhir projesi ile yapının hibe-bağış şartlarına uygun biçimde sanatçının tam koleksiyonunun ve evin eşyalarının sergilenmesi ile özgün plan tipi, cephe özellikleri ve süslemelerine bağlı kalan bir yaklaşımla diğer kuşaklara doğru bir biçimde aktarımının sağlanabileceği düşünülmektedir. Nitelikli yapılar için hazırlanan restorasyon projelerinin özellikle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma Bölge Kurulu tarafından gerçekleştirilen inceleme süreçlerinde, yapı için öngörülen müdahalelerin uygun şekilde tetkik edilmemesi, böylesine önemli yapıların özelliklerinin yitirilmesine neden olmaktadır. Sivil mimarlık örneği yapılar genellikle 2. Grup tescilli yapı kategorisinde bulunmaktadır. Hüsnü Züber Evi ise sahip olduğu örnek plan tipi, Türk Evi ile ilgili önemli kaynaklarda yer alması, süsleme özellikleri ve kullanım nedenleri ile sivil mimarlık örneği olmasına karşın 1. grup tescilli yapı kategorisinde yer almaktadır. Bütün tescilli yapılarda olduğu gibi Hüsnü Züber Evi için de bu aşamada T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Koruma Bölge Kurulu'nun onaylayacağı tesisat ve teşhir-tanzim projelerinde hassas davranılması zorunluluğu devreye girmekte ve yeni uygulama planının uzman kişiler ve ekipler tarafından uygulanması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Aksoy, F. (2011). *17. ve 18. Yüzyıl Bursa Evleri Yapı Çözümlemesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Baykal, K. (1993). *Bursa ve Anıtları*. Bursa: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu.
- Eldem, S.H. (1984). *Türk Evi Osmanlı Dönemi 1*. İstanbul: Taç Vakfı Yayınları.
- Günay, R. (1981). *Gelenekse Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kuban, D. (2017). *Türk Ahşap Konut Mimarisi "17.-19. Yüzyıllar"*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Küçükerman, Ö. (1978). *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayını.
- Pinna, G. (2001). Introduction to Historic House Museums. *Museum International*, 53(2), 4-9. DOI: 10.1111/1468-0033.00306
- Tomsu, L. (1941). *Bursa Evleri*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Urfalıoğlu, N. (1998). *Hüsnü Züber Evi "Yaşayan Müze"*. Bursa: Danişsan Ofset.
- Uz, S. (2007). *Müze Evler*. 38 ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresinde sunulan bildiri, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, s.267-283. 20.04.2022 tarihinde <https://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/UZ-Seden-MÜZE-EVLER.pdf> adresinden erişildi.

İnternet Kaynakları

- Url-1: Unesco (2021). Bursa and Cumalıkızık: the Birth of the Ottoman Empire <https://whc.unesco.org/en/list/1452> (Erişim Tarihi: 30.05.2022).

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. Yazarlar tarafından "Tomsu, L. (1941). Bursa Evleri, İTÜ, İstanbul, s.25." kaynağından faydalanarak hazırlanmıştır.
- Görsel 2. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi "Yaşayan Müze", Danişsan Ofset, Bursa (solda), Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir (sağda).
- Görsel 3. Yazarlar Tarafından Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan alınan çizimlerden faydalanarak çizilmiştir.
- Görsel 4. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 5. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi "Yaşayan Müze", Danişsan Ofset, Bursa (solda), <http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=48723>, Erişim tarihi: 20.05.2022 (ortada), Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir (sağda).

- Görsel 6. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa.
- Görsel 7. http://wowturkey.com/t.php?p=/tr189/orhanserdar_3.jpg, Erişim Tarihi: 27.09.2022
- Görsel 8. <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-bursada-husnu-zuber-evi-restore-edildi-30538/> Erişim tarihi: 24.06.2022
- Görsel 9. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 10. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 11. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa.
- Görsel 12. <https://tr.foursquare.com/v/husnu-zuberevi/52f4da38498e4ae9a314821f?openPhotoid=597cfd6681635b3c492603b1> Erişim Tarihi: 20.05.2022.
- Görsel 13. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa (solda); http://www.bursadakultur.org/husnu_zuber_3.htm Erişim tarihi: 13.05.2022 (sağda).
- Görsel 14. Kültür ve Turizm Bakanlığı Bursa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğünden 23.06.2022 tarihinde temin edilmiştir.
- Görsel 15. <https://korseyyah.wordpress.com/2016/12/01/bursa-yasayan-muze-husnu-zuber-evi/> Erişim Tarihi: 01.11.2022 (solda); Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir (sağda).
- Görsel 16. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 17. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 18. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 19. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa
- Görsel 20. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 21. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 22. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 23. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa (solda); <https://www.bursadabugun.com/haber/bursa-da-2-asirlik-bina-genclik-merkezi-olarak-hizmette-1423132.html> Erişim tarihi: 14.05.2022 (sağda).
- Görsel 24. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 25. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 26. Nur Urfalıoğlu Arşivi (solda) ve Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir (sağda).
- Görsel 27. Bursa Büyükşehir Belediyesi (2021). Hüsnü Züber Evi Fotoğraf Albümü, Bursa
- Görsel 28. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 29. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 30. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 31. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 32. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 33. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa (solda); Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir (sağda).
- Görsel 34. Urfalıoğlu, N. (1998). Hüsnü Züber Evi “Yaşayan Müze”, Danışsan Ofset, Bursa (solda ve ortada); Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir (sağda).
- Görsel 35. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.
- Görsel 36. Yazarlar tarafından 24.02.2022 tarihinde çekilmiştir.

Kaynak Kişiler

KK1: Nur Urfalıoğlu, Mimarlık Tarihçisi (Profesör Doktor), Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kayseri Koruma Bölge Kurulu Üyesi, 09.09.2022.

SOSYAL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK İLKELERİNİN YERE BAĞLILIK (AİDİYET) ÖLÇÜTÜ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ: İSTANBUL BAHÇELİEVLER MERKEZ MAHALLESİ

EVALUATION OF SOCIAL SUSTAINABILITY PRINCIPLES WITH PLACE ATTACHMENT
PARAMETER: İSTANBUL BAHÇELİEVLER NEIGHBORHOOD

Senanur Kevser GÖKSOY ¹, Orhan HACIHASANOĞLU ²

Gönderim Tarihi: 12.10.2022

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 09.03.2023

Öz Abstract

Sağlıklı ve mutlu bir yaşam için insan kendisini yaşadığı yere ait hissetmeli, yaşadığı yerin doğal, fiziksel ve sosyal yaşamın bir parçası olarak tanımlayabilmelidir. Bireylerin yaşadıkları bölgeyle ilişki kurması, kendilerini bağdaştırmaları bir mekân ile aralarında bağ kurmaları sürdürülebilir çevreler oluşturmak için önemlidir. Sürdürülebilir çevreler oluşturmak için yaşanılan çevrenin bireyin sosyal ve fiziksel gereksinimine ve isteklerine yanıt verebilmesi gerekir. Sürdürülebilirlik sosyal bağlamda tesislere ve hizmetlere erişim, sosyal uyum, sosyal yaşama katılım, yere bağlılığını (aidiyetini) desteklemesi konularına odaklanmıştır. Bu çalışmada, insan ve çevreyi inceleyen yere bağlılık (aidiyet) ve sosyal sürdürülebilirlik çalışmalarının mahalle odağında keşitikleri alanlar incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, İstanbul Bahçelievler Merkez Mahallesinde, sosyal sürdürülebilirlik ilkelerinin değerlendirilmesi için mahalleye duyulan bağlılık (aidiyet) duygusunun hangi çevresel ve sosyal etmenlere (faktörlere) ne kadar bağlı olduğunu araştırmaktır. Bu araştırmada Bahçelievler Merkez Mahallesi için yere bağlılık-aidiyet ve sosyal sürdürülebilirlik ölçütlerinin (parametrelerinin) keşitiminde belirlenmiş anket soruları, derinlemesine görüşme ve araştırma alanının tarihsel ve güncel durum analizi veri toplama yöntemi olarak kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal sürdürülebilirlik; Yere bağlılık-aidiyet; Sürdürülebilir kentsel mahalleler, Mahalleye bağlılık-aidiyet; Bahçelievler Merkez Mahallesi

For a healthy and happy life, the user should feel that s/he belongs to the place where s/he lives and should be able to define the natural, physical and social life of the place where s/he lives. It is important for individuals to establish a relationship with the region they live in, to associate themselves and to establish a bond with a place in order to create sustainable environments. The living environment must be able to respond to the social and physical requirements and desires of the individual in order to generate sustainable ecosystems. In the social context, sustainability focuses on the issues of access to facilities and services, social cohesion, participation in social life, and supporting place attachment/belonging. This study focuses on the neighbourhood while exploring human and environmental issues in the areas where place attachment and social sustainability studies intersect. The aim of this study is to investigate how the sense of attachment to the neighbourhood depends on which environmental and social factors in order to evaluate social sustainability principles in the İstanbul Bahçelievler Merkez neighbourhood. In this research, survey questions determined at the intersection of Bahçelievler Merkez neighbourhood residents and the parameters of place attachment and social sustainability, and observations made by the researcher for the neighbourhood were used as a means of collecting information.

Keywords: Social sustainability; Sustainable urban neighborhoods; Neighbourhood attachment; Place attachment; Bahçelievler Merkez Neighbourhood

¹ Sorumlu Yazar: Mimar, Senanur Kevser Göksoy, Özyeğin Üniversitesi, senanur.goksoy@ozu.edu.tr, 0000-0001-5622-2858.

² Profesör Dr. Orhan Hacıhasanoğlu, Özyeğin Üniversitesi, orhan.hacihasanoglu@ozyegin.edu.tr, 0000-0003-1835-6550

- **Alıntı:** Göksoy, S. K. ve Hacıhasanoğlu, O. (2023). Sosyal Sürdürülebilirlik İlkelerinin Yere Aidiyet Parametresi ile Değerlendirmesi: İstanbul Bahçelievler Merkez Mahallesi. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 33-56.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/stardergisi/policy>

Giriş

Mahalle ölçeğinde sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık-aidiyet araştırma alanlarının incelediği konuların çoğu birbirleri ile dolaylı veya doğrudan benzeşmektedir. Bu benzeşmenin farkına varılarak araştırmaların derinleştirilmesi, çevre ve insan ilişkisi alanında daha zengin, doğru ve sürdürülebilir sonuçlara ulaşılmasını mümkün kılar. Her iki disiplin de özünde insan ve çevre arasındaki ilişkiyi inceler. Bireyin yaşadığı çevreyi deneyimleri ile oluşturması ve anlamlandırması yaşadığı çevreden memnuniyeti, o yere bağlanma ve bağlılık (aidiyet) düzeyi, sosyal sermaye gibi ölçülmesi güç parametreler üzerinde etkilidir. Bu parametrelerin kentlerin içinde kendine özgü yönleri olan, güçlü mekânsal özellikleri ve kimlikleri çeşitlilik gösteren mahalleler üzerinde incelenmesi mahalle ve kentin daha iyi anlaşılması ve gelecekte oluşacak sorunlara karşı daha dayanıklı kentlerin üretimi için önem taşır.

Bu makalede, Mahalle ölçeğinde sosyal sürdürülebilirlik ve yer aidiyeti ilişkisini bütünleştirici çerçevede gömülü karmaşık ilişkileri tam olarak karakterize etmek hedeflenmiştir. İnsanların yer ile kurduğu duygusal bağlılığını içeren ve psikolojik bir süreç olan mahalle aidiyetinde etkili olan parametreler araştırılmaktadır. Bu parametrelerin sosyal sürdürülebilirlikle olan bağlarını ortaya koymak hedeflenmiştir. Bu çalışmanın amacı, İstanbul Bahçelievler Merkez mahallesinde, sosyal sürdürülebilirlik ilkelerinin değerlendirilmesi için mahalleye duyulan aidiyet duygusunun hangi çevresel ve sosyal etmenlere ne kadar bağlı olduğu araştırılmıştır. Bahçelievler Merkez Mahallesi sakinlerinin eksikliğini hissettiği yaşam kalitesini yükseltmeye yönelik fiziksel ve sosyal donatıları keşfetmek ve sosyal olarak sürdürülebilir iyileştirmeler önermek çalışmanın ulaşmak istediği hedeflerdir. Bahçelievler Merkez mahallesinin incelenmesinin en önemli sebebi; İstanbul'da hızlı kentleşmenin yaşandığı 1960'lı yıllarda yapılanmaya başlaması ve Bahçelievler bölgesinde en düzenli fiziksel yapılanmaya sahip mahalle olmasıdır.

Araştırma kapsamında; *Mahalle ölçeğinde gelişen yere aidiyet parametrelerinin sosyal sürdürülebilirliğin gelişimine etkileri var mıdır? Yer aidiyetinin çalışma alanları ile sosyal sürdürülebilirliğin çalışma alanları hangi temalarda kesişir? İstanbul Bahçelievler Merkez Mahallesinde yere aidiyeti yaşam kalitesini ve sosyal sürdürülebilirliği artıracak fiziksel ve sosyal donatılar nelerdir ve mahalle için yeterli midir? Mahallede sosyal etkileşimi destekleyen unsurlar nelerdir? Bahçelievler Merkez Mahallesindeki kentsel dönüşüm ve onun getirdiği sosyal dönüşüm sosyal sürdürülebilirlikle ve yer aidiyeti ile ilişkili olan mahalle memnuniyetini nasıl etkilemiştir?* Sorularına cevap aramak hedeflenmiştir. Bu sorular doğrultusunda; *Mahalleye duyulan aidiyet, sosyal sürdürülebilirliğin en güçlü göstergesi olarak kabul edilebilir; Bir bölgede sosyal sürdürülebilirliğe katkı sağlayan komşuluk ilişkisi ne kadar güçlü ise bölgeye duyulan aidiyet o kadar güçlüdür; Bir bölgede yaşam süresi ne kadar uzunsa bölgesel kullanıcının aidiyet ve koruma ilişkisi o kadar kuvvetlidir ve gençler yaşlılara göre mahalleye daha az bağlılık göstermektedir; İnsanın çevre ile kurduğu ilişki ve çevreden memnuniyeti toplumsal ve sosyal sürdürülebilirlik ile ilişkilidir. Bir bölgeye duyulan bağlılık, sosyal etkileşim, güven, aidiyet hissi artması kişinin o bölgede yaşama isteğini arttıran parametrelerdir; hipotezleri araştırmacı tarafından doğrulanması veya yanlışlanması beklenen hipotezlerdir.*

Sosyal sürdürülebilirlik ilişkisi ve mahalleye bağlılık-aidiyet

Mahalle aidiyeti üzerine yapılan çalışmalar: Ölçeklerle ilişkili olarak sosyal sürdürülebilirliğin kapsamları da değişmektedir. Shirazi ve Keivani (2017: 1514) makalelerinde yerelden bölgeye karşıt ve farklı sosyal sürdürülebilirlik kavramsallaştırmaları sunan yaklaşık 29 araştırma yayınının ayrıntılı bir analizini sunmuşlardır. Bu araştırmaya göre, son yıllarda sosyal sürdürülebilirlik araştırmalarında yerel topluluk ve mahalle ölçeğine daha fazla ağırlık verilmiştir. Shirazi ve Keivani (2017: 1530-1531) mahalle ölçeğindeki sosyal sürdürülebilirlik araştırmalarının temalarını kültürel gelişim ve çeşitlilik, prosedürel kalite (bir koşuldan çok bir süreç olarak sosyal sürdürülebilirlik), kentsel politika için pratik araç, refah, eşitlik ve demokrasi, kapasite geliştirme konularını içerdiğini vurgulamışlar ve fiziksel/ fiziksel olmayan kümeler halinde kategorize etmişlerdir. Allen ve Lloyd-Jones'un (2010: 80) belirttiği gibi, "Sosyal sürdürülebilirliğin anlamı her mahalle için aynı değildir; sosyal sürdürülebilirlik fikrini her özel alan için açık hale getirmek gerekir". Bu sonuçların geçerliliği ve hesap verebilirliğinin dikkatli bir şekilde incelenmesi, yer ve durum için verilen tavsiyelerin ve önerilen kılavuzların yeniden gözden geçirilmesi gerektiği anlamına gelir.

Mahalleye bağlılık-aidiyet üzerine duysal, fiziksel, sosyal süreç konularında yapılan çalışmalar: Mahalle aidiyeti, kişinin fiziksel ve sosyal çevresi ile kurduğu duygusal bağıyla ilgili sosyal ve psikolojik bir süreçtir (Brown vd., 2003: 259-271). Lewicka'nın (2008: 222-223) araştırmasına göre insanların mahallelerine olan aidiyeti kent ve ülke bağlılığına oranla daha yüksektir. Buna karşın, Hidalgo ve Hernandez'in (2001: 278) yaptığı çalışmada mahalle en az aidiyetin ölçüldüğü yerdir. Mahalle aidiyeti, insanların yerel yapılı çevrelerin potansiyelleri ve insanın çevreye bağlı algıları ile şekillenir.

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve sosyal katılım üzerine yapılan çalışmalar: Mahallelerin fiziksel ve sosyal yapılarının istikrarı, katılımı teşvik etmesi hem mahalleli hem de mahalleye özellikle dezavantajlı mahallelere büyük fayda sağlar (Galster ve Hesser, 1982: 746-754; Mesch ve Manor, 1998: 515-517). Lewicka (2005: 392) yer aidiyetinin yerel işlere katılımı kolaylaştırdığından mahalle için faydalı olduğunu vurgulamıştır. Araştırmalar yer aidiyetinin kişilerde ikamet ettiği yer adına, sürdürülebilir davranış, ekolojik davranışlar veya kişinin topraklarına müdahalelere tepkiler şeklinde sivil faaliyetlere katkıda bulunduğu davranışlarla dışa yansıdığını göstermektedir. Böyle bir yer aidiyeti hem bireye hem de daha geniş topluluğa hizmet eder.

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve ikamet süresi, yapılı çevrenin algılanan kalitesi, erişim düzeyi ve aktif katılım üzerine yapılan çalışmalar: Bir mahallede daha uzun ikamet süresi mahalle istikrarını destekler ve mahalle aidiyetinin pozitif bir korelasyonudur (Bonaiuto vd., 1999: 332; Brown vd., 2003: 268; Knez, 2005: 216-217; Walker ve Ryan, 2008: 150-151; Raymond vd., 2010: 430) ancak bu ilişki ikamet edenlerin sosyal ve demografik özelliklerine göre değişiklik göstermektedir. Yer aidiyetini etkileyen bir diğer etken ise ev sahipliğidir. Riger ve Lavrakas, (1981: 56) bu ilişkinin doğrusal olduğunu ileri sürmüşlerdir. Sakinlerin bir mahallede kalma veya mahalleden çıkma kararları, yapılı çevrenin algılanan kalitesi ve bakımı, temel hizmetlere ve tesislere erişim düzeyi ve mahalledeki konutların türü ve büyüklüğü ile ilgili olabilir. Bununla

birlikte, bir mahalledeki yeni sakinlerin aktif katılımları ve aktif vatandaşlıkları yoluyla sosyal sürdürülebilirliğe genel katkısını güçlendirebilir (Kearns ve Forrest, 2000'den akt.Dempsey vd., 2011: 9).

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve güvende hissetme üzerine yapılan çalışmalar: Bireyler kendilerini rahat ve güvende (Hidalgo ve Hernandez, 2001: 274) hissettikleri belirli çevrelerle ve bir parçası olmaktan memnuniyet duydukları yerlerle duygusal bağlar kurarlar, çünkü bu yerler kontrole izin verir; mahremiyet, güvenlik ve huzur için imkân sağlarlar (Altman ve Low, 1992: 6-7). Mahallelerin algılanan güvenliği sakinlerin mahalleye aidiyeti ve bağlılığı ile doğru orantılı bir ilişki içinde olması büyük ölçüde akla yatkındır. Fakat burada algılanan güvenlik hissi ile suç oranlarını birbirine karıştırmamak gerekmektedir. Suç oranı yüksek bir mahallede bağlılığın yüksek düzeyde çıkması olasıdır (Taylor, 1996: 46). Bunun yanında, mahalle aidiyeti yüksek olan sakinler, mahalledeki suçlara karşı daha dikkatli olma eğilimindedir (Brown vd., 2003: 264; Sampson, 1988: 778). Dempsey, Bramley vd., (2011: 10) Bir mahallede güvenliğın sağlanması ve bununla birlikte güven duygusunun elde edilmesi, toplumsal sürdürülebilirliğin diğer boyutlarıyla yakından ilişkili olduğunu vurgulamıştır. Spangenberg (2004: 4) sosyal güvenliği, sürdürülebilir kalkınma perspektifinden sosyal sürdürülebilirliğin mikro göstergesi içerisinde sınıflandırmıştır.

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve komşuluk bağları üzerine çalışmalar; Low ve Altman (1992: 88) yer kavramını, içinde kişilerarası, topluluk ve kültürel ilişkilerin olduğu bağlamlar olarak tanımlar. Bu bağlamda yer, insanların kurduğu sosyal ilişkilerle ilgilidir. Bu nedenle, komşuluk, arkadaşlık ilişkisi ve aktif sosyal hayat ile yere aidiyet ve bağlanma arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (Hidalgo ve Hernandez, 2001: 9; Mesch ve Manor, 1998: 517). Yüksek komşuluk bağlılığı, genel olarak olumlu kabul edilmesine karşın, ekonomik büyümenin az olduğu mahallelerde hareketliliği engelleyerek ve bireysel ilerlemeyi sınırlayabilir (Lewicka, 2005: 393; Manzo ve Perkins, 2006: 346). İnsanların topluluk katılımına yol açabilecek alanların üretilmesi daha sürdürülebilir ve sağlıklı mahalleler için yaşamsaldır (Manzo ve Perkins, 2006: 346-347).

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve sosyal sermaye üzerine yapılan çalışmalar: Yukarıda bahsedilen kavramlar sosyal sürdürülebilirliği etkileyen bir değişken olan sosyal sermaye, sosyal etkileşim ve eşitlik kavramları ile yakından ilişkilidir. Sosyal sermaye üzerine yapılan çalışmaların çoğu sosyal ağlar, güven ve karşılık kavramlarına işaret etmektedir. Sosyal ağlar, sosyal sermayenin temel unsuru; Güven, mahalle ölçeğinde komşulara duyulan güveni; Karşılık, kesin bir menfaat olmadığında bile ortak iyinin peşinden gitme eğilimini (acil bir durumda komşudan yardım beklentisi) ifade eder. Sosyal sürdürülebilirlik bir toplum içinde yaşayan bireyin; eşit şekilde sosyal servislere, kaynaklara erişimi, sosyal ilişkilerinin iyi olması, kendini o toplum parçası hissetmesi, kültürel kimliğini sürdürebilmesi, birinci çevresi üzerinde kontrol sağlanması gibi bir den fazla parametre ile ilişkilendirilmiştir. Komşuluk bağlılığı, komşular arasında sürdürülen alışverişler yoluyla günlük olarak inşa edilen yerel çevre ile olumlu tutumları ve geniş bir refah hissini yansıtır (Brown vd., 2003: 270). Polese ve Stren (2000: 32) sosyal sürdürülebilirlik için sosyal dışlanma düzeyinin azaltılmasına vurgu yapmışlardır ve toplumsal sürdürülebilirliğe

katkı sağlayan politikaların, insanları bir araya getirerek, kamu hizmetlerine ve istihdama erişimi artırarak bütünün kaynaşmasını sağlamaya çalışması gerektiğini belirtmişlerdir.

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve mahallenin fiziksel görünümü ve tipolojisi üzerine yapılan çalışmalar: Raman (2010: 67) mahalle ölçeğinde yapıli çevrenin sosyal uyumunu ölçmek için beş gösterge önermiştir: güvenlik duygusu; katılım, bağlılık (aidiyet) duygusu ve topluluk duygusu; samimiyet, topluluk ruhu; sosyal ağ ve sosyal etkileşim. Bu araştırma, kamusal alanların konumu, görünürlüğü, tipolojisi ve fiziksel gelişim biçiminin; yapıli çevrenin sosyal yönlerinde tek başına yoğunluktan daha önemli bir rol oynadığını göstermiştir. Diğer teorik çalışmalar, sakinlerin hastanelere, restoranlara ve kafelere, bankalara ve toplum merkezlerine yerel erişiminin olmasının sürdürülebilirliği desteklediğini ileri sürmektedir (Winter ve Farthing 1997; Aldous, 1992; Burton, 2000'den aktaran Talmage vd., 2018: 4). Ahman (2013: 1156) erişim etmenini (faktörünü) eşitlik ve temel gereksinimler kategorisinde sınıflandırmışlardır. Sosyal sürdürülebilirliğin bir diğer önemli boyutu ise, kentsel yerleşim, görsel ve fiziksel olarak bağlantılı sokak ağları, yayalar ve alanların diğer kullanıcıları için hareket olmak üzere dört maddeden oluşan, geçirgenliktir (Porta ve Renne, 2005: 52-54).

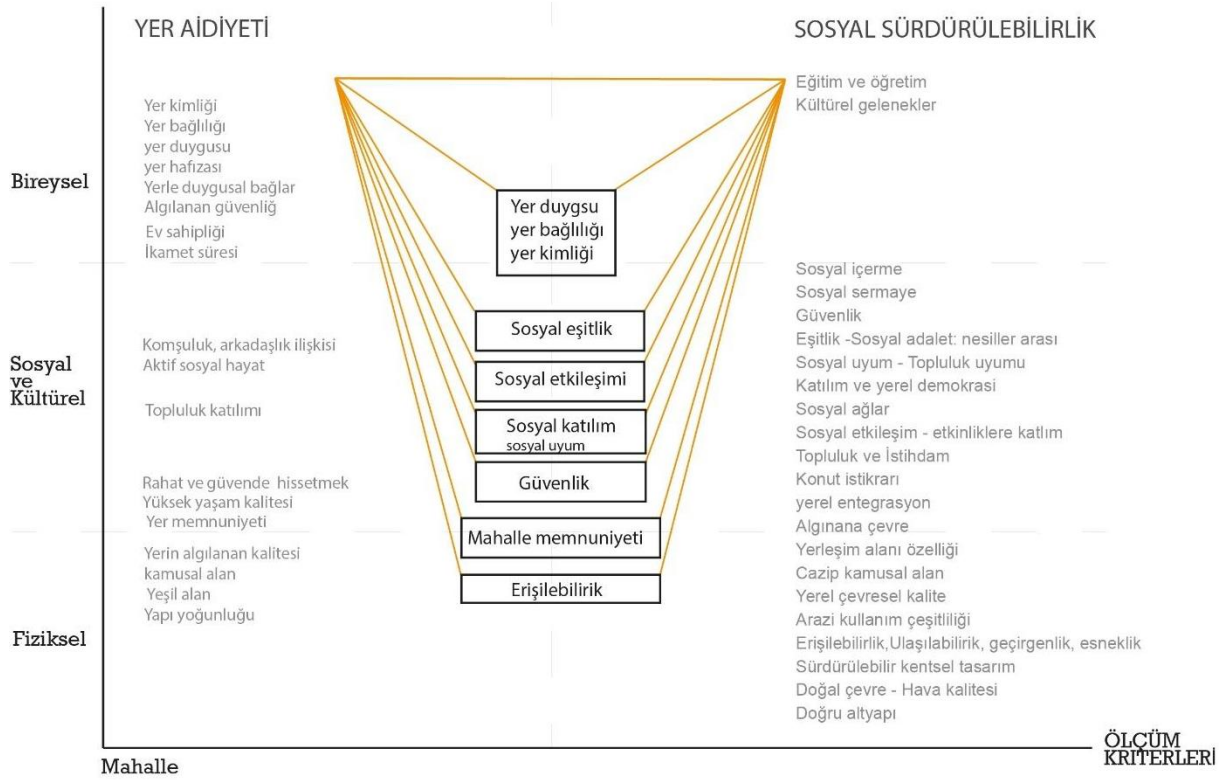
Mahalleye bağlılık-aidiyet ve yer memnuniyeti üzerine yapılan çalışmalar: Yer memnuniyeti ya da bir ortamın algılanan kalitesi çok boyutlu bir kavramdır (Mesch ve Manor, 1998: 511). Bir ortamın bilişsel değerlendirmesine ilişkin tutumlar, anlamlar ve bilgiler, yer memnuniyetinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Stedman, 2002: 576). Feldman (1990: 577), Stokols ve Shumaker (1981: 478-479) gibi çoğu araştırmacı memnuniyet ve aidiyet arasındaki ilişkinin birbirini destekleyen yönde olduğunu belirtmişlerdir. Yer aidiyeti, yaşam kalitesi (Harris vd., 1995: 314), yaşam memnuniyeti ve refahın, psikolojik fayda (Scannell ve Gifford, 2017: 376-377) çeşitli boyutları ile pozitif ilişkilidir. Yere bağlılık ve refah arasındaki bağlantı, mahalle, topluluk ve şehir ölçeklerde yaygın olarak araştırılmıştır ve özellikle yaşlılar arasındaki bu ilişkiye odaklanılmıştır. Lee ve Jeong (2021: 568-569), hızlı kentleşmeyi sürdürmekte olan şehir Seul'da yaptığı araştırmasında çevre memnuniyetinin yere bağlılık üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermiştir. Lee ve Jeong (2021: 561), erişilebilirlik, konfor ve güvenlik gibi konut çevre memnuniyetinin çeşitli yönlerini içerir sonucuna ulaşmış ve tüm unsurların karşılaştırılmasının yapıldığı araştırmada erişilebilirliğin yere bağlılık üzerinde en büyük etkiye sahip olduğunu gözlemlemiştir.

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve yaşam kalitesi üzerine yapılan çalışmalar: Stren ve Polese (2000: 15-16) sosyal sürdürülebilirliği; "tüm nüfus gruplarının yaşam niteliği (kalitesi) iyileştirilerek sosyal uyumun (entegrasyonun) sağlanması ve aynı zamanda sosyal ve kültürel olarak farklı grupların birlikte yaşamasına duyarlı bir çevrenin oluşturulması için sivil toplumla uyumlu büyüme ya da kalkınma" olarak tanımlamıştır. Sosyal sürdürülebilirlik ile yer duygusunun ilişkisi (Colantonio ve Dixon, 2011: 221) ve yaşam niteliği (kalitesi) ilişkisi (Chan ve Lee, 2008: 252) birlikte ele alınmıştır. Chan ve Lee (2008: 250), yer duygusu ile sosyal sürdürülebilirlik arasındaki ilişkiyi yerleşik mirasları ve toplumun geleneklerini korumanın, kişilerin yer duygusunu olumlu etkilediğini, bölgenin mevcut varlığını ve bu değerler mirasını koruma arzusuna dönüştüğünü vurgulamıştır. Bu görüşe göre, Sosyal sürdürülebilirliğin

özünün, yaşam niteliğini (kalitesini), sosyal bütünleşmeyi ve etkileşimi destekleyen bir toplumun gelişiminin sürekliliğinde yattığı görülmektedir (Chan ve Lee, 2008: 253-254).

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve kamusal alanlar üzerine yapılan çalışmalar: Kamusal alan ve yeşil alanlar, mahalle memnuniyetine, topluluğa aidiyet duygusuna ve mahalleli ile sosyal ilişkilere katkıda bulunabilir, böylece sosyal ağları kuvvetlendirebilir (Clayton, 2007: 223). Kentlerdeki kamusal alan, sosyal ve ekonomik insan etkinliklerinin gerçekleştiği alanlardır. Bu nedenle, kentsel mekânda gerçekleştirilen etkinliklerin sayısı arttıkça kentsel mekânların nitelikleri (kaliteleri) de artar (Koohsari vd., 2013: 97). Kamusal alana bağlı veya kamusal alandan bağımsız yeşil alanlar, kentsel nitelik (kalite) ögesi olarak görülmüştür ve sakinlerin varlığının sağlanmasında ve sosyal etkileşimlerin geliştirilmesinde her zaman özel bir role sahip olmuştur (Comstock vd., 2010: 436). Yeşil alan, dinlenme ve sosyal etkileşimler için uygun bir ortamdır (Bonaiuto vd., 1999: 346), diğer kentsel alanlarla birlikte fiziksel ve zihinsel sağlığı iyileştirebilir (Wolch, Byrne ve Newell, 2014: 236). Yeşil alanlar; topluluk katılımını, çevresel eylemi ve yerel olanaklara ve kaynaklara erişim için önemli olan insanlar ve yerel çevreleri arasındaki bağlantıları teşvik eder. Ramkissoon vd., (2013: 452) park kullanıcısı ve sosyal katılımın ampirik araştırması doğadan parçalar içeren ortamların çevre yanlısı davranışlara daha zengin bir şekilde ulaşılır ve bu araştırmaya göre çevre yanlısı davranışların yere bağlılık-aidiyet ve yer memnuniyeti üzerinde anlamlı ve olumlu bir etkisi vardır.

Mahalleye bağlılık-aidiyet ve hizmetlere erişim, sosyal eşitlik üzerine yapılan çalışmalar: Tesisler ve hizmetlere erişimin, kişilerarası iletişim ve pazarlamayı da içeren daha fazla sosyal sürece yol açabileceği için sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık-aidiyet oluşturmada güçlü bir etkisi olduğu söylenebilir. Ortak kullanılan tesisler ve sosyalleşme ve toplanma yerleri olarak kullanılabilir. Araştırmalar, mahallelerde açık alanların varlığının komşular arasında daha iyi ilişkiler, şiddetin azalması ve kişinin evinden genel olarak artan memnuniyet ile ilişkili olduğunu göstermektedir (Karuppanan ve Sivam 2011: 867). Mahalleye bağlılık-aidiyet fiziksel çevreye erişilebilirlik, ulaşılabilirlik, okunabilirlik, uyarlanabilirlik gibi kavramlar ile ele alınmıştır. Dempsey, vd. (2012: 95-102) ve Bramley, vd. (2009: 2138-2139) kentsel biçim (form) ve morfoloji ile sosyal sürdürülebilirliğin ilişkisini araştırmış ve kentsel biçimin (formun) sosyal eşitlik, hizmetlere, fırsatlara erişilebilirlik üzerinde etkisi olduğunu vurgulamıştır. Araştırmalarda yeşil alanın varlığı, güvenlik ve bakım gibi algılanan çevre değişkenlerini kullanmıştır (Dave, 2011: 196). Ayrıca bireylerin fiziksel yetenekleri ve psikolojik erişilebilirlikleri farklılık gösterdiğinden, çevre etmenleri (faktörleri) farklı kişiler tarafından farklı biçimlerde algılanabilmektedir. Bu nedenle, algılanan çevre olarak kamusal tesislere veya kamusal açık alanlara erişilebilirliği analiz etmek zorlayıcı ancak önemlidir.

Şekil 1. Sosyal Sürdürülebilirlik ve Yer Aidiyeti Kavramlarının Kesiştiği Alanlar.

Yukarıda sosyal sürdürülebilirlik ile yere bağlılık (yer aidiyeti) çalışma alanının dolaylı veya doğrudan kesiştikleri kavramlar vardır. Mahalle ölçeğinde Sosyal sürdürülebilirlik, insanların yaşadıkları ve çalıştıkları yerlerde neye gereksinim duyduklarını anlayarak, gönenci (refahı) isteklendiren (teşvik eden) sürdürülebilir, başarılı yerler yaratma süreci olarak tanımlanır. Yere bağlılık (yer aidiyeti) kavramı çoğunlukla çevresel psikoloji alanında insanın yer ile bilişsel, duygusal ve davranışsal tepkiler sonucunda kurduğu ilişki ile incelenmiştir. Yeri insanın deneyimleri, duyguları ve duygusal bağları üzerinden inceler ve bir yeri anlamlı kılan şeyin ne olduğunu süreç ile tanımlamaya çalışır. Bu iki kavram yer duygusu, sosyal eşitlik sosyal etkileşim, sosyal katılım, güvenlik, mahalle memnuniyeti, erişilebilirlik gibi alt kavramlar ile kesişmektedir (Şekil-1). Sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık (yer aidiyeti) ortak alanı olarak yer ile insan arasında kurulan ilişkiyi anlamlandırmak, daha sağlıklı sürdürülebilir çevreler oluşturmak için önemlidir.

Metodoloji

Bu araştırma, literatür taraması ve kavramsal çerçevenin oluşturulması, sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık (yer aidiyeti) kavramlarının kesişiminde bir ölçek belirlenmesi ve bu ölçeğin alan çalışması ile değerlendirilmesini içeren üç bölümden oluşmaktadır.

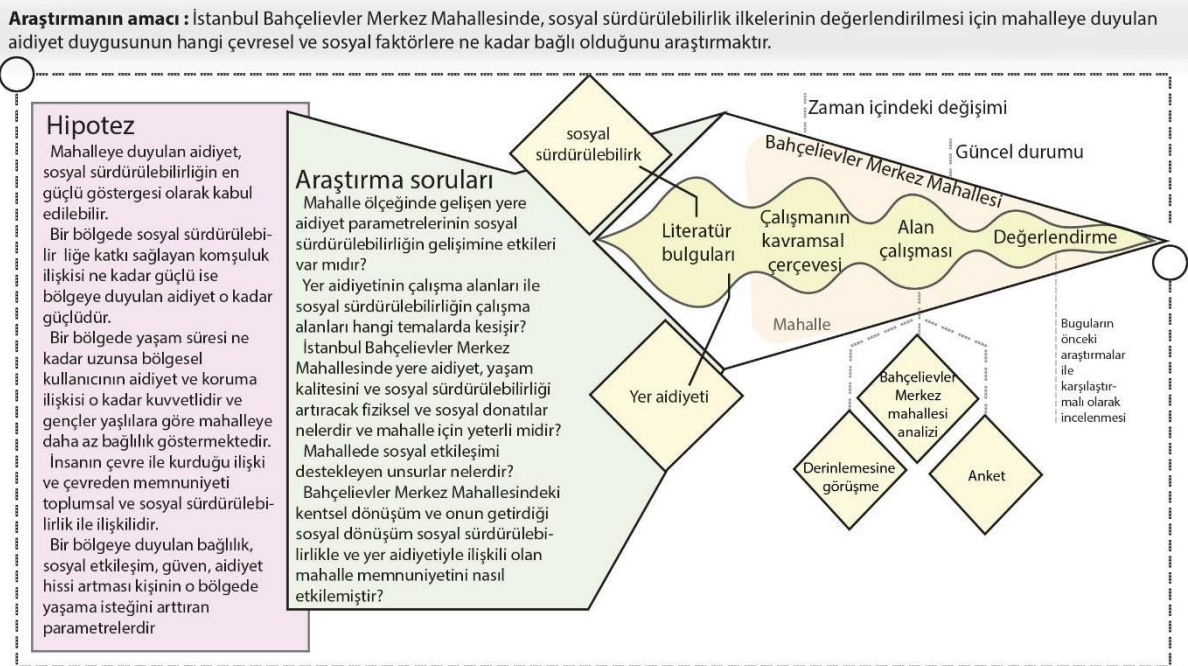
Literatür bulguları ve kavramsal çerçeve

Konu ile ilgili yeni gelişmeleri gözlemlemek ve çalışmanın kapsamını belirlemek için konu ile ilişkili literatürün gözden geçirilmesi, verilerin sınıflandırılması, literatür taramasında karşılaşılan kavramların ilişkiler ağının kurulması yolu ile yapılmıştır. Literatür taraması sosyal

sürdürülebilirlik ve yere bağlılık (yer aidiyeti) anahtar sözcükleriyle ayrı ayrı yapılmıştır. Bunun nedeni iki alana da olabildiğince geniş bir perspektiften bakma çabasıdır. Sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık (yer aidiyeti) olgularının kuramsal (teorik) çerçevesini oluşturan temel kavramlarını üretmek, tanımlamak ve izlemek araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır. Bu iki olgunun kesişiminde her kavram, kavramsal çerçeve içinde kendi niteliklerine, özelliklerine, varsayımlarına, sınırlamalarına, farklı bakış açılarına sahiptir. Kavramsal çerçevenin inşa süreci, sosyal sürdürülebilirliğin ve yer aidiyetinin çevresel, sosyal, kültürel ve ölçek açılarından ele alan literatürün gözden geçirilmesini içerir. Literatür taramasında elde edilen sosyal sürdürülebilirlik ile aidiyetinin kesişim alanları ve ölçütler bu alanları sınırlandırmak için kullanılmıştır. Her iki alanın dolaylı veya doğrudan birbiriyle ilişkili konuları çalıştıklarını söylemek olasıdır. Mahalle ölçeğinde yer aidiyeti ve sosyal sürdürülebilirlik ilişkisinin incelendiği bölümde belirtildiği gibi bu ilişkiler yer duygusu, sosyal eşitlik sosyal etkileşim, sosyal katılım, güvenlik, mahalle memnuniyeti, erişilebilirlik gibi alt kavramları ile kesişmektedir. Bu kesişim araştırmanın kavramsal çerçevesinin oluşumunu şekillendirmiştir.

Bu araştırma, hipotezler ve araştırma soruları doğrultusunda sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık(-aidiyet) gibi kavramsal olarak birbiriyle oldukça bağlantılı iki konuyu mahalle ölçeğinde ele almıştır. Literatür araştırması ile elde edilen verilerle araştırmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuş ve keşfedilen kavramların kesişiminde bir ölçek belirlenmiştir. Anket, derinlemesine görüşme ve çalışma alanının analizine bağlı olarak elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Son bölümde ise elde edilen bulgular tartışılmıştır (Şekil-2).

Araştırma Şeması

Şekil 2. Araştırma Şeması

Önerilen ölçeğin belirlenmesi

Sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık (aidiyet) alanlarındaki araştırmaların kullandıkları ölçüm teknikleri ve yöntemleri mekânın özellikleri göz önünde bulundurularak yeni bir ölçek oluşturulmuştur. Önerilen ölçeğin uygulanma alanı belirlenirken sosyal sürdürülebilirliğin, sosyoekonomik duruma göre göreceli mahalle çeşitliliğinin durumunu gösteren ve farklı katmanlarından bireylerin ve ailelerin karışımına atıfta bulunan, 'sosyal karışım' kavramına dikkat edilmiştir. Yaş/cinsiyet dağılımı, etnik köken karışımı, ikamet süresi, hanehalkı büyüklüğü, hane tipi, ev sahipliği, hane geliri, istihdam durumu, konaklama türü ve özellikleri ve eğitimi de içermek üzere, sakinlerin sosyal karışımı hakkında bilgi edinmek için güçlü göstergelerdir (Shirazi ve Keivani, 2019: 9). Bu nedenle, araştırmacının örneklem grubunu oluştururken sosyal statü, ekonomik durum, etnik köken, ırk, yaş, cinsiyet, eğitim, meslek vb. ayırım yapılmamıştır ve Yaş/cinsiyet, ikamet süresi, ev sahipliği, istihdam durumu, meslek gibi bilgileri ortaya çıkarmayı hedefleyen sorular sorulmuştur. Bunun yanında sosyal sürdürülebilirlik araştırmalarında, Shirazi ve Keivani'nin (2017: 1541) yerel topluluk ve mahalle düzeyinde kullanılmasını önerdiği; mikro ölçekli anketler kullanılmış ve küçük kentsel alanlarda daha kolaylıkla uygulanabilir olan derinlemesine çok yönlü nitel araştırmalar yürütülmüştür.

Hem sosyal sürdürülebilirlik hem de yere bağlılık (aidiyet) araştırmalarında anket yöntemi ile veriye ulaşıldığı saptanmıştır. Bu yüzden anket yöntemi ile araştırma yapılması uygun bulunmuştur. Bunun yanında yere bağlılık (aidiyet) araştırmalarında daha sık rastlanan ve kişinin yaşadığı günlük olayları, içinde bulunduğu mekânları, deneyimlerin ve davranışlarının bütün yönleriyle anlaşılması hedeflendiği için derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır (Johnson 2002'den aktaran Tekin, 2006: 102). Derinlemesine görüşme, mahallede 30 yıldan fazla süre yaşamış ve mahalleli ile etkileşim içinde bu bölgedeki fiziksel ve sosyal değişimden etkilenmiş insanlar ile yapılmıştır.

Anket soruları oluşturulurken, sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık (aidiyet) araştırmalarının kesiştiği kavramlar ve bu kavramları ölçme biçimleri kendi içlerinde ayrı ayrı incelenmiştir. Yere bağlılık (aidiyet) ve bağlantılı olduğu alt araştırma alanları için ölçeğin hazırlanmasında önceki yapılmış araştırmalardan Comstock vd. (2010: 438), Lewicka (2010: 43), Williams ve Roggenbuck (1989: 6-7), Kyle vd. (2005: 446; 2004: 159), Jorgensen ve Stedman (2001: 241) çalışmalarında kullanılan ölçekler anket sorularının belirlenmesinde kullanılmıştır. Araştırmalarda yer aidiyeti ile çokça ilişkilendirilen yer kimliği ve bağlılığını ortaya çıkarmaya ilişkin anket sorularına yer verilmiştir. Yer kimliği, yere bağlılık (aidiyet) üst başlığı içerisinde ele alınmıştır. Yere bağlılık (aidiyet) araştırmalarında değerlendirme çoğunlukla Likert ölçeğine dayanmaktadır. Araştırmada sosyal sürdürülebilirlik değerlendirmelerin geniş kapsamlı yapısı göz önünde bulundurularak 10 puanlık ölçek kullanılması uygun görülmüştür. Uygun bir sosyal sürdürülebilirlik tanımı veya modelinin hem "gelecekteki odak" hem de "süreç" özelliklerini içermesi gerekir (McKenzie 2004: 35; Barron ve Gauntlett 2002: 6). Bu nedenle, açık uçlu soruların anket içinde kullanılması anketin kendi içindeki tutarlılığını kontrol etmek açısından araştırmayı destekleyicidir ve sürecin takibi için daha uygun olmaktadır. Ölçeğin

belirlenmesinde, Chan ve Lee (2008: 251), Dixon vd. (2019: 23-26), Yoo ve Lee (2016: 7-9), Larimian ve Sadeghi (2021: 23) araştırmalarında kullandıkları ölçeklerden yararlanılmıştır ve araştırmacıların anket çalışmasında kullandıkları sorular araştırmaya uyarlanmıştır.

Tablo 1

Anket Soruları

Ölçek	Soru
Aidiyet	Mahallede kaç senedir oturuyorsunuz? Oturduğunuz ev kendinize mi ait? Kendinizi yaşadığınız mahalleye ne kadar ait hissediyorsunuz? Mahalleme geldiğimde kendimi mutlu ve rahat hissediyorum Uzun süre mahallemden ayrı kalınca özlem duyuyorum Bu bölge en çok yaşamak istediğim yer Uzun süre mahallemden ayrı kalınca özlem duyuyorum Mahallemin dışında tercih edebileceğim daha iyi yerler var İstanbul'da yaşamayı isteyeceğiniz başka bir ilçe veya mahalle var mı? Var ise neresi olduğunu ve sebebini kısaca açıklar mısınız?
Sosyal sermaye ve Sosyal etkileşimi	Bu bölgede oturan akrabalarım/ arkadaşlarım var Mahalledeki komşuluk ilişkileri istediğim gibi
Sosyal eşitlik	Kendimi mahallede doğal ve fiziksel hayatın bir parçası hissediyorum Mahallenizde sosyalleşme alanlarının ne derece yeterli olduğunu düşünüyorsunuz
Emniyet ve Güvenlik	Kendimi mahallede güvende hissediyorum
Memnuniyet <i>Değişime karşı tutum Uyum</i>	Mahalledeki kullanıcı profilinin değişmesinden memnunum Mahallemin mevcut dokusundan memnunum Mahallede dönüşüm projelerinden memnunum Mahallem çok karışık oldu, bozuldu son yıllarda çok değişti
Değişimi istekliliği	Bizim binamız da dönüşüme girsin isterim
Erişilebilirlik	Mahallede tüm ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum Covid-19 döneminde bulunduğum çevreden uzaklaşmadan ihtiyaçlarımı karşılayabildim
Açık uçlu sorular	
	Serbest zamanlarınızı en çok nerede geçirirsiniz? Bu mahallede oturmaya neden tercih ediyorsunuz? Bulduğunuz mahallede en çok vakit geçirmekten hoşlandığınız yer / yerler nerelerdir? Sebebini kısaca açıklar mısınız? Mahallenizde eksikliğini hissettiğiniz bir mekân var mı? Var ise sebebini kısaca açıklar mısınız?

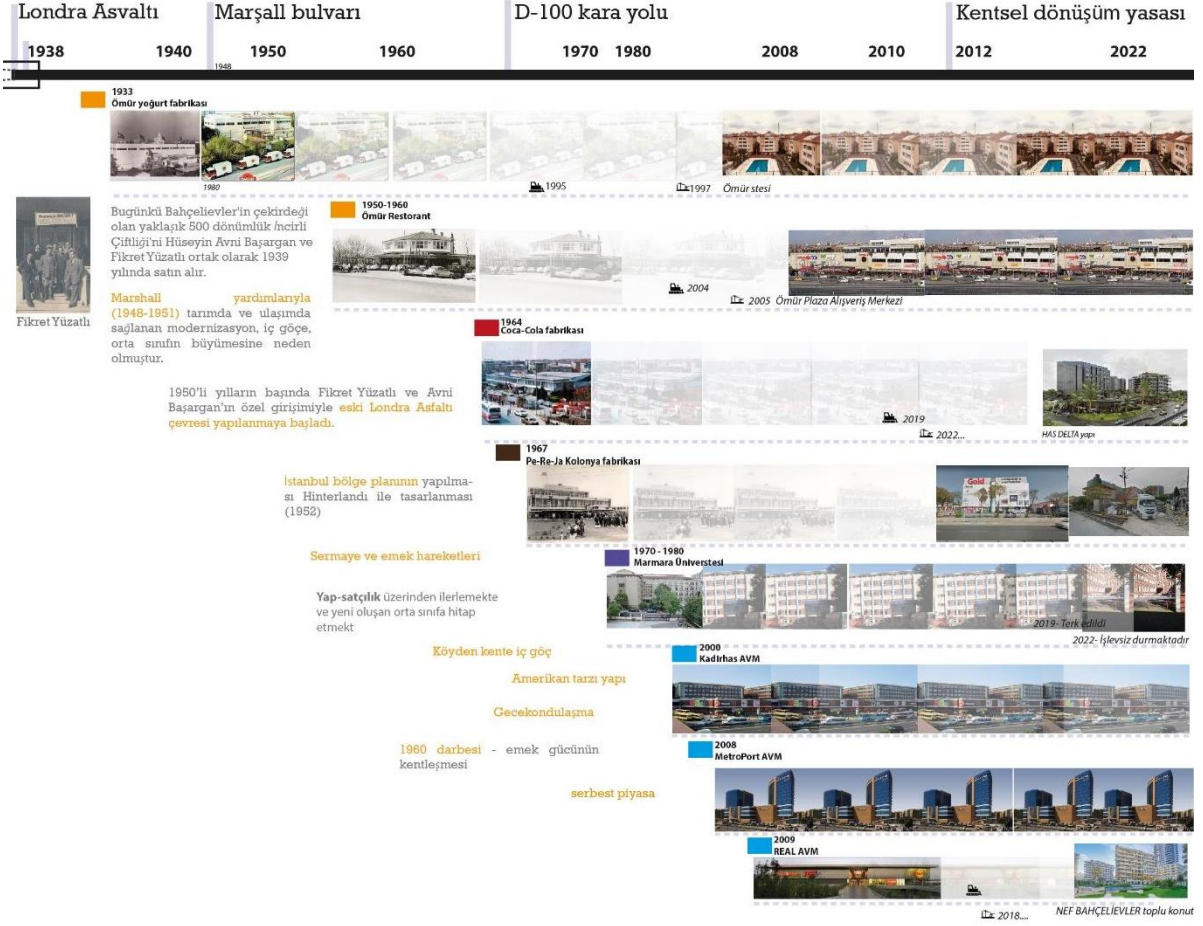
Alan çalışması

Alan çalışmasında keşfedici karma yöntem yaklaşımı benimsenmiştir. Karma araştırma yönteminin kullanılması bulguların kontrolünü sağlamak ve örtük bilgiyi ortaya çıkarmak açısından önemlidir. İlk olarak, araştırma yapılacak bölgenin zaman içinde nasıl değiştiğini ve bölge için önemli kırılma noktalarını gözlemleyebilmek için bir zaman çizelgesi oluşturulmuştur. İkinci adımda ise toplanan verilerin bölge haritası üzerine işlenmiştir. Yerel alan sınırları belirlenmiş bölgenin bugünkü sosyal ve fiziksel yapısını ortaya koymak için alan ziyareti yoluyla toplanan verileri kullanarak yerleşim birimleri ve çevresinde yerleşim düzeni analizi ve haritalamaları yapılmıştır. Son aşamada ise, mahalle sakinleri ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve yapılandırılmış anketler uygulanmıştır. Elde edilen bulgular tartışılmıştır.

Bahçelievler Merkez Mahallesi gelişimi ve güncel durumu

Bahçelievler bölgesi imparator saraylarına, kiliselere ve konutlara ev sahipliği yapmıştır. Rumeli'den gelen kervan ve askeri konvoyların İstanbul'a geçiş güzergâhı üzerinde bulunmaktaydı (URL -1). Hepdemon diye anılan bu çevre tarım ve bağcılık etkinliklerinin yoğunlaştığı bir karargâhtı. Marmara kıyılarına yakınlığı nedeniyle ilgi gören yazlık bölgelerdendi. Tarih boyunca Rum Ortodoksların tarım alanı olan ilçe toprakları, İstanbul'un fethiyle zaman içinde terk edildi (URL -1).

Bahçelievler ve çevresi 1912'den sonra bir komisyon tarafından değer biçilme yoluyla satılmıştır (URL -1). 1939 yılında yıllarda Hüseyin Avni Başaran ve Fikret Yüzatlı tarafından 500 dönümlük İncirli Çiftliği'nin satın alınması ile 1950'li yıllarda bugünkü Bahçelievler'in çekirdeği olan Bahçelievler Merkez Mahallesi oluşmaya başlamıştır (Üngür, 2017: 61). Fikret Yüzatlı bu bölgeyi tasarlarken Ankara'daki Bahçeli Evler'i örnek almıştır ve bahçesi olan evler inşa etme fikri ile bölgenin projesini Atatürk'ün yurt dışından davet ettiği Profesör Henri Prost'a çizdirmiştir (Üngür, 2017: 61). Bölgenin yapılaşma biçimi yapsatçılık üzerinden ilerlemekte ve yeni oluşan orta sınıfa hitap etmekteydi (Üngür, 2017: 65). Bugün bakıldığında Bahçelievler Merkez mahallesinin Bahçelievler ilçesinde bulunan bölgelerden daha az yoğunluklu ve daha organik forma sahip olduğu söylenebilir. 1955-1960 dönemlerinde İstanbul da oluşan hareketli yapım ve yıkımlardan Bahçelievler bölgesi de nasiplenmiştir. Bahçelievler bölgesinde yer alan 1938 yılında yapılan Londra asfaltının etrafında yapılanmalar başlamış, bu yapılanmalar emek gücünün kentleşmesi ile fabrika yoğunluklu olmuştur. 1936'da yapılan Londra Asfaltı yerleşme ve sanayi kendine çeken yeni bir aksı olmuştur (Üngür, 2017: 65-66). Ömür yoğurt fabrikasından sonra Coca-Cola meşrubat fabrikası, PeReJa fabrikası gibi birçok fabrika kurulmuş Londra asfaltının yetersizliği sonucu 1960'larda D-100 karayolunun yapımı ile Bahçelievler bugünkü silüetini almaya başlamıştır. 1980 öncesinde hisseli tapu ifrazının en yoğun olduğu yerlerden ikincisi, Bahçelievler ve çevresini de içine alan Bakırköy olmuştur (Üngür, 2017: 66). 2000'li yıllardan sonra bölgenin E-5 karayolunun üzerinde Ömür plaza, Kadir Has AVM, Real AVM, MetroPort Avm olmak üzere yapılmış 4 tane AVM'den 3 tanesi hizmet vermektedir. Bahçelievler Merkez Mahallesinin zaman içindeki gelişimi ve gelişmesinde etkili olaylar şekil-3 de tarihsel kronoloji içinde gösterilmiştir.

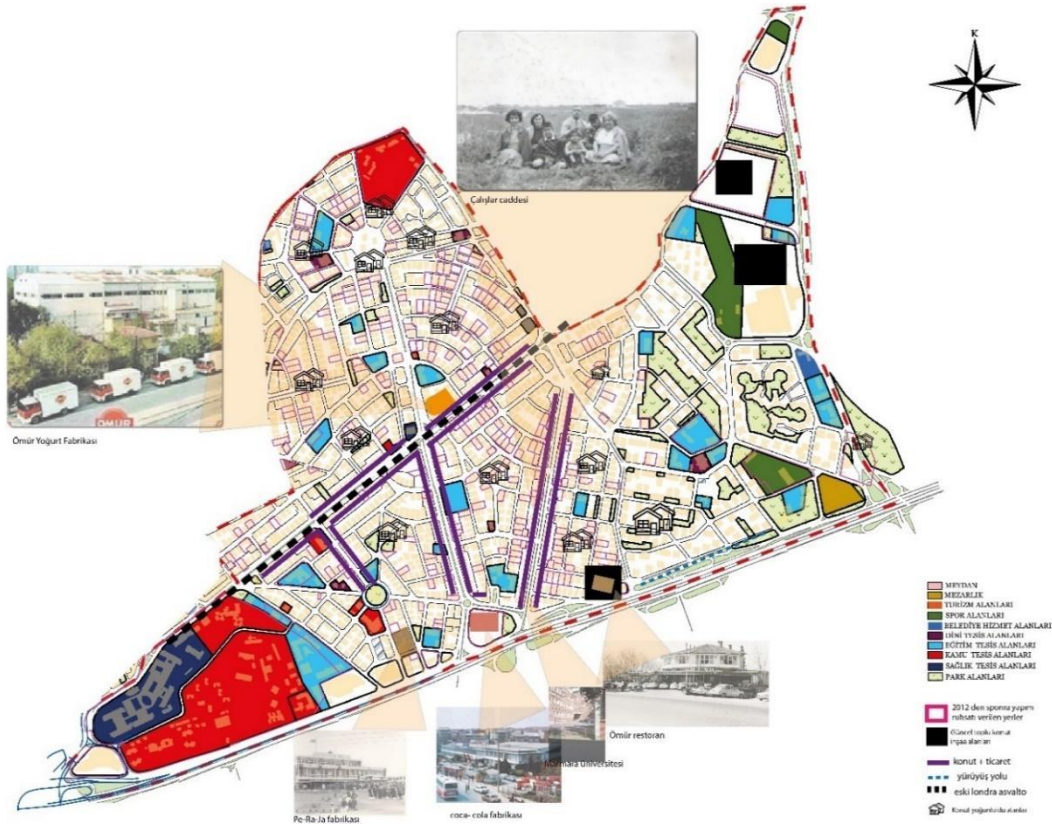
Şekil 3. Bahçelievler Merkez Mahallesi Zaman İçindeki Değişimi.

Bahçelievler Merkez Mahallesi Bahçelievler ilçesinde bulunan 11 mahalleden biridir. 2012 yılında Kentsel dönüşümüne ilişkin yaşanan yasal düzenleme ile Bahçelievler bölgesinde de kentsel dönüşüm projeleri başlamıştır. Son yıllarda kentsel dönüşüm proje yoğunluğu artan Bahçelievler Merkez Mahallesi'nde belediye tarafından birçok mahalleye kentsel dönüşüm için inşaat izni vermek, yasal olan katların tekrar yapılabileceğinin garantisi, yeni kat çıkma ve ada birleşimi gibi teşvikler verilmiştir. Bahçelievler ilçesinin diğer mahallerine kıyasla bu çalışmanın odaklandığı Bahçelievler Merkez Mahallesi için cazibeli bir kentsel dönüşüm teşvikinin olmadığı söylemek mümkündür. Buna karşın son 4 yıldır kentsel dönüşüm projelerinde yüksek oranda bir artış görülmektedir. Yeni yapılan projelerde çatı katı olmayan binalara çatı katı yapıldığı gözlenmiştir. İşlev değişikliği olmamakla birlikte otoparklar giriş katı alt kotuna taşınmıştır. Fakat bahçe tasarımına gereken önemin verilmediği gözlemlenmiştir. Belediye tarafından kentsel dönüşüm projeleri hakkında halkı bilgilendirmek ve görüşlerini almak için sosyal medya anketleri yapmaktadır. 2020 yılında Bahçelievler belediyesinin sunduğu rapora göre yeni yapı ruhsatlarının mahalle bazlı dağılımında en çok Bahçelievler Merkez mahallesinde olduğunu görülmektedir (URL-2). Bu gelişimde 2022 de yapımı devam eden 3 karma kullanımlı kapalı yerleşke projesinin ve kentsel dönüşüm projelerinin etkileri vardır.

Bahçelievler Merkez Mahallesi'nde sakinlerinin sosyalleşebileceği, karşılaşabileceği; yeşil alanlar, kütüphane, kültür merkezi gibi açık ve kapalı kamusal alanların eksikliği

gözlemlenmiştir. Bunun yanında uzun süredir inşaat halinde olan iki tane metro projesi çalışması mahallenin fiziksel biçimlenmesinde değişikliklere neden olmuştur. Metro projesinin bölgeye ulaşımı güçlendireceğinden mahallenin çekiciliğini arttırabilir. Çalışlar Caddesi ve Adnan Kahveci Bulvarı üzerindeki yapıların zemin katları market, bakkal, kafe, giyim dükkânları gibi alışveriş etkinliklerinin yoğunlaştığı alanlardır (Şekil-4). Bu iki aks Bakırköy ve D-100 karayolları ile bağlantıyı sağladığı için çoğunlukla yoğunluğu yüksek olan bölgelerdir.

Son dönemde belediyenin sosyal medyayı daha çok kullandığı gözlemlenmiştir. “Bizim esnaf” gibi App uygulamaları ve çevrimiçi park kamera görüntülerinin halka açık olması bölge belediyesinin dijitalleşmeye açık olduğu sonucu çıkarılsa da mahallenin bu hizmetlerden ne derece yararlandığı kritik bir öneme sahiptir.

Şekil 4. Bahçelievler Merkez Mahallesi Donatı, Fonksiyon, Kentsel Dönüşüme Giren Binaların Haritası.

Bulgular ve Tartışma

Bahçelievler Merkez mahallesinin sosyal ve fiziksel açıdan güncel durumu yapılan gözlemler yardımı ile değerlendirilmiştir. Daha sonra, Bahçelievler Merkez mahallesinde kamet eden 53 kadın, 56 erkek ve 1 cinsiyetini belirtmek istemeyen kişi olmak üzere toplam 110 mahalle sakini ile bu araştırma için Google formlar yoluyla oluşturulan anket ve mahalleliye elden dağıtılan anket soruları ile veriler toplanmıştır. Anket yapılan mahalle sakinlerine basit tesadüfi örneklem yolu ile ulaşılmıştır. Bahçelievler Merkez mahallesinde 30 yıldan daha uzun süre yaşayan 2 kişi ile derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Röportaj 1: Bahçelievler'deki değişimi nasıl değerlendirirsiniz? Eksikliğini hissettiğiniz alanlar var mı?

Ben 42 yıldır Bahçelievler mahallesinde oturuyorum... burada da çalışıyorum. Son zamanlarda yeni gelen insanlar çok değişti..... Eskiler gitti.... Parayı nereden kazandığı belli olmayan insanlar gelmeye başladı buraya... Anlıyor musun? Ama ben buradan vazgeçmem çünkü eskiden tanıdığım inşalarla karşılaşmak onlarla sohbet etmek beni mutlu ediyor. Küçüklüğünü bildiğim insanların çocukları ile gelip bak ben buradan alışveriş yapardım demesi beni çok mutlu ediyor. Bunun parayla pulla ölçülebilir bir karşılığı da yok... Burası Bahçelievler'in en güzel yeri. Buradan çıkıp mahallelere gittiğin zaman; güvensiz, karışık. Ailemle birlikte burada eğlenebileceğimiz vakit geçirebileceğimiz nezih ortamlara ihtiyacım var. Bu bir çay bahçesi, sosyal tesis olabilir.

Röportaj 2: Bahçelievler'deki değişimi nasıl değerlendirirsiniz? Eksikliğini hissettiğiniz alanlar neler? – Ayakkabı tamircisi, 40 seneden fazla Bahçelievler'de oturuyor

Yaa... Gelen insanlar buraya biraz uyum sağlamıyor da yani genelde dönüşümden memnunuz. Yani gelen insanlar burada nasıl diyeyim yüksek sesle konuşuyor.... Bizim eski insanlarda böyle bir şey yoktu... bir gürültü patırtı olmazdı... bir komşuluk hatırı vardı şimdikilerde gece saat 1 de 2 de yüksek sesle konuşuyorlar. Kentsel dönüşümdense şöyle... evim şu anda kentsel dönüşümde yine burada oturuyorum. Fakat ne bileyim bir kat daha verilse teşvik amaçlı insanlar buralardan gitmek zorunda kalmaz... insanlar evlerini satıp gidiyor. Yeşil alan burada yeşillik az... park bahçe az.

Tablo 2

Araştırmaya katanların yaş aralıkları, aidiyet düzeyleri, güven duygusu ve bağlılık düzeyinin sınıflandırılması

Araştırmaya katılanları yaş aralıkları %				
18-29	30-39	40-49	50-59	60 ve üstü
25,5	17,3	19,1	21	16,4
aidiyet düzeyi ankete katılanların yüzdesi				
aidiyet duygusu yüksek (9-10 puan) %		kararsız (3-8 puan arası)	aidiyet duygusu düşük (1-2 puan) %	
52,7		45,3	2	
kendini güvende hissetmek				
güvende hisseden %		kararsız	güvende hissetmeyen	
%60,5 (65 kişi)		%38,1 (42 kişi)	%0,9 (1 kişi)	
kendini güvende hissedenlerin mahalleye bağlılık düzeyi				
güvende hisseden ve mahalle bağlılığı yüksek				
83%				

Araştırmaya katılanların %25,5' i 18-29 yaş aralığında, %17,3'ü 30-39 yaş arası katılmıştır, %19,1'i 40-49 yaş aralığında, %21'i 50- 59 yaş aralığında ve %16,4'ü 60 yaş ve üzerindedir. Kadın (%48,2) ve erkek (%50,9) katılımcıların sayıları birbirine yakındır. Anket çalışmasına katılanların %52,7'si (9-10 puan) kendini mahallesine yüksek derecede ait hissederken %2'sinin (1-2 puan) aidiyet duygusu düşük çıkmıştır. Ankete katılan kişilerin 65 kişi/ %60,5 (9-10 puan) güvende hissetmektedir. Kendini güvende hisseden 65 kişiden 54 ünün mahalleye bağlılığı yüksektir. Ankete katılan mahallelinin %20'sini (en büyük yüzdesini oluşturur) 20-30 yıldır bu mahallede ikamet etmektedir (Tablo-2).

Yaşam süresi ve bağlılık (aidiyet) hissi açısından değerlendirme yapıldığında. 40 ve daha uzun süredir mahallede yaşayan 13 kişiye ulaşılmıştır. Bunların 9'u/ %69'ü "kendinizi yaşadığınız mahalleye ne kadar ait hissediyorsunuz?" sorusuna (9-10 puan) mahallerine yüksek derecede bağlı olduklarını belirtmişlerdir. 13 kişiden yalnızca birinin (1-2 puan) mahalle aidiyeti düşüktür. 30-40 sene yaşayanlar arasında ise 20 kişiden 14'si/%70 mahalleye güçlü bir şekilde bağlı (9-10 puan), 1-5 sene yaşayanlar arasında 13 kişiden 6 sının, 5-10 sene yaşayan 21 kişiden 5' unun aidiyeti yüksektir (9-10 puan). Bunların arasından 2 kişinin mahalle aidiyeti düşüktür (2-3 puan). Çoğunlukla uzun yıllar bu mahallede yaşayan kişilerin mahallenin değişiminden memnun olmadığı söylenebilir. Sosyal bağlar ve etkileşim açısından yapılan değerlendirmelerde, kendini bu mahalleye güçlü derecede ait hisseden 58 katılımcıdan yalnızca 43'u "Kendimi mahalleimde doğal ve fiziksel hayatın bir parçası hissediyorum" puanlamasına 9-10 puan verdiği saptanmıştır. Kendini bu mahalleye güçlü derecede ait hisseden 58 katılımcıdan hiçbiri 1-2 puan vermemiştir (Tablo-3).

Tablo 3

Mahallede oturma süresi ve aidiyet ilişkisi

Ankete katılanların mahallede oturma süreleri					
1 / 5 yıl	5 / 10 yıl	10/ 20 yıl	20 / 30 yıl	30 / 40 yıl	40 yıl +
11,80%	19%	19%	20%	18,10%	11,80%
Mahallede 40 yıldan fazla yaşayanların (13 kişi) aidiyet düzeyleri					
Aidiyet düzeyi yüksek (9-10 puan)		Kararsız	Aidiyet düzeyi düşük (1-2 puan)		
69%		24%	7%		
Mahallede 30-40 yıl yaşayanların (20 kişi) aidiyet düzeyleri					
Aidiyet düzeyi yüksek (9-10 puan)		Kararsız	Aidiyet düzeyi düşük (1-2 puan)		
70%		30%	0%		
Mahallede 20-30 yıl yaşayanların (21 kişi) aidiyet düzeyleri					
Aidiyet düzeyi yüksek (9-10 puan)		Kararsız	Aidiyet düzeyi düşük (1-2 puan)		
%66,6		%35	0%		

Mahallede 10-20 yıl yaşayanların (21 kişi) aidiyet düzeyleri		
Aidiyet düzeyi yüksek (9-10 puan)	Kararsız	Aidiyet düzeyi düşük (1-2 puan)
47,61%	52,30%	0%
Mahallede 5-10 yıl yaşayanların (21 kişi) aidiyet düzeyleri		
Aidiyet düzeyi yüksek (9-10 puan)	Kararsız	Aidiyet düzeyi düşük (1-2 puan)
23,80%	76,10%	0%
Mahallede 1-5 yıl yaşayanların (13 kişi) aidiyet düzeyleri		
Aidiyet düzeyi yüksek (9-10 puan)	Kararsız	Aidiyet düzeyi düşük (1-2 puan)
46,30%	46,30%	7,60%

Yere bağlılığı-yer aidiyeti yüksek olanların komşuluk ilişkilerinin de yüksek olduğu sonucu çıkartılabilir. Ankete katılan 18 kişi mahalledeki komşuluk ilişkilerinin istediklerinden çok düşük olduğunu belirtmiştir. Buna karşın bunların içinden, yere bağlılığı-yer aidiyeti yüksek 7 kişinin “Mahallemdeki komşuluk ilişkileri istediği gibi olmadığı” sonucu çıkarılmıştır.

Sosyalleşmenin fiziksel tasarlanmış ortak kullanım alanlarından soyutlandığı Covid-19 süresince ve karantina döneminde Bahçelievler Merkez mahallesinde ankete katılan 110 kişiden 96’sının bölgelerinden ayrılmadan yakın çevrelerinde gereksinimlerini (ihtiyaçlarını) karşılayabildikleri sonucu çıkmıştır. Bu durum mevcut market, bakkal, fırın gibi yapıların alışveriş alanlarının mahalleli için ulaşılabilir olduğunu ve mahallelinin temel gereksinimlerini (ihtiyaçlarını) buldukları bölgeden uzaklaşmadan karşılayabildiğini göstermektedir.

Bunun yanında “mahalle içinde tüm ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum” değerlendirmesine çoğunluk yüksek puan vermiştir. “Mahallemde tüm ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum” değerlendirmesine 64 kişi/%57,2 (9-10 puan) çok katıldığı görüşünü belirtirken 2 kişi/%1,8’i bu görüşe hiç katılmamaktadır. Buna karşın “Mahallenizde sosyalleşme alanlarının ne derece yeterli olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna 6 kişi/%5,4’ü (1-2 puan) yetersiz olduğunu düşünürken, 30 kişi/%27’si (9-10 puan) sosyalleşme alanlarının yeterli olduğunu düşünmektedir (Tablo-4).

Tablo 4

Mahallelinin Mahallede ihtiyaç karşılayabilme, sosyalleşme imkânlarını ilişkisi

Mahallede tüm ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum	Kararsız	Mahallede tüm ihtiyaçlarımı karşılayamıyorum
57,20%	41%	1,80%

Mahallenizde sosyalleşme alanlarının yeterli olduğunu düşünenler	Kararsız	Mahallenizde sosyalleşme alanlarının yetersiz olduğunu düşünenler
27,20%	67,40%	5,40%
“Bahçelievler Mahallesinde tüm ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum” 9-10 puan verenlerin içinden (64 kişi %57,2)		
Mahallenizde sosyalleşme alanlarının yeterli olduğunu düşünenler	Kararsız	Mahallenizde sosyalleşme alanlarının yeterli olduğunu düşünenler
37,50%	62,50%	0%

Ankette kullanılan 10’lık puan sistemini 1-2 verenler olumsuz, 3-4-5-6-7-8 verenler kararsız, 9-10 verenler olumlu olarak gruplandırarsak, ankete katılanların mahalledeki dönüşüm projelerinden %41,8’i memnun, %56,30’u kararsız, %1,8’i menun değildir. Ankete katılan 62 kişi/ %57,4 binalarının kentsel dönüşüme girmesini istemektedir. Bunların içinden 31’i/ %50 bölgedeki dönüşüm projelerinden memnun (9-10 puan), diğer 31’i/ %50 ise kararsızdır. Dönüşümden memnun olanların %15,21 i Bahçelievler mahallesi son yıllarda çok karışık olduğunu, bozulduğunu, çok değiştiğini düşünmektedir (Tablo-5)

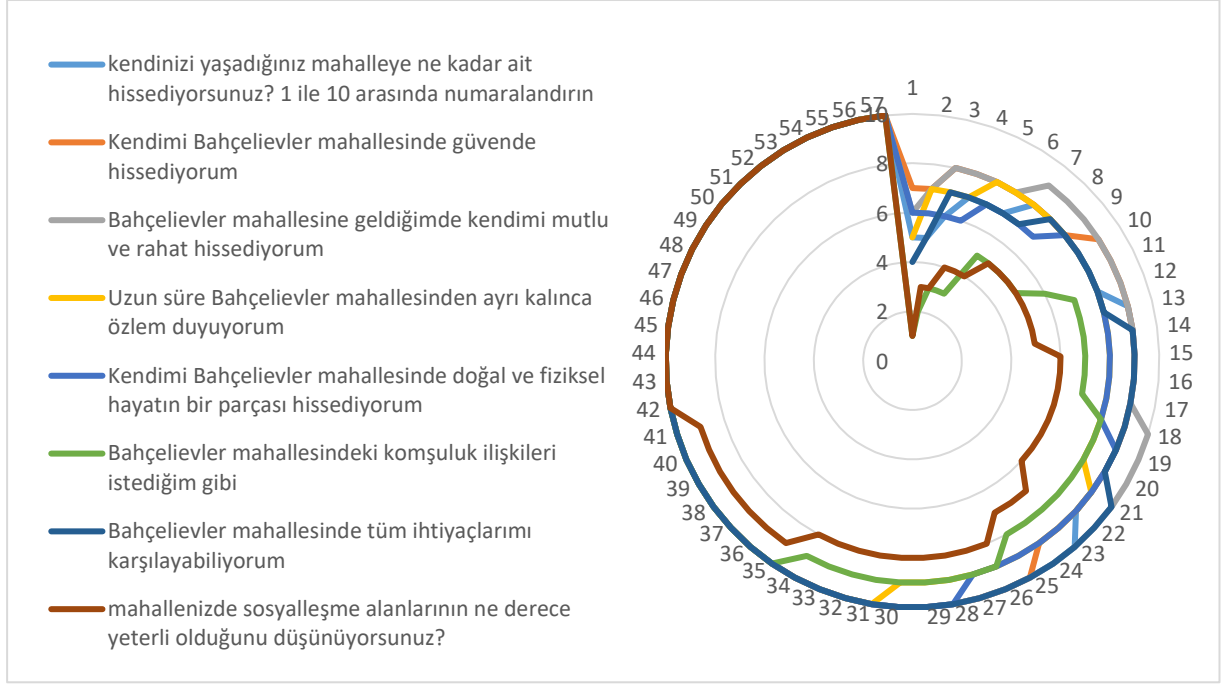
Tablo 5

Dönüşüm projeleri ve memnuniyet ilişkisi

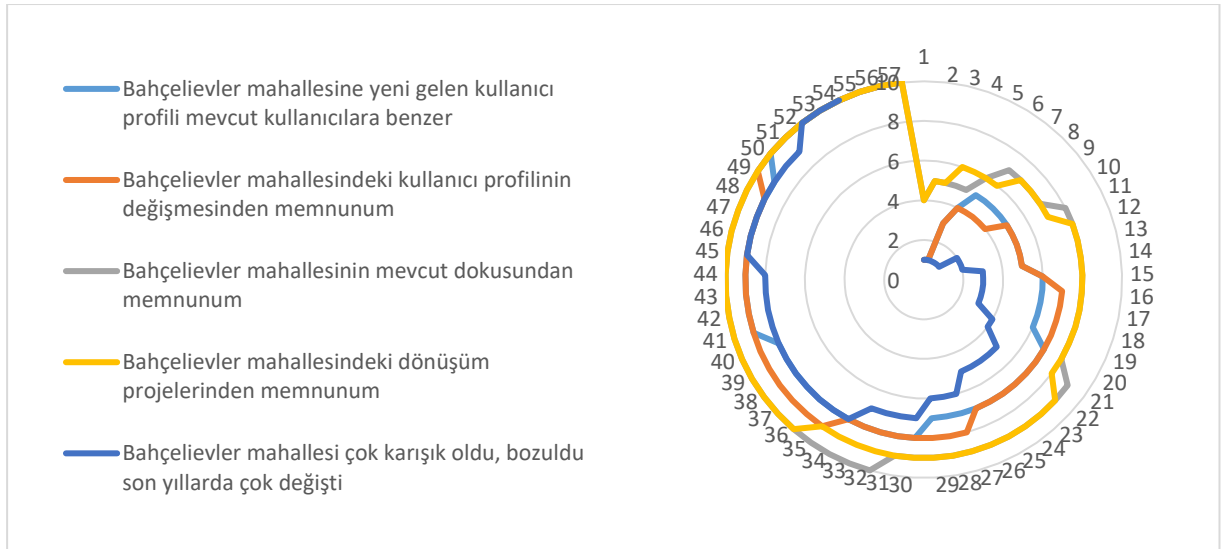
Bahçelievler mahallesindeki dönüşüm projelerinden memnunum		
9-10 Puan	8-7-6-5-4-3 puan	1-2 puan
41,8%	56,30%	1,8%
Bizim binamız da dönüşüme girsin isterim		
Evet	Kararsız	Hayır
56,3%	1,8%	42,72 %
Bizim binamız da dönüşüme girmesini isteyen 62 kişi		
Bahçelievler mahallesindeki dönüşüm projelerinden memnunum	Kararsız	Bahçelievler mahallesindeki dönüşüm projelerinden memnun değilim
50 %	50%	0%

Katılımcılardan 57 kişi/ %52,3’ü “Bahçelievler mahallesi en çok yaşamak istediğim yer” yargısına anket evet yanıtını vermişlerdir. Bunların içinden yalnızca 10 kişi “Bahçelievler mahallesi çok karışık oldu, bozuldu son yıllarda çok değişti” görüşüne yüksek oranda (9-10 puan) katılmıştır. Evet, yanıtı veren 43 kişi /%75,4’tü (9-10 puan) bu bölgede tüm ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiştir ve beklendiği gibi 44 kişi/%77’i (9-10 puan) bu bölgeye yüksek derecede bağlılık-aidiyet duymaktadırlar. %56,14’tü kendi binalarının değişime girmesini istemektedir (Bknz: Grafik –1,2). Ankete katılan %64,2 si Bahçelievler dışında yeğ tutabileceği

(tercih edebileceği) daha iyi yerler olmasına karşın bunların içinden 20 kişi en çok yaşamak istedikleri yerin Bahçelievler mahallesi olduğunu belirtmiştir.

Grafik-1 “Bahçelievler mahallesi en çok yaşamak istediğim yer” sorusuna evet cevabı veren 57 kişinin yer aidiyeti ve memnuniyetini ölçen sorulara verdikleri cevapların karşılaştırmalı grafiği.

Grafik-2 “Bahçelievler mahallesi en çok yaşamak istediğim yer” sorusuna evet cevabı veren 57 kişinin bölgedeki değişime karşı yaklaşımlarını ölçen sorulara verdikleri cevapların karşılaştırmalı grafiği.

Ankete katılanların %40 boş zamanların çoğunun evde geçirmeyi yeğ tutmaktadır. Evde geçirilen boş zamanlardan sonra ankete katılan mahallelinin boş zamanlarının çoğunu ormanlık alanlarda (%20) ve kent parklarında (%20) geçirmeyi yeğ tutmaktadır. İnsanların dışarıda geçirdikleri boş zamanlar genellikle mahalle dışındaki bulunan ormanlık alanlardır.

Tablo 6

“Bu mahallede oturmaya neden tercih ediyorsunuz?” sorusuna katılımcıların verdiği cevaplar

Merkezi-Ulaşım-İşime yakın	Ailemle yaşıyorum-ailevi sebepler	Çevrem burada	Huzurlu-nezih- sakin-güvenli-rahat hissediyorum-seviyorum-mutluyum	Çevresi güzel-otoparklı-az katlı binalar- yeşil-düzenli yapılaşma
20%	27,2%	10%	26,3%	10,9

“Bu mahallede oturmayı neden tercih ediyorsunuz?” sorusuna verilen cevaplar Tablo-6’da sınıflandırılmıştır. Verilen cevaplarda, mahallenin sosyal çevre ve fiziksel konumun önemi dikkat çekmektedir.

Tablo 7

“İstanbul’da yaşamayı isteyeceğiniz başka bir ilçe veya mahalle var mı? Var ise neresi olduğunu ve sebebini kısaca açıklayınız?” Sorusuna verilen cevapların yoğunluğa göre sınıflandırılması.

Yer	Bahçeşehir	Bebek	Fatih	Sarıyer	Suadiye	Üsküdar	Ataköy	Başakşehir
Kişi sayısı	2	2	2	2	2	2	3	3
Yer	Beylikdüzü	Bakırköy	Etiler	Kadıköy	Florya	YOK	Açıklama	Diğer
Kişi sayısı	3	4	4	6	7	37	19	22

İstanbul’da yaşamayı isteyeceğiniz başka bir ilçe veya mahalle var mı? Var ise neresi olduğunu ve sebebini kısaca açıklayınız? (Tablo-7) 35 kişi yok cevabını vermiştir. Anket çalışmasına katılanların çoğunluğu İstanbul’da yaşamayı isteyeceği daha iyi bir yer olmadığını belirtmiştir. 19’u ise yaşamayı bir semt adı vermeden yerin ormanlık, deniz gören gibi özellikleri ile açıklamıştır. Kadıköy ve Florya ankete katılanların yaşamak isteyecekleri yerler içinden en çok tercih edilen yerler olmuştur. Yok cevabı veren 35 kişinin 15’i “Bahçelievler mahallesi dışında tercih edebileceğim daha iyi yerler var” a evet demiştir. 26’sı mahallede tüm ihtiyaçlarımı karşılayabiliyorum yargısına 9-10 puan vermişken bunlardan yalnızca 10 tanesi mahalledeki sosyalleşme alanlarını yeterli bulmaktadır. Bunların içinden 8’i “Bahçelievler mahallesi çok karışık oldu, bozuldu son yıllarda çok değişti” 9-10 puan vermiştir. Bu kişilerin mahallede eksikliğini hissettikleri yerler ise çocuk parkları, yeşil alanlar, aile parkı, sosyal tesisler olduğunu belirtmiştir. Bunlardan 16’sı ise eksikliğini hissettiği yer olmadığını belirtmiştir.

Anket katılımcılarının Bahçelievler Merkez Mahallesinde en çok vakit geçirdiği yerler kafeler, parklar, yürüyüş yolları ve alışveriş mekânlarında yoğunlaşmaktadır. Katılımcılar mahallede park, yeşil alan, kültür merkezi gibi sosyal aktiviteyi destekleyici mekânların yetersiz olduğunu belirtmiştir.

Sonuçlar

Sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık-aidiyet alanlarında insan ve çevre üzerine yapılan araştırmalar, bazen fenomenolojik teoriler üzerine inşa edilerek, bazen de ayrı ayrı gelişerek büyümüştür. Yere bağlılığı-yer aidiyeti etkileyen sosyal etkileşim, sosyal katılım, güvenlik, mahalle memnuniyeti, erişilebilirlik, yaşam niteliği (kalitesi) gibi konular sosyal sürdürülebilirliğin kapsamını oluşturmaktadır. Bazı araştırmalarda yer bağlılığı-yer aidiyeti, yer kimliği, yer duygusu sosyal sürdürülebilirlik ölçüm parametreleri içinde yer almıştır (Colantonio ve Dixon, 2011: 221-236; Chan ve Lee, 2008: 251; Hussein, Stephens ve Tiwari, 2020: 3; Tweed ve Sutherland, 2007: 63). Yer aidiyeti duygusu sosyal sürdürülebilirliğin güçlü göstergelerindedir.

Mahallede geçirilen süre ile ilgili sonuçlar: Röportajlardan toplanan bilgiler doğrultusunda mahallede ikamet eden ve çalışan bir kişinin zamanın çoğunu mahalleli ile iletişim içinde geçirdiği göz önünde bulundurarak bu mahalleden başka yerde yaşamak istememesi diğer araştırmalarda ortaya konan sosyal ilişkiler ve yer aidiyeti arasındaki ilişkinin pozitif açıdan güçlü olduğunu göstermektedir. Sosyal çevrenin değişimlerinden memnun olunmasa bile buradan başka bir yerde yaşamayı düşünmemesi bu durumun yere bağlılığı-yer aidiyeti açısından tek gösterge olarak kabul edilemeyeceğini göstermektedir. Yeni gelen kullanıcı profiline eskilere benzemediğini düşünenlerin, mahalledeki değişimden memnun değillerdir. Yeni gelen insanların mahallenin eski dokusunu yitirmesine neden olduğu düşündükleri sonucuna ulaşılabilir. Bunun yanında mahalledeki değişimden memnun olmayanların binaların dönüşüme girmesini istemeleri mahalledeki sosyal değişimin yalnızca kentsel dönüşüme bağlı olmadığını göstergesidir.

Yere bağlılık- yer aidiyeti ve sosyal sürdürülebilirlik etkileşimi ile ilgili sonuçlar: Yere bağlılık-yer aidiyeti, sosyal bağları ve topluluk üyeliğini güçlendirmektedir (Fried, 1963: 377; Hidalgo ve Hernandez, 2001: 279). Bu çalışmada beklenildiği gibi, güçlü topluluk ilişkileri ile yere bağlılık-yer aidiyeti arasında güçlü bir etkileşim olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal sermaye ve sosyal etkileşimin güçlü bir göstergesi olan komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesi sosyal açıdan sürdürülebilir çevreler için yaşamsaldır. Katılım ve bağlılık, aidiyet duygusu ile etkileşim içinde olan güvenlik duygusu (Raman, 2010: 67), bu araştırmada yere bağlılık-yer aidiyeti ile doğru orantılı çıkmıştır. Önceki araştırmalarda (bknz: Bonaiuto vd., 1999: 332; Brown vd., 2003: 268; Knez, 2005: 216-217; Walker ve Ryan, 2008: 150-151; Raymond vd., 2010: 430), yaşam süresi ile yere bağlılık-yer aidiyeti doğru orantılı çıkarken bu araştırmada mahallede yaşam süresi ile yer aidiyeti arasında doğru orantılı değişim görülmemiştir. Bu durum Bahçelievler mahallesi için aidiyet duygusunun oluşumunda yaşam süresinden daha güçlü etmenlerin (faktörlerin) olduğunun göstergesidir. Yeğ tutabileceği (tercih edebileceği) başka yerler olmasına karşın bu mahallede oturmayı sürdürme nedenlerinin incelenmesi insanların mahallerine bağlılıklarını, aidiyetlerini ve bağlanma nedenlerini araştırmak adına yol göstericidir. Bu araştırmada, mahallede yaşama isteği ve mahallenin gereksinimleri (ihtiyaçları) karşılama düzeyi (erişilebilirlik), yere bağlılık-yer aidiyeti, güvenlik duygusu, mevcut doku memnuniyeti ve bu mahallede bulunma memnuniyetinin yüksek olduğu sonucu

çıkarılabilir. İnsanların kamusal alanlarda bulunma nedenleri çevrenin kalitesi ile ilişkilidir; yani, mekânın kalitesi ve olanakları dikkate alındığında, gereksinimler karşılanabilir veya karşılanmayabilir. Ankete katılan insanların %40 boş zamanların çoğunun evde geçirebilmesi mahallede yaşayan insanların evlerini sevdiği ve bağlı oldukları çıkarımına ulaştırabilirken; sosyal sürdürülebilirliğin topluluk etkileşimi göstergesi için olumsuz bir durum oluşturabilir. Mahallede park, yeşil alan, kültür merkezi gibi sosyal etkinlikleri destekleyici mekanlar sakinler tarafından mahallede eksik görünen donatılardandır. Bu alanlar insanların topluluk katılımına yol açabilecek alanlardır. Bu alanların üretilmesi daha sürdürülebilir ve sağlıklı mahalleler için büyük önem taşır (Manzo ve Perkins, 2006: 343). Bunun yanında, bu bölge için alışveriş alanlarının işlevselliği ve bölge halkının gereksinimlerini karşılıyor olması Bahçelievler mahallesinde sosyal ve fiziksel yaşamı destekleyen bir öğedir.

Bu çalışma mahalle ölçeğinde sosyal sürdürülebilirlikle ve yere bağlılık-yere aidiyet arasındaki güçlü etkileşimi ortaya koymaktadır. İki çalışma alanı da insan, doğa ve yapı çevre arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Mahalledeki fiziksel ve sosyal değişimin mahalleli tarafından nasıl karşılandığı, mahalleye bağlılık (aidiyeti) ve memnuniyeti üzerindeki etkisinin araştırılması mahallenin gelişebilir ve zayıf yönleri üzerine bilgi verebilir. Sakinlerin mahalle yaşamını nasıl deneyimlediklerini, gereksinim duydukları alanları ve mahallede yeni toplulukların nasıl oluşmaya başladığını araştırma mahallenin sürdürülebilirliğini anlamanın ve değerlendirmenin ilk adımı sayılabilir. İnsan ve çevre ilişkisini inceleyen bu iki alanın keşfedilmesi güç “gölge tarafı” da olabilir. Ancak bu çalışmada tanımlanan temalar, sosyal sürdürülebilirlik ve yere bağlılık-yer aidiyetinin kesiştiği yönlerini tanımlar ve gelecekteki araştırmalara rehberlik etmek için kullanılabilir. Bunun yanında alanyazında mimarlık alanında Bahçelievler bölgesi ile ilgili çok az araştırma olduğu saptanmıştır. Bu araştırmada yere bağlılık-yer aidiyeti ve mahallenin sosyal sürdürülebilirliği arasında kurulan kavramsal ilişkinin birbirini destekleyen çoklu veri toplama biçimiyle ele alınması gelecek araştırmalar için bölgesel bir ön veri oluşturabilir.

Kaynaklar

- Aldous, T., Lunts, D., & Greenleaf, N. (1997). Urban villages: A concept for creating mixed-use urban developments on a sustainable scale. Urban Villages Forum.
- Allen, J., & Lloyd-Jones, T. (2010). Neighbourhood asset management: life cycles and learning for social sustainability. In *Social Sustainability in Urban Areas* (pp. 83-100). Routledge.
- Altman, I., & Low, S. (1992). Place attachment: Human behavior and environment (Vol. 12).
- Åhman, H. (2013). Social sustainability—society at the intersection of development and maintenance. *Local Environment*, 18(10), 1153-1166.
- Barron, L., & Gauntlet, E. (2002, March). WACOSS housing and sustainable communities indicators project. In *Sustaining our Communities International Local Agenda 21 Conference*, Adelaide (pp. 3-6).
- Bonaiuto, M., Aiello, A., Perugini, M., Bonnes, M., & Ercolani, A. P. (1999). Multidimensional perception of residential environment quality and neighbourhood attachment in the urban environment. *Journal of environmental psychology*, 19(4), 331-352.
- Bramley, G., Dempsey, N., Power, S., Brown, C., & Watkins, D. (2009). Social sustainability and urban form: evidence from five British cities. *Environment and planning A*, 41(9), 2125-2142.
- Bramley, G., & Power, S. (2009). Urban form and social sustainability: the role of density and housing type. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 36(1), 30-48.
- Brown, B., Perkins, D. D., & Brown, G. (2003). Place attachment in a revitalizing neighborhood: Individual and block levels of analysis. *Journal of environmental psychology*, 23(3), 259-271.

- Burton, E. (2000). The compact city: just or just compact? A preliminary analysis. *Urban studies*, 37(11), 1969-2006.
- Clayton, S. (2007). Domesticated nature: Motivations for gardening and perceptions of environmental impact. *Journal of environmental psychology*, 27(3), 215-224.
- Cohen, D., Finch, B., Bower, A., & Sastry, N. (2006). Collective efficacy and obesity: the potential influence of social factors on health. *Social Science & Medicine*, 62, 769-778.
- Cohen, D., Inagami, S., & Finch, B. (2008). The built environment and collective efficacy. *Health & Place*, 14, 198-208.
- Colantonio, A. (2009). Social sustainability: a review and critique of traditional versus emerging themes and assessment methods.
- Colantonio, A., & Dixon, T. (2011). Urban regeneration and social sustainability: Best practice from European cities. *John Wiley & Sons*.
- Chan, E., & Lee, G. K. (2008). Critical factors for improving social sustainability of urban renewal projects. *Social Indicators Research*, 85(2), 243-256.
- Comstock, N., Dickinson, L. M., Marshall, J. A., Soobader, M. J., Turbin, M. S., Buchenau, M., & Litt, J. S. (2010). Neighborhood attachment and its correlates: Exploring neighborhood conditions, collective efficacy, and gardening. *Journal of environmental psychology*, 30(4), 435-442.
- Dave, S. (2011). Neighbourhood density and social sustainability in cities of developing countries. *Sustainable development*, 19(3), 189-205.
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development*, 19(5), 289-300.
- Dempsey, N., Brown, C., & Bramley, G. (2012). The key to sustainable urban development in UK cities? The influence of density on social sustainability. *Progress in planning*, 77(3), 89-141.
- Dixon, T., Bacon, N., Caistor Arendar, L., Nielsen, E., Callway, R., & Naylor, A. (2019). Measuring the initial social sustainability impacts of estate regeneration: a case study of Acton Gardens, London. *Journal of Sustainability Research*, 1(1).
- Feldman, R. M. (1990) Settlement- identity: psychological bonds with home places in a mobile society. *Environment and Behavior*, 22, 183-229.
- Fried, M. (1963). Grieving for a lost home. In L. J. Duhl (Ed.), *The urban condition: People and policy in the metropolis* (pp. 124-152). New York, NY: Simon & Schuster.
- Fried, M. (2000). Continuities and discontinuities of place. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 193-205. doi:10.1006/jevp.1999.0154
- Galster ve Hesser, 1982; Galster, G. C., & Hesser, G. W. (1982). The social neighborhood: An unspecified factor in homeowner maintenance? *Urban Affairs Quarterly*, 18(2), 235-254.
- Harris, P. B., Werner, C. M., Brown, B. B., & Ingebritsen, D. (1995). Relocation and privacy regulation: A cross-cultural analysis. *Journal of environmental psychology*, 15(4), 311-320.
- Hidalgo, M. C., & Hernandez, B. (2001). Place attachment: Conceptual and empirical questions. *Journal of environmental psychology*, 21(3), 273-281.
- Hummon, D. M. (1992). Community attachment. In *Place attachment* (pp. 253-278). Springer, Boston, MA.
- Hussein, F., Stephens, J., & Tiwari, R. (2020). Memory for social sustainability: Recalling cultural memories in Zanqit Alsitat historical street market, Alexandria, Egypt. *Sustainability*, 12(19), 8141.
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2001). Sense of place as an attitude: Lakeshore owners attitudes toward their properties. *Journal of environmental psychology*, 21(3), 233-248.
- Karuppanan, S., & Sivam, A. (2011). Social sustainability and neighbourhood design: an investigation of residents' satisfaction in Delhi. *Local Environment*, 16(9), 849-870.
- Kearns, A., & Forrest, R. (2000). Social cohesion and multilevel urban governance. *Urban studies*, 37(5-6), 995-1017.
- Koohsari, M. J., Kaczynski, A. T., Giles-Corti, B., & Karakiewicz, J. A. (2013). Effects of access to public open spaces on walking: Is proximity enough?. *Landscape and Urban Planning*, 117, 92-99.
- Knez, I. (2005). Attachment and identity as related to a place and its perceived climate. *Journal of environmental psychology*, 25(2), 207-218.
- Kyle, G. T., Mowen, A. J., & Tarrant, M. (2004). Linking place preferences with place meaning: An examination of the relationship between place motivation and place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 24, 439-454
- Kyle, G., Graefe, A., & Manning, R. (2005). Testing the dimensionality of place attachment in recreational settings. *Environment and behavior*, 37(2), 153-177.

- Larimian, T., & Sadeghi, A. (2021). Measuring urban social sustainability: Scale development and validation. *Environment and Planning B: Urban Analytics and City Science*, 48(4), 621-637.
- Lee, K. Y., & Jeong, M. G. (2021). Residential environmental satisfaction, social capital, and place attachment: the case of Seoul, Korea. *Journal of Housing and the Built Environment*, 36(2), 559-575.
- Lewicka, M. (2005). Ways to make people active: The role of place attachment, cultural capital, and neighborhood ties. *Journal of environmental psychology*, 25(4), 381-395.
- Lewicka, M. (2008). Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past. *Journal of environmental psychology*, 28(3), 209-231.
- Lewicka, (2010). What makes neighbourhood different from home and city? Effects of place scale on place attachment. *Journal of Environmental Psychology*, 30, 35-51
- Lewicka, M. (2011). Place attachment: How far have we come in the last 40 years?. *Journal of environmental psychology*, 31(3), 207-230.
- Low, S. M., & Altman, I. (1992). Place attachment. In *Place attachment* (pp. 1-12). Springer, Boston, MA.
- Manzi, T., Lucas, K., Jones, T. L., & Allen, J. (Eds.). (2010). Social sustainability in urban areas: Communities, connectivity and the urban fabric. Routledge.
- Manzo, L. C., & Perkins, D. D. (2006). Finding common ground: The importance of place attachment to community participation and planning. *Journal of planning literature*, 20(4), 335-350.
- Mesch, G. S., Manor, O. (1998). Social ties, environmental perception, and local attachment. *Environment and Behavior*, http://www.uvm.edu/~jdericks/QOL/Literature/Mesch-Social_ties.pdf
- McKenzie, S. (2004). Social sustainability: towards some definitions.
- Porta, S., & Renne, J. L. (2005). Linking urban design to sustainability: formal indicators of social urban sustainability field research in Perth, Western Australia. *Urban Design International*, 10(1), 51-64.
- Polèse, M., Stren, R. E., & Stren, R. (Eds.). (2000). The social sustainability of cities: Diversity and the management of change. University of Toronto press.
- Raman, S. (2010). Designing a liveable compact city: physical forms of city and social life in urban neighbourhoods. *Built environment*, 36(1), 63-80.
- Ramkissoon, H., Smith, L. D. G., & Weiler, B. (2013). Relationships between place attachment, place satisfaction and pro-environmental behaviour in an Australian national park. *Journal of Sustainable tourism*, 21(3), 434-457.
- Raymond, C.M., Brown, G. and Weber, D. (2010), "The measurement of place attachment: personal, community, and environmental connections", *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 30 No.4, pp. 422-434.
- Riger, S., Lavrakas, P. J. (1981). Community ties: patterns of attachment and social interaction in urban neighborhoods. *American Journal of Community Psychology*, 9, 55-66
- Sampson, R. J. (1988). Local friendship ties and community attachment in mass society: A multilevel systemic model. *American sociological review*, 766-779.
- Sampson, R. J., & Groves, W. B. (1989). Community structure and crime: Testing social-disorganization theory. *American journal of sociology*, 94(4), 774-802.
- Scannell, L., & Gifford, R. (2017). Place attachment enhances psychological need satisfaction. *Environment and Behavior*, 49(4), 359-389.
- Semenza, J. C., March, T. L., & Bontempo, B. D. (2007). Community-initiated urban development: an ecological intervention. *Journal of Urban Health*, 84(1), 8-20.
- Shirazi, M. Reza, and Ramin Keivani. (2017). "Critical Reflections on the Theory and Practice of Social Sustainability in the Built Environment – a Meta-Analysis." *Local Environment* 22 (12): 1526-1545.
- Shirazi, M. R., & Keivani, R. (2019). The triad of social sustainability: Defining and measuring social sustainability of urban neighbourhoods. *Urban Research & Practice*, 12(4), 448-471.
- Spangenberg, J. H. (2004). Reconciling sustainability and growth: criteria, indicators, policies. *Sustainable development*, 12(2), 74-86.
- Stedman, R. C. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment and behavior*, 34(5), 561-581.
- Stokols, D. & Shumaker, S. A. (1981) People in places: A transactional view of settings. IN HARVEY (Ed.) *Cognition social behaviour and the environment*. Lawrence Erlbaum
- Talmage, C. A., Hagen, B., Pijawka, D., & Nassar, C. (2018). Measuring neighborhood quality of life: place-based Sustainability indicators in Freiburg, Germany. *Urban Science*, 2(4), 106.
- Taylor, R. B. (1996, March). Neighborhood responses to disorder and local attachments: The systemic model of attachment, social disorganization, and neighborhood use value. In *Sociological forum* (Vol. 11, No. 1, pp. 41-74). Kluwer Academic Publishers-Plenum Publishers.

- Tekin, H. (2006). Nitel Araştırma Yönteminin Bir Veri Toplama Tekniği Olarak Derinlemesine Görüşme. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(13), 101-116.
- Tümertekin, E. (1997). İstanbul, insan ve mekân (Vol. 50). Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- Tweed, C., & Sutherland, M. (2007). Built cultural heritage and sustainable urban development. *Landscape and urban planning*, 83(1), 62-69.
- Twigger-Ross, C. L., & Uzzell, D. L. (1996). Place and identity processes. *Journal of environmental psychology*, 16(3), 205-220.
- Üngür E. (2017) Kentsel bir altyapının biyopolitikası: D-100 karayolu / Biopolitics of an urban infrastructure: D-100 highway, İstanbul teknik üniversitesi doktora tezi
- Williams, D. R., & Roggenbuck, J. W. (1989, October). Measuring place attachment: Some preliminary results. *In NRPA Symposium on Leisure Research, San Antonio, TX* (Vol. 9).
- Walker, A.J. and Ryan, R.L. (2008), "Place attachment and landscape preservation in rural new England: a Mainecasesstudy", *lands cape and Urban Planning*, Vol.86No.2, pp.141-152.
- Winter, J., & Farthing, S. (1997). Coordinating facility provision and new housing development: impacts on car and local facility use. *Evaluating local environmental policy*, 1, 159-179.
- Wolch, J. R., Byrne, J., & Newell, J. P. (2014). Urban green space, public health, and environmental justice: The challenge of making cities 'just green enough'. *Landscape and urban planning*, 125, 234-244.
- Yiftachel, O., & Hedgcock, D. (1993). Urban social sustainability: the planning of an Australian city. *Cities*, 10(2), 139-157.
- Yoo, C., & Lee, S. (2016). Neighborhood built environments affecting social capital and social sustainability in Seoul, Korea. *Sustainability*, 8(12), 1346.
- URL -1: <http://www.bahcelievler.gov.tr/bahcelievler-in-tarihcesi>
- URL-2: <https://www.bahcelievler.istanbul/bahcelievler-detay/45/441/2020-Yili-Faaliyet-Raporu/>.

BİR HAZIR GIYİM FİRMASINDA TASARIM SÜREÇLERİNİN İYİLEŞTİRİLMESİNE YÖNELİK ÖRNEK UYGULAMA*

SAMPLE PRACTICE FOR IMPROVING DESIGN PROCESSES IN A READY-TO-WEAR COMPANY

Sümeyya EMİROĞLU¹, Saliha AĞAÇ²

Gönderim Tarihi: 26.04.2023

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 15.05.2023

Öz Abstract

İşletme stratejilerinin belirlenmesinde süreçler ve süreç iyileştirme önemli bir unsurdur. Bu çalışmada bir hazır giyim firmasındaki tasarım süreçleri ve tasarım süreçlerinde en çok problem yaşanan süreçler ele alınmıştır. Öncelik sırasına göre en çok problem yaşanan bir sürece yönelik iyileştirme yaklaşımı ve uygulama geliştirilmiştir. A hazır giyim firmasında üst yönetim ve tasarım ekibi ile odak grup görüşmeleri ve yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bireysel gözlemler yapılmıştır. Tasarım süreçlerinde en sık sorun yaşanan 'tasarım teknik dosyaların hazırlanması' sürecine yönelik çözüm önerisi olarak 'tasarım planlama' ve 'tasarım planlamacısı' kavramları oluşturulmuş ve tanımlanmıştır. Araştırmada en sık problem yaşanan tasarım süreci olan teknik dosya hazırlama sürecine yönelik iyileştirme uygulamaları yapılmıştır. Araştırma sonucunda tasarım süreçlerinde yapılan iyileştirmenin ilgili tüm birimleri olumlu etkilediği belirlenmiştir. Çalışanlar üzerindeki iş yükünün eşit dağılımı süreç sahiplerinin doğru belirlenmesi ile tıkanmalar giderilmiş ve planlama takvimi sürdürülebilir hale gelmiştir.

Anahtar Sözcükler: Hazır giyim, Tasarım süreçleri, Süreç iyileştirme.

Processes and process improvement are important elements in determining business strategies. In this research, the design processes in a ready-made clothing company and the processes that have the most problems in the design processes are discussed. An improvement approach and application have been developed for a process with the most problems in order of priority. Focus group interviews and semi-structured interviews were conducted with the senior management and design team in a ready-made clothing company, and individual observations were made. The concepts of 'design planning' and 'design planner' have been created and defined as a solution proposal for the process of 'preparing design technical files', which is the most common problem in design processes. Improvement practices were made for the technical file preparation process, which is the most frequently encountered design process in the research. As a result of the research, it was determined that the improvement made in the design processes had a positive effect on all relevant units. With the equal distribution of the workload on the employees and the correct determination of the process owners, the blockages were eliminated and the planning calendar became sustainable.

Keywords: Ready to Wear, Design Processes, Process Improvement.

* Bu makale, 'Hazır giyim Sektörü Tasarım Süreçlerinin İyileştirilmesi ve Optimizasyonu; Tasarım Merkezi Örnek Uygulama' başlıklı Doktora tezinden türetilmiştir.

¹ Sorumlu Yazar: Sümeyya Emiroğlu, AHBV Lisansüstü Eğitim Ens. Moda Tasarım Doktora Öğrencisi, sumeyyaemiroglu@gmail.com, 0000-0002-3851-7545.

² Prof. Dr. Saliha Ağaç, AHBV Üniversitesi, saliha.agac@hbv.edu.tr, 0000-0003-2507-2361.

- **Alıntılama:** Emiroğlu, S. ve Ağaç, S. (2023). Bir Hazır Giyim Firmasında Tasarım Süreçlerinin İyileştirilmesine Yönelik Örnek Uygulama. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 57-69.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/pub/stardergisi/policy>

Giriş

Hazır giyim sektörü ihracat hacmi ile ülkemiz ekonomisinde önemli bir role sahiptir. Rekabet ortamının yoğun ve sürekli olduğu sektör, teknolojik ve inovatif değişimlere açıktır. Tasarım, üretim, satış, pazarlama gibi temel unsurlardan oluşan hazır giyim firmaları pazar paylarını korumak ve geliştirebilmek için stratejilerini oluşturmalı, başarı ve başarısızlıkların nedenlerini mutlaka ölçümlemelidir. İşletmelerin maksimum fayda için iş süreçlerini sürdürülebilir kılması ve denetlemesi gerekmektedir. Özellikle son yıllarda işletmelerde süreç iyileştirme çalışmaları önem kazanmıştır. Çünkü süreç problemlerinin minimize edilmesi; performans ve verimlilik üzerinde doğrudan etkilidir. Hazır giyim sektöründe yer alan işletmelerin başarısı süreç yönetimi, esneklik, inovasyon, teknolojik altyapı, personel niteliği – eğitim seviyesi, personel yönetimi gibi birçok unsura bağlı olarak şekillenmektedir.

Hazır giyim sektörü küresel rekabet ve değer zincirinin önemli bir halkası olarak kabul görmektedir. Yoğun rekabet ortamında hazır giyim sektörünün sürekli gelişen ve yenilenen bir yapıda olmasının yanı sıra esnek, yeniliğe açık ve sürdürülebilir olması da önemlidir. İşletmelerin mevcut durumlarını koruyabilmeleri ve varlıklarını geliştirerek sürdürülebilir hale getirebilmesi için yeniliklere ve iyileştirmelere açık olması gerekmektedir. Süreçler işletmelerin performansları ve geleceği için en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Süreçlerde yaşanan problemlerin ya da eksikliklerin çözümsüz kalması kartopu gibi büyümesine ve daha büyük bir sorunun oluşmasına neden olmaktadır. Bu nedenle süreç iyileştirme çalışmaları tüm işletmelerde olduğu gibi hazır giyim sektöründe de hayati bir öneme sahiptir. Koleksiyon markası olan hazır giyim işletmelerinde tasarım süreçleri başlangıç noktasıdır ve tüm süreçleri etkileyen roledir.

Hazır giyim üretiminde genellikle model çeşitliliği fazla, üretim adetleri küçük olan siparişlerin çoğaldığı ve model üretim sürelerinin sipariş adetlerine bağlı olarak azaldığı görülmektedir. İşletmeler bu şartlar altında varlıklarını sürdürebilmek için sürekli iyileştirme faaliyetleri ile kendilerini geliştirmek zorundadırlar. İyileştirme için başlangıç noktası iyileştirmeye olan ihtiyacın fark edilmesidir. Uygulamalarını iyileştirmek ve geliştirmek için firmalar müşteri odaklı yönetim stratejileri benimsemeye başlamıştır. Bu eğilim müşterilerin daha fazla performans beklentileri, üreticiler arasında rekabetin artması, endüstriyel ilişkiler, bilgi ve iletişim teknolojilerinin uygulanması gibi birçok faktörden etkilenmektedir (Öznaz, 2013: 52).

Hazır giyim sektörünün içerisinde bulunduğu mevcut koşullar ve global rekabet ortamı işletmelerin yapılarını geliştirmeleri ve iyileştirmeleri gereğini ortaya çıkarmaktadır. Hazır giyim işletmelerinde temel süreçlerden olan; tasarım, üretim ve satış – pazarlama süreçlerinin takip edilebilir, ölçümlenerek kontrol edilebilir ve müdahale edilebilir nitelikte olması gerekmektedir. Bu süreçlerin kontrolü işletmeye esnek ve sürdürülebilir bir gelişme sunarken, hata oranı ve problem durumu azaltılmaktadır.

Genel anlamda tasarım, kişinin gözlem yapma, algılama, görsel not alma, duyumsama, düşünme, eleştirme, yaratma, dışavurum, değerlendirme gibi tüm duygusal ve düşünsel süreçlerini bütünsel bir şekilde çalıştırarak, çevre ve objeler arasında görsel ilişki kurması

sonucunda birtakım eşdeğer formlar yaratması sürecinden oluşur. Giysi Tasarımı; tasarımcının, etkilendiği tema veya hikâyenin çok yönlü niteliklerini, yenilikçi bir biçimde, yaşam döngüleri içerisine yerleştirip biçimlendirdiği, yaratıcı insan faaliyetinin somutlaşmış ürünüdür (Koca ve Koç, 2009: 35). Tasarım, bir ürünü oluştururken, bu ürünün kapsamı istenilen özellikler çerçevesinde gerçekleşen sistematik düşünsel bir sürecin çıktısı olarak tanımlanabilir. Tasarlama eylemi giysi bağlamında değerlendirildiğinde ürüne katma değer kazandıran, giysinin benzerlerinden ayrılmasına ve satın alınabilirliğine etki eden önemli bir unsur olduğu bilinmektedir (Ağaç, Şahinoğlu ve diğerleri, 2021: 128).

Hazır giyim sektörünün temel ve yapı taşı süreçlerinden olan tasarım süreçleri teoride ve uygulamada temel olarak aynıdır ama işletmelerin yapısına, ürün gamına ve organizasyonel düzenine göre çeşitlenmektedir. Literatürde de birden fazla çeşidi olan tasarım süreçleri genel olarak şöyledir;

- Amaç, konu ve trend belirleme üzerine bir araştırma,
- Tema belirleme,
- Temaya ve trendlere uygun materyal toplama
- Hikâye ve renk panosu hazırlama
- Tasarım eskiz çizimleri yapma
- Eskiz çizimler arasından seçim yapma
- Modelden model geliştirme
- Koleksiyonu oluşturacak parçaları seçme
- Modele uygun kumaş ve aksesuar seçme
- Model uygulamalı kalıp geliştirme ve deneme
- Moda resmi ve teknik çizim yapma
- Pastal planı hazırlama
- Dikim süreci tasarımı (süreç analiz hazırlama)
- Maliyet hesabı yapma
- Prototip dikimi
- Koleksiyon sunumu (Koca, Koç ve Çotuk, 2009: 92).

Süreç işletmelerde, var olan iş süreçlerinin işletme amaçları doğrultusunda belirlenen hedeflere ulaşmasında tüm fonksiyonlarını kapsayan ve işletmenin amacına ulaşmasında sağlanan çıktılarının yol ve yöntemlerinin kademeli değişim ve işlemler serisi olarak ifade edilebilir. Süreçler, müşteriler için önem arz eden faaliyetleri, kontrol faaliyetlerini ve iş akışı faaliyetlerinden meydana gelmektedir. Süreçlerden iyi çıktılar almak isteyen işletmelerin süreç

performansını artırmak adına süreç iyileştirmesi yapması gereklidir. Süreç iyileştirme, işlerin daha iyi ve etkin bir biçimde yapılması için kritik durumlarla mücadele etmek ve olası krizler ile baş edebilmektir. Adından da anlaşılacağı üzere süreç iyileştirme süreç odaklı bir yönetimdir ve iş sistemlerinin nasıl daha verimli ve etkili yapılacağı üzerinde durur (Korucuk ve Küçük, 2018: 59).

İşletmelerde süreç iyileştirmeye yönelik pek çok yaklaşım ve yöntem bulunmaktadır. En yaygın olanları;

- Sıçramalı iyileştirme yaklaşımı – kısa süreli ve belirli aralıklarla iyileştirme yapılır,
- Radikal iyileştirme yaklaşımı – kısa bir dönem sıçramaları sonrasında yaygın katılımı
- Sonuç odaklı iyileştirme yaklaşımı – uzun süreli ve kademeli kalıcı olarak iyileştirme faaliyetleri gerçekleştirilir (Bütüner, 2018: 4).

Süreç iyileştirmesinde süreçlerin problemlerinin giderilmesine ve performansının/verimliliğinin artırılmasına yönelik yöntemler aranmalı ve en uygunu tercih edilmelidir. Yeni bir plan ya da mevcut durumdaki plan üzerinde çalışılmalı ve uygulamaya geçilmelidir. Süreçte ortaya çıkan problemler tanımlanmalı ve ortadan kaldırılmasına yönelik çalışılmalıdır. Sorunun tam olarak anlaşılmadığı durumlarda süreçler yeniden gözden geçirilmeli, hatanın kök nedenleri araştırılmalı ve son olarak iyileştirme çalışmalarına yön verecek metotlar göz önüne alınmalı, çözüm odaklı olunmalıdır (Eser, 2018: 32).

Süreç iyileştirme çalışmalarının işletmeler için oldukça fazla faydaları bulunmaktadır. Bir işletme için süreç iyileştirmenin faydalarını Kayışkan (2011: 17) aşağıdaki gibi açıklamaktadır;

- Süreçlerin hızlanmasını ve verimliliğin artmasını sağlar,
- Maliyetleri azaltır,
- Takım çalışmasını artırır,
- İş süreçlerine ölçülebilir hedefler kazandırır,
- İş akışına uygulanabilir kurallar getirir,
- İş akışındaki problemlerin saptanmasını kolaylaştırır,
- İş süreçleri ve akışındaki aksamaları kontrol altına alır

Hazır giyim işletmeleri, tasarım – üretim – satış – pazarlama – lojistik olmak üzere 5 temel süreç çevresinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Tasarım süreçleri, kendisinden sonra gelen tüm iş süreçlerini etkileyen konumdadır. Sektörde temel alınan 5 sürecin kendi içerisinde birden çok alt süreçleri bulunmaktadır. Bu bağlamda önemli ve kritik bir süreç olan tasarım süreçlerinin diğer temel süreçleri de doğrudan etkilememesi adına optimal düzeyde problem ile yönetilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, araştırmada bir hazır giyim firmasının tasarım süreçleri ele alınarak, süreç iyileştirme çalışması yapılmıştır. Tasarım süreçleri, koleksiyon

odaklı hazır giyim işletmeleri için tüm iş akışının başında gelmektedir ve önemli bir faktördür. Tasarım süreçleri kendi içerisinde birden çok sürece ayrılmakta ve her bir süreç bir sonraki süreci, dolayısı ile işletmedeki tüm süreçleri etkilemektedir. Buradan yola çıkarak ele alındığı zaman tasarım süreçlerinde yaşanabilecek aksaklıkların ölçeği ne olursa olsun zincirin küçük ve büyük halkalarını etkilemektedir. Bu nedenle bu süreçlerde yaşanan olumsuzluklar gibi iyileştirmelerde tüm süreçleri etkilemekte ve bir sonraki problemi engelleyebilmektedir.

Yöntem

Bir hazır giyim işletmesinde tasarım süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik örnek uygulama yapılan bu araştırmanın yöntemi 'vaka çalışması (study case)' olarak belirlenmiştir. Bir sistemin nasıl işlediği ve çalıştığı hakkında sistematik bilgi toplamak için çoklu veri toplama ve sistemin derinlemesine incelenmesini içeren metodolojik yaklaşım durum çalışması yani vaka çalışması olarak tanımlanmaktadır (Chmiliar, 2010: 582). Vaka çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç durumu içeren veri toplama araçları ile derinlemesine incelediği, durumları ve durumlara bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2007: 27). Bunlara ek olarak vaka çalışması durumun tanımlanmasını sağlarken, odakta nelerin tutulması yönünde destekleyici bir araştırma yöntemidir. Doğal ortamda meydana gelen durumların zaman ve mekân kısıtlaması olmaksızın zengin bir biçimde betimlenmesine ve çalışmasının derin temellere oturtulmasına olanak sağlamaktadır (Algozzine ve Hancock, 2006: 35). Araştırmada kullanılan ikinci yöntem ise uygulamalı araştırma yöntemidir. Uygulamalı araştırmalar; üretilen bilgilerin değerlendirilmesi ile, problemin fiilen çözümünü gerçekleştirmeyi, bilimin olayları kontrol altına alma işlevini gerçekleştirmeyi amaçlayan araştırmalardır (Karasar, 2012: 27).

Bu araştırmada vaka çalışması yöntemi kullanılarak örnek olarak alınan hazır giyim işletmesinin tasarım süreçleri incelenmiş ve en çok problem yaşanan süreçler üzerinde çözüm önerileri geliştirilmiştir. Doğal ortamda, gözlemler ve analizler yordamı ile mevcut durumun ortaya konulması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi nedeni ile araştırmanın yöntemi vaka çalışması olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında hazır giyim firmasının tasarım süreçlerine ilişkin veriler; gözlem, görüşme ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanmıştır. Üst yönetim ve tasarım ekibi ile yapılan odak grup görüşmelerinde ve yarı yapılandırılmış görüşme formlarından tasarım süreçlerinin iş adımları ve süreç sahipleri belirlenmiştir. Yapılan ikinci görüşmelerde bu süreçlerde en fazla sorun yaşanan ve en az sorun yaşanana göre puanlayıp sıralaması yapılmıştır. Bu sıralamaya göre en sık problem yaşanan süreçlerden biri olan teknik dosya hazırlama süreci iyileştirme yapılmak üzere ele alınmıştır. Birden çok süreçte problem yaşandığı ama planlama ve takip sorunların ciddi boyutta ortaya çıktığı teknik dosya hazırlama süreci öncesi ve sonrası iş adımlarını etkileme boyutu nedeni ile seçilmiştir. Araştırmada İstanbul ilinde yer alan ve gönüllülük esası çerçevesinde seçilen bir hazır giyim firmasının tasarım süreçleri ele alınmıştır. Araştırma kapsamında tasarım süreçleri ele alınan hazır giyim firması; 2012 yılında İstanbul'da kurulan hazır giyim işletmesi tasarım ve katma değer odaklı kadın dış giyim koleksiyonlarını yapan bir markadır. İç ve dış piyasada kurumsal olma yolunda ilerleyen markanın Türkiye'de 22 adet mağazası, Amerika, Orta Doğu Ülkeleri başta olmak

üzere yurt dışında birçok noktada mağazası bulunmaktadır. Mevcut durumda 175 personeli bulunan markanın 20 kişiden oluşan tasarım ekibi vardır. Aynı zamanda Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'na bağlı tasarım merkezi olarak faaliyetlerini devam ettirmektedir. Tüm tasarım süreçlerini, tasarım projeleri ile sürdüren hazır giyim firmasında tasarım süreçlerinin şematize edilebilmesi için süreç sahibi olan tasarım bölümü müdürü ve ekibi ile görüşmeler yapılmış ve tasarım süreçleri başlıklar ile belirlenmiştir.

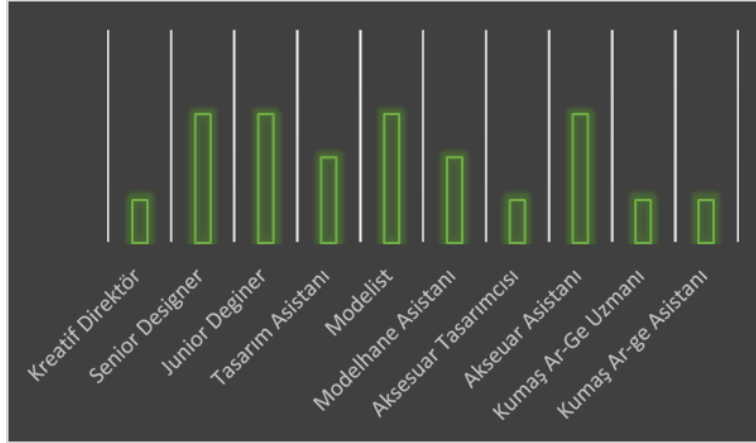
Araştırma verileri araştırmacı tarafından gözlem – görüşme yöntemleri kullanılarak, odak grup görüşmeleri ve yarı yapılandırılmış görüşme formları ile toplanmıştır. Araştırma verileri 3 ay süresince toplanmış ve 3 ay boyunca iyileştirme uygulamaları geliştirip, uygulanmıştır. 20 kişilik tasarım ekibinden toplanan araştırma verilerinin 6 ay baz alınarak planlanma sebebi bir sezona yönelik tasarım süreç takviminin 6 ay içerisinde sürdürülmesidir. Tasarım süreçlerine yönelik çözüm önerileri geliştirilerek uygulanmıştır. Araştırmanın yapıldığı A hazır giyim firmasına dair bilgiler, araştırma sürecinde tasarım süreçlerine dair elde edilen veriler ve bu verilerin analizi aşağıda sunulmuştur.

Bulgular ve Yorum

Süreçler, bir dizi girdinin, bir dizi çıktıya dönüşmesi için tanımlanan, tekrarlanan ve ölçülebilir faaliyetler dizisidir. Bir hazır giyim firması için de tasarım süreçleri; tasarım faaliyetlerinin gerçekleşebilmesi için bir dizi girdi ile bir dizi çıktıların olduğu, içerisinde birden çok iş sürecinin ve süreç sahibinin bulunduğu, çıktısı somut olan faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu araştırmada bir hazır giyim firmasındaki tasarım süreçleri teorik olarak incelenmiştir. Süreçlerden en fazla sorun yaşanan tasarım teknik dosya hazırlanması süreci ele alınarak daha detaylı incelenmiş, çözüm önerileri geliştirilmiş ve uygulanmıştır.

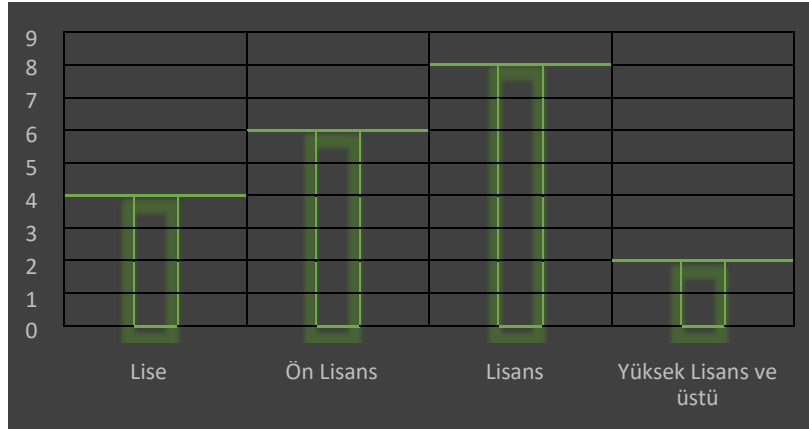
Tasarım sürecinde görev alan üst yönetim ve çalışanlardan toplanan verilere göre; A hazır giyim firması yılda 2 defa İlkbahar/Yaz ve Sonbahar/Kış olmak üzere koleksiyon hazırlamaktadır ve her sezon 8-10 farklı tema ile tüketici ile buluşmaktadır. Bir yılda 16 – 20 farklı tema ile tüketici ile buluşan firmanın koleksiyon odağını tasarım değeri ve katma değer oluşturmaktadır. Bu nedenle firmada tasarım süreçleri çok önemli bulunmakta ve süreçler titizlik ile ele alınmaktadır. Araştırmanın ilk adımı olan A firmasının mevcut durumda tasarım süreçlerinin belirlenmesi ve şematize edilmesi için kreatif direktör ve ekibi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görülmüş ve veriler toplanmıştır.

A hazır giyim firması tasarım bölümü müdürü ve ekibi ile yapılan görüşmelerde; sezonda 8 – 10 tema arası kapsül koleksiyon tasarımları yaptıkları ve ortalama 250 – 300 model arasında değişkenlik gösterdiği belirlenmiştir. Tasarım süreçleri %100 marka içerisinde gerçekleştirilmekte ve dışarıdan tasarım desteği alınmamaktadır; buna ek olarak üretim faaliyetleri yarı mamul olana kadar %100 firma içerisinde mamul olma süreci olan imalat ise %100 fason olarak gerçekleştirilmektedir. Mevcut durumda insan kaynakları birimi ve kreatif direktörden alınan bilgilere göre tasarım ekibi dağılımı aşağıdaki gibidir;

Görsel 1. Tasarım Ekibi Pozisyon Dağılımı.

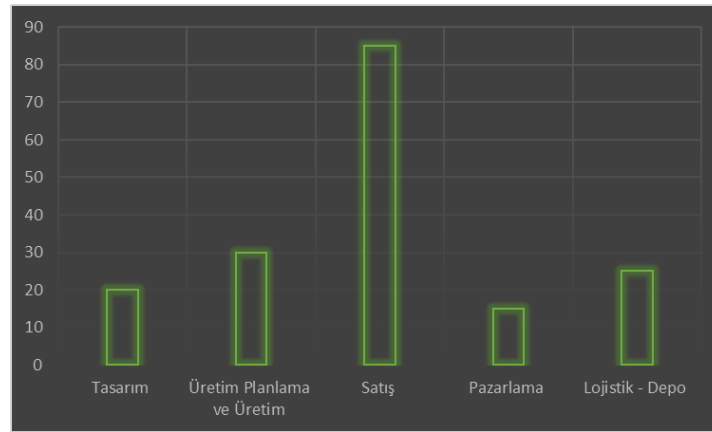
Tasarım bölümü müdürü ve ekibi ile yapılan görüşmelerde tasarım ekibi olarak belirtilen 20 kişilik tasarım ekibi tasarımdan numuneye kadar olan tüm süreçlerde aktif rol alan kişilerden oluşmaktadır. Bu ekibin %45'ini tasarımcılar oluştururken, %25'ni numune model oluşturma ekibinden meydana gelmektedir. A firmasının tasarım ekibinin aynı zamanda tasarım merkezine kayıtlı personel olması nedeni ile tümü moda ve giyim alanında eğitim almış en az lise mezunu kişilerden meydana gelmektedir. Mevcut tasarım personelinin eğitim durumuna ilişkin grafik aşağıda paylaşılmıştır.

Görsel 2. Tasarım Ekibi Moda Tasarımı – Giyim Üretim Alanı Eğitim Durumu.

A hazır giyim firmasında tasarım müdürü ile yapılan görüşmelere eş zamanlı olarak üst yönetim olan Genel Müdür ve Genel Müdür Yardımcısı ile de yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşmeler yapılmış ve işletmenin genel yapısı, temel süreçleri ile ilgili bilgi alınmıştır. Üst yönetim ile yapılan görüşmelerde süreçlerde yaşanan problemlerin ve tıkanmaların bir sonraki süreç ve süreçleri zora soktuğu, bu nedenle süreç iyileştirme ve sürekli iyileştirmeye açık oldukları tespit edilmiştir. Hem tasarım merkezi olmaları hem de nitelikli istihdama önem vermeleri nedeni ile personel alımında eğitilmiş personeli tercih ettikleri, yıl içerisinde tasarım ve üretim departmanı için 6 stajyer kontenjanlarının bulduklarını ve uygun buldukları kişiler ile devam etme kararı aldıkları görülmüştür. Üst yönetim ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme formlarında ulaşılan en önemli bilgi; tasarım süreçlerinde büyük oranda eğitilmiş ve

nitelikli personel ile çalışmalarına rağmen süreçte makro ve mikro ölçekte birçok hata ya da problem ile karşılaşıldığı yönünde olmuştur. Yöneticilere göre süreç ve zaman planlamasında yapılan hatalar bu durumun temel sebebi olarak görülmektedir. Personel yeterliliği ve niteliği konusunda teknik olarak problem yaşamaları da süreçlerin aktarımında, problem çözmede yetersiz kaldığı belirtilmektedir. Yöneticilere göre tasarım süreçlerine ait iş adımları ve bunlara uygun zaman terminlerinin doğru ve optimal düzeyde yapılamaması, süreçte yaşanan mikro sorundan makro soruna kadar problemlerin tam zamanında çözülememesi nedeni ile tüm operasyonlarda gecikmeler ve sorunlar yaşanmaktadır. Sektörün dinamik olması, ihracat standartlarının kırmızı çizgiler ile çizilmiş olması nedeni ile görüşülen tüm yöneticilerin ortak fikri tasarım süreçlerinde belirgin düzeyde baş gösteren problemlerden en küçük probleme kadar çözülmesi, süreçlerin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir hale getirilmesidir. Yapılan görüşmeler sonucunda A üretim firmasının tasarım, üretim planlama ve üretim, satış, pazarlama ve lojistik – depo olmak üzere 5 temel süreçten oluştuğu belirlenmiştir. 5 temel sürecin altında birden çok süreç dizini ve süreç sahibi bulunmaktadır.

Görsel 3. A Hazır Giyim Firması Temel Süreçleri.

Firmaya yönelik temel bilgilerin alınması sonrasında tasarım ekibinin tamamı ile odak grup çalışması yapılmıştır. Tasarım süreçlerinin şematize edilmesi amacı ile yapılan bu toplantıda süreç adımları, süreç sahiplerinden toplanarak tüm veriler A hazır giyim firması tasarım süreci olarak kayıt altına alınmıştır. Tasarım süreçlerinin adım adım sıralandığı tasarım süreçleri şeması aşağıda sunulmuştur;

Tasarım ar-ge süreci
Tasarım tema başlıklarının belirlenmesi
Tasarım hikaye panolarının hazırlanması
Temalara göre tasarımların yapılması
Tasarımlara ve temalara göre koleksiyon grup sınıflandırılmasının yapılması
Tasarım teknik dosyaların hazırlanması
Tasarımların numune kalıplarının çalışılması
Numune modellerin kalıp uygunluğunun test edilmesi (fit provası)
Koleksiyon tasarımının tamamlanması ve sunulması

Görsel 4. A Hazır Giyim Firması Tasarım Süreç Başlıkları

Görsel 4'te sıralanan tasarım süreçleri ana başlıklar halinde belirlenmiş iş akışı olarak ele alındığında alt başlıklara ayrılmaktadır. Tasarım ekibi ile yapılan odak grup görüşmelerinde koleksiyona başlama tarihi itibari ile çıkan modellere göre hareket edildiği ve tasarım süreçlerinde bir takvim ve planlama ile hareket edilmediği tespit edilmiştir. Sezona yönelik koleksiyon tasarımı öncesinde Ar-Ge yapılması ve koleksiyon tasarımlarının yapılması / sürdürülmesi sürecinde bir planlama olmadan sürecin yönetilmesi aksamaların ve problemlerin artarak büyümesine neden olmaktadır. Bu araştırma içerisinde A hazır giyim firmasında mevcut durumda olan 9 temel tasarım süreci tespit edilmiştir. 20 kişiden oluşan tasarım ekibi ile yapılan odak grup görüşmelerinde 9 temel tasarım süreçlerinden en fazla problem yaşananndan en az problem yaşananna doğru sıralama yapılması istenmiştir. Bu sıralama ve araştırmacı tarafından yapılan gözlemler, üst yönetim görüşmeleri ile en sık problem yaşanan sürece dair iyileştirmeler geliştirilmiştir.

(1: çok kötü, 2: kötü, 3: orta, 4: iyi, 5: çok iyi)

Görsel 5. A Hazır Giyim Firması Tasarım Süreçleri Sıralaması.

Tasarım ekibi ile yapılan odak grup görüşmelerinde tasarım süreçleri ile ilgili en iyi 5 en kötü 1 olmak üzere puanlama yapılması istenmiştir. Yapılan puanlamalar toplanarak, Görsel 5'te sunulmuştur. Görsel 5 incelendiği zaman en çok sorun yaşanan süreçlerin başında; tasarım teknik dosyalarının hazırlanması, fit provaları ve koleksiyon tasarımının tamamlanması ve sunulması süreçleri gelmektedir. Yapılan görüşme ve gözlemler sonucunda en sık problem yaşanan ve tasarımdan üretime kadar tüm süreçleri doğrudan etkileyen 'tasarım teknik dosyalarının hazırlanması' adımı iyileştirme uygulamalarının yapılmasına karar verilmiştir.

Tasarım teknik dosyaları, tasarımı tamamlanan modellerin numunesinin çalışabilmesi için tüm girdilerinin yer aldığı dosyalar olarak bilinmektedir. Tasarım departmanı tarafından oluşturulması gereken föyler, tasarımların anlaşılabilir olmasını sağlamakta, modele dair tüm teknik detayların yer aldığı ve modelist ile iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. A firmasında mevcut durumda kullanılan teknik föy şablonu incelenmiş ve içermesi gereken teknik detaylar noktasında yeterli bulunmuştur. Ama mevcut durumda tasarım ekibince teknik föylerin fonksiyonuna uygun kullanılmadığı ve özellikle modelist ile iletişim kopukluğu yaşandığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda modelistin sıkça model ile ilgili detaylarda tasarımcıya başvurduğu, başvurmadığı durumlarda hata yaptığı, eksik verilen malzemeler nedeni ile numune aşamasına geçilemediği, karar verilen kumaş, aksesuar (vatka, düğme, fermuar) gibi detayların kapsamlı olarak modelistler ile paylaşamadığı ve en önemli olarak tasarımların koleksiyon temalarına göre sıralanmadan ve planlanmadan modelistlere gönderildiği gözlenmiştir. Tüm bunlar tasarım ve model numune süreci arasındaki iş akışını bozmanın yanı sıra, süreçleri uzattığı, tasarımdan – üretime / üretimden satışa kadar tüm süreçleri zora soktuğu görülmüştür. Ayrıca tüm süreçlerde olduğu gibi bu teknik dosya sürecinde de çok fazla kişi ile bilgi aktarımı yapıldığı, sözlü iletişim nedeni ile bilgi kirliliği yaşandığı tespit edilmiştir.

Tasarım teknik dosyaların hazırlanması süreç problemlerinin giderilmesine yönelik teknik dosyaların eksiksiz hazırlanması için teknik dosyalar incelenmiş ve içerisinde yer alması gereken tüm bilgiler tasarım ekibi ile beyin fırtınası yapılarak görüşülmüştür. Bu bağlamda modelistlerin de yer aldığı bu görüşmelerde, teknik dosyaların dışında mutlaka tasarımların ön – arka çizimlerinin, teknik ölçülerinin, kullanılan kumaş – astar – aksesuar örneğinin, var ise istenilen özel teknik detayların (tela türü, dikiş türü gibi) belirtilmesi gerekmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca dosyaların bilgi kısmına tasarımcı – tema ya da grup – modelist ve tarih bilgilerinin mutlaka girilmesi, dosyaların içerisine tasarımda kullanılacak planlanan kumaş, astar, tela, aksesuar örneklerinin konulması ve modelhaneye bu şekilde teslim edilmesi gerekmektedir. Tasarım ekibi ile yapılan odak grup görüşmelerinde bunların tasarım planlamacısının görev ve sorumlulukları olan tasarımcıya ek bir iş yükü olduğu, farklı bir biçimde ele alınması gerektiği görülmüştür.

Yapılan görüşmeler beraberinde buradaki problemlerin çözülmesi için tüm bu iş adımlarının planlanmasını, takibini ve yönetimi yapacak bir istihdama gerek görülmüştür. Araştırma kapsamında ilk defa ele alınacak olan ‘tasarım planlama’ kavramı oluşturulmuştur ve buradaki istihdam edilecek kişiye ‘tasarım planlamacısı’ denilmiştir. Hazır giyim sektörünün üretim departmanında, üretim planlama kavramı mevcut iken tasarımda tasarım planlama kavramı mevcut değildir. Oysaki tüm tasarım süreçlerinde planlama ve takip yeteneği nedeniyle süreç problemleri yaşanmaktadır. Tasarımdan üretime kadar geçen süreç çok hızlı değişimlerin olduğu ve birden fazla adım tekrarının yapılabildiği süreçlerdir. Bu nedenle küçük bir bilgi eksikliği ya da yanlış bilgi tüm tasarım süreci gibi tüm üretim sürecini de etkilemektedir. Bu nedenle üretimde hataları ve süreçleri kontrol etmek amacı ile yaygın olarak kullanılan üretim planlama kavramı örnek alınarak tasarım planlama kavramı ortaya çıkarılmıştır.

Tasarım planlamanın amacı ve iş süreçleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

- Tasarımcılar tarafından oluşturulan tasarımların teknik dosyalarını hazırlamak için tüm teknik bilgileri almak ve işlemek,
- Teknik dosyaların hazırlanma sürecini yönetmek ve takip etmek,
- Koleksiyon gruplarına göre teknik dosyaların planlanmasını yapmak ve modelhane ile paylaşmak,
- Teknik dosyaların eksiksiz bir biçimde tamamlanmasını sağlamak,
- Koleksiyon gruplarına göre numune modellerin çıkış sürecini takip etmek ve tasarımcılar ile paylaşmak,
- Sıralaması yapılan tasarımların numune çıkış tarihlerine göre provalarını organize etmek,
- Tasarım bölümü ile temas halinde çalışan birimlere (aksesuar, kumaş, üretim, modelhane) gerekli bilgileri tek bir kanaldan almak ve aktarmak.

Tasarım planlama istihdamı ile hem teknik dosyaların hazırlanma sürecindeki sorunların hem de bilgi kirliliği ya da eksik bilgi nedeni ile yaşanan problemlerin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Tasarım planlamacı olarak istihdam edilecek personelin planlama ve analitik yönünün kuvvetli olmasının yanı sıra tasarım ve ürüne dair teknik bilgilere hâkim olması beklenmiştir. İşletmede halihazırda tasarım departmanı asistanı olarak istihdam edilen personelin rotasyon yaptırılıp, gerekli eğitimler verildikten sonra deneme süreci başlamıştır. İyileştirme uygulamasının sonrasında 20 iş günü boyunca gözlemlenen süreçlerde etkili bir değişim meydana gelmiş ve etkisi sürecin bir sonraki adımlarında da etkili olmuştur. Teknik dosyaların eksiksiz ve doğru bilgiler ile hazırlanması, takvimin planlanması ve takip edilmesi; tasarımcıların iş yükünü azaltırken, modelistlerin zaman verimini artırmıştır. Tüm bölümlerin koleksiyonda yer alan tasarımlara dair teknik bilgileri tek bir kanaldan alması bilgi akışına sağlıklı bir ivme kazandırırken, teknik dosyaların eksiksiz hazırlanması modelistlerin iş süreçlerinin hızlı ilerlemesine ve model üzerinde hata payının azaltılmasına yardımcı olmuştur. Her bir tasarımın planlı bir biçimde yürütülmesi, provaların ve üretim tarihlerinin belirlenmesinde etkili olmuş ve kumaş – aksesuar satın alma süreçlerinin belirsizlikte kalmasını engellemiştir.

Sonuç ve Öneriler

Hazır giyim sektörü hem iç pazarda hem de dış pazar da yoğun rekabetin yaşandığı, hızlı ve değişken süreçlere sahip sektörler arasında yer almaktadır. Hızlı ve değişken süreçlere sahip bu sektörde süreçlerin optimal seviyede ve çözülebilir problemler ile yürütülmesi oldukça önemlidir. Çözülemeyen problemler kendi içerisinde sorun yaratmanın yanı sıra bir sonraki süreci de ciddi ölçüde etkilemektedir. Koleksiyon markası olan hazır giyim firmalarında süreçler tasarım ile başlayıp üretim ile bitmektedir. Tasarımdan üretime yüzlerce iş adımı ve süreç vardır. Başlı başına bir dizin süreçten oluşan tasarım süreçleri koleksiyon odaklı hazır giyim firmaları için önemli süreçlerin başında gelmektedir. Tasarım süreçlerinin de diğer tüm süreçler gibi iyileştirilmesi, güncel bilgi ve teknolojiye uyumlanması gerekmektedir. Bu araştırma kapsamında A hazır giyim firmasının tasarım süreçleri gözlemlenmiş ve tasarım ekibi ile süreç iyileştirme amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. En sık problem

yaşanan 'tasarım teknik dosyalarının hazırlanması' sürecinin iyileştirilmesine yönelik çözüm önerileri geliştirilmiştir ve uygulanmıştır.

Yapılan çalışmalar sonucunda tasarım planlama kavramı ve tasarım planlamacısı istihdamı ortaya çıkmıştır. Tasarım bölümü ve paralel çalışılan diğer tüm bölümler ile bilgi akışını sağlayacak tasarım planlamacısının görev tanımı, koleksiyonda yer alan tüm modellerin numune oluşum ve provaya kadar tüm sürecinin planlamasını ve takibini yapmak olarak belirlenmiştir. Tasarım planlamacısı olarak istihdam edilen personel, firmada daha önce işyeri eğitimi stajı yapan ve sonrasında istihdam edilen kişidir. Bunun en önemli faydası staj süresince tüm birimlerde bulunmuş olması, süreçleri ilgili birimde çalışarak öğrenmesidir. Burada önemli kriterlerden birisi de personelin nitelikli istihdam arasında yer almasıdır. Planlama ve takip yeteneğinin yanı sıra tasarım süreçlerine dair yetkinliğinin ve eğitiminin olması gerekmektedir.

Bu personele gerekli eğitimlerin aldırılması ve tüm süreçlerde rotasyon yaptırılarak buradaki gerekliliklerin öğretilmesinin ardından 20 iş günü sonrasında, tüm bölümlere bilgi akışının tek bir kanaldan olması bilgi eksikliği ve kirliliği problemini ortadan kaldırmıştır. Ayrıca öncesinde hiç hazırlanmayan ya da eksik hazırlanan teknik dosyaların eksiksiz bir biçimde hazırlanmasını sağlayan bu birim modelhane, iş süreçlerinin kısılmasına, tasarımların doğru yorumlanmasına yardımcı olmuştur. Üretim planlama ve üretim planlamacısı kavramlarından benchmarking edilen tasarım planlama ve tasarım planlamacısı kavramı sayesinde tasarıma yönelik teknik bilgi eksikliği ya da yanlış, modelistlerin hata payının minimize edilmesi, model numune süreçlerinin kısaltılması gibi bir dizin fayda sağlanmıştır. Bu çalışma sonucunda A hazır giyim firmasında en fazla problem yaşanan süreçlerden biri olan teknik dosyaların hazırlanmasına yönelik süreç sorunları giderilmiş ve iyileştirme tamamlanmıştır. Bu iyileştirme sonucunda;

- Tasarım planlamacısı kavramı oluşturulmuş ve görev tanımı belirlenerek, nitelikli personel istihdam ettirilmiştir.
- Üretim planlama adımları benchmark yapılarak tasarım planlaması yapılmıştır.
- En sık sorun yaşanan süreçlerden biri olan teknik dosya hazırlama sürecinin iyileştirilmesi için teknik dosyaların revizesi yapılmış, fonksiyonel ve işlevsel hale getirilmiştir.
- Tasarım planlamacısına teknik dosyaların planlaması ve takibi verilerek süreç kontrol altına alınmıştır.
- Tüm koleksiyon tasarımlarının, tasarım planlamacısının kontrolü ile teknik dosyaları hazırlanarak ilgili birimler ile bilgi paylaşılmış, süreçlerin açık ve etkin olması sağlanmıştır.
- Bir önceki – bir sonraki süreç arasındaki süreler planlanarak verimli hale getirilmiştir.
- Tasarım ekibinde iş yükü doğru kanallara atanmış ve azaltılarak, zaman ve performans verimliliği sağlanmıştır.

Tasarım süreçlerinden bir tanesinin üzerinde iyileştirme uygulamasının yapıldığı bu

araştırma sonucunda tasarım süreçlerinin tümünün kendi özelinde ele alınarak çözüm önerilerinin geliştirilmesi ve süreç iyileştirme haritasının belirlenerek uygulanması önerilmektedir.

Kaynaklar

- Algozzine, B. and Hancock, R.D. (2006). *Doing case study research*. New York: Teachers College Press.
- Ağaç, S., Şahinoğlu, M., Dağ, D. ve Mecnunoğlu, G. (2021). Erkek gömleği tasarım süreci: Ramsey markası örneği. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(2), 127-142.
- Bütüner, H. (2018). *Sonuç odaklı sistematik operasyonel iyileştirme*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Chmiliar, I. (2010). Multiple-case designs. In A. J. Mills, G. Eurepas & E. Wiebe (Eds.), *Encyclopedia of case study research*. USA: Sage Publications, 582-583.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry & research design: Choosing among five approaches* (2. Baskı). USA: Sage Publications.
- Eser, P. (2018). Tedarik zinciri yönetiminde süreç yönetimi ve süreç iyileştirme üzerine uygulama. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma teknikleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Kayışkan, D. (2011). Süreç yönetimi ve süreç iyileştirme teknikleri, gıda işletmesinde bir uygulama. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Koca, E. ve Koç, F., (2009). Giysi tasarımında yaratıcılık. *E- Journal of New World Sciences Academy*, 4(1). S. 33 – 44.
- Koca, E., Koç, F., Çotuk, S., (2009). Geleneksel giyim öğelerinin esin kaynağı olarak giysi tasarımına katkıları. *E- Journal of New World Sciences Academy*, 4(3). S. 88 – 103.
- Korucuk, O. ve Küçük, S. (2018). *Süreç yönetimi: bir uygulama*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Öznaz, D. (2013). Hazır giyim işletmelerinde süreç yönetimi ve süreç performansının optimizasyonu. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. Yazarlara aittir.
- Görsel 2. Yazarlara aittir.
- Görsel 3. Yazarlara aittir.
- Görsel 4. Yazarlara aittir.
- Görsel 5. Yazarlara aittir.

DAYLIGHT IN LIBRARY DESIGN AND NATURAL LIGHT DISTRIBUTION: OSTİM TECHNICAL UNIVERSITY LIBRARY

KÜTÜPHANE MEKANI TASARIMINDA GÜN IŞIĞI VE DOĞAL IŞIK DAĞILIMI: OSTİM TEKNİK ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ ÖRNEĞİ

Tuğçe ÇELİK¹, Nurgül İNAN²

Gönderim Tarihi: 13.01.2023

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 02.06.2023

Abstract

Natural light is the healthiest light physically and spiritually and should be used with maximum efficiency in the space. The library structures, which serve users with different characteristics, continue to function as culture and information centers and have been an indispensable part of information societies from the past to the present with their contributions to social and economic development. In this study, the illuminance levels of natural light were analyzed in the library space of Ostim Technical University, which is a university library, and space-light discussions were made on the visual outputs. The method of the study consists of several stages. First, the library space was modeled in the computer environment and natural light distribution analyzes were made in the Velux Daylight Visualizer program in line with the determined parameters. The outputs were examined according to the standards researched within the scope of the study. The aim of this study is to examine the brightness levels provided by natural light in the library spaces through the library selected as an example and to reveal its undeniable role in shaping the space together with the spatial setup.

Keywords: Space-Light, Natural Light Distribution, Library Design, Lighting, Architectural Design

Öz

Doğal ışık, fiziksel ve ruhsal olarak en sağlıklı ışıktır ve mekanda maksimum verimle kullanılmalıdır. Değişik özellikteki kullanıcılara hizmet eden kütüphane yapıları, kültür ve bilgi merkezi olarak işlevlerini sürdürmekte olup sosyal ve ekonomik gelişmeye yaptığı katkılarla geçmişten günümüze, bilgi toplumlarının vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Bu çalışmada Ostim Teknik Üniversitesi kütüphane mekanında doğal ışığın aydınlık seviyeleri analizleri yapılmış ve görsel çıktıları üzerinden mekan-ışık tartışmaları yapılmıştır. Çalışmanın yöntemi birkaç aşamadan oluşmaktadır. İlk olarak kütüphane mekanı bilgisayar ortamında modellenmiş ve belirlenen parametreler doğrultusunda Velux Daylight Visualizer programında doğal ışık dağılım analizleri yapılmıştır. Alınan çıktılar, çalışma kapsamında araştırılan standartlara göre irdelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, örnek seçilen kütüphane üzerinden kütüphane mekanlarında doğal ışığın sağladığı aydınlık seviyelerini irdelemek ve mekansal kurguyla birlikte mekanı biçimlendirmedeki yadsınamaz rolünü ortaya koymaktır.

Anahtar Sözcükler: Mekan-Işık, Doğal Işık Dağılımı, Kütüphane Tasarımı, Aydınlatma, Mimari Tasarım

¹ Sorumlu Yazar: Doktor Öğretim Üyesi, Tuğçe Çelik, Ostim Teknik Üniversitesi, tugce.celik@ostimteknik.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-2953-6373.

² Doktor Öğretim Üyesi, Nurgül İnan, Ostim Teknik Üniversitesi, nurgul.inan@ostimteknik.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-3006-9271.

- **Alıntılama:** Çelik, T. ve İnan, N. (2023). Daylight In Library Design And Natural Light Distribution: Ostim Technical University Library. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 70-89.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/pub/stardergisi/policy>

Introduction

The most basic element that creates the essence of architecture and creates an architectural product is space. Although architectural space is handled in different ways by various approaches, it can be defined as a limited space that creates living spaces to meet needs in the most general sense. The boundaries that define the space may not always surround the space as a completely closed volume. However, boundaries can be precise and physical to impede movement, or they can be perceptual such that they are unclear and only detectable by other senses. In the context of visual perception, light creates the space by making it visible. The user creates meaning in his/her mind with the intensity, distribution and arrival of natural light in the space and perceives the form, geometry, structure of the architectural space, and therefore the whole space. This whole also creates an aesthetic judgment of architecture in the minds of the users.

Meiss (1991) directly associates architecture with light with the definition that "Architecture is the art of placing and controlling light sources" (Meiss, 1991: 191). L. Kahn (1968), on the other hand, discusses the space-light relations by interpreting architecture in his works as "a beginning that exists between silence and light" (Kahn, 1968: 135). According to Gür (1996), a sufficient amount of light (illumination) ensures that objects are easily noticed and the environment gains a safe and pleasant feature. Insufficient lighting causes accidents and reduced work efficiency (Gür, 1996: 53-68).

Libraries are needed as a result of social life and need to serve scientific, social and cultural development. In parallel with the development of civilization, libraries have become the most important institutional structures in terms of access to information.

Lighting and visual comfort have a very important place in ensuring the performance expected from libraries. In these buildings, natural light distribution directly affects user performance. This performance can be increased with a correct and sufficient lighting design. Therefore, it is important that natural lighting and light distribution are correct and sufficient illumination level is provided in the interior design of libraries.

The geographical location of the building, the direction and dimensions of the windows determine the performance of the natural light taken in indoors. In order to provide the desired comfort in terms of light distribution, the color, texture of the building elements, the positioning of the functions according to the windows and the placement of the furniture are taken into consideration. Therefore, the need for lighting also determines the spatial formation and organization of the space.

The aim of this study is to reveal how the desired performance is affected in accordance with these criteria over an existing library space. In this direction, an evaluation of the Ankara Ostim Technical University library in terms of lighting and visual comfort was made in line with the current conditions and layout. In the study, especially natural lighting performance was analyzed and artificial lighting performance was excluded. It is expected that the positive or negative conditions obtained will lead to other library designs.

Natural Light And Lighting

Lighting is defined by the International Commission on Illumination (CIE = Commission Internationale de l'Eclairage) as "applying light to ensure that the environment and objects are properly seen" (Ünver, 2002: 213). M. Leland Roth, in his book titled "The Story of Architecture", explains light and its effect on people: "Our primary receptors are our eyes in our sense of the environment, and therefore the light that illuminates the environment has an important place in the cognition we receive. The perception of tissues depends on the quality of the light falling on the structure. Moreover, light creates strong psychological responses." (Roth, 2000: 112). These explanations reveal that the image obtained with the lighting should be suitable for a certain purpose and a request, and that it is necessary to look at the subject from an artistic and architectural point of view as well as from a technical point of view (Özkum, 2011: 94).

The effect of light entering space on human perception has been used by architects since ancient times. The behavioral principles of natural light have guided architectural design throughout history. Due to the need for light during daily activities and the benefits of sunlight to the human body and psychology, natural light has always been an important data in architectural space design (Taşpınar, 1977: 15). Daylight, with its dynamic structure, both contributes to the space aesthetically and creates different effects in the space at different times of the day. With the design decisions taken, daylight can be added to the interior as an aesthetic value, apart from its feature of making the architectural space visible. Light participates in the structural and formal formation as a perceptually separate design element. Thus, it takes its place in the fictional integrity again. However, the most important functional advantage of natural lighting is that it enables us to see and perceive volumes, objects, colors and textures in their most realistic and natural state (Özkum, 2011: 95).

The sun, the source of natural lighting, is the oldest known primary energy source. Almost all energy sources are derived directly or indirectly from solar energy. It is clean, renewable and abundantly available all over the world. In today's design concept, the use of renewable energy sources has gained great importance within the scope of ecological and sustainable design. As the most important renewable energy source, the sun is considered as an important input from the beginning of the design phase. In this context, one of the purposes of using solar energy in buildings is natural lighting. Natural lighting is the provision of qualified daylight and necessary and sufficient illumination within the space in order to provide visual comfort conditions. However, solar energy is intermittent and variable. There are daily and seasonal variations (Berktaş, 2006: 24-25).

According to Arpacioğlu, "Daylight is not a new concept in design. Daylight is an important spatial design input that increases the spatial quality and enables people to integrate with nature." (Arpacioğlu, 2010: 8-18). A design that provides effective use of daylight depends on the decisions to be taken at the scale of building, volume, building element and material, starting from the settlement scale (Erlalelitepe et al., 2011: 40). While making these decisions,

the size, direction and position of the windows, the depth and shape of the space, and the color of the interior surfaces are important criteria (Lam, 1999: 113-124).

Developments in building and construction technologies have allowed the construction of larger and more complex buildings. In this type of buildings, artificial lighting is used because natural light cannot be accessed in every space. However, natural light is always an important design criterion because of its positive physical and psychological effect on people and because it is a renewable energy source within the scope of sustainable architecture.

The direction, dimensions and positions of windows, which are the most important building elements that allow sunlight to enter the interior, are the most important criteria in lighting design (Avci, 2010: 23-26). The lighting levels provided by window types with different sizes and positions will be different from each other. Figure 1 shows the different window types and Figure 2 shows the light distribution they provide.

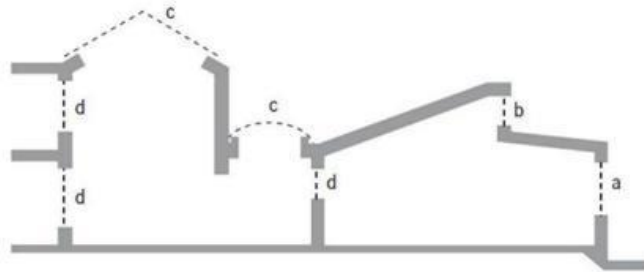

Figure 1. Different Window Types.

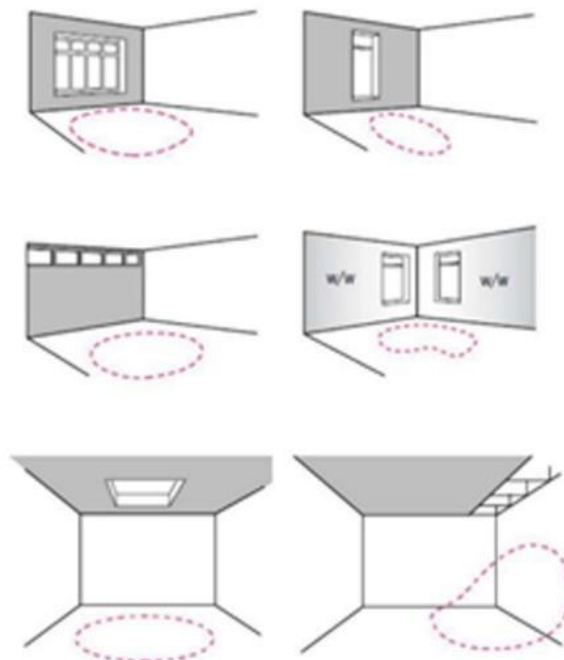

Figure 2. Light Distribution Provided by Different Window Types.

Different buildings have different lighting needs according to their usage characteristics. Different conditions of natural light, which has a variable structure, are used according to the

needs of all types of buildings such as residences, hospitals, libraries, cultural buildings, station buildings, offices, and educational buildings. These needs determine the window types and the way the daylight is taken into the space in the design of the buildings.

Material and Method

In this study, it was desired to evaluate the relationship between providing the daylight needed in the library spaces with the size, placement and window types of the space. As a method, space-light analyzes were made with the help of a computer program on a 3D (three-dimensional) model of a selected study area. As a result, an evaluation has been made on how much the existing space setup meets the needs. The method of the study is shown in Figure 3.

Figure 3. Methodology of study.

In the study, the library of Ostim Technical University (Table 1) was chosen as a sample place. The library space is a place within the university building. The examination made in the study was made for the open reading section, which is the library space of the university, and the three group study rooms in it. Relief measurements of the selected space were taken and the plan (Figure 4) and sections were drawn in the AutoCAD Architecture program. According to these drawings, a 3D model of the space was created in the AutoCAD Architecture program (Figure 5). During the modeling phase, building elements in different materials such as the floor, walls, columns, glass curtain walls were created in different layers. The aim here is to provide an easy way to assign a different material to each building element in the Velux Daylight Visualizer program used in the next step.

Table 1

Examined space and properties.

Location	Volume	Windows
Ankara, Ostim	25,30x 24m	Glass curtain wall
39°58'08"N 32°44'37"E	2428,8m ³	24,20x4 m
	Materials	
	Floor: carpet, reflectance:0.350	
	Wall: brick coating, reflectance:0.208 + acoustic fabric coating, reflectance:0.350	
	Ceiling: acoustic fabric coating, reflectance:0.350	

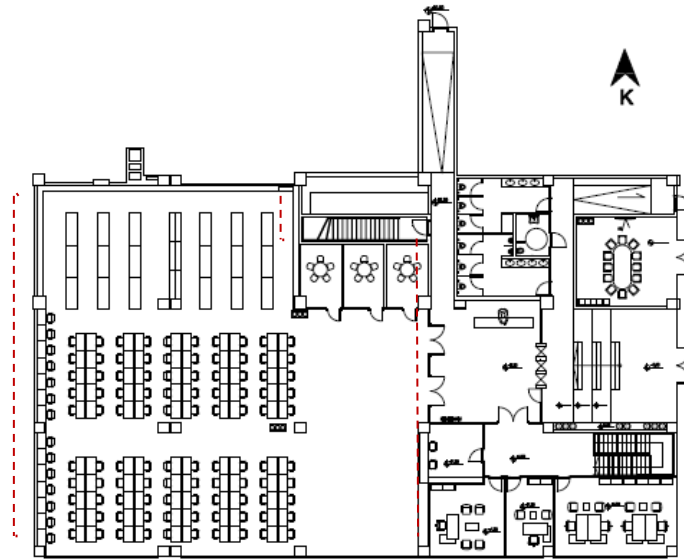

Figure 4. Library plan, AutoCAD Architecture.

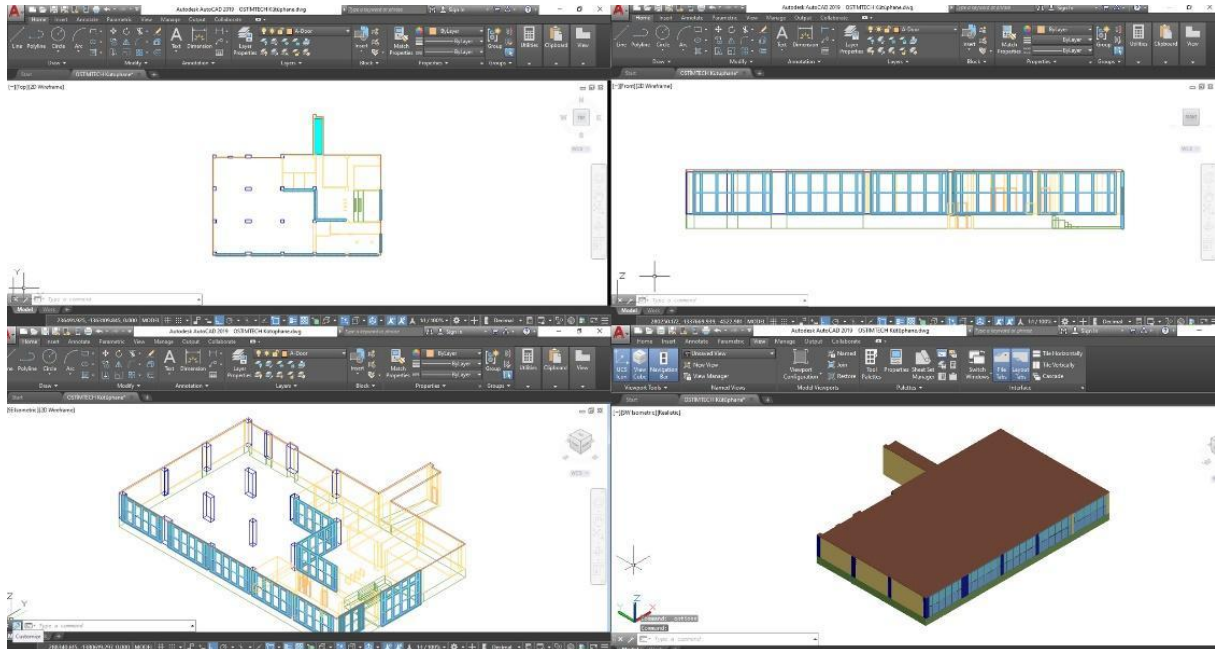

Figure 5. 3D model of the library, AutoCAD Architecture.

In the "Velux Daylight Visualizer" program, which shows the light distributions in the space and gives the luminance values, the 3D model of the selected space in the study was imported. Velux Daylight Visualizer is a program based on natural lighting and design, allowing 3D modeling of the space/structure, openings such as skylights, horizontal windows, which can be designed, giving the values of luminance and daylight factor and presenting these values as visual output. The Velux Daylight Visualizer program, which works for all relevant designers, also allows the material information of building components such as walls, floors, roofs, doors, windows to be entered. At the same time, the location and orientation information of the building can be selected from the library of the program. In this study, some parameters such as the coordinates and orientation of the building where the space is located, the materials of

the components of the space, the placement and size of the windows, which are the openings in the space, and the dates on which the natural light distribution printouts will be taken were determined (Figure 6). In addition to the light distributions of the sample space of this study which is the library of Ostim Technical University to be taken throughout the year, these dates are also chosen as solstices: March 21 equinox, June 21 summer solstice, September 23 equinox and December 21 winter solstice (Çelik, Karamağaralı, 2019: 527).

Figure 6. Parameters used in the study.

When the model of the library space, made according to the real dimensions, is imported into the Velux Daylight Visualizer program, the first step is to set the scale correctly (Figure 7). Material has been assigned to the building elements of the library space whose scale is equal to the model. There is carpet flooring on the floor, brick coating on the walls, acoustic fabric coating on the columns and ceiling, and glass and steel material assignments were made on the curtain wall (Figure 7). The reflectance values of the building materials in the space were entered in the Velux program and presented in Table 1. After processing the coordinates and orientation of the model, Ankara and the north direction, which are available in the program's library, cameras were placed to obtain visual outputs of natural light distributions both annually and on selected dates (Figure 8).

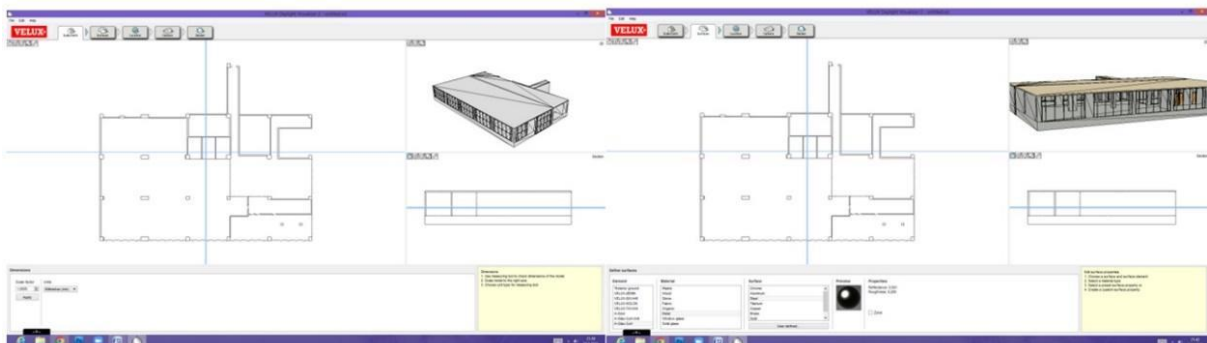

Figure 7. Scaling and material assignment in Velux Daylight Visualizer.

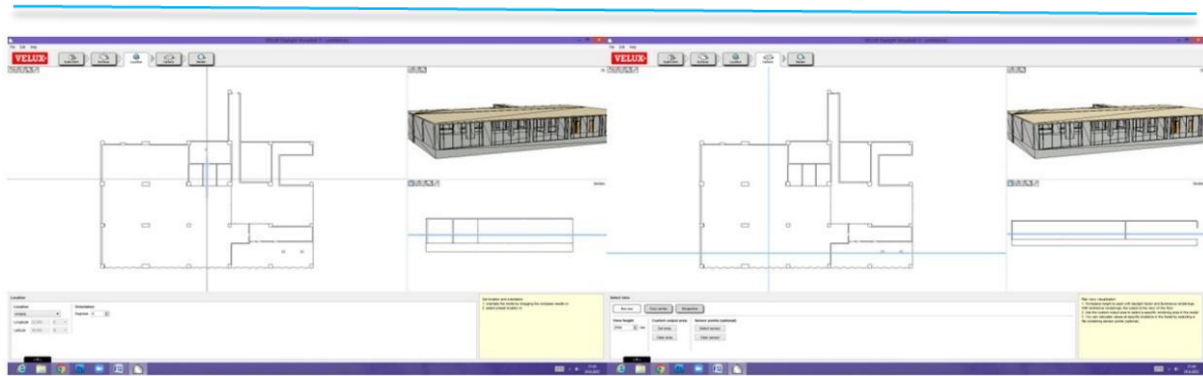

Figure 8. Coordinate and orientation, camera placement in Velux Daylight Visualizer.

The program gives the plan and section camera ready, and allows to place the camera from the desired point and angle for the interior perspective. The locations and viewpoints of the cameras can be changed. Visual outputs are taken from the point of view of these cameras, which depends on user preference. In this study, the plan, section and perspective selected from the interior space were taken for the visual outputs of the natural light distribution of the Ostim Technical University library space. The camera plane of the evaluation made for the planned plane is the working plane at a height of 85 cm from the ground, as seen in Figure 8. The reason for this choice is that the visual actions are performed on a horizontal plane, approximately 75-80 cm above the floor, on the table, since the examined space is the library. The cross-section camera cuts through the reading room and sees the floor, wall and ceiling tiles entering the reading room section. In this direction, in addition to the existing plan and section cameras, a camera placed at a height of 85 cm from the ground has been placed in the plan perspective and at a selected point from the interior (Figure 9). Annual light distribution visual outputs were obtained from each camera separately according to the luminance values of the average of months presented by the program. In addition illumination levels and distribution, and their visual outputs were obtained for the dates selected as the working parameters for the section and interior perspectives, 21 March – equinox, 21 June – summer solstice, 23 September – equinox and 21 December – winter solstice. Then, the light distribution given by the visual outputs of the camera placed in the interior perspective and the luminance values in the interior space were reached.

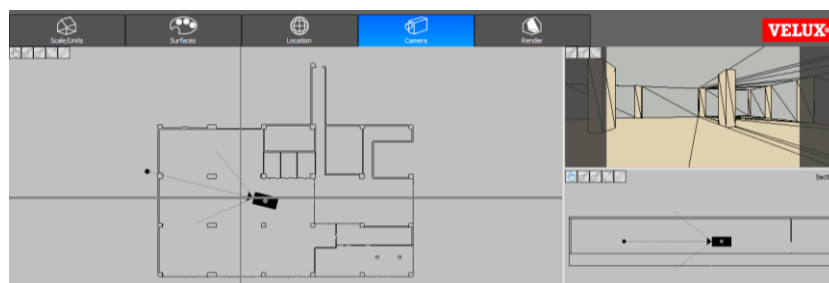

Figure 9. Camera placement, selected angle for perspective in Velux Daylight Visualizer.

The representations of the graphics are in two different formats, false color and ISO contour. False color refers to a group of color rendering methods used to display images recorded in the visible or invisible parts of the electromagnetic spectrum in color. ISO contour, on the

other hand, draws the contours of the changes in the plan of the varying percentages of daylight factors.

First of all, the "illumination level" analyzes in the space were made. The illuminance level can be briefly defined as the amount of luminous flux per unit area. Luminous flux is a quantity derived from the radiant flux, Φ_e , by evaluating the radiation according to its action upon the CIE standard photometric observer (Url-1). Luminous flux is the total amount of light emitted from a light source. The symbol for the illuminance level is E , the unit is lux, the symbol for the unit is "Lx" (Ganslandt, Hoffmann, 1992: 42). At this stage, first of all, annual graphics showing the average illuminance value of each month were obtained separately as False color and ISO contour display. These graphs are taken for the plan (horizontal) (Figure 10, Figure 11) and section (vertical) (Figure 12, Figure 13). In addition, the illuminance levels in the interior viewed from the camera placed in perspective were also obtained (Figure 14, Figure 15).

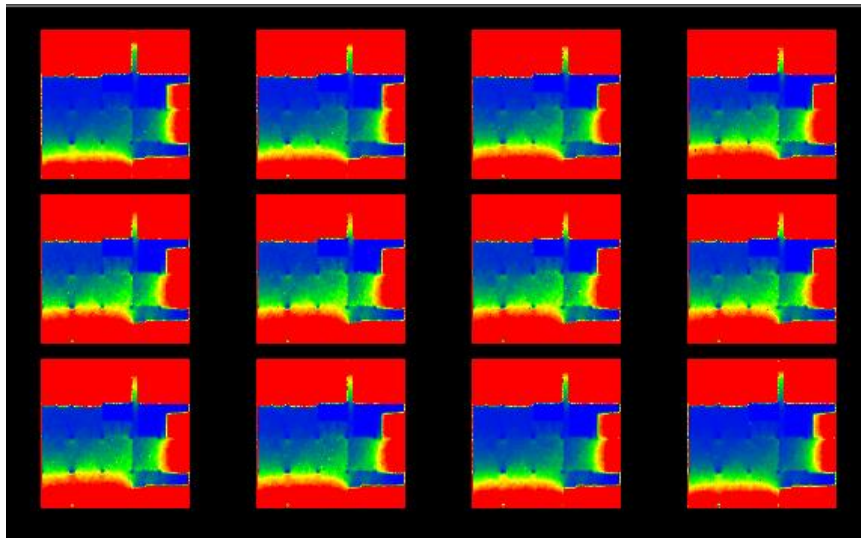

Figure 10. Visual output of annual illuminance values on plan (horizontal), False color display (on the floor of library space).

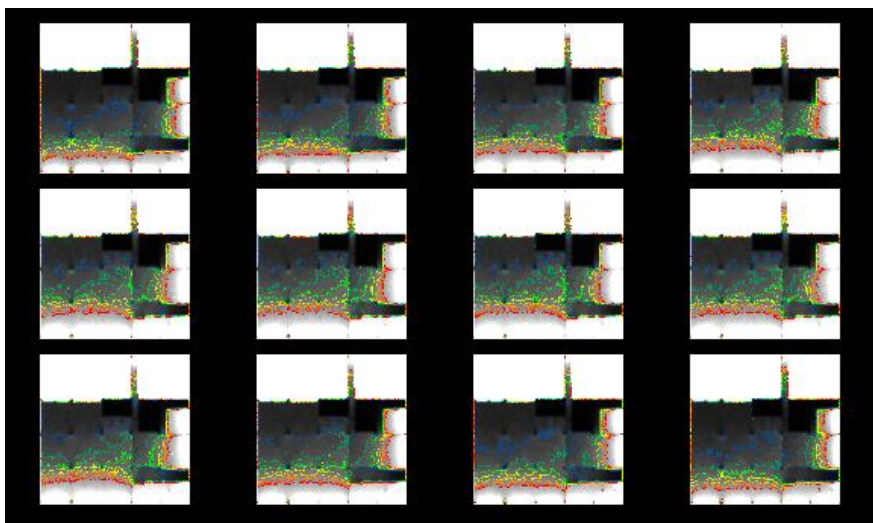

Figure 11. Visual output of annual illuminance values on plan (horizontal), ISO contour display (on the floor of library space).

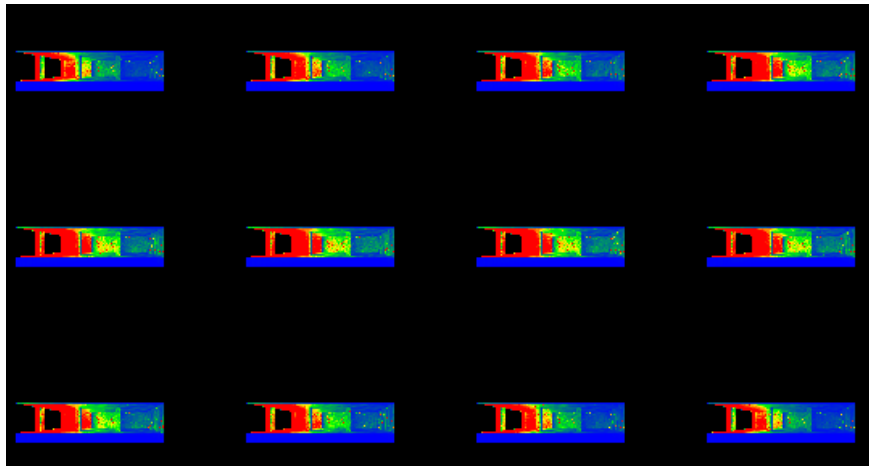

Figure 12. Visual output of annual illuminance values in cross-section (vertical), False color display (on the wall in the library area).

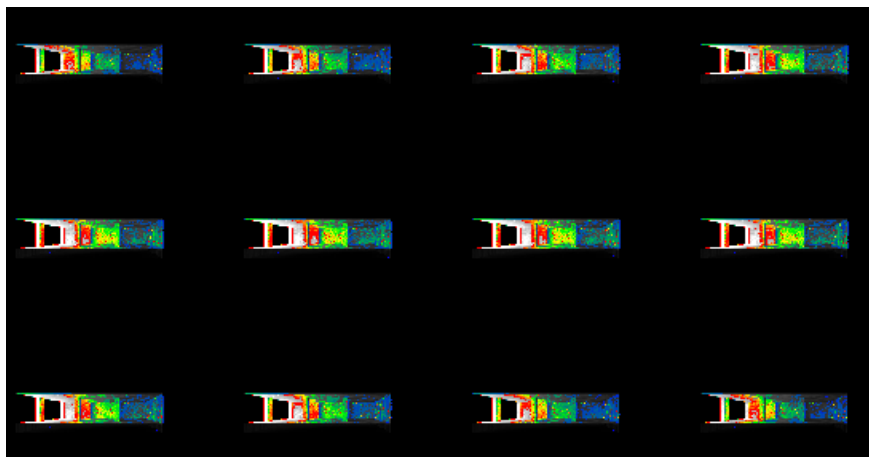

Figure 13. Visual output of annual illuminance values in cross-section (vertical), ISO contour display (on the wall in the library area).

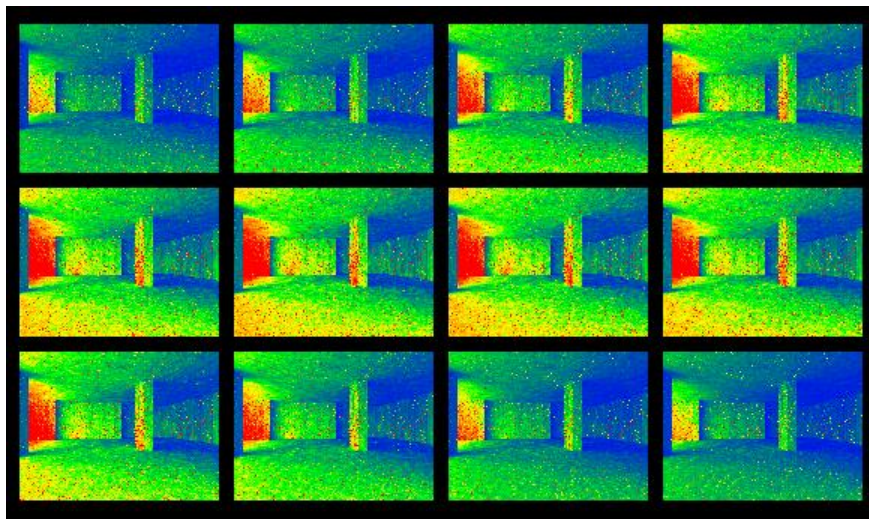

Figure 14. Visual output of annual illuminance values for indoor perspective, False color display (all surfaces in perspective).

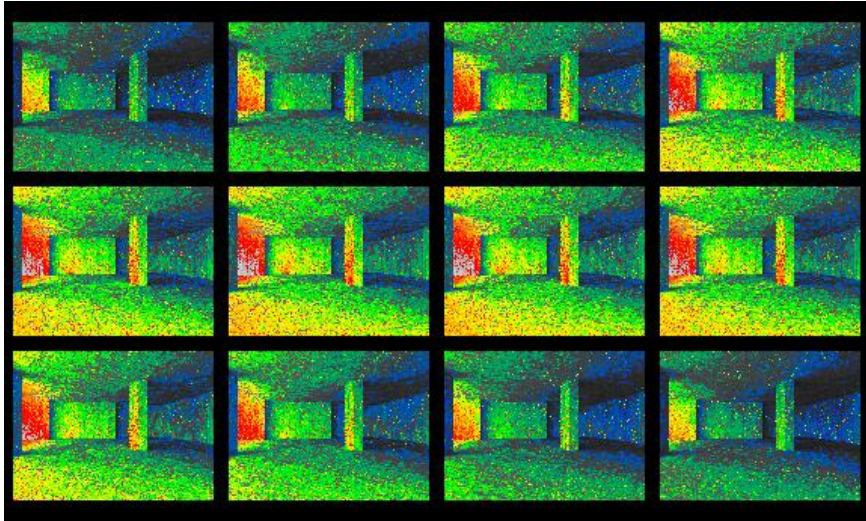

Figure 15. Visual output of annual illuminance values for indoor perspective, ISO contour display (all surfaces in perspective).

More detailed analyzes were made for the solstice and equinox dates, which are the study parameters. The illuminance values in the plan (horizontal) (Table 2), section (vertical) (Table 3) and indoor perspective for the days of March 21 – equinox, June 21 – summer solstice, September 23 – equinox and December 21 – winter solstice were calculated in the program and graphic visual outputs were obtained. In addition, the numerical values of the indoor illuminance level (Figure 16, Figure 17, Figure 18, Figure 19) as well as the outdoor luminance level on the days selected for the province of Ankara were also taken from the program Velux. All of this information is shown in Table 4.

Table 2

Illumination levels distribution outputs in the plan (horizontal) for the selected days. (on the floor of library space)

	Graphic (False Color Display)	Graphic (ISO Contour Display)
March 21 – equinox		
June 21 – summer solstice		

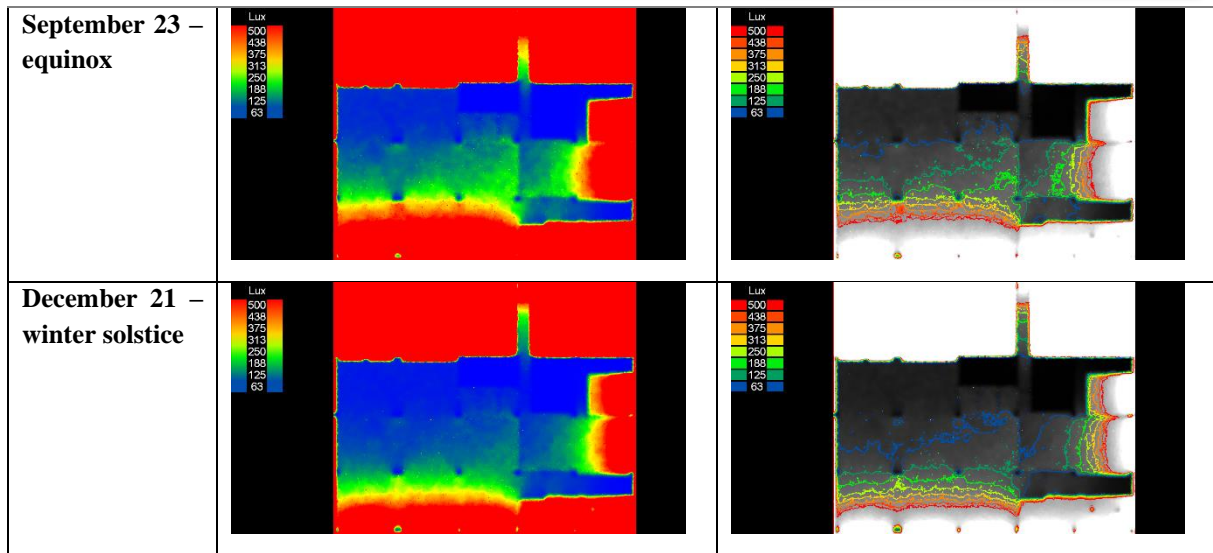
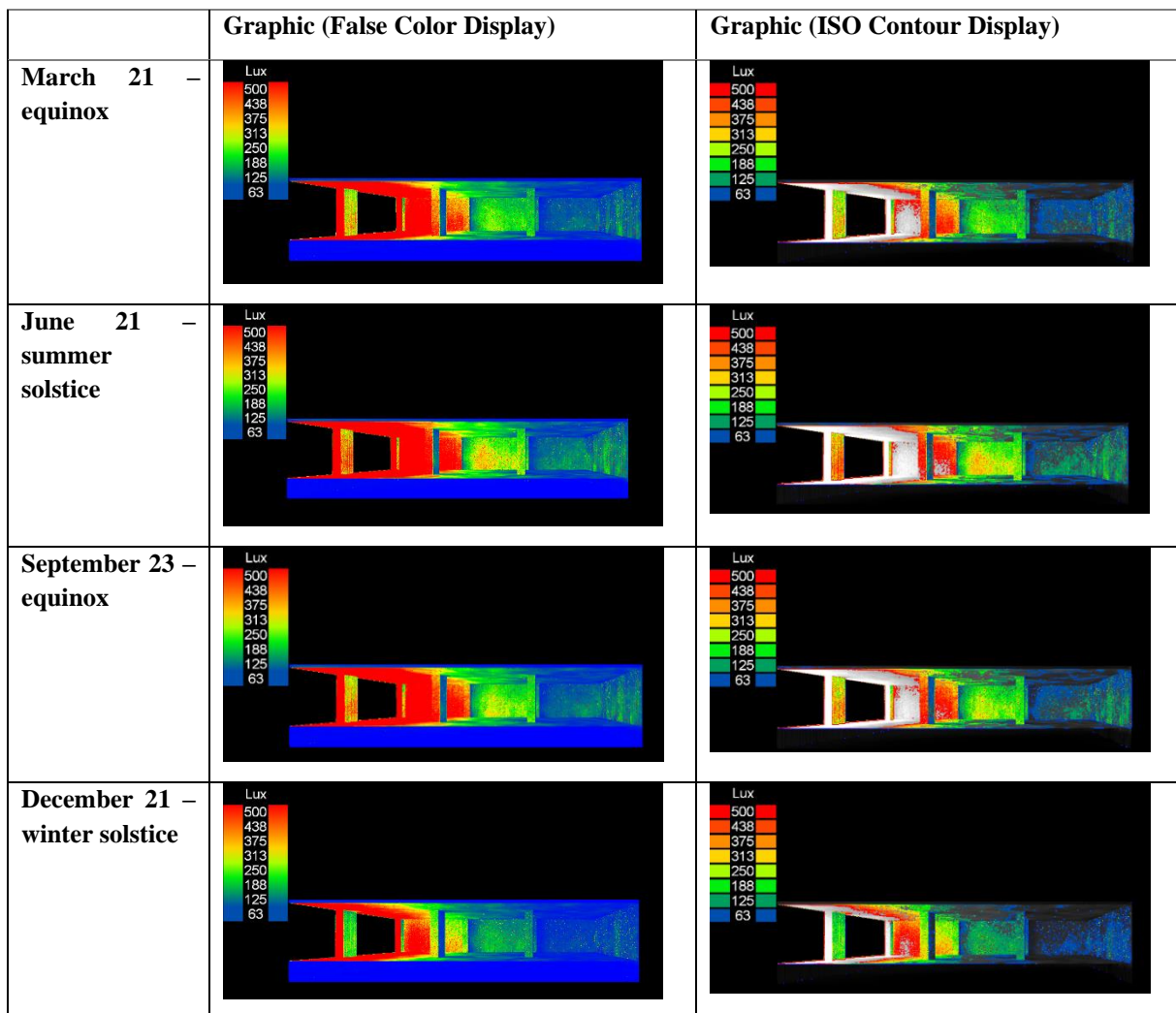

Table 3

Illuminance levels distribution outputs in the section (vertical) for selected days. (on the wall in the library area)

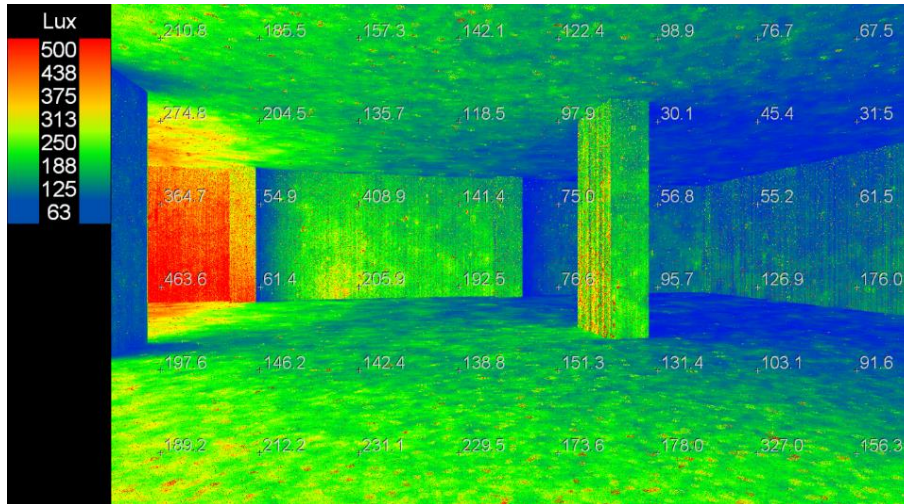

Figure 16. Numerical values of illuminance level indoors on March 21 (open study hall).

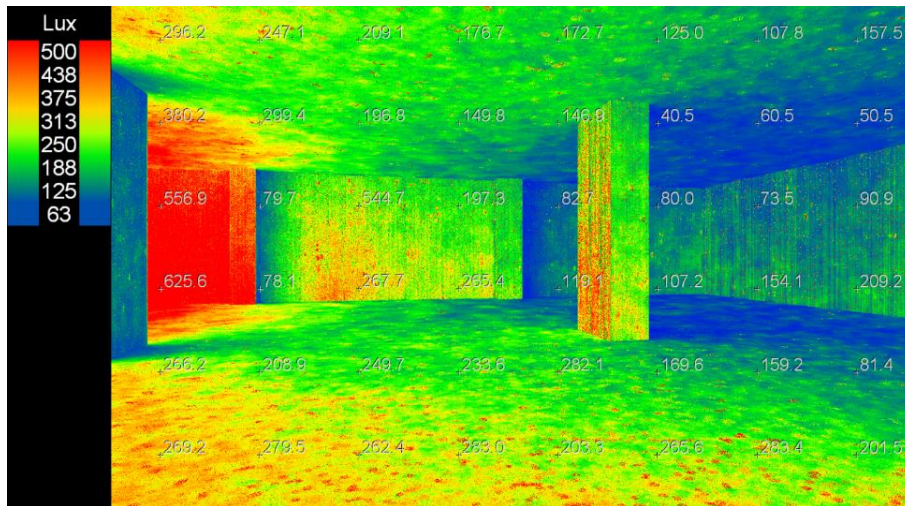

Figure 17. Numerical values of illuminance level indoors on June 21 (open study hall).

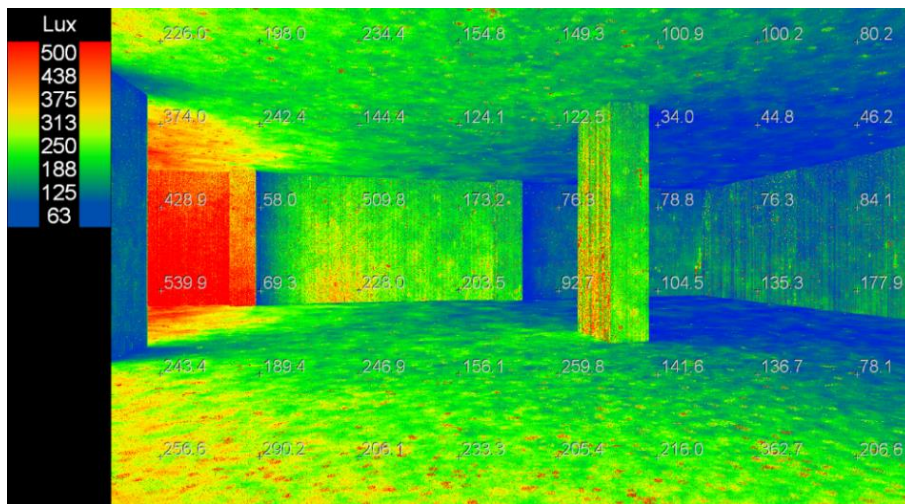

Figure 18. Numerical values of illuminance level indoors on September 23 (open study hall).

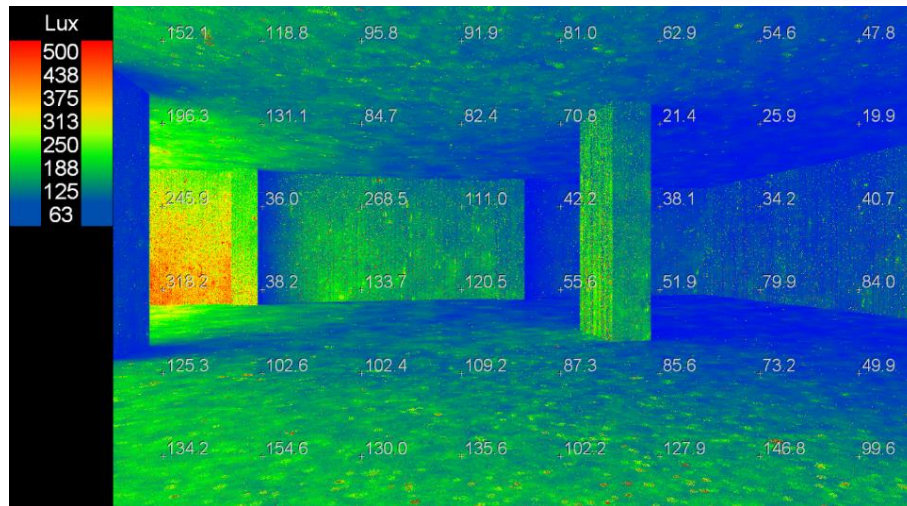

Figure 19. Numerical values of illuminance level indoors on December 21 (open study hall).

Table 4

Indoor illuminance levels for selected days. (open study hall)

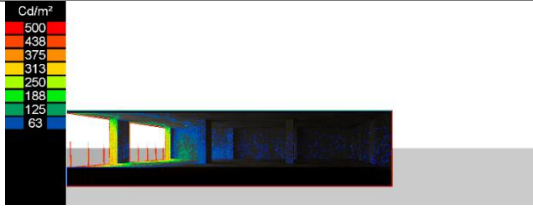
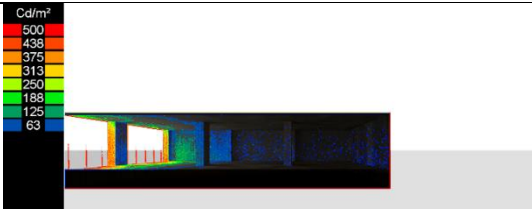
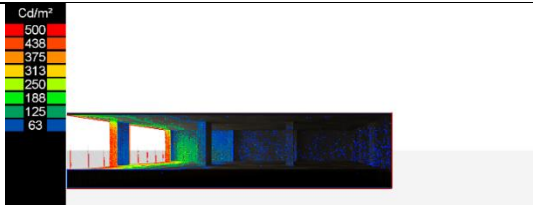
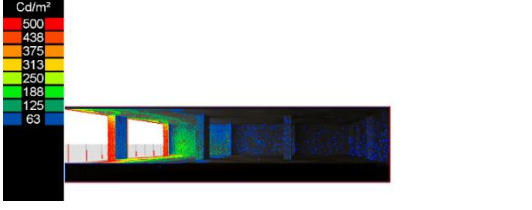
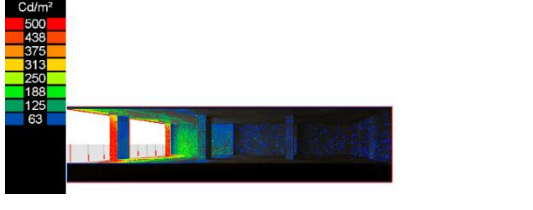
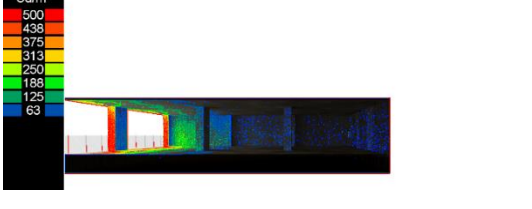
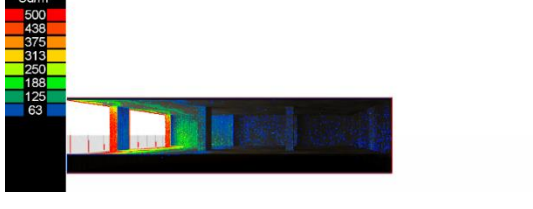
	Outdoor illuminance level (Lx)	Plan (horizontal)	Section (vertical)	Indoor max illuminance level (Lx)	Indoor min illuminance level (Lx)
March 21 – equinox	15.247,7			+463,6	+30,1
June 21 – summer solstice	20.446,7			+625,6	+40,5
September 23 – equinox	17.727,2			+539,9	+34,0
December 21 – winter solstice	10.084,8			+318,2	+21,4

Luminance is the density of luminous intensity with respect to a projected area in a specified direction at a specified point on a real or imaginary surface. In a practical sense, the definition of luminance can be thought of as dividing a real or imaginary surface into an infinite number

of infinitesimally small surfaces which can be considered as point sources, each of which has a specific luminous intensity, I_v , in the specified direction. The luminance of the surface is then the integral of these luminance elements over the whole surface (Url-2). Luminance is also defined as the ratio of the luminous intensity (cd) incident on a surface to the area of the projection of this surface (m^2). Its symbol is L and its unit is cd/m^2 . Visual comfort improves as the luminance level increases. However, at very high luminance levels, visual comfort begins to decrease due to glare (Ganslandt, Hoffmann, 1992: 42). In order to test the visual comfort in the library space, the luminance distributions in the space were also analyzed. In order to see the luminance distribution of the light entering the space through the glass curtain wall, analyzes were made on the cross section (Table 5) and perspective (Figure 20).

Table 5

Annual luminance distribution in the library interior, cross section. (open study hall)

SECTION (ISO Contour Display)	SECTION (ISO Contour Display)
 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>	 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>
January	February
 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>	 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>
March	April
 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>	 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>
May	June
 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>	 <p>Cd/m² 500 438 375 313 250 188 125 63</p>
July	August

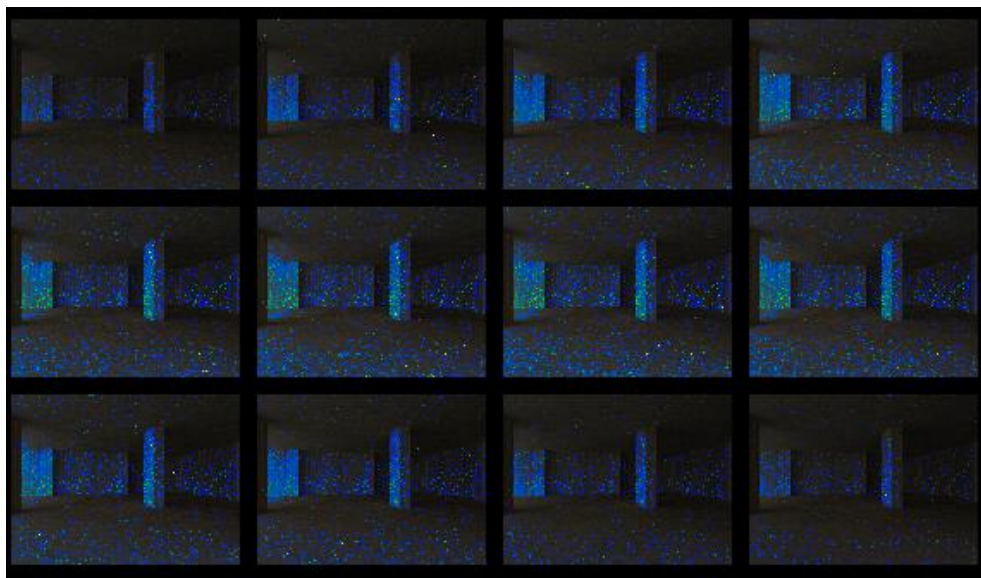
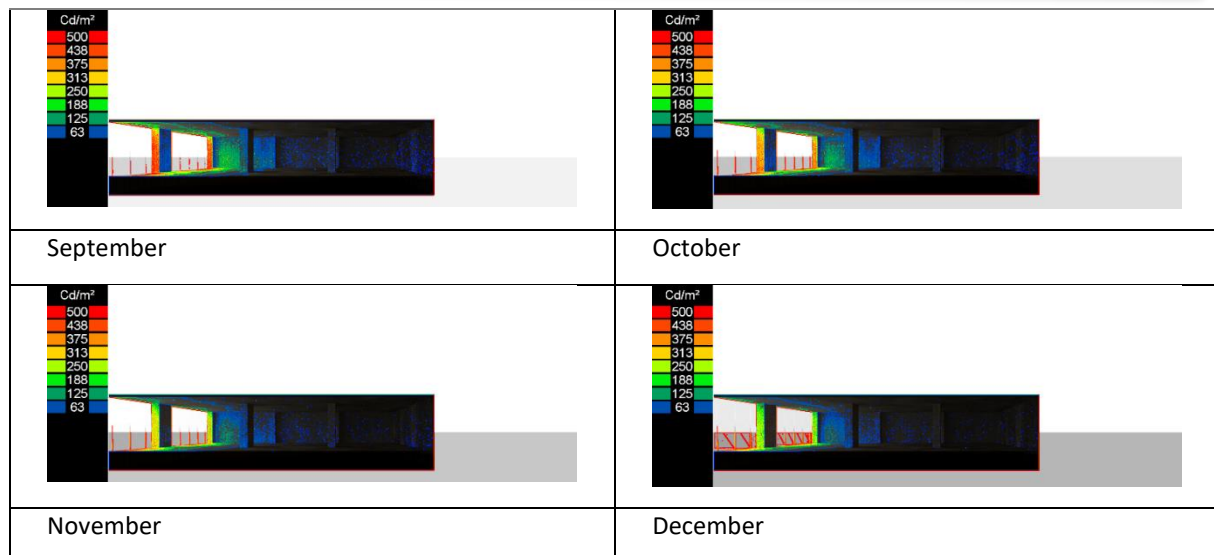

Figure 20. Annual luminance distribution in the library interior, interior perspective (open study hall).

Findings

When the interior of the Ostim Technical University library is examined, it is seen that daylight is considered and handled as an important element in terms of lighting. The library space is positioned on the south of the building in such a way that it can benefit from maximum daylight with its wide windows from floor to ceiling. There are no window openings on the west, thus preventing harsh sunlight from the west from entering the space.

The reading and study sections are located close to the windows facing the south façade in order to benefit from the daylight in the most efficient way. Shelves with books and magazines are positioned away from windows to avoid exposure to the harmful effects of daylight. At the same time, since these shelves are placed perpendicular to the windows, daylight can be used to illuminate the corridors between the shelves. In this way, sufficient natural lighting is

provided for those who choose books, and the books and magazines on the shelves are prevented from being damaged by sunlight.

As seen in Figure 21, when the library plan and the daylight distribution graph that was analyzed for June are matched, the amount of daylight is sufficient in the reading-study sections located close to the windows in order to get the maximum benefit from daylight. Because the illuminance values of the floor with the camera placed at a height of 85cm from the floor will also be valid for the working plane at a height of 75-80 cm from the floor. However, there is a possibility of glare for the first row tables right next to the window. Glare is a condition of vision in which there is discomfort or a reduction in the ability to see details or objects, caused by an unsuitable distribution or range of luminance, or by extreme luminance contrasts (Url-3).

Glare is defined as the high cd/m^2 value defined as luminance or the perception of the radiation emitted from the light source as directly disturbing to the eye (Özden, 2009: 6). For this, it is recommended to control the sun and glare in the space. According to the research conducted and published by Edward T. Dean in 2005 within the scope of the project called Library Designs, solar control, glare control, variation control and contrast control should be done in library spaces. Glare that may occur in the library of Ostim Technical University can also be prevented with sunshades and the harsh effect of daylight can be broken.

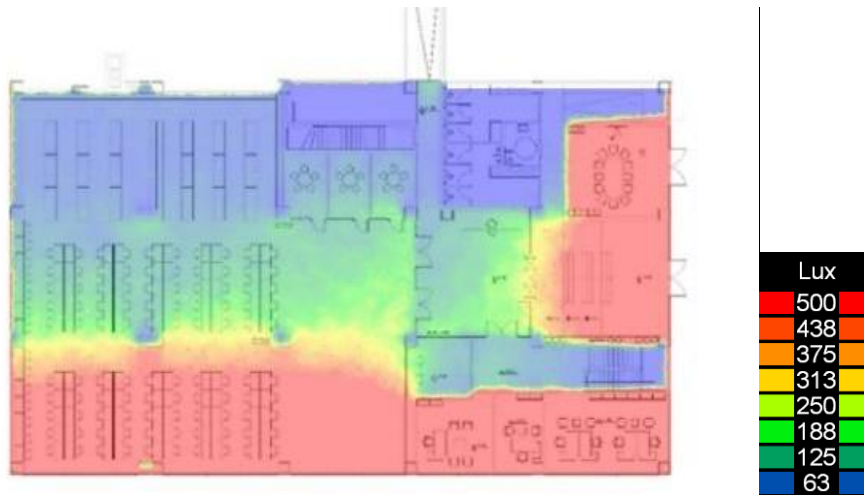

Figure 21. Matching the library plan with the June distribution chart (with illuminance levels value curves).

When the illuminance levels of the Ostim Technical University library are examined in line with the analyzes made, it is seen that the luminance levels decrease in the autumn-winter months, while it is brighter in spring-summer as a result of its location in the northern hemisphere. As the first places where daylight touches the space, the fronts of the windows have the highest level of illumination, while the level of illumination decreases when you go inside. In order to examine the suitability of daylight values in the space, it was compared with the standards on this subject. Today, whether a place is illuminated at values suitable for its function is accepted as an important element in terms of the health and performance of the users of that space. For this reason, many different domestic and foreign institutions are conducting research on this subject. As a result of these studies, standards related to lighting have been established.

Today, TS EN 17037 "daylight in buildings" standard is used in our country. In addition, the calculation of daylight intake in spaces and its evaluation according to TS EN 17037 daylight standards in buildings are included (Table 6).

Table 6

Conditions for providing minimum daylight in accordance with TS EN 17037 Daylight Standards in Buildings (TS EN 17037+A1, 2022)

Suggestion Level	Daylight Aperture Type	Luminous Level
Minimum Recommendation	Facade Opening	300 lx: Volume×0.5 100lx :Volume×0.95
Medium Recommendation	Facade Opening	500 lx: Volume×0.5 300lx :Volume×0.95
High Recommendation	Facade Opening	750 lx: Volume×0.5 500lx :Volume×0.95

According to the criteria of daylight illumination in the TS EN 17037 standard, it is necessary to provide daylight illumination and to establish a visual connection with the external environment. Visual connection is established with the external environment in the library space where the examination is made. Again, according to the standard, as given in Table 6, it is said that 50% of the volume should be illuminated with ≥ 300 lx and 95% with ≥ 100 lx, according to the minimum recommendations. In this example, this recommendation is provided according to the volume and its values examined in Figure 22.

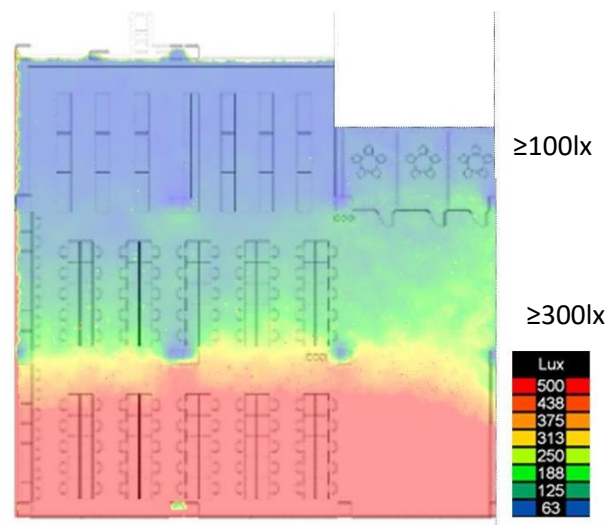

Figure 22. Example showing that 50% of the examined volume is illuminated with ≥ 300 lx and 95% with ≥ 100 lx.

Conclusion and Suggestions

After the information age, the development of societies is measured by the knowledge and technology produced. Library spaces, where information production, research and learning take place, are important for users with their spatial structures as well as the richness of their resources. In this context, libraries should be designed considering all the physical and psychological needs of users and employees. Beyond avoiding the factors that negatively affect the performance of the users, the necessary design decisions should be taken and implemented for maximum performance.

One of the most important elements affecting the design of library spaces is natural lighting. It is a necessity for the designer to make maximum use of daylight due to the lack of an artificial light source that meets the characteristics of daylight, which is the healthiest light source physically and psychologically, as well as increasing energy costs and ensuring sustainability.

In this study, the natural light distribution of the Ostim Technical University library, which is an existing library space, was examined in line with the determined working parameters. These parameters are the coordinates and orientation of the building, the building materials used in the interior and the shape, size and location of the openings that let daylight into the space. When daylight distributions and interior design are compared, it is seen that the distribution of daylight in the space affects the spatial setup. Circulation, group study rooms, shelves where resources are stored and work desks that require attention should be placed according to the distribution of daylight, as they need different luminous values. When sufficient natural lighting is provided, artificial lighting will not be needed or will be used at a minimum level. Thus, energy consumption will also decrease. At the same time, maximum benefit will be obtained from the physical and psychological positive effects of natural light for users.

Kaynaklar

- Arpacioğlu, Ü., (2010). *Günüşiği Öncelikli Fiziksel Çevre Tasarım Destek Modeli*. Doctoral Thesis, Mimar Sinan Fine Arts University, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Avcı, C., (2010). *Sergi Salonlarında Gün Işığında Yararlanma ve Mekân Tasarımına Etkisi*. Master Thesis, Mimar Sinan Fine Arts University, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Berktan, O., (2006). *Ekoloji-İç Mimarlık İlişkisi ve Eko-ev*. Master Thesis, Mimar Sinan Fine Arts University, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çelik, T., Karamağaralı, C. N. (2019). An Evaluation Of Natural Light Distribution In Spaces With Lighted Dome. *Gazi University Journal of Science Part B: Art Humanities Design and Planning*, 7(4), 521-532.
- Erlalelitepe, İ., Aral, D. & Kazanasmaz, T., (2011). Eğitim Yapılarının Doğal Aydınlatma Performansı Açısından İncelenmesi, *Megaron*, 6(1).
- Ganslandt, R., Hoffmann, H. (1992). *Handbook of Lighting Design*. ERCO Leuchten GmbH, Lüdenscheid Friedr. Vieweg et Sohn Verlagsgesellschaft mbH, Braunschwei, Wiesbaden.
- Gür, Ş. Ö. (1996). *Mekân Örgütlenmesi*. Trabzon: Gür Yayıncılık.
- Kahn, L. I. (1968). *Architecture: Silence and Light*.
- Lam, J. C., (1999). Survey of existing residential buildings and envelope designs in Hong Kong, *International Journal for Housing Science and Its Applications*, 18(2), 113-124.
- Loe, D., Watson, N., Rowlands, E., Mansfiels, K., Venning, B., Baker, J., (1999). *Lighting Design For Schools, Building Bulletin 90, Department for Education and Employment*, London.
- Meiss, V. (1991). *Elements of Architecture, from Form to Place*. Van Nostrand Reinhold.
- Özden, M. (2009). *Konfeksiyon Mağazalarında Bir Pazarlama Aracı Olarak Aydınlatma Tasarımı*. Master Thesis, İTÜ., İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özkum, E., (2011). *Doğal ve Yapay Aydınlatmanın İnsan Psikolojisi Üzerindeki Etkileri*. Master Thesis, Marmara University, İstanbul. <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Roth, L. M. (2000). *Mimarlığın Öyküsü*. Kabcacı Yayınevi, İstanbul.
- Taşpınar, A. (1977). *Mimaride Gün Işığı. ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları*, Ankara.
- TS EN 17037+A1. (2022). *Daylight in buildings*.
- Ünver, R. (2002). *Yapı Dış Engellerin Hacim İçi Gün Işığı Aydınlığına Etkisi: İstanbul Örneği*. Yıldız Teknik Üniversitesi Basım-Yayın Merkezi, İstanbul.

VELUX Daylight Visualizer 3

İnternet Kaynakları

Url-1: <https://cie.co.at/eilvterm/17-21-039> (Date of access: 15.03.2023).

Url-2: <https://cie.co.at/eilvterm/17-21-050> (Date of access: 15.03.2023).

Url-3: <https://cie.co.at/eilvterm/17-22-098> (Date of access: 15.03.2023).

Görsel Kaynaklar

Figure 1. Loe, D., Watson, N., Rowlands, E., Mansfiels, K., Venning, B., Baker, J., (1999). Lighting Design For Schools, Building Bulletin 90, Department for Education and Employment, London, pp.9.

Figure 2. Loe, D., Watson, N., Rowlands, E., Mansfiels, K., Venning, B., Baker, J., (1999). Lighting Design For Schools, Building Bulletin 90, Department for Education and Employment, London, pp.10.

Figure 3. Methodology of study (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 4. Library plan, AutoCAD Architecture (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 5. 3D model of the library, AutoCAD Architecture (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 6. Parameters used in the study (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 7. Scaling and material assignment in Velux Daylight Visualizer (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 8. Coordinate and orientation, camera placement in Velux Daylight Visualizer (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 9. Camera placement, selected angle for perspective in Velux Daylight Visualizer (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 10. Visual output of annual illuminance values on plan, False color display (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 11. Visual output of annual illuminance values on plan, ISO contour display (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 12. Visual output of annual illuminance values in cross-section, False color display (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 13. Visual output of annual illuminance values in cross-section, ISO contour display (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 14. Visual output of annual illuminance values for indoor perspective, False color display (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 15. Visual output of annual illuminance values for indoor perspective, ISO contour display (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 16. Numerical values of illuminance level indoors on March 21 (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 17. Numerical values of illuminance level indoors on June 21 (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 18. Numerical values of illuminance level indoors on September 23 (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 19. Numerical values of illuminance level indoors on December 21 (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 20. Annual luminance distribution in the library interior, interior perspective (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 21. Matching the library plan with the June distribution chart (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

Figure 22. Example showing that 50% of the examined volume is illuminated with $\geq 300\text{lx}$ and 95% with $\geq 100\text{lx}$ (Sorumlu yazar arşivinden, 2022).

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ MOBİL MÜZİK UYGULAMALARI TERCİHLERİ*

MUSIC TEACHER CANDIDATES PREFERENCES FOR MOBILE MUSIC APPLICATIONS

Emre SEZER¹, Ebru TEMİZ²

Gönderim Tarihi: 03.04.2023

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 12.06.2023

Öz Abstract

Bu araştırma, müzik öğretmeni adaylarının mobil müzik uygulamaları kullanma durumlarını, tercih edilen mobil müzik uygulamalarının neler olduğunu belirlemek ve kullanılan mobil müzik uygulamalarını tanıtmak amacıyla yapılmıştır. Araştırmada betimsel yöntem izlenmiş olup, veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Veri toplama aracında yer alan araştırma soruları ile müzik öğretmeni adaylarının öğrenim faaliyetlerini gerçekleştirirken telefonlarındaki mobil uygulamalardan nasıl faydalandıkları, ücretli-ücretsiz mobil müzik uygulamalarını kullanma durumları ile kullandıkları müzik uygulamalarını ne amaçla ve hangi sıklıkla tercih ettikleri araştırılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anket müzik öğretmeni adaylarına Google Docs aracılığı ile online olarak uygulanmıştır. Araştırmaya 9 üniversiteden 223 müzik öğretmeni adayı katılmıştır. Katılımcıların mobil müzik uygulamalarını; müzik dinleme, çalgı akortlama ve altyapı üzerine çalma gibi ihtiyaçları doğrultusunda kullandıkları tespit edilmiştir. Müzik öğretmeni adaylarının yarısı mobil müzik uygulamalarını her gün kullanmaktadır. En çok tercih edilen ücretli mobil müzik uygulamalarının; "Spotify" (n=60) ve "I Real Pro (n=16)" olduğu, en çok tercih edilen ücretsiz mobil müzik uygulamalarının ise "Da Tuner" (n=33) ve "Garageband" (n=33) olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Müzik, Mobil müzik uygulamaları, Öğretmen adayı.

This research was conducted to determine the use of mobile music applications by music teacher candidates, what the preferred mobile music applications are and to introduce the mobile music applications used. Descriptive method was followed in the research, and questionnaire technique was used as data collection tool. With the research questions in the data collection tool, it was investigated how music teacher candidates make use of mobile applications on their phones while performing their learning activities, their use of paid-free mobile music applications, and for what purpose and how often they prefer the music applications they use. The questionnaire developed by the researcher was applied online to music teacher candidates through Google Docs. 223 music teacher candidates from 9 universities participated in the study. It has been determined that the participants use mobile music applications for listening to music, tuning instruments, metronome and background. Half of the music teacher candidates use mobile music applications every day. The most preferred paid mobile music applications are "Spotify" (n = 60) and "I Real Pro (n = 16)" and the most preferred free mobile music applications are "Da Tuner" (n = 33.) and "Garageband" (n = 33).

Keywords: Music, Mobile music applications, Teacher candidate.

*Bu çalışma, 21-22 Haziran 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Uluslararası Sanat ve Tasarım Araştırmaları Kongresi (ART&DESIGN2021)" çerçevesinde bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar: Emre Sezer, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, emresezer8526@gmail.com, ORCID ID.0000-0001-8797-1675.

² Prof. Dr. Ebru Temiz, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, ebrutemiz@mgu.edu.tr, ORCID ID.0000-0003-2256-2322.

- **Alıntılama:** Sezer, E. ve Temiz, E. (2023). Müzik Öğretmeni Adaylarının Mobil Müzik Uygulamaları Tercihleri. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 90-101.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/stardergisi/policy>

Giriş

21. yüzyıl bilişim çağı olarak da adlandırılmaktadır. Bundan dolayıdır ki bireylerin yaşamları bilim ve teknolojiye bağlı olarak önemli ölçüde etkilenmektedir. Bilimsel gelişmeler ve teknolojik gelişmeler birbirleriyle etkileşim içinde olduklarından, bilimsel gelişmeler teknolojik gelişmeleri, teknolojik gelişmeler de bilimsel gelişmelerin hızını artırmaktadır (İşman ve Gürgün, 2008).

Teknoloji, etkili bir eğitim süreci oluşturmak için tek başına yeterli olmayabilir. Eğer ki teknoloji öğretim içerikleri ile uyumlu kullanılırsa o zaman etkili bir eğitim gerçekleşmiş olur (Koehler ve Mishra, 2005).

Akıllı telefonların günlük yaşamın bir parçası haline dönüşmesi ile bireylerin kişisel aktivitelerinde de değişiklik yaratmıştır. Teknolojinin müzik alanında kullanımının artması mobil müzik uygulamalarının sayıca artmasına neden olmuştur ve bu sorun gün geçtikçe atmaya devam etmektedir.

Mobil Müzik Uygulamaları

Mobil müzik uygulamaları eğlenmek, vakit geçirmek, her an bilgiye ulaşabilmek ve en önemlisi mobil öğrenmeler sağlayabilmek için kullanılan birtakım uygulamalardır.

Mobil Öğrenme

Mobil öğrenme, öğrenme-öğretme faaliyetlerinin mobil cihaz ve teknolojiler aracılığı ile sağlandığı bir E-öğrenme modelidir. E-öğrenme bir uzaktan eğitim modeliyken, mobil öğrenme de e-öğrenme kavramı içine giren bir öğrenme modelidir.

Mobil öğrenme, zaman ve mekân sınırlılığını kaldıran çağdaş bir modeldir. Geleneksel eğitime yardımcı ve destek olmak amacıyla kullanılabilir.

Mobil öğrenme ile ilgili bazı tanımlar;

- Mobil öğrenme, öğrenenin teknolojilerin sunmuş olduğu fırsatlardan yararlandığı ve öğrenmenin sabit bir yerde olmadığı bir öğrenme şeklidir (Lefrere, O'Malley, Sharples, Taylor ve Vavoula, 2003).
- Mobil öğrenme, öğrenenlerin eğitim içeriğine çeşitli mekanlardan, çeşitli araçlar ve kablosuz ağ bağlantılarıyla erişilebilen bir öğrenim sistemidir (Moldovan, Weibelzahl ve Muntean, 2014).

Problem durumu

Bu araştırmanın problem cümlesi "Müzik Öğretmeni Adaylarının Telefonlarında Mobil Müzik Uygulamalarını Kullanma Durumları Nedir?" şeklinde belirlenmiştir. Problem cümlesinden yola çıkarak oluşturulan alt problemler şunlardır;

- Müzik öğretmeni adaylarının telefonlarında mobil müzik uygulamalarını kullanma durumları nedir?
- Müzik öğretmeni adaylarının kullandıkları telefonların işletim sistemleri nelerdir?

- Müzik öğretmeni adaylarının telefonlarında kullandıkları ücretsiz mobil müzik uygulamaları nelerdir?
- Müzik öğretmeni adaylarının telefonlarında kullandıkları ücretli mobil müzik uygulamaları nelerdir?
- Müzik öğretmeni adaylarının telefonlarında kullandıkları mobil müzik uygulamalarını kullanma sıklıkları nedir?
- Müzik öğretmeni adaylarının telefonlarında kullandıkları mobil müzik uygulamalarını kullanma amaçları nelerdir?
- Müzik öğretmeni adayları tarafından en çok tercih edilen mobil müzik uygulamalarına ilişkin bilgiler nelerdir?

Yöntem

Bu araştırmada betimsel yöntem izlenmiş olup tarama modeli kullanılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 9 farklı üniversiteden 223 müzik öğretmeni adayını oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Çalışma Grubuna Ait Bilgiler

Üniversiteler	f	%
Gazi Üniversitesi	96	43.0
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi	18	8.1
Marmara Üniversitesi	24	10.8
Samsun 19 Mayıs Üniversitesi	14	6.3
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	3	1.3
Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi	10	4.5
Giresun Üniversitesi	13	5.8
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	20	9.0
Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi	25	11.2
Toplam	223	100.0

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak anket tekniği kullanılmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen anketin geçerlik çalışması için uzman görüşü alınmıştır. Hazırlanan anket formu uygulanmak üzere Google Docs aracılığı ile online olarak müzik öğretmeni adaylarına sunulmuştur.

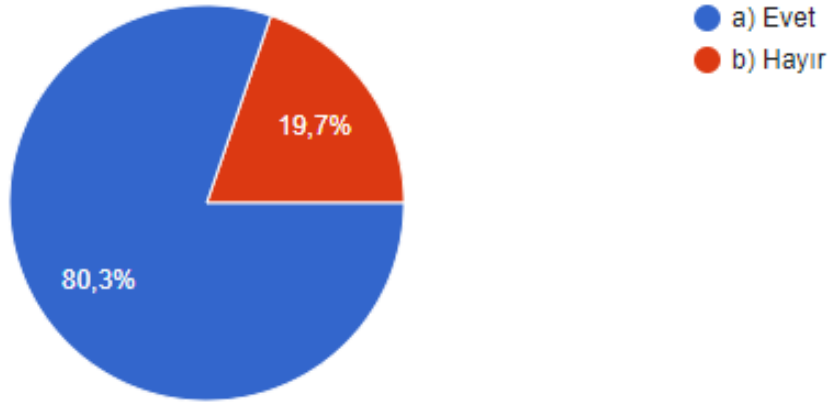
Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analiz edilmesinde betimsel istatistik teknikleri kullanılmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Müzik Öğretmeni Adaylarının Mobil Müzik Uygulamaları Kullanma Durumuna İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, “Telefonunuzda eğitiminize katkıda bulunması amacıyla mobil müzik uygulamaları kullanıyor musunuz?” sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular görsel 1’de verilmiştir.

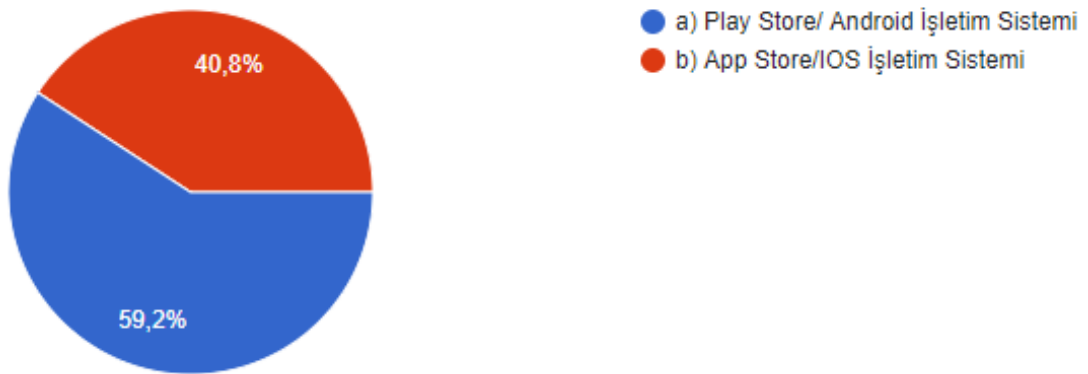

Görsel 1. Mobil Müzik Uygulamaları Kullanım Durumu.

Görsel 1 incelendiğinde çalışma grubunun %80,3’ünün (n=180) mobil müzik uygulamalarını kullandığı ve %19,7’sinin (n=43) mobil müzik uygulamalarını kullanmadıkları görülmektedir. Buna göre çalışma grubunun büyük çoğunluğunun eğitimlerine katkı sağlaması amacıyla telefonlarındaki mobil müzik uygulamalarını kullandıkları bilgisine ulaşılmıştır. Bu durum günümüzde mobil müzik uygulamalarının ve mobil teknolojinin yaygınlaşması ile birlikte mobil cihaz ve mobil müzik uygulamalarının eğitim amaçlı kullanılmasının bir göstergesi olabilir.

Müzik Öğretmeni Adaylarının Kullandıkları Telefonların İşletim Sistemine İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, “Telefonunuzun işletim sistemi nedir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular görsel 2’de verilmiştir.

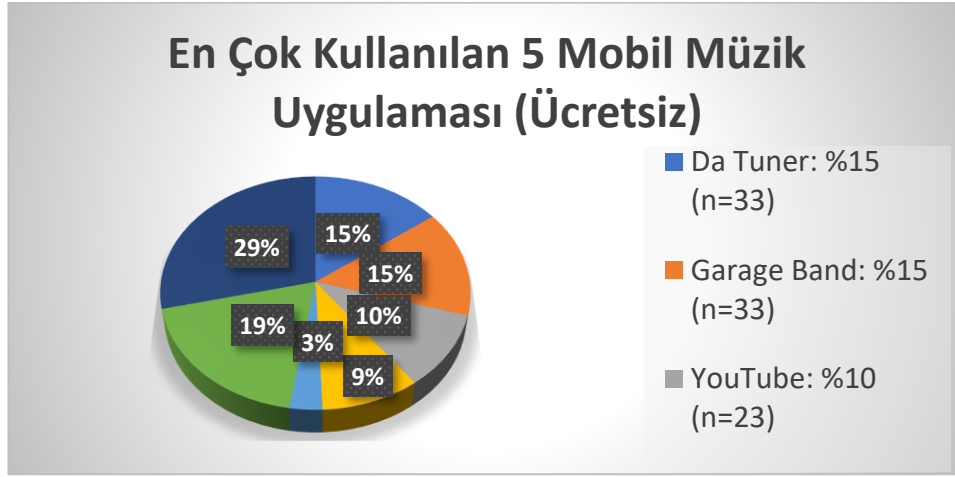
Görsel 2. Telefon İşletim Sistemi Kullanımı.

Görsel 2 incelendiğinde çalışma grubunun %59,2’sinin (n=132) kullandığı telefonun işletim sisteminin Play Store/ Android İşletim Sistemi olduğu ve %40,8’inin (n=91) kullandığı telefonun işletim sistemi App Store/IOS İşletim Sistemi olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma

grubunun büyük çoğunluğunun kullandığı telefonun işletim sisteminin Play Store/ Android İşletim Sistemi olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Çalışma grubunun Play Store/ Android İşletim Sistemi kullanma durumuna sebep olarak bu işletim sistemi telefonların daha ekonomik olması ve piyasada IOS İşletim Sistemine göre daha eski olması gösterilebilir.

Müzik Öğretmeni Adaylarının Telefonlarında Kullandıkları Ücretsiz Mobil Müzik Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, “Telefonunuzda kullandığınız ücretsiz mobil müzik uygulamaları nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular görsel 3’te verilmiştir.

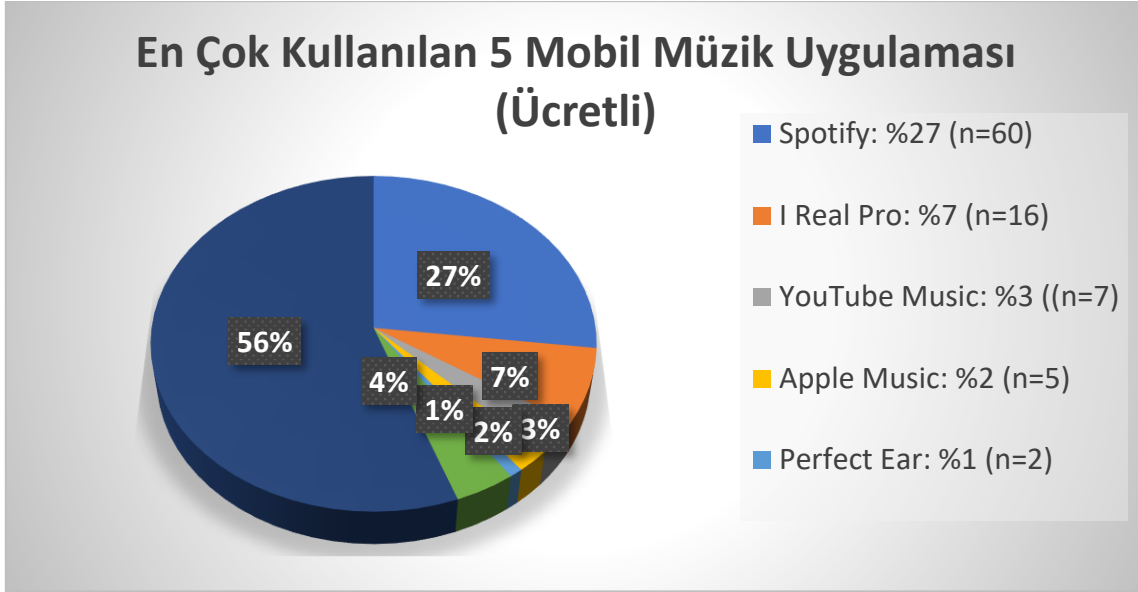

Görsel 3. En Çok Kullanılan Ücretsiz Mobil Müzik Uygulamaları.

Görsel 3 incelendiğinde çalışma grubunun %71’inin (n=159) telefonunda ücretsiz mobil müzik uygulaması kullandığı ve %29’unun (n=64) telefonunda ücretsiz mobil müzik uygulaması kullanmadığı görülmektedir. Çalışma grubundan toplanan verilere göre toplamda 21 farklı ücretsiz mobil müzik uygulaması kullandıkları görülmektedir ve en çok kullanılan ücretsiz mobil müzik uygulamasının %15 (n=33) ile “Da Tuner” ve %15 (n=33) ile “Garageband” olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma grubunun çoğunun telefonunda ücretsiz mobil müzik uygulamaları kullandıkları bilgisine ulaşılmıştır. Çalışma grubundaki katılımcıların doğal olarak ücretsiz mobil müzik uygulamaları kullanma yönünde tercih yaptığı düşünülebilir.

Müzik Öğretmeni Adaylarının Telefonlarında Kullandıkları Ücretli Mobil Müzik Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, “Telefonunuzda kullandığınız ücretli mobil müzik uygulamaları nelerdir?” sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular görsel 4’te verilmiştir.

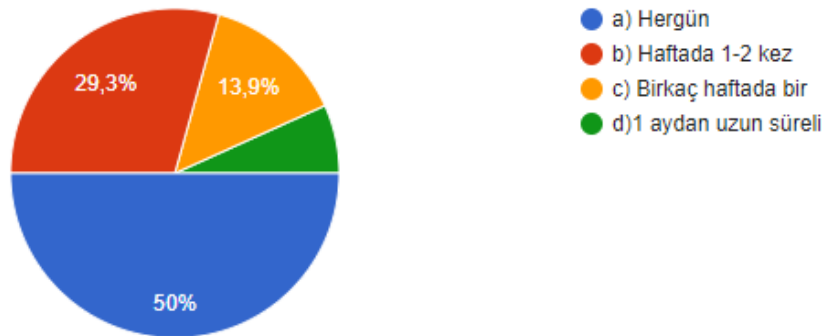

Görsel 4. En Çok Kullanılan Ücretli Mobil Müzik Uygulamaları.

Görsel 4 incelendiğinde çalışma grubunun %56'sının (n=124) telefonunda ücretli mobil müzik uygulaması kullanmadığı ve %44'ünün (n=99) telefonunda ücretli mobil müzik uygulaması kullandığı görülmüştür. Çalışma grubundan toplanan verilere göre toplamda 11 farklı ücretli mobil müzik uygulaması kullandıkları görülmektedir ve en çok kullanılan ücretli mobil müzik uygulamasının %27 (n=60) ile "Spotify" ve %7 (n=16) ile "I Real Pro" olduğu görülmektedir. Kullanılan en pahalı ücretli mobil müzik uygulaması "I Real Pro" olduğu ve en ucuz ücretli mobil müzik uygulamasının ise öğrenci indirimine sayesinde "Spotify" olduğu görülmektedir. Buna göre çalışma grubunun çoğunun telefonunda ücretli mobil müzik uygulamaları kullanmadıkları bilgisine ulaşılmıştır. Mobil müzik uygulamalarının ücretli olması durumu uygulamaların tercih edilmemesine veya az tercih edilmesine sebep olduğu söylenebilir.

Müzik Öğretmeni Adaylarının Telefonlarında Kullandığı Mobil Müzik Uygulamalarını Kullanma Sıklığına İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, "Telefonunuzda kullandığınız mobil müzik uygulamalarını hangi aralıklarla kullanıyorsunuz?" sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular görsel 5'te verilmiştir.

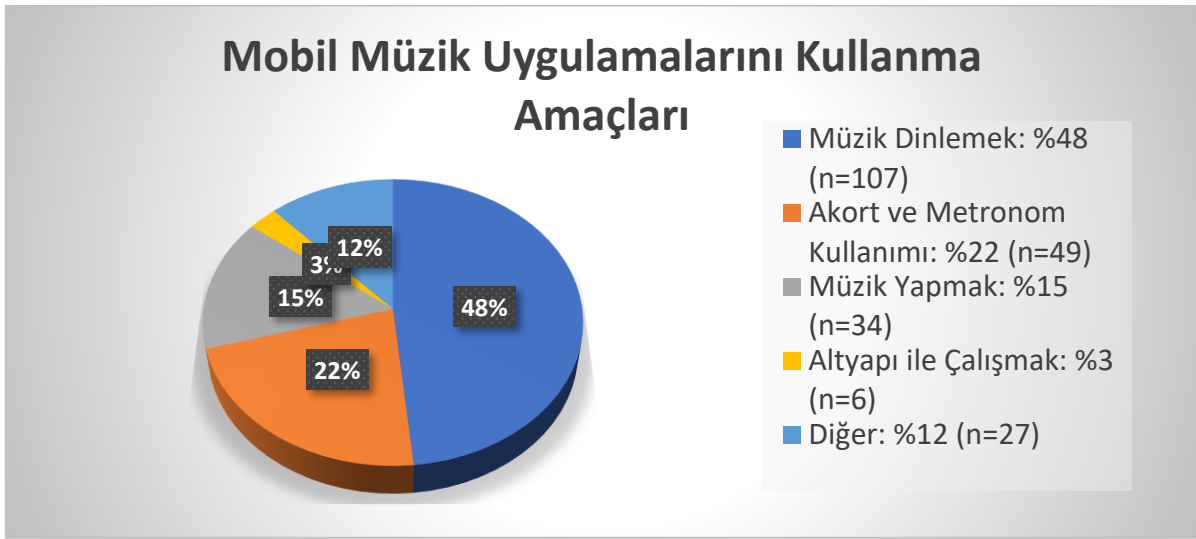

Görsel 5. Mobil Müzik Uygulamalarının Kullanım Sıklığı.

Görsel 5 incelendiğinde çalışma grubunun telefonunda mobil müzik uygulamalarını kullanma sıklığı olarak %50'sinin her gün, %29,3'ünün "Haftada 1-2 kez", %13,9'unun "Birkaç haftada bir" ve %6,8'inin "1 aydan uzun süreli" olarak kullandığı görülmektedir. Buna göre çalışma grubunu çoğunluğunun telefonunda her gün mobil müzik uygulamalarını kullandığı bilgisine ulaşılmıştır. Çalışma grubunun %50'sinin her gün kullanıyor olması mobil müzik uygulamalarına oldukça rağbet gösterildiği ifade edilebilir.

Müzik Öğretmeni Adaylarının Telefonlarında Kullandığı Mobil Müzik Uygulamalarını Kullanma Amaçlarına İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, "Mobil müzik uygulamalarını hangi amaçlarla kullanıyorsunuz?" sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular görsel 6'da verilmiştir.

Görsel 6. Mobil Müzik Uygulamalarının Kullanım Amaçları.

Görsel 6 incelendiğinde çalışma grubunun telefonlarında mobil müzik uygulamalarını kullanma amaçları olarak %48'inin "Müzik dinlemek", %22'sinin "Akort ve metronom kullanımı", %15'inin "Müzik yapmak", %12'sinin "Diğer" ve %3'ünün "Alt yapı ile çalışmak", amacıyla kullandığı görülmüştür. Çalışma grubunun mobil müzik uygulamalarını kullanımında müzik dinlemeye daha çok önem verdiği ifade edilebilir.

Müzik Öğretmeni Adayları Tarafından En Çok Tercih Edilen Mobil Müzik Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Müzik öğretmeni adaylarının, "Müzik öğretmeni adayları tarafından en çok tercih edilen mobil müzik uygulamalarına ilişkin bilgiler nelerdir?" sorusuna vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular verilmiştir.

En çok tercih edilen ücretli mobil müzik uygulamalarının; "Spotify" (n=60) ve "I Real Pro (n=16)" olduğu, en çok tercih edilen ücretsiz mobil müzik uygulamalarının ise "Da Tuner" (n=33) ve "Garageband" (n=33) olduğu bilgisine ulaşılmıştır.

Mobil Müzik Uygulamaları

Spotify

Spotify bir müzik dinleme uygulamasıdır. Ücretsiz ve ücretli (premium) özellikleri bulunmaktadır. Ücretsiz olan özellikleri çok kısıtlıdır. Yapılan anket sonuçlarına göre en çok kullanılan ücretli mobil müzik uygulamasıdır.

Ücretsiz olan özellikleri ve kısıtlamaları;

- Müzik dinlenilebilir ancak her albüme ulaşamaz.
- Albümler içindeki parça geçişleri bağımsız şekilde gerçekleşir.
- Müzikler arasında reklam girebilir.
- Çevrimdışı yani internetsiz müzik dinleme imkânı bulunmamaktadır.
- Premium özelliğine göre daha düşük ses kalitesinde müzik dinlenebilmektedir.
- Uygulama arka planda veya farklı uygulamalar çalışırken çalışabilmektedir.

Premium özellikleri;

- Tüm ücretsiz özellikler kullanılabilir.
- Tüm mobil cihazlarda kullanım sağlanabilir
- Dünyadaki hemen hemen tüm albümlere ulaşılabilir.
- Çevrimdışı kullanım imkânı vardır.
- Kişiyi özel müzik ve podcast'ler oluşturulabilir.
- Yüksek ses kalitesinde müzik dinleme imkânı sunar.
- Senin için müzik listeleri oluşturabilir.
- Üyelik istenildiği zaman iptal edilebilir.
- Silinen çalma listelerini geri getirebilir.
- Şarkıya katkıda bulunanları gösterir.
- Ekolayzer kullanımı sağlar.
- Uygulama dünyada 500.000.000 üzerinde indirmeye sahiptir. Boyutu 74 MB olmasına rağmen her indirdiğiniz albüm ve parçada cihaz hafızasını kullanır. Uygulama dünyada 500.000.000 üzerinde indirmeye sahiptir.

AppStore: (URL-1)

Google Play: (URL-2)

I Real Pro

Her seviyeden müzisyenlerin sanatlarında ustalaşmalarına yardımcı olabilmektedir. Binlerce müzik öğrencisi, öğretmen, sanatçı ve Berklee College of Music gibi dünyanın en iyi müzik

okullarından bazıları tarafından kullanılmaktadır. Uygulama daha çok caz müzisyenleri tarafından tercih edilmektedir. Çünkü uygulamanın kendisinde kayıtlı olarak yüzlerce caz standardı altyapısı bulunmaktadır. Yapılan anket sonuçlarına göre en çok kullanılan 2. ücretli mobil müzik uygulamasıdır.

Genel özellikleri; hazır bulunan altyapılarda en az çeşitlilik olarak piyano, davul, gitar ve kontrbas bir arada bulunmaktadır. Parçaları 12 tonda transpoze edebilmektedir. Hızı 40 bpm ile 360 bpm arasında değiştirilebilir, parçanın alt yapısında bulunan ritmi değiştirip onlarca farklı ritimde açabilir, parçanın tekrar sayısını 1 ile 30 tekrar arasında değiştirebilmektedir. Altyapıların akort frekansları ayarlar kısmından değiştirilebilir. Uygulama parçadaki orjinal akorları takip ederek size gösterebilmektedir. Böylelikle hangi akorda hangi alternatif diziler çalınabileceğini öğretir ve teorinizi geliştirebilir. Ayrıca uygulamaya mevcut bir eserin veya kendi bestenizin altyapısını yazıp çaldırabilirsiniz.

Bu uygulamanın hem işitsel hem teorik fayda sağlamak ile birlikte, eşlikli çalma alışkanlığı kazandırdığı düşünülmektedir.

Uygulama 100.000 üzerinde indirmeye sahiptir. Boyutu 109 megabayttır.

Play Store: (URL-3)

AppStore: (URL-4)

Da Tuner

Da Tuner basit bir arayüze sahip, çok amaçlı, hassas ve duyarlı bir akort aleti olan bir Android uygulamasıdır. Ücretsiz ve ücretli (premium) özellikleri vardır. Yapılan anket sonuçlarına göre en çok kullanılan ücretsiz mobil müzik uygulamasıdır.

Ücretsiz özellikleri;

- Tüm enstrümanlar için uygundur.
- Ayarlamak istediğiniz frekans ayarı değişebilir özelliktedir.
- Nasıl kullanılacağını göstermek için öğretici video sunar.
- Değiştirilebilir ekran temalarına sahiptir.
- Metronom özelliğine sahiptir.
- Reklamlar tarafından kesintiye uğrayabilir. (Kısıtlama)

Premium özellikleri;

- Tüm ücretsiz özelliklerine sahiptir.
- Reklamsız deneyim sunar.
- Hassasiyeti arttırır.
- 3 gün ücretsiz deneme sunar.
- Uygulama 10.000.000'nun üzerinde indirmeye sahiptir. Boyutu 19 megabayttır.

AppStore: Uygulama yer almıyor

Google Play: (URL-5)

Garageband

Yapılan anket sonuçlarına göre en çok kullanılan 2. ücretsiz mobil müzik uygulamasıdır.

- GarageBand, IOS işletim sistemi bulunan cihazlarda kullanılabilir.
- Mobil cihazınız ile kaliteli kayıt almanızı sağlar. Kayıtlarınızı 32 kanala kadar desteklemektedir.
- Daha önce bir müzik veya enstrüman deneyiminiz olmasa bile uygulama içinde bulunan sanal enstrümanlar ile müzik yapma olanağı sağlamaktadır.
- Dokunmatik Müzik Aletleri'ni kullanıp doğrudan bir hücreye kayıt yaparak özel döngüler yaratabilir.
- Remiks Efektleri ile filtreler ve yineleyiciler gibi DJ stilinde efektler gerçekleştirilebilir.
- Audio Unit genişletmelerini kullanarak üçüncü parti müzik uygulamalarındaki performanslarınızı doğrudan GarageBand'e kaydedebilirsiniz.
- Dokunmatik Müzik Aletleri'ni, ses kayıtlarını ve döngüleri kullanarak 32 kanal desteğiyle parçanızı kaydedebilir, aranje edebilir ve miksleyebilirsiniz.
- Görsel EQ, Bit Vuruşu ve Overdrive da dahil olmak üzere profesyonel miks efektlerini kullanabilirsiniz.
- Tümleşik not defteriyle parçanıza yorumlar ve şarkı sözü fikirleri ekleyebilirsiniz.

Play Store: Uygulama yer almıyor

AppStore: (URL-6)

Saban ve Çelik (2018) yaptıkları araştırmada; öğretmen adaylarına göre mobil uygulamaların, öğrencilerin hazırbulunuşluk ve derse ilgi düzeyini artırma amaçlı daha çok ders öncesinde kullanıldığı, ek olarak bazı öğretmen adaylarının öğrenmenin kalıcılığını artırmak amaçlı ve ders dışı etkinlikler yolu ile mobil uygulamalardan yararlanacağını belirtmişlerdir. Yapılan bu araştırmada; Müzik öğretmeni adaylarının kullandıkları mobil cihazlardaki işletim sisteminin çoğunlukla Android işletim sistemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bektaş (2019), yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında; Ortaöğretim öğrencilerinin kullandıkları mobil cihazlardaki işletim sisteminin büyük çoğunlukla Android işletim sistemi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Bektaş, 2019). Kocakaplan (2018) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında; Müzik öğretmeni adaylarının sahip oldukları mobil cihazlar ve mobil cihazların kullanımlarına ilişkin durumları incelendiğinde katılımcıların tamamının mobil işletim sistemine sahip ve internet bağlantısı bulunan bir cep telefonuna sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır. Kullanılan akıllı telefonların işletim sistemleri incelendiğinde ise; Android ve iOS işletim sistemi olmak üzere iki işletim sistemi kullanıldığını tespit etmiştir. En çok tercih edilen akıllı telefonların ise; Android işletim sistemine sahip olan cihazlar olduğu sonucuna ulaşmıştır (Kocakaplan, 2018). Yapılan

araştırmalara göre; Android işletim sistemli mobil cihazlara oldukça rağbet gösterildiği ifade edilebilir. Android işletim sistemi kullanma durumuna sebep olarak bu işletim sistemi telefonların daha ekonomik olması gösterilebilir.

Araştırmada müzik öğretmeni adaylarının büyük çoğunluğunun telefonunda hergün mobil müzik uygulamalarını kullandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bektaş (2019) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında; Ortaöğretim öğrencilerinin büyük çoğunluğunun sürekli internet bağlantısına sahip oldukları ve günlük ortalama 1 saatten fazla mobil uygulamaları kullandıkları sonucuna ulaşmıştır (Bektaş, 2019). Kocakaplan (2018) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında; Katılımcıların çoğunun mobil cihazları ile gün içerisinde 3 saatten fazla vakit geçirdiklerini tespit etmiştir (Kocakaplan, 2018). Yapılan araştırmalara göre mobil uygulamalar ve mobil müzik uygulamalarının sıkça tercih edildiği ifade edilebilir.

Araştırmada müzik öğretmeni adaylarının telefonlarında mobil müzik uygulamalarını kullanma amaçları olarak en çok müzik dinlemeyi tercih ettiği görülmüştür. Kocakaplan (2018) yaptığı yüksek lisans tez çalışmasında; Müzik öğretmeni adaylarının, mobil cihaz kullanım amaçlarına göre incelenerek sıralandığında, 3.sırada müzik dinlemenin tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki mobil müzik uygulamaları kullanıcılar tarafından daha çok müzik dinlemek için kullanılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Araştırmaya göre; çalışma grubunun %80,3'ünün (n=180) mobil müzik uygulamalarını kullandığı görülmüştür. Buna göre, çalışma grubunun çoğunun teknolojiyi takip ettikleri ve eğitimlerine katkı sağlaması amacıyla telefonlarındaki mobil müzik uygulamalarını kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma grubunun tamamının mobil işletim sistemine sahip ve internet bağlantısı bulunan bir cep telefonuna sahip oldukları tespit edilmiştir. Çalışma grubunun %59,2'sinin (n=132) kullandığı telefonun işletim sisteminin Play Store/ Android İşletim Sistemi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma grubunun %71'inin (n=159) telefonunda ücretsiz mobil müzik uygulaması kullandığı görülmüştür. Çalışma grubundan toplanan verilere göre toplamda 21 farklı ücretsiz mobil müzik uygulaması kullandıkları görülmüştür ve en çok kullanılan ücretsiz mobil müzik uygulamasının %14,8 (n=33) ile "Da Tuner" ve %14,8 (n=33) ile "Garageband" (n=33) olduğu görülmüştür. Buna göre çalışma grubunun çoğunun telefonunda ücretsiz mobil müzik uygulamaları kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma grubunun %56'sının (n=124) telefonunda ücretli mobil müzik uygulaması kullanmadığı görülmüştür. Çalışma grubundan toplanan verilere göre toplamda 11 farklı ücretli mobil müzik uygulaması kullandıkları görülmüştür ve en çok kullanılan ücretli mobil müzik uygulamasının %27 (n=60) ile "Spotify" ve %7,2 (n=16) ile "I Real Pro" olduğu görülmüştür. Kullanılan en pahalı ücretli mobil müzik uygulamasının "I Real Pro" olduğu ve en ucuz ücretli mobil müzik uygulamasının ise "Spotify" olduğu görülmüştür. Çalışma grubu ücretsiz mobil müzik uygulamalarını, ücretli mobil müzik uygulamalarına göre daha çok tercih etmiştir. Buna göre

çalışma grubunun büyük çoğunluğunun telefonunda ücretli mobil müzik uygulamaları kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma grubunun telefonunda mobil müzik uygulamalarını kullanma sıklığı olarak %50' sinin "her gün", %29,3'ünün "haftada 1-2 kez", %13,9'unun "birkaç haftada bir" ve %6,8'inin "1 aydan uzun süreli" olarak kullandığı görülmüştür. Buna göre çalışma grubunu büyük çoğunluğunun telefonunda "her gün" mobil müzik uygulamalarını kullandığı sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların telefonlarında mobil müzik uygulamalarını en çok kullanım amacı müzik dinlemek olarak görülmüştür.

Çalışma grubunun çoğunluğunun mobil müzik uygulamalarını kullandığı, ücretsiz mobil müzik uygulamalarını tercih ettiği, her gün mobil müzik uygulamalarını kullandıkları ve en çok müzik dinlemeyi amaçladıkları sonuçlarına ulaşılmıştır.

Kaynaklar

- Bektaş, M. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinin mobil uygulamaları eğitsel amaçlı kullanma durumlarının incelenmesi: Sakarya Kaynarca Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- İşman, A., ve Gürgün, S. (2008). Özel okullarda öğrenim gören ilköğretim öğrencilerinin internete yönelik tutum ve düşünceleri (Acar kent doğa koleji örneği). Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 101-104.
- Kocakaplan, Y. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının mobil cihazlardaki kullanım durumları. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Koehler, M. J., ve Mishra, P. (2005). What happens when teachers design educational technology? The development of technological pedagogical content knowledge. *Journal of Educational Computing Research*, 32(2), 131-152.
- Lefrere, P., O'Malley, C., Sharples, M., Taylor, J. ve Vavoula, G.N. (2004). Producing guidelines for learning, teaching and tutoring in a mobile environment. *The 2nd IEEE International Workshop on Wireless and Mobile Technologies in Education*, 2-15.
- Saban, A., ve Çelik, İ. (2018). Bilgisayar ve öğretim teknolojileri öğretmen adaylarının eğitsel mobil uygulamalara yönelik algıları. *Eğitim Kuram ve Uygulama Araştırmaları Dergisi* 4(1), 23-24.

İnternet Kaynakları

- Url-1: <https://apps.apple.com/tr/app/spotify-m%C3%BCzik-dinle-ve-indir/id324684580?l=tr>
- Url-2: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.spotify.music>
- Url-3: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.massimobiolcati.irealb>
- Url-4: <https://apps.apple.com/tr/app/ireal-pro/id298206806?l=tr>
- Url-5: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.bork.dsp.datuna>
- Url-6: <https://apps.apple.com/tr/app/garageband/id408709785?l=tr>

JOURNAL OF ART AND DESIGN RESEARCHES
SANAT VE TASARIM
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

YEREL ÜSLUPTA BİR YAPI; ÜRGÜP RÜŞTİYE MEKTEBİ

A BUILDING IN A LOCAL STYLE; ÜRGÜP RÜŞDİYE SCHOOLS

Aytülü DIRİK¹

Gönderim Tarihi: 30.11.2022

Araştırma Makalesi

Kabul Tarihi: 13.06.2023

Öz Abstract

Osmanlı İmparatorluğu'nun eğitimde modernleşme hareketleri içerisinde önemli bir yere sahip olan Rüştiye mektepleri zamanla Anadolu'da görülen en yaygın ve en önemli eğitim kurumlarından biri olmuştur. 1869 Maârif-i Umûmiye Nizâmnamesi (Genel Eğitim Tüzüğü) sonrasında, II. Abdülhamid Dönemi'nde yaygınlık kazanan Rüştiye Mektepleri yapımı başkent İstanbul ile eş zamanlı olarak Anadolu'da yaygınlık kazanmıştır. Bu araştırmanın konusu 19. yüzyılda Konya Vilayeti Niğde Sancağı'na bağlı bir kaza konumunda olan Ürgüp yerleşiminde yapılmış olan Rüştiye Mektebi'dir. Yapı, Ürgüp Temenni Mahallesi'nde tarihi ve kentsel sit sınırları içerisinde yer almaktadır. İlk kurulduğunda Rüştiye statüsünde olan okul Cumhuriyet'in ilan edilmesi ile ilkokula dönüştürülmüştür. 2008 yılına kadar eğitim işlevini sürdüren yapı bu tarihten sonra restore edilerek konaklama (öğretmenevi) işlevi ile kullanılmaya başlanmıştır. Bu çalışma ile taşrada korunarak günümüze kadar gelmiş eğitim yapısına bir örnek olan bu yapının tarihi, mimari- sanatsal özellikleri ve geçirdiği değişiklikler anlatılmıştır. Kapadokya Bölgesi'nde kendine has yerel özellikler ve yerel malzeme kullanımıyla inşa edilen bu yapı bölgenin sivil mimari özelliklerini yansıması açısından da önemlidir. Araştırmada yapı ile ilgili bilgiler detaylı olarak incelenmiştir. Ayrıca yakın çevrede yer alan diğer dönem yapıları ile karşılaştırma yapılmış değerlendirme ve sonuç bölümü paylaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ürgüp, Eğitim, Geç Osmanlı Dönemi, Okul, Eğitim Yapıları

Rüşdiye schools, which had an important place in the modernization movements in the education of the Ottoman Empire, became one of the most common and most important educational institutions in Anatolia. Rüşdiye schools, which became widespread in the Abdülhamid period after the 1869 Education Regulations, became widespread in Anatolia simultaneously with the capital Istanbul. The subject of this research is the Rüşdiye Schools, which was built in the settlement of Ürgüp, which was a district of the Niğde Sanjak of the Konya Province in the 19th century. The building is located within the boundaries of historical and urban sites in the Temenni District of Ürgüp. The school, which had the status of Rüşdiye when it was first established, was transformed into a primary school with the proclamation of the Republic. The building, which continued its educational function until 2008, was restored after this date and started to be used for accommodation (teacherage). In this study, the history, architectural-artistic features and changes of this building, which is an example of the educational structure that has survived to the present day, are explained. This building, which was built with unique local features and the use of local materials in the Cappadocia Region, is also important in terms of reflecting the civil architectural features of the region. In the research, after the information about the building was examined in detail, a comparison with other period buildings in the close vicinity was made and the conclusion part was shared.

Keywords: Ürgüp, Education, Late Ottoman Period, School, Educational Buildings

¹Sorumlu Yazar: Öğretim Görevlisi, Kapadokya Üniversitesi, Kapadokya Meslek Yüksekokulu, Mimari Restorasyon Programı, aytulu.tercanli@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1245-3974.

- **Alıntılama:** Dirik, A. (2023). Yerel Üslupta Bir Yapı; Ürgüp Rüştiye Mektebi. Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi, 4(6), 102-122.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/stardergisi/policy>

Giriş

Osmanlı İmparatorluğu Modernleşme hareketleri devlet yönetimindeki bozulmalar ve askeri alandaki yetersizliklere çözüm getirmek amacıyla başlamıştır. II. Viyana Kuşatması mağlubiyeti ve Karlofça Antlaşması (1699) ile Osmanlı Devleti Avrupa karşısında toplumsal, teknik ve ekonomik eksikliğini farkına varmıştır (Berkes, 2019: 21). Bu kapsamda İmparatorluk bünyesinde yapılan ilk değişiklikler askeri yönde olmuş, I. Mahmut (1730-1754), I. Abdülhamid (1774-1789) ve III. Selim (1789-1807) dönemlerinde batıdaki askeri kuruluşlar örnek alınmış ve bu konuda önemli çalışmalar yapılmıştır. Mardin, İmparatorluğun gerilemesini Batı'nın askeri üstünlüğü ile açıklamanın yetersiz bir değerlendirme olduğunu belirtmiş, bu sorunların çözümü için Osmanlı sivil bürokrasisinin şekillenmesinin gerekliliğini vurgulamıştır. Batı'dan getirilen askeri kurumlar sorunları çözmemiş ve bu süreçte teknolojinin üstünlüğü fark edilmiştir (Mardin, 2002: 245). On sekizinci yüzyılda Avrupa'da Osmanlı elçilikleri açılmış, elçiler Avrupa ile ilgili değerlendirmeler yapmış raporlar hazırlamışlardır. Osmanlı Devleti'nde "Tanzimat" adı verilen modernleşme hareketleri başlamış ve Osmanlı aydınları tarafından sosyal, siyasal, ekonomik ve kültürel alanlarda Batı örnek alınmıştır (Ortaylı, 2018: 54). Modern kurumlar ve kavramlar, geleneksel Osmanlı yapısının içine girdikçe birçok çatışma alanının da doğmasına yol açmıştır. Modern kurumların oluşturulmasını isteyenler ve geleneksel değerlerin yeniden yapılandırılmasını isteyenler arasında görülen bu çatışma, 19. yüzyılda imparatorluğun üzerinde kurduğu toplumsal yapının çözülmesiyle farklı arayışların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Ülken, 1994: 43).

Eğitim alanında yapılan değişimler II. Abdülhamit'e kadar çok hızlı olmasa da devam etmiştir. II. Abdülhamit tahta geçtiği zaman yapmak istediği en önemli şey ise eğitim sistemindeki yenileşme olmuştur. Modern eğitimin temeli olan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, 1869'da oluşturulmaya başlanmıştır. Nizamname ile başkent ve vilayetlerde açılacak tüm okulların kararları tek yasa ile birleştirilmiş ve vilayetlerde ilk defa Maarif Meclislerinin kurulması kararlaştırılmıştır (Nurdoğan, 2016: 24-70). Nizamnamede rüştiyelerin yapısında önemli değişiklikler yapılmış ve bu kapsamda orta dereceli kurumlar olarak bilinen rüştiyeler ilköğretim kapsamına geçirilmiş ve nüfusu 500 haneyi aşan yerleşimlerde bir rüştiye mektebi açılması kararlaştırılmıştır. Yine aynı yasa ile açılacak okullar üç aşama şeklinde düzenlenmiştir. İlköğretim; sıbyan mektepleri, iptidailer ve rüştiyeler olarak, ortaöğretim kurumları; idadi ve sultaniler, yükseköğretim kurumları ise çeşitli meslekî yüksekokulları ve Darülfünun olarak belirlenmiştir (Berkes, 2019: 229).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yaşanan diğer önemli gelişme ise ilk öğretmen okullarının açılması olmuştur. 1848 tarihinde açılan "Darümuallimin" mektebi rüştiyelere öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur (Alpagut, 2005: 24). Darümuallimin'de eğitim veren hocaların medrese çıkışlı olmaları nedeniyle okullar bir süre medresenin etkisi altında kalmıştır. Tanzimat döneminde eğitimin modernleşmesi adımlarında en az başarı yüzeysel yapılan yenilikler nedeniyle ilköğretim alanında olmuştur. Yine bu okullara modern eğitim mezunu öğretmenlerin bulunmayışı okulların medrese etkisinden çıkamamasına neden olmuştur (Berkes, 2019: 230). İstanbul dışında açılan ilk devlet okulları olmaları ve hocaları

sayesinde rüştiye mektepleri, faaliyet gösterdikleri bölgelerin aydın yaşamının merkezi olmuşlardır (Işık, 2010: 7).

Osmanlı eğitim sisteminde modernleşme yönünde atılan adımlardan biri olan Rüştiye, İdadi, Sultani ve İptidai Mektepleri oluşturma fikri 19. yüzyıldan itibaren uygulamaya geçmiştir. Bu kapsamda İmparatorluğun birçok büyük kentinde olduğu gibi Ürgüp'te de yeni okullar açılmıştır. Araştırmanın konusu olan yapının yer aldığı Ürgüp yerleşimi 19. yüzyılda Konya Vilayeti Niğde sancağına bağlı bir kazadır. M. 1870 (H. 1287) yılı salname kayıtlarına göre kentte 10 sıbyan mektebi bulunmaktadır. M. 1880 (H. 1890) yılında 1 rüştiye, 19 adet sıbyan mektebi kaydedilmektedir (Konya Vilayet Salnamesi: (1868- 1887 (H. 1285-1304)). Osmanlı Arşiv kayıtlarında Ürgüp Rüştiye Mektebine ilk öğretmen tayininin M. 1872 (H.1289) yılında yapıldığı görülmektedir. Bu tarih ile okul kitabesinde yer alan 1911 (H.1329) tarihleri karşılaştırıldığında binanın rüştiye mektebi açıldıktan sonra tamamlandığı sonucuna varılmıştır. Benzer durum dönemin idadi mekteplerinde de görülmektedir. Çoğu idadinin yeni bir binası olmayıp farklı amaçlı yapılmış binalarda ve kiralanmış konaklarda eğitime başlanmıştır (Türkmen, 2022: 533). Bu konuda Anadolu'daki çeşitli örnekler incelendiğinde günümüze ulaşmayan Kırşehir İdadisi okul projesine uygun şekilde yapılsa da (Türkmen, 2022), Kayseri İdadisi Seyfullah Efendi Konağı'nda, Şam'daki İdadi bir tüccar konağında (Özbek, 2019) Adana İdadisi askeri rüştiye mektebinde eğitime başlamıştır (Duymaz, 2016).

Araştırmada dönemde yapılan rüştiye mektepleri incelenmiş ve bu yapıların belli bir tip proje ile yapılmadığı ve farklı yörelerde farklı yerel özellikler gösterdiği görülmüştür. Bu savı destekleyen birçok araştırmacı bulunmaktadır (Batur, 1985; Tekeli, 1985; Parmaksız, 2008; Altınova, 2010; Şenyurt, 2015; Özbek, 2019) (Tablo 1-2). Çalışma kapsamında incelenen Ürgüp Rüştiye Mektebi'nin plan ve cephe özellikleri açısından yerel özellikler gösterdiği vurgulanmaktadır. Yapının plan ve cephe özellikleri açısından Kapadokya bölgesi konutlarının özelliklerini gösterdiği düşünülmektedir (Tablo 3). Halk arasında İnkılap İlkokulu olarak bilinen ve yapılış tarihinden 2008 yılına kadar eğitim işlevini sürdüren yapı bu tarihten sonra öğretmen evi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Yapının işlev değişikliği nedeniyle iç mekanında bazı değişiklikler yapılsa da, bina cephe özellikleri açısından özgünlüğünü koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır (Görsel 1).

Görsel 1. Rüştiye Mektebi (İnkılap İlkokulu) Ön Cephe.

Tanzimat Döneminde Eğitim ve Rüştîye Mektepleri

Osmanlı Devleti'nde eğitim sisteminde bozulma başlangıcı on altıncı yüzyıla kadar gitmekle birlikte fark edilmesi ve açıkça dile getirilmesi on yedinci yüzyılın ortalarında Koçi Bey tarafından yapılmıştır. Koçi Bey, eğitim kurumları olan medreselerdeki bozulmanın sebepleri ve bu bozulmanın memlekette yol açtığı zararları ayrıntılı bir şekilde açıklamış fakat bu konuda bir şey yapılamamıştır. Eğitimdeki bu kötü gidişe yönelik yapılan ıslahatlar II. Mahmud Devrinde başlanılmış ve sivil kesime yönelik ilk modern okulların açılması gerçekleştirilmiştir (Berkesi 2019: 240). On dokuzuncu yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun geçirdiği sınıfsal dönüşümün üç eksenli bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, eğitim üstündeki dinî denetimin zayıflatılarak kaldırılması ve laikleştirilmesi, ikincisi dilin ve yazının reforma uğratılması üçüncüsü ise eğitim teknolojilerine ilişkin yeniliklerdir. Özellikle eğitim teknolojisi konusunda tek hoca çok öğrenci ilişkisine dayanan bir sisteme geçilmesi ile sınıf, tahta ve sıra kavramları ortaya çıkmıştır (Tekeli, 1985: 460).

1839 tarihinde Meclis-i Umur-ı Nafia tarafından hazırlanan layihada eğitimde reform yapılmasının gerekliliği vurgulanmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kurtuluşu buna bağlanmıştır. Bu lahiyalarda ilk mekteplerin düzenlenmesi ele alınmış ve II. Mahmud tarafından bu okullara "Mekatib-i Rüştîye" adı verilmiştir. Kurulan bu okullar Babıali'ye memur yetiştirmeye devam ederken yeni ihtiyaçlara ve Tanzimat devrinin reformlarına ışık tutmaktan uzak kalmıştır. Bunun üzerine Sultan Abdülmecid'in isteği üzerine yeni lahiyalar hazırlanmış ve orta dereceli okullar olan rüştîyelerin yeniden yapılandırılması ve dini usuller çerçevesinde tüm toplum için öğrenmesi zaruri olan ilim ve fennin, faydalı olacak bir surette ve zamanın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi kararlaştırılmıştır (Demirel, 2002: 74).

İstanbul 'da rüştîyelerin sayısı arttıkça vilayetlerde de açılması plânlanmış ve bu konuda ilk karar 1853 yılında alınmıştır. Eğitim süreleri başlangıçta dört yıl olarak belirlenen okullar daha sonra altı yıla çıkarılmış, 1863 yılında ise tekrar beş yıla düşürülmüştür. Meclis-i Maarif-i Umumiye'nin bu kararı üzerine vilayetlerde de rüştîyelerin açılması kararlaştırılmış bu kapsamda Anadolu'da Konya, Ankara, Bursa, Trabzon, Erzurum, Kastamonu, İzmir'de açılmıştır. 1869 yılında çeşitli vilayetlerde 31 adet rüştîye daha açılmış ve eğitim yönetimine, okullaşmaya ve eğitimin her kademesindeki eğitim öğretime yenilik getirdiği gibi modernleşmede gelecekteki hedefleri de belirlemiştir (Tekeli, 1985: 462).

Rüştîye mekteplerinde II. Meşrutiyet Dönemi'nde de yapı ve program değişiklikleri yapılmış ve bu dönemde giderek ilköğretim kademesine geçilmiştir. Bu tasarı ancak 1913 yılında kanunlaşabilmiş ve rüştîyeler iptidailerle birleştirilmiştir. II. Meşrutiyet Dönemi'nde kurumsal değişimlere uğrayan rüştîyelerin programlarında da önemli değişiklikler yapılmış bu kapsamda fen ve sayısal dersler daha ağırlık kazanmıştır. Tanzimat Devrinde geliştirilip ülke çapında yaygınlaştırılmaya başlanan rüştîyeler devrin sonunda artık modern görünümle ülkede yerlerini almıştır (Demirel, 2002: 87).

Dönemin rüştîye mektepleri merkez ve taşra bürokrasisine hizmet edecek, Osmanlıca okuma-yazma bilen, Farsça ve Arapça dilbilgisine sahip, rik'a hattı ile metin yazabilen ve matematik

ve fen bilimlerine hakim donanımlı memur yetiştirmek amacıyla açılmıştır (Doğanay, 2011: 192). Rüştiye mekteplerinde idadi ve sanayi mekteplerinde olduğu gibi önce okullar kurulmuş sonra binalar inşa edilmiştir. 1853 yılında çıkarılan kararla kullanılabilecek durumda olan medrese ve binaların rüştiyelere dönüştürülmesi, uygun bina bulunmazsa en az dört odalı binaların kiralanması veya satın alınması olmazsa yeni bina inşa edileceği belirtilmiştir (Somel, 2010: 98). II. Meşrutiyet dönemi ile “Numune” rüştiye mekteplerinin açılması düşünülmüş ve eğitimin Fransızca ve fen bilimleri üzerine yapılması ve Müslüman- gayrimüslim çocukların bir arada okutulması kararlaştırılmıştır (Özbek, 2019: 328).

Tanzimat Dönemi Rüştiye Mektepleri Mimari Özellikleri

19. yüzyılda Osmanlı toplumunda meydana gelen değişim ve dönüşüm sonucu ortaya çıkan yeni gereksinimleri karşılamaya yönelik inşa faaliyetleri diğer yapı türlerinde olduğu gibi, eğitim yapılarının inşasında da görülmektedir (Yavuz ve Özkan, 1985: 1078). Batur; İmparatorlukta okulların (hangi düzeyde olursa olsun) ortak mimari özelliklerini belirlemenin mümkün olmadığını belirtmekle birlikte; söz konusu yapıların genel olarak dikdörtgen veya U biçimli bir kütle ve Batı tarzı yalın bir Neoklasik cephe düzenine sahip olduğunu kaydetmiştir (Batur, 1985: 1057-1058).

Bu yaygın modelin yanı sıra, çeşitli Avrupa ülkelerinden alınmış ve bu nedenle üslup farklılıkları gösteren uygulamalar da söz konusudur. Strüktürel anlamda, çoğunlukla bir bodrum kat üzerinde iki katlı olarak inşa edilen binaların plan şemaları genel olarak aksiyal ve simetrik olarak düzenlenmiştir. Simetrik cephenin orta aksına yerleştirilmiş olan ana giriş, genellikle öne taşkın bir portik şeklinde düzenlenmiştir. Cephelerde, genellikle kat aralarını vurgulayan silmelerin yanı sıra, alınlıklar ve pilastr gibi yatay ve dikey dekoratif elemanların kullanımıyla oluşturulmuş detaylar görülmektedir (Özkurt, 2016: 86).

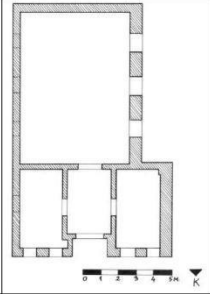
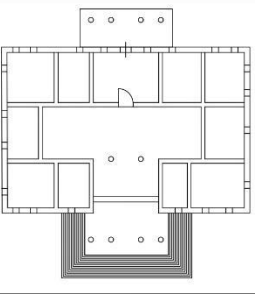
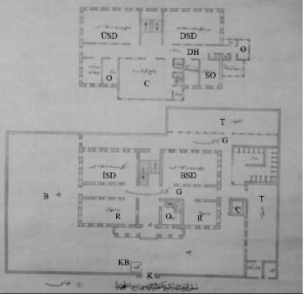
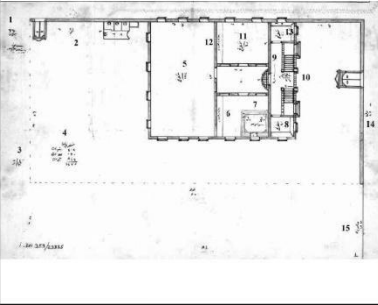
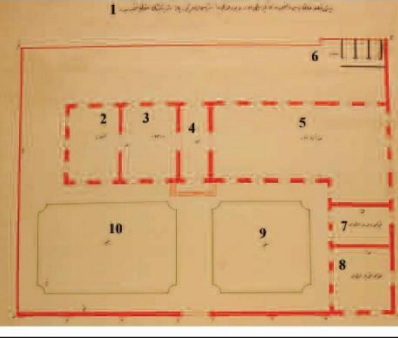
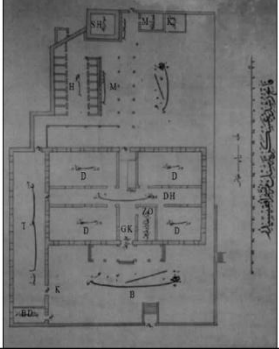
1869 yılında yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde rüştiye okullarının Meclis-i Kebir-i Maarif tarafından gönderilecek planlara göre inşa edileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda İstanbul ve taşrada inşa edilen askeri rüştiyelerin bazılarında planlarının benzerlik gösterdiği görülmektedir (Parmaksız, 2008: 239). Buna karşılık sivil rüştiyelerin planları incelendiğinde üslup birliğinden söz edilemediği hatta yerel yönetici ve yerel ustalar tarafından şekillendiği görülmektedir (Özbek, 2019: 329). Bu kapsamda taşrada yapılan okullarda tasarım birliğinden söz edilmemektedir.

Rüştiye mekteplerinin plan özellikleri incelendiğinde, eğitim sürelerinin dört yıl olması durumuna bağlı olarak genellikle dört derslikli olarak tasarlandıkları görülür. Bu okullarda dikdörtgen plan şemasının yaygın olarak kullanıldığı ve iki katlı olarak yapıldıkları görülmektedir. Bu kapsamda Ürgüp Rüştiyesine yakın bir konumda bulunan Kayseri Talas rüştiyesi planının “T” plan tipinde yapıldığı içerisinde iki oda ve bir büyük derslik mekanının kullanıldığı görülmektedir (Türkmen, 2000: 39). Bölgede aynı dönemde yapılmış diğer yapı olan Nevşehir Rüştiyesi günümüze ulaşmamıştır. Yapının görselinden dikdörtgen plan şeması şeklinde yapıldığı ve bölge konutlarında sık görülen iç sofalı şemada yapıldığı okunmaktadır. Sivas Suşehri rüştiye mektebinin dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu ve bir hol etrafında

kümelenen çok sayıda mekandan oluştuğu görülmektedir (Yazar, 2015: 65). İzmir ve Niş kalesi rüştiye mekteplerini kapsamlı bir şekilde ele alan Şenyurt İstanbul dışında yapılan rüştiye mekteplerinin belli bir tipoloji geliştiremediğini doğrulamakta ve merkezden gelen yapı planlarında da çizim dilinde bir bütünlük olmadığını belirtmiştir. Bu kapsamda Niş Kalesi Rüştiye'si planının "L" plan tipinde yapıldığı görülürken, İzmir Rüştiyesi planının ise dikdörtgen plan şemasına sahip olduğu görülmektedir (Şenyurt, 2015: 63) (Tablo 1).

Tablo 1.

Tanzimat Dönemi'nde İnşa Edilen Rüştiye Yapıları Plan Tipolojileri

Tanzimat Dönemi Rüştiye Yapıları Plan Özellikleri		
		
Kayseri Talas Rüştiyesi Planı, (Özbek, 2017: 153)	Sivas Suşehri Rüştiyesi, (Yazar, 2015: 65)	İstanbul Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi (Parmaksız, 2018: 386)
		
İzmir Rüştiyesi Planı, (Şenyurt, 2015: 61)	Niş Kalesi Rüştiyesi Planı, (Şenyurt, 2015: 62)	İstanbul Fatih Askeri Rüştiyesi (Parmaksız, 2018: 365)

Rüştiye mekteplerinin cephe özelliklerine bakıldığında, payitaht İstanbul'da yer alan örneklerinde okulların giriş cephelerinin ana cepheden dışa taşırıldığı sütun/ayak/kemer dizisine sahip giriş revağı bulunduğu ve aynı zamanda tuğra, kitabe veya Arma-i Osmani kullanıldığı görülmektedir (Özbek, 2019: 328). Talas Rüştiye mektebi bodrum üzeri tek katlı olarak inşa edilmiştir. Düzgün kesme taş malzeme ile yapılan binanın girişi eyvanlı biçimdedir. Giriş cephesinde pencere ve kapıların çevresinde kullanılan dairesel biçimler barok etkiler göstermektedir (Türkmen, 2000). Ürgüp rüştiyesine en yakın konumda tasarlanmış olan ve günümüze ulaşmayan Nevşehir rüştiye mektebinin cephe özelliklerine bakıldığında yerel özellikler gösterdiği kemerli giriş revağına sahip olduğu ve bölgede inşa edilen konut yapılarına benzediği görülmektedir. Payitaht İstanbul örneklerinden Soğukçeşme Askeri rüştiyesinin üç parçalı ön cephesinde giriş aksı dışa taşkın olarak yapılmış, lentolu giriş revağı kullanılan yapıda dönemin eklektik cephe anlayışı görülmektedir. Yine İstanbul'da yapılan Cevri Kalfa Kız Rüştiyesinde de neoklasik-barok etkiler görülen eklektik tasarım anlayışı ile yapıldığı

görülmektedir. Taşrada yer alan diğer rüştiye mekteplerinin yerel özellikler gösterdiği ve benzer özellikler göstermediği görülmektedir (Tablo 2). Yazlı kaynaklarda bu dönem okullarında bakanlıklardan gönderilecek belli planlara göre bina yapılması uygun görülse de örnekler incelendiğinde bu kurala uyulmadığı görülmektedir. İmparatorluk bir yandan yeni eğitim sisteminin batılı binalar aracılığı ile tezahür edebileceğine inansa da maddi olanaksızlıklar sistemli bir ilerlemeyi mümkün kılamamıştır. Okul binalarının inşaat masrafları ve öğretmen maaşları finansman sıkıntısını doğurmuş ve eski yapıların onarım ve tamiratlarla yeniden kullanılması veya halk imkanları doğrultusunda şekillenmesine yol açmıştır (Özbek, 2019: 319).

Tablo 2:

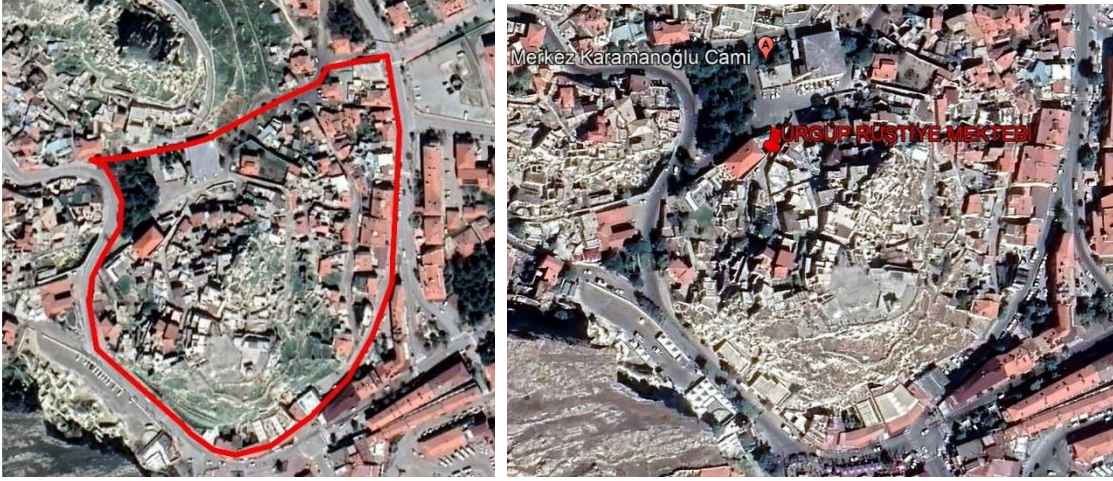
Tanzimat Dönemi'nde İnşa Edilen Rüştiye Yapıları Cephe Tipolojileri

Tanzimat Dönemi Rüştiye Yapıları Cephe Özellikleri		
		
Kayseri Talas Rüştiyesi (Kayseri Valliği Sitesinden Alınmıştır)	Nevşehir Rüştiyesi, (Altınova, 2010: 463)	İstanbul Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi (Parmaksız, 2018: 388)
		
Balıkesir Burhaniye Rüştiyesi (Bayrak Müzayede Sitesinden Alınmıştır)	İstanbul Cevri Kalfa Kız Rüşdiyesi, (Kuban, 2010)	Merzifon Rüştiyesi, (Altınova, 2010: 463)

Ürgüp Rüştiye Mektebi

Yapının Yeri ve Bugünkü Durumu

Yapı Temenni Mahallesi'nde Ahmet Refik caddesi üzerinde Karamanoğlu Cami karşısında yer almaktadır (Görsel 2).

Görsel 2. Ürgüp Temenni Mahallesi Sınırları ve Rüştîye Mektebi Konumu.

Temenni Mahallesi'nde Kentsel ve Arkeolojik sit alanında bulunan yapı 149 ada, 1 parselde Merkez Karamanoğlu Cami'nin karşısında yer almaktadır. Yapı 2014 yılında hazırlanan koruma amaçlı imar planında G1 olarak adlandırılmış nadir (özgün nitelikli) tescilli yapı grubundadır ve T. K. T. V. Y. tarafından K. 02. 07. 1987 tarihinde 3447 nolu kararla tescillenmiştir (Coşkun, 2010: 567) (Görsel 3).

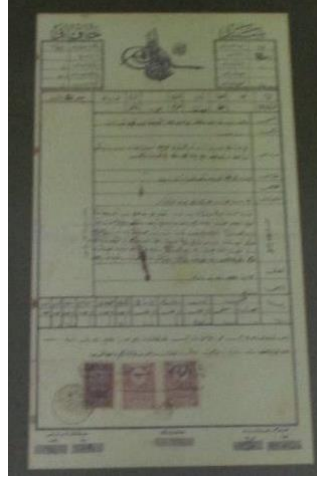

Görsel 3. Rüştîye Mektebi (İnkılap İlkokulu) Konumu.

Yapı kesme taştan yapılmış, iki katlı, kırma çatılı olarak inşa edilmiştir. Yapıya sokaktan tek kollu taş merdivenle çıkılmaktadır. Giriş kapısı sivri kemerli bir niş içinde çevresi geometrik motiflerle süslemeli kemerli ve tek kanatlıdır.

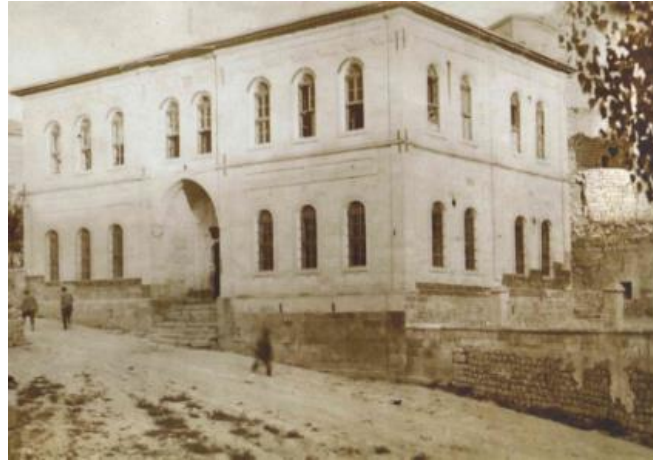
Yapının Tarihçesi

Okulun ön cephesinde saçak altında yer alan özgün kitabesine göre "Mekteb-i Rüştî" (Rüştîye Mektebi) olarak 1911 (H.1329) yılında Mevlüt Usta tarafından yaptırıldığı yazmaktadır (Görsel 4).

Görsel 4. Yapının Osmanlıca Tapu Belgesi.

Yapının inşa tarihi Ürgüp'lü Mustafa Hayri Efendi'nin Evkaf Nazırı olduğu döneme denk gelmektedir. Yapının inşa tarihinin Hayri Efendi'nin görev dönemi ile çakışması bir tesadüf olmayıp, kendi memleketi için yapılacak bu okula ön ayak olduğu düşünülebilir (Dilaver, 2014: 8). Başlangıçta iki sınıflı erkek rüştiye mektebi olarak açılan okul sonra "Numune" ismiyle beş sınıflı hale dönüştürülmüştür. İki katlı ve sekiz sınıflı olarak inşası tamamlanan okul Cumhuriyetin ilanından sonra İnkılap İlkokulu ismini almıştır (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 1996) (Görsel 5).

Görsel 5. İnkılap İlkokulu Eski Görsele.

Başbakanlık Osmanlı Arşivinde yapı ile ilgili otuz beş adet kayıt bulunmaktadır. Bu veriler incelendiğinde Ürgüp Rüştiyesi ile ilgili en erken kaydın M. 1872 (H. 1289) yılında olduğu görülmektedir. Bu kayıta Ürgüb kazasında inşa olunan rüştiye mektebine, Darülmuallimin talebesinden Mustafa Asım Efendi'nin muallim olarak tayin edilmesi talebi ve bunun üzerine kasabada kaç hane Müslüman bulunduğu bildirilmesi isteği yer almaktadır (BOA. MF. İBT. 102, 1). M. 1873 (H. 1290) yılındaki kayda göre Rüştiye mektebine Mustafa Asım Efendi'nin muallim-i evvel olarak tayin olunduğu ve okul açılınca da bir kapıcının atanması kararlaştırılmıştır (BOA. MF. MKT. 55, 10). Yine aynı yıl kaydında Mustafa Asım Efendi muallim-i evvel olarak tayin olduğundan, Ali Rıza Efendi'nin muallim-i sani olarak tayinine gerek kalmadığı kaydedilmiştir (BOA. MF. İBT. 27, 3). Okulun bu tarihlerde eğitime başladığı M. 1879

(H. 1296) yılında “okulda yapılan imtihanında tam puan alan Ürgüb Rüştîye Mektebi talebelerinden dört kişinin niçin şahadetname verilmek yerine sınıflarında bırakıldığına bildirilmesi” kararı ile kesinleşmektedir (BOA. MF. İBT. 139, 12). Bu tarihlerde okulun eğitime başladığı ve öğrencilere notların verildiği görülmektedir.

Aynı tarihlerde okula eğitim için araç gereç talepleri de yapılmıştır. M. 1873 (H. 1290) yılındaki kayıta “Niğde ve Nevşehir rüşdiye mektepleri için talep edilen Amerika haritaları ile Bor ve Ürgüb rüşdiye mektepleri için talep edilen düzlem kürelerin postaya teslimen gönderildiğinin Konya Vilayeti'ne bildirildiği” yine aynı tarihteki diğer kayıta “Bor ve Ürgüb'teki rüşdiye mektepleri için gerekli olan kürenin gönderildiği” belirtilmiştir (BOA. MF. İBT. 146, 3). M. 1877 (H. 1294) tarihinde “Ürgüb Rüşdiye Mektebi için talep olunan Avrupa haritası ile kitap ve risalelerin Maarif Kütüphanesi mevcudundan gönderildiği ve haritanın mektebin demirbaş defterine kaydedilmesi gerektiği” belirtilmiştir (BOA. MF. İBT. 90, 11). Anadolu'nun farklı yerlerinde benzer tarihlerde açılan rüştiye mekteplerinde de okul araç-gereçlerinin, öğretim materyalleri, matbu evrakı, genellikle Maarif Nezareti tarafından gönderildiği görülmektedir. Örnek olarak Milas Rüştiye'sinde ihtiyaç duyulan kitap, risale, yerküre, harita, atlas ve benzerleri, Maarif Nezaretinden temin edilmiştir (Ata, 2009: 30).

Ürgüb Rüştiye Mektebinde eğitim-öğretim faaliyetlerine bakıldığında M. 1907 (H. 1325) yapılan umumi imtihanında öğrencilerin almış oldukları notlar görülmektedir (BOA. MF. İBT. 8, 194). M.1893 (H.1311) tarihinde “Akşehir, Ürgüb, Nevşehir, Arabsun kazalarında kolera baş göstermesinden dolayı adı geçen kazalar rüşdiye mekteplerinin imtihanlarını hemen yaparak tatili” şeklinde karar yer almaktadır. M. 1894 (H. 1312) yılında “Ürgüb Kazası Rüşdiye Mektebi muallim, hademe ve talebelerinin devam ve devamsızlıklarını mübeyyin üç aylık hülasa cedveli” de kayıtlara geçmiştir (BOA. MF. İBT. 36, 41). Arşivlerde farklı senelere ait devam cetvelleri de yer almaktadır.

Rüşdiye Mektebine ait Osmanlı Arşivlerinde yer alan en geç kayıt M. 1914 (H. 1332) yılına aittir. Bu tarihte “Konya Vilayeti'ne bağlı Niğde dahilinde Ürgüb Kazası Rüşdiye Mektebi binası inşasının tamamlanması için ihtiyaç olan tahsisata müteallik havalenamenin irsal olunduğu” kaydı geçmektedir (BOA. MF. İBT. 37, 478). Bu kaydın binanın inşa kitabesinde yer alan 1911 tarihinden sonra olması binada hala bazı eksiklerin olduğunu göstermektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra okulda okutulan dersler, Türkçe kıraat (okuma), İmla ve güzelyazı, Hesap-Hendese (Aritmetik-Geometri), Eşya ve tabiat, Tarih, Coğrafya, Din dersleri, Jimnastik, Resim ve eliş ve altıncı sınıfta ise yabancı dil olarak Fransızcadır (İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, 1996).

Yapının Mimari Özellikleri

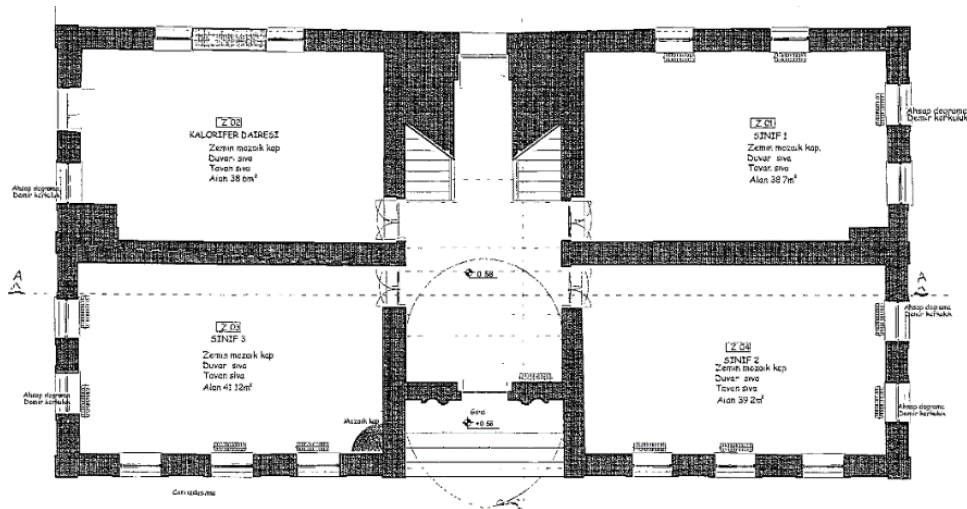
Yapı Ürgüb'ün en eski yerleşim bölgesi (Temenni) içerisinde yer almaktadır. 20. yüzyılın başına tarihlenen okulun inşa edilmesi sırasında geleneksel kent dokusunda kaya oyma mekanların önüne geldiği görülmektedir. Eski fotoğraflarda görülen yapının arkasında kalan kaya oyma mekanlar ve taş yıkıntılarından bu sonuca varılmaktadır (Görsel 6).

Görsel 6. Yapının Arka Bahçesinde Yapılan Ek Yapının İnşasından Önce Alandan Çıkarılan Malzemeler Genel Görünüm.

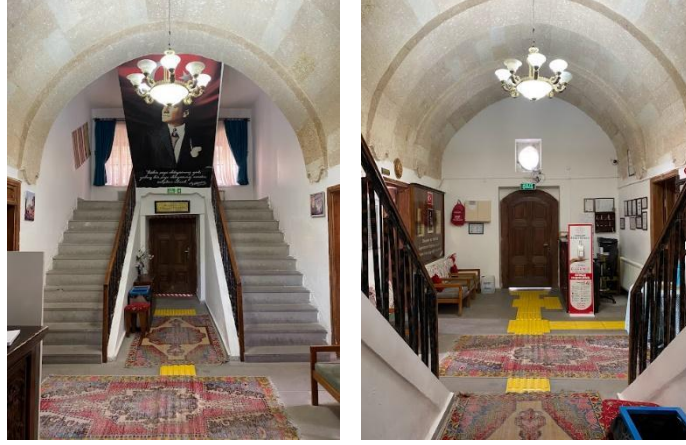
Plan Özellikleri

Yapı eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Dönemin biçimci anlayışına uygun olarak tek kütle içerisinde, iki katlı, dikdörtgen formlu ve simetrik olarak planlanmış olup giriş simetri aksında yer almaktadır. Yapı 2008 yılında restore edilmiştir. Paylaşılan planlar okulun özgün planları olup restore edilmeden önceki özgün rölöveleridir. Yapının özgün plan şemasında birinci kat planı ikinci katta da tekrarlanmıştır. Yapı arazinin doğu-batı aksı üzerine konumlanmış olup, Temenni tepesi eteklerinde, Ahmet Refik Caddesinin hemen üzerinde yer almaktadır. Okulun giriş-ön cephesi kuzey yöne yerleştirilmiştir. Yapı yerleşimde konut planlarında sık görülen iç sofalı plan şemasına benzer biçimde tasarlanmıştır. Bölgede yerel konutlara ait yapılan araştırmalarda en çok görülen plan şeması iç sofalı evlerdir (Yıldırım, 2003: 52; Kalaycı, 2006: 64; Dırık, 2021: 78). Aynı dönemde yapılan rüştiye mekteplerinin farklı yerel özellikler gösterdiği ve yapılarda üslup birliği görülmediği bilinmektedir (Batur, 1985; Tekeli, 1985; Parmaksız, 2008; Altınova, 2010; Şenyurt, 2015; Özbek, 2019). Ayrıca yapının koridor planlamasında da Erken Cumhuriyet Dönemi eğitim yapılarında sık görülen “H”, “I”, “U” şemaları görülmemektedir (Alpagut, 2005; Yavuz, 2009; Aslanoğlu, 2010; Işık, 2010; Kul, 2011; Parlak ve Yıldız, 2017) (Görsel 7).

Görsel 7. Yapının Özgün Zemin Kat Plan Şeması.

Zeminden yüksekte yapılan bina girişi cepheden yaklaşık 1 m içeriye çekilmiştir. Giriş üst örtüsü tonozlu olarak yapılmış ve bölgede sık kullanılan bir mekan olan eyvan görünümündedir. Binanın giriş katında iç sofa görünümünde olan koridorun zemini taş kaplama tavanı ise kemer-tonoz örtü şeklinde yapılmıştır. Yapının özgün plan şemasında bu koridora açılan dört derslik bulunmaktadır (Görsel 8).

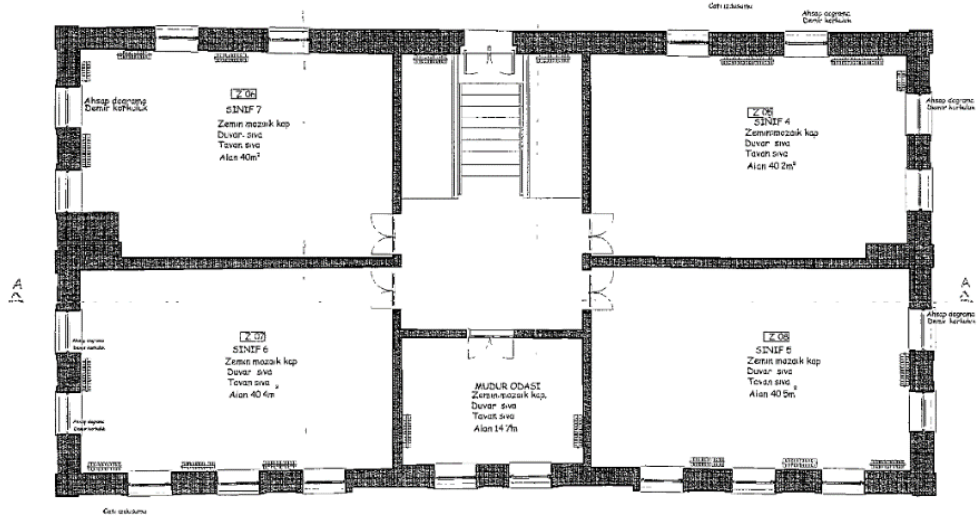
Görsel 8. Yapının Zemin Kat Görselleri.

Sınıflar yaklaşık 40 m² boyutunda, dikdörtgen planlı olup zemini taş kaplama tavanı ise ahşap tavan biçiminde yapılmıştır (Görsel 9).

Görsel 9. Yapının Zemin Katında Yer Alan Eski Dönemde Derslik Olan Odalar.

Ana giriş kapısının karşısına yerleştirilen üç kollu merdiven ile yapının birinci katına çıkılmaktadır. Bu katta iç sofa biçiminde olan dikdörtgen koridora açılan dört derslik ve bir idari birim odası bulunmaktadır (Görsel 10).

Görsel 10. Yapının Özgün Birinci Kat Plan Şeması.

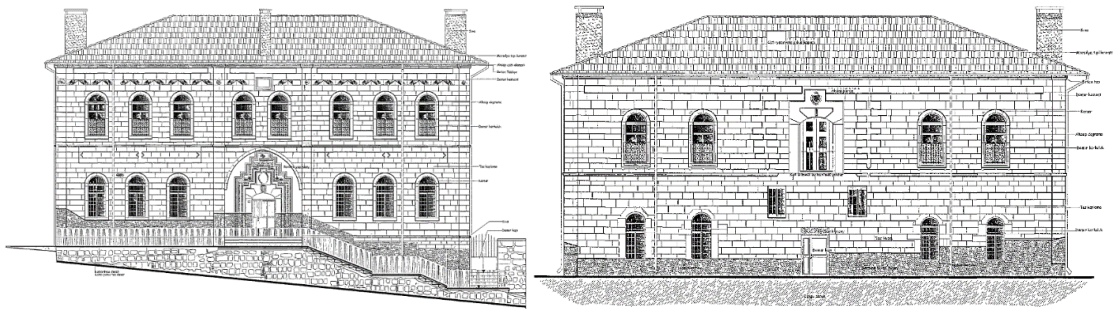
Birinci kat mekanlarının zemini taş kaplama tavanı ise ahşap çıtalı tavan biçiminde yapılmıştır (Görsel 11).

Görsel 11. Yapının Birinci Kat Görselleri.

Cephe Özellikleri

Yapının cepheleri planda olduğu gibi simetrik bir anlayışla düzenlenmiştir. Yapı iki katlı olarak tasarlanmış olup simetrik tasarlanmıştır. Orta aksta bulunan giriş sivri kemerli bir niş içerisinde yer almaktadır. Girişin iki yanında zemin kattan başlayarak birinci katta da devam eden sütunçeler bulunmaktadır. Aynı sütunçeler ön cephe ve yan cephelerin kesişim noktaları olan köşe noktalarda da kullanılmıştır. Yapının girişindeki kemer ve sütunçeler ile binanın simetri aksı belirgin duruma getirilmiş ve cephe hareketlendirilmiştir (Görsel 12).

Görsel 12. Yapının Ön ve Arka Cephe Çizimi.

Yapının üst katında cephenin tam ortasına yerleştirilen kitabelik kartuşu yer almaktadır. Aynı zamanda ana giriş kapısının hemen yanında sonradan yapıya eklenen dikdörtgen çerçeve içerisinde Osmanlı tuğrası kabartması ve 1908-1911 tarihleri görülmektedir. Yapının zemin ve birinci kat pencerelerinin tamamı tam daire kemer şeklinde tasarlanmıştır. Okulun yan cepheleri birbirinin aynısı olarak tasarlanmıştır. Zemin ve birinci katta dörder pencere olmak üzere toplam sekiz pencere görülmektedir. Yapının zemin kat ve birinci katı arasında bir silme görülmektedir. Yapının pencere çevrelerini daha vurgulu göstermek adına tüm pencerelerin çevresi dışa taşkın söve biçiminde yapılmıştır. Yapıda geniş saçaklı, dört yöne eğimli ahşap kırma çatı kullanılmıştır. Kaplama olarak alaturka kiremit kullanılmıştır (Görsel 13).

Görsel 13. İnkılap İlkokulu Ön Cephe.

Yapının arka cephesinde orta aksta yer alan pencerenin yapının ilk döneminde kapı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Sözlü verilerde bu kapı önünde yer alan bir döşemenin arka sokağa bağlandığı kaydedilmiştir. Bu alanın çevresinin ana giriş kapısının taş bezemesi ile benzer programda oluşu ve kat silmesinin bu döşemenin geldiği yerde kesintiye uğraması bu fikri güçlendirmektedir (Görsel 14).

Görsel 14. Yapının Arka Cephesi.

Bezeme Özellikleri

Yapının en hareketli cephesi ön cephe olup katlar arasında kat silmesi, kartuş ve çeşitli geometrik bezemeler kullanılmıştır. Okulun ön cephesinde korniş taşı ve pencere arasındaki alanda bazı bezemeler görülmektedir. Bu bezemeler güneş motifi işlenen ters "V" şeklindeki taş kabartmalar olarak göze çarpmaktadır. Taş kabartmalar ön cephede sürekli olarak devam edip sadece sütunçeler üzerinde kesintiye uğramaktadır. Sütunçeler üzerinde ise çarkıfelek,

ay-yıldız ve yıldız motiflerinin işlendiği rozetler göze çarpmaktadır. Aynı rozet motifleri binanın köşe sütunçelerinin üzerinde de görülmektedir. Yapının yine bu cephesinde zemin kat pencerelerinin üzerine dikdörtgen çerçeveli yüzey içerisinde ikişer adet ince uzun kartuş yer almaktadır. Yapının pencere söveleri ise hacimli şekilde yapılmış olup, üzeri sadedir. Üstte yer alan dikdörtgen biçimli kitabenin yer aldığı kısım günümüzde boştur.

Okulun giriş kapısı bölgedeki çoğu okulun kapısına nazaran anıtsal biçimdedir. Okulun giriş kapı tasarımı Ürgüp'te yer alan sivil mimari örnekleri kapılar ile benzer özellikler göstermektedir. Aynı tasarım ve aynı bezeme özelliklerine sahip yerleşimde başka konut örnekleri de bilinmektedir (Dırık, 2022: 145). Okul yapısının simetri aksında yer alan giriş kapısı anıtsal nitelikli tasarlanmış olup kapı çevresinde özenli bir taş işçiliği görülmektedir. Basık kemer biçiminde tek kanatlı olarak tasarlanan giriş kapısının üzerinde yer alan kilit taşı hacimli bir şekilde volütlü olarak yapılmıştır. Ön cephenin simetri ekseninde tam ortaya yerleştirilen ana giriş kapısı çevresi yerel özellikler gösteren taş işçiliği ile yapılmıştır. Yapının giriş kapı açıklığının üzeri basık kemer ile kapatılmıştır. Kapının üzerinde oval biçimli tepe penceresi görülmektedir. Kapı açıklığının çevresi iç içe geçmiş iki sıra silme ile sınırlandırılmıştır. Silme kuşağı üst tarafta dikdörtgen biçiminde başlamış aşağıya doğru kademeli bir şekilde inilmiştir. Silme kuşakları arasında kalan bordür çapraz şerit motifleri ile taş kabartma işçiliği görülmektedir (Görsel 15).

Görsel 15. Okulun Anıtsal Nitelikli Giriş Kapısı.

Yapının yan cepheleri sade olarak yapılmış olup cephelerin tam ortasında iki kat boyunca devam eden sütunçeler görülmektedir. Yapının arka cephesinde tam orta aksta yer alan kapı çevresinde ön cephede bulunan kapı ile benzer bir taş işçiliği görülmektedir. Yapının birinci kat sahanlığına açılan kapının üzeri basık kemerli kilit taşı hacimli bir şekilde volütlü olarak yapılmıştır. Kapının çevresini kademeli bir silme kuşağı çevrelerken, dış çerçevesinde yer alan taşlarda girinti-çıkıntı yapılarak cepheye hareket kazandırılmıştır.

Malzeme ve Teknik Özellikler

İnkılap ilkokulu binası yığma taş sistemle inşa edilmiştir. İnşa edilirken Kapadokya bölgesinde yaygın olarak kullanılan sarı kesme taş kullanılmıştır. Günümüzde yapının döşemelerinde taş kaplama kullanıldığı görülmektedir. Fakat ilk durumunda aynı dönem yapılarında sık kullanılan

ahşap hezen kaplama sisteminde yapıldığı düşünülmektedir. Yapının restorasyon çalışmaları sırasında çekilen fotoğraflara göre çatısı da ahşap oturtma çatı sisteminde yapıldığı görülmektedir. Yapıda ahşabın kullanıldığı diğer elemanlar ise kapı ve pencerelerdir. 2007 yılında çekilen görselinde kapıların yeşil yağlı boya ile boyandığı görülmektedir. Sonrasında yapılan restorasyon çalışmasında kapılara ahşap görünümünü geri kazandırılmıştır. Günümüzde özgün olarak kullanılan dersliklerin giriş kapıları ahşap tablalı şekilde yapılmış olup genel olarak sade tasarlanmıştır (Görsel 16).

Görsel 16. Yapının Özgün Ahşap Kapıları.

Mimari Değişiklikler

Tarihi yapıları yeni işlevlerle değerlendirmede, kültür mirasına saygı önde gelmelidir. Yeniden kullanım kültür varlıklarının yaşamasına yardımcı bir araçtır. Yaklaşımın etik olması ve kültür mirasını sömüren kullanımlardan uzak durulması gerekir. Yeniden kullanım projelerinin tarihi binaların kimliğine, anlamına saygılı olması, yapının kitlesele ve mekânsal düzeni değiştirmemesi önemlidir. Yapılan müdahalelerin sınırlı tutulması ve değişikliklerin geri alınabilir olması ilkelerine uyulmalıdır. Yapıların plan ve mekan tipolojileri onların işlevselliğini etkiler, dolayısıyla yeni kullanımlar seçilirken bu özellikler göz önünde tutulmalıdır (Ahunbay, 2019: 146). Tarihi bir belge niteliği taşıyan bu yapının yeni ve çağdaş işlevlerle kullanılması için yeni düzenlemeler yapılması kaçınılmazdır. Fakat işlev verme sırasında, yapının tüm mimari, mekânsal ve bezeme özellikleri korunmalıdır ve bu yapılar yeni malzeme ve mekanlarla kapasitelerinin üzerinde yüklenmemelidirler (Özgönül ve Madran, 2005: 158).

Halk arasında İnkılap İlkokulu olarak bilinen Rüştüye Mektebi 2008 yılına kadar eğitim işlevini sürdürmüştür. Yapının 1960 yılında iç mekanlarında basit onarım yapılmıştır (Elmacı, 2008: 34). 2008 yılında ise yapının eğitim işlevinden otel (öğretmenevi) yapısına dönüştürülmesi kararı alınmış ve bu kapsamda restore edilmiştir. Yapı mekanlarında bu tarihten sonra bazı eklemeler yapılmıştır. Sınıf olarak kullanılan mekanlar odaya dönüştürülmüş ve odaların içerisine wc-banyo eklenmiştir. Bu değişiklikler kapsamında yapı cephelerinde değişiklik yapılmamıştır.

Bunun yanında olumlu anlamda yapılan çalışmalara bakıldığında, okulun iç ve dış cephelerinde duvarları kaplayan sıva ve boyalar raspalanarak kaldırılmış doğal taş yapısı ortaya çıkarılmıştır.

İç mekanda sonraki dönemde yapılan mozaik taban döşeme kaldırılarak özgün taş döşeme yapılmıştır. Zemin katta yapının doğu cephesinde yer alan ve kazan dairesine dönüştürülen derslik düzenlenmiş ve sonradan kapıya dönüştürülen pencere açıklığı özgün durumuna geri getirilmiştir (Görsel 17).

Görsel 17. Yapının Doğu Cephesinde Sonradan Kapıya Çevrilen Pencere ve Restorasyon Sonrası Özgün Durumu.

Yapının ön ve yan cephelerinde bir değişiklik yapılmamış olup özgünlüğünü korumaktadır. Arka cephede ise birinci kat sahanlığını sokağa bağlayan kapı tarihi bilinmeyen bir dönemde pencereye çevrilmiş ve binanın sokak ile ilişkisi kesilmiştir. Yapıda plan bazında yapılan değişikliklere bakıldığında konaklama işlevi nedeniyle odaların içerisine wc- banyo eklendiği görülmektedir. Binanın zemin katında yer alan odalar kahvaltı salonu ve dinlenme amaçlı oda olarak kullanıldığı için odalar özgün plan şemasını korumuştur. Birinci katta ise odaların içerisinde ek duvarlar yapılarak koridor, wc- banyo gibi farklı mekan bölünmeleri yapılmıştır. Yapılan bu değişikliklerin işlev değişikliğinden kaynaklı olarak yapıldığı ve özgün dokuyu büyük oranda bozmadığı görülmektedir. Binanın içinde oda olarak kullanılan mekanların sayısı sınırlı olduğu için 2018 yılında doğu yamaçta kalan kalıntıların üzerine öğretmenevinin ek binası inşa edilmiştir (Görsel 18).

Görsel 18. Okulun Arka Yamacında Yer Alan Kalıntılar.

Değerlendirme ve Sonuç

Nizam-ı Cedid'in orduda başlattığı eğitimin modernizasyonu Tanzimat döneminde sivil kadroların yetiştirilmesine yöneltilmiş ve genel bir eğitim reformuna doğru bazı önemli adımlar

atılmıştır. Tanzimat yönetiminin ilk önemli uygulaması ortaöğretim düzeyinde bir 'rüştiye' modelinin geliştirilip, yaygınlaştırmasıdır (Tekeli, 1985: 1079). 1869 Maarif Nizamnamesine göre "beş yüz evli kasabalarda rüştiye kurulması" öngörülmüştür. Bu yapıların büyük bir kısmı uygulanmasa da Anadolu'da yapılan okullarda geleneksel mimarlık imajında farklılaşmayı işaret eden öğeler olarak belirli ve etkili rolleri olmuştur (Batur, 1985: 1057). Bu mekteplerde hem bina hem müfredat hem de öğretmen kalitesi bakımından yenileşme amaçlanmıştır (Özbek, 2019: 320). Bazı okul yapıları sıbyan mekteplerinden dönüştürülmüş bazıları için de yeni yapılar inşa edilmiştir. Yapılar genellikle işlevsel olarak tasarlanmış üç-dört adet sınıftan oluşan yapılar olmuşturlar (Baynal ve Turgut: 2021). Bu kapsamda Ürgüp Rüştiye Mektebi, Osmanlı Devleti'nin eğitimdeki modernleşme çabaları neticesinde kurulmuştur.

Çalışma kapsamında dönemin rüştiye yapıları incelendiğinde taşrada yapılan sivil rüştiye yapılarında belli bir tip projenin uygulanmadığı bu anlamda üslup birliğinden söz edilemediği söylenebilir. İncelenen yapıların daha çok bölgesel özellikler gösterdiği yerel malzeme ve yerel üslupla inşa edildiği görülmüştür. Kayseri Talas Rüştiyesi, Nevşehir Rüştiyesi, Merzifon Rüştiyesi, İstanbul Soğukçeşme Askeri rüştiyesi, Balıkesir Burhaniye Rüştiyesi, İzmir Rüştiyesi yapılarının birbirlerinden farklı yerel üsluplar gösterdikleri, farklı plan ve cephe tiplerinde yapıldıkları görülmektedir (Tablo 1-2).

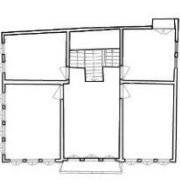
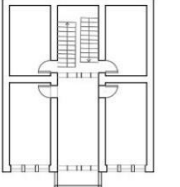
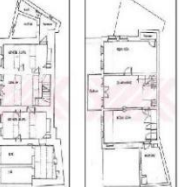
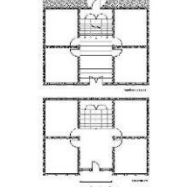
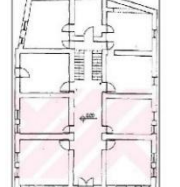

Rüştiye mektebi yapısı yöresel konut mimarisi ile karşılaştırıldığında benzer malzeme, inşa teknikleri, plan ve cephe özellikleri göstermektedir. Kapadokya Bölgesi sivil konakları incelendiğinde kesme sarı taş malzeme ile inşa edildikleri görülmektedir. Konutlar plan özellikleri olarak sofasız, iç sofalı ve dış sofalı plan tiplerinde inşa edilmiştir. Avlu kullanımının yaygın olduğu bölgede eyvan, sofa, aralık mekanları konutlarda sık rastlanılan mekanlardır. Bölgede özellikle 19. yüzyılda yapılan konutların çevresel ve sosyo-ekonomik nedenlerle iç sofalı olarak yapıldığı görülmektedir. Konutların iki veya üç katlı olarak tasarlandıkları, cephelerde ise çıkmaların bölgenin karakteristik silüetini gösterdiği söylenebilir. Sokak silüetinde önemli yere sahip olan bu çıkmalar açık, kapalı ve açık + kapalı biçimlerde yapılmaktadır. Cepheyi hareketlendirmek ve kat ayrımı yapmak için kullanılan kat silmeleri de konut yapılarında sık kullanılmaktadır. Silmelerin yanı sıra cephelerdeki kartuşlar, pencere söveleri, geometrik ve bitkisel motiflerde karakteristik öğelerdir. Konut girişleri bölgede ayrı bir öneme sahip olup eyvanlı girişler de yapılarda bir vurgu öğesi olmuştur. Ahşap malzemenin yapılan kapı kanatlarının çevresi geometrik-bitkisel taş bezemeler ile hareketlendirilmiştir (Tablo 3).

Araştırmada ele alınan okul yapısının mimari özelliklerinin yerel üslupta yapıldığı görülmektedir. Okulun iç sofalı plan tipi Ürgüp yerleşimi konutlarında en fazla görülen plan tipi örneğidir (Yıldırım, 2003: 52; Kalaycı, 2006: 64; Dırık, 2021: 78). Aynı zamanda Kapadokya Bölgesi'nde anıtsal ve sivil mimarlık yapılarında sıkça kullanılan kesme taş malzemenin yerel yapı malzemesi olarak Ürgüp Rüştiye Mektebinde kullanıldığı görülmektedir. Yapının cephe özelliklerine bakıldığında giriş kapısı, kat silmesi, pilastırlar, kartuş, pencere-kapı söveleri ile Kapadokya Bölgesinde sivil mimari yapıların öğelerinin bu yapıda da kullanıldığı görülmektedir. Aynı zamanda okulun giriş kapısının anıtsal biçimde yapıldığı ve Ürgüp'te yer alan sivil mimari

örneklerinin avlu kapıları ile benzer özellikler gösterdiği görülmektedir. Aynı tasarım ve aynı bezeme özelliklerine sahip yerleşimde başka konut örneklerinin de bilinmekte olduğunu belirtmektedir (Tablo 3).

Tablo 3

Kapadokya Bölgesi Konutlarından Örnekler

Kapadokya Bölgesi Konut Özellikleri					
Plan Özellikleri					
	Terzioğlu Konağı, Ürgüp (Dirik, 2021) İç Sofalı Konut Tipi	Mahmut Altan Evi, Ürgüp (Dirik, 2021) İç Sofalı Konut Tipi	Bekir Erdil Evi, Avanos (Esmer, 2021) İç Sofalı Konut Tipi	Esbelli Mah. No.10, Ürgüp (Kalaycı, 2006) İç Sofalı Konut Tipi	Mustafapaşa (Yıldırım, 2004) İç Sofalı Konut Tipi
Cephe Özellikleri					
	Yunak Mah., Ürgüp (Kalaycı, 2006) İki Katlı, Açık+ Kapalı Çıkma	Old Greek House, Mustafapaşa (Dirik, 2019) İki Katlı, Açık Çıkma	Duayeri Mah., Ürgüp (Dirik, 2019) İki Katlı, Çıkmasız	Duayeri Mah., Ürgüp (Kalaycı, 2006) İki Katlı, Açık Çıkma	Kün, Mustafapaşa (Dirik, 2019) İki Katlı, Kapalı Çıkma
Mimari Detaylar					
	Konut, İç Mekan Merdiven Detay Ürgüp (Dirik, 2021)	Pencere Üstü Kartuş Detay Ürgüp (Dirik, 2021)	Kapı Çevresi Bezeme Detay Ürgüp (Dirik, 2021)	Kapı Çevresi Bezeme Detay Ürgüp (Dirik, 2020)	Kapı Çevresi Bezeme Detay Ürgüp (Dirik, 2020)

Aynı zamanda bölgede benzer tarihlere yapılan okul yapıları incelendiğinde yerel özellikler gösteren ve iç sofalı plan şemasına sahip bazı iptidai mekteplerinin de varlığı bilinmektedir (Özbek ve Cemal, 2008: 78; Baynal ve Turgut, 2021: 714).

Yapılan karşılaştırmalar sonucunda Ürgüp Rüştüye Mektebi'nin malzeme, cephe ve plan özellikleri bakımından yerleşimdeki sivil yapılarla büyük benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu yapının geleneksel konut dokusu içerisinde yer almasından da yola çıkarak, Temenni Mahallesi'nde inşa edilen bu okul planının geleneksel konut planlarından etkilendiği ve yerel üslupta ve yerli ustalar tarafından inşa edildiği söylenebilir. Tarihi bir belge niteliğinde olan bu yapının koruma-kullanma dengesi ile sonraki dönemlere aktarılması temenni edilmektedir. Tek yapı ölçeğinde yapılan bu araştırmanın sonraki daha kapsamlı çalışmalara fikir vermesi temenni edilmektedir.

Kaynaklar

- Ahunbay, Z. (2019). Kültür Mirasını Koruma-İlke ve Teknikleri. İstanbul: YEM Yayınları.
Alpagut, L. (2005). Erken Cumhuriyet Dönemi Ankara'daki Eğitim Yapıları. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (s. 7-176). Ankara.

- Altınova, A. (2010). Osmanlı Modernleşmesinde Rüşdiye Mektepleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi. Ankara.
- Aslanoğlu, İ. (2010). Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı (1923-1938). Ankara: Bilge Kültür Sanat.
- Ata, B. (2009). Osmanlı İmparatorluğu Döneminde Bir Ders Araç ve Gereçleri Lojistik Merkezi: Maarif Kütüphanesi (1872-1895). Tarihî Peşinde -Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 27-36.
- Batur, A. (1985). Batılılaşma Döneminde Osmanlı Mimarlığı. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi (s. 1038- 1067). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Baynal, B., ve Turgut, D. (2021). Kayseri'nin Germir Mahallesi'nde 1911 Yılında Açılan Bir İptidai Mektebi. Mimarlık Bilimleri ve Uygulamaları Dergisi, 704-717.
- Berkes, N. (2019). Türkiye'de Çağdaşlaşma. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Coşkun, M. (2010). Nevşehir Kültür Envanteri. Nevşehir: T. C. Nevşehir Valiliği.
- Demirel, M. (2002). Türk Eğitiminin Modernleşmesinde Rüştiye Mektepleri. Türkler (s. 64-93). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Dilaver, H. H. (2014). Şeyhülislam ve Evkaf Nazırı Ürgüplü Mustafa Hayri Efendi. Ankara: Sincan Matbaası.
- Dırık, A. (2021). Geleneksel Sivil Mimari Doku Üzerinden 19. Yüzyıl Gayrimüslim Yapılarının İncelenmesi; Ürgüp Örneği. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Dırık, A. (2022). Geleneksel Ürgüp Evlerinde Giriş Kapıları Üzerine Bir Tipoloji Çalışması. Mimarlık ve Yaşam.
- Doğanay, F.K. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Rüşdiye Mektepleri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi. Erzurum.
- Duymaz, A. Ş. (2016). "Adana İdadisi", Tarihte Adana ve Çukurova. Adana: Akademisyen Kitapevi.
- Elmacı, O. (2008). Ürgüp Tarihi. Ankara: Ürün Yayınları.
- İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü. (1996). Ürgüp İlçesi Eğitim Kurumlarının Tarihçeleri. Ürgüp Dergisi, Sayı:9, 26.
- Işık, G. (2010). Kayseri'de Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları. Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi. Kayseri.
- Kalaycı, M. G. (2006). Geleneksel Ürgüp Konutları ve Dereler Mahallesi Koruma Geliştirme Önerisi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Konya Vilayet Salnamesi. (M. 1868- 1887 (H. 1285-1304)). Konya.
- Kul, F. N. (2011, Sayı 360). Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları. Mimarlık Dergisi, 67-71.
- Madran, E. (2006). Modern Mimarlık Ürünlerinin Belgelenmesi ve Korunması Süreci İçin Bazı Notlar. Mimarlık, Sayı: 332, 20-22.
- Mardin, Ş. (2002). Türk Modernleşmesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nurdoğan, A.M. (2016). Modernleşme Döneminde Osmanlı'da İlköğretim (1869-1914). İstanbul: Çamlıca Basım Yayın.
- Ortaylı, İ. (2018). İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı. İstanbul: Kronik Kitap.
- Özbek, Y. (2019). Tanzimat Sonrası Osmanlı Eğitim Yapıları. A. Budak, ve M. Yılmaz içinde, Osmanlı Sanatında Değişim Dönüşümü (s. 317-356). Konya: Literatürk.
- Özbek, Y., ve Cemal, A. (2008). Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri. Ankara: Aydoğdu Matbaacılık.
- Özgönül, N., ve Madran, E. (2005). Kültürel ve Doğal Değerlerin Korunması. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayınları.
- Özkurt, M.Ç. (2016). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Başkent İstanbul'da Ekonomi, Siyaset ve Mimarlık İlişkileri. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi. İstanbul.
- Parlak, Ö., ve Yıldız, E. (Cilt: 12, Sayı: 14, 2017). Konya'da Erken Cumhuriyet Dönemi Eğitim Yapıları. Türk İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi, 175-202.
- Parmaksız, E. (2008). II. Abdülhamid Dönemi (1876- 1909) Eğitim Sistemi Eğitim Yapıları ve Askeri Rüşdiyeler. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Doktora Tezi . İstanbul.
- Somel, S. A. (2010). Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslamlaşma, Otokrasi ve Disiplin, Çev: Osman Yener. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şenyurt, O. (2015). 19. Yüzyılda Tasarlanan İzmir Rüşdiye Mektebinin Çizim ve Mimarlık Terminolojisi Bağlamında Değerlendirilmesi. Ege Mimarlık, 60-72.
- Tekeli, İ. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim Sistemindeki Değişmeler. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi, Cilt: 2 (s. 456-475). içinde İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ülken, H. Z. (1994). Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi. İstanbul: Ülken Yayınları.

- Türkmen, K. (2000). "Talas Rüştiye Mektebi". Sanatsal Mozaik, 38-41.
- Türkmen, K. (2022). Osmanlı'da Modern Eğitimin Günümüze Ulaşamayan Bir Temsilcisi: İnşa Süreci ve Mimari Detayları ile Kırşehir Mekteb-i İdadisi. Art- Sanat, DOI: 10.26650/artsanat.2022.17.893286, 529-550.
- Yavuz, Y. (2009). İmparatorluktan Cumhuriyete Mimar Kemalettin 1870-1927. Ankara: TMMOB MİMARLAR ODASI YAYINLARI.
- Yavuz, Y., ve Özkan, S. (1985). Osmanlı Mimarlığının Son Yılları. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi (s. 1078-1085). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Yazar, T. (2015). Tarihi ve Kültür Varlıklarıyla Suşehri. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Yıldırım, Z. Ö. (2003). Sinasos Yöresel Mimarisi ve 19. yy Batılılaşma Hareketlerinin Konut Mimarisine Etkileri. İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Arşiv Kaynakları

- Başkanlık Osmanlı Arşivi. (1289). Ürgüp Kazası Rüşdiye Mektebine, Darümuallimin talebesinden Mustafa Asım Efendi'nin muallim olarak tayin edilmesi (MF. İBT. 102, 1). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 09:32>.
- BOA. (1290). Ürgüp Kazası Rüşdiye Mektebi (MF. MKT. 55, 10). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 09:34>.
- BOA. (1290). Niğde ve Nevşehir rüşdiye mektepleri için talep edilen Amerika haritaları ile Bor ve Ürgüp Rüşdiye mektepleri için talep edilen düzlem kürelerin postaya teslimen gönderildiğinin Konya Vilayeti'ne bildirildiği (MF. İBT. 146, 3). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 09:32>.
- BOA. (1294). Ürgüp Rüşdiye Mektebi için talep olunan Avrupa haritası ile kitap ve risa-lelerin Maarif Kütüphanesi mevcudundan gönderildiği (MF. İBT. 90, 11). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 09:35>.
- BOA. (1296). Ürgüp Rüşdiye Mektebi talebelerinden dört kişinin niçin şahadetname verilmek yerine sınıflarında bırakıldığının bildi-rilmesi (MF. İBT. 139, 12). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 11:28>.
- BOA. (1311). Ürgüp Kazası Rüşdiye Mektebi muallim, hademe ve talebelerinin devam ve devamsızlıklarını mübeyyin üç aylık hülasa cedveli (MF. İBT. 36, 41). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 12:42>.
- BOA. (1332). Konya Vilayeti'ne bağlı Niğde dahilinde Ürgüp Kazası Rüşdiye Mektebi binası inşasının tamamlanması için ihtiyaç olan tahsisata müteallik havalenamenin irsal olunduğu (MF. İBT. 37, 478). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi. <https://katalog.devletarsivleri.gov.tr.erişim tarihi: 01.11.2022, 16:42>.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1. Google Pro Earth 'ten yazar tarafından düzenlenerek alınmıştır.
- Görsel 2. Ürgüp Koruma Amaçlı İmar planından düzenlenerek alınmıştır.
- Görsel 3. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 4. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 5. Asım Durusu Arşivi.
- Görsel 6. Kaynak: Kapadokya Alan Başkanlığı Arşivi, 2022
- Görsel 7. Y. Mimar Nazife Soybaş'tan Alınmıştır.
- Görsel 8. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 9. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 10. Y. Mimar Nazife Soybaş'tan Alınmıştır.
- Görsel 11. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 12. Y. Mimar Nazife Soybaş'tan Alınmıştır.
- Görsel 13. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 14. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 15. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 16. Sorumlu yazar arşivinden, 2022.
- Görsel 17. Kapadokya Alan Başkanlığı Arşivi, 2022.
- Görsel 18. Kapadokya Alan Başkanlığı Arşivi, 2022.

UŞAK İLİ DERİ İŞLETMELERİNİN “SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK” KAVRAMINA BAKIŞ AÇILARI VE İŞBİRLİĞİ KAPSAMINDA DERİ YÜZEY TASARIMINDA UYGULAMA ÖRNEKLERİ

PERSPECTIVES OF LEATHER COMPANIES IN USAK PROVINCE ON THE CONCEPT OF
'SUSTAINABILITY' AND EXAMPLES OF APPLICATION IN LEATHER SURFACE DESIGN WITHIN
THE SCOPE OF COLLABORATION

Beyhan PAMUK¹, Şengül EROL², Esra SUNERLİ TOPAN³, Fatih YALÇIN⁴

Gönderim Tarihi: 31.05.2023

Kabul Tarihi: 15.06.2023

Araştırma Makalesi

Öz Abstract

Deri ve deri ürünleri sanayi, Türk ekonomisinde lokomotif sektörlerden biridir. Deri sanayi, emek isteyen bir iş kolu olduğu ve işlentiğinde ciddi çevre kirliliğine yol açtığı için gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru üretimlerin kaydığı görülmektedir. Sektör, kullanılan kimyasal maddelerden dolayı çevreye zarar vermektedir. Deri üretimi yapılan organize sanayi bölgelerinde maliyeti yüksek olsa da katı atık, su arıtma ve geri kazanım tesisleri kurularak çevreye ve insan sağlığına verilecek zararların azaltılması için çalışılmaktadır. Küçükbaş hayvan derisi işleme alanında uzmanlığını kanıtlamış olan Uşak ili, yıllardır sektörün en zahmetli ve zor sürecini üstlenmektedir. Uşak Deri Karma Organize Sanayinde yer alan deri işleme firmaları ile yapılan çalışmalarda sürdürülebilirlik faaliyetleri yasal zorunluluklarla birlikte sadece enerji tüketimi, kimyasal kullanımı ve katı atık yönetimi üzerine yoğunlaşmaktadır. Ancak deri üretiminde moda trendleri kapsamında ürün geliştirme faaliyetlerinde tasarım sürecindeki sürdürülebilirlik algısının firmalarca göz ardı edildiği gözlenmektedir. Bu çalışmada, Uşak ilindeki deri firmalarının yurt içi yasal uygulamalar veya yurt dışı pazarların beklentileri dışında “sürdürülebilirlik” kavramını nasıl algıladıkları ve ne tür faaliyetlerde bulduklarını ortaya koymak için görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümünde işbirliği yapılan firmaların yüzey kusurlu, katma değeri düşük veya kesim atık derileri olarak ayırdıkları ve üretim süreci dışında kalan ürünler belirlenerek ekonomiye kazandırılması için tasarım süreci gözetilerek deneysel yüzey uygulamaları yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sürdürülebilirlik, Deri, Yüzey Tasarımı.

Leather and leather products industry is one of the locomotive sectors in the Turkish economy. Since the leather industry is a labor-intensive line of business and causes serious environmental pollution in its operation, it is seen that production has shifted from developed countries to developing countries. The sector harms the environment due to the chemicals used. Although the cost is high in organized industrial zones where leather is produced, solid waste, water treatment and recycling facilities are established to reduce the damage to the environment and human health. Usak province, which has proven its expertise in the field of sheep skin processing, has been undertaking the most laborious and difficult process in the sector for years. In the studies conducted with leather processing companies in the Usak Leather Mixed Organized Industry, sustainability studies focus only on energy consumption, chemical use and solid waste management, along with legal obligations. However, it is observed that the sustainability perception in the design process in product development activities within the scope of fashion trends in leather production is ignored by the companies. In this study, interviews were conducted to reveal how leather companies in Usak perceive the concept of "sustainability" and what kind of activities they engage in, apart from domestic legal practices or expectations of foreign markets. In the next part of the study, experimental surface applications were made by considering the design process in order to gain the economy by determining the products that are separated as surface defective, low added value or cutting waste leathers by the collaborating companies and which are out of the production process.

Keywords: Sustainability, Leather, Surface Design.

¹ Doç. Dr. Beyhan Pamuk, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, beyhan.pamuk@usak.edu.tr, 0000-0002-1725-3851.

² Doç. Dr. Şengül Erol, Uşak Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü, sengul.erol@usak.edu.tr, 0000-0002-8254-9069.

³ Öğr. Gör. Esra Sunerli Topan, Uşak Üniversitesi Deri, Tekstil ve Seramik (DTS) Tasarım Uygulama ve Araştırma Merkezi, esra.sunerli@usak.edu.tr, 0000-0002-6620-3105.

⁴ Öğr. Gör. Fatih Yalçın, Uşak Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi (TTO), fatih.yalcin@usak.edu.tr, 0000-0001-8182-9483.

- **Alıntı:** Pamuk, B., Erol, Ş., Sunerli Topan, E. ve Yalçın, F. (2023). Uşak İli Deri İşletmelerinin “Sürdürülebilirlik” Kavramına Bakış Açılımları ve İşbirliği Kapsamında Deri Yüzey Tasarımında Uygulama Örnekleri. *Sanat ve Tasarım Araştırmaları Dergisi*, 4(6), 123-136.
- **İntihal / Etik:** Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/stardergisi/policy>

Giriş

Dünya, insanlığın varoluşundan bu yana belirgin bir şekilde ekolojik dengelerin bozulması bakımından sınırları zorlar hale gelmiştir. Bu durumun en önemli sorumlularından birinin sanayi üretim atıklarının olduğu bilinen bir gerçektir.

Bu gerçeklik göz önüne alındığında, sürdürülebilirliğe yönelik stratejileri olan kuruluşların girişim ve gelişimleri gözlemlenebilmektedir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'ne (Intergovernmental Panel on Climate Change) göre, sanayileşmiş ülkelerde atık yönetimi, atık minimizasyonu politikası ve katı atığı azaltmak veya ortadan kaldırmak için "Azaltın, Geri Dönüştürün ve Yeniden Kullanın" politikası uygulanmaktadır. Çevrede biriken, atıkların değerlendirilmesi ile sosyal, ekonomik ve ekolojik bileşenlere göre yapılandırılmış sürdürülebilir bir kalkınma modeli elde edilmesi amaçlanmaktadır (Broega vd., 2015: 29).

Atığın azaltılması için en etkin yöntem atığın oluşturulmamasıdır. Ancak malzeme ve üretim süreçleri göz önüne alındığında bu olasılık için seçenekler sınırlı kalmaktadır. Atığı tanımlamak ve miktarını saptamak atık yönetiminde ilk adımı oluşturmaktadır. Bu stok defterlerinin kullanımı ile ham materyalin elde edilen üretim çıktısıyla karşılaştırılmasıyla yapılabilir. Tam doğru bir belirlemenin sağlanabilmesi için belirli bir zaman dilimindeki veya üretim sürecindeki fiziksel atığın tespitinin yapılması tavsiye edilir. Bu atığın seviyesinin hesaplanmasının yanında işlemlerde ve prosedürlerde atık oluşturan önemli noktaların belirlenmesine olanak sağlamaktadır (Zayodna vd., 2020: 1).

Atık yönetimi önleme politikaları ele alındığında, sürdürülebilir kalkınma, atık ve emisyonların azaltılması gibi üç temel kavramın tartışılması ile ekonomik sistem için temel bir anahtar haline gelmiştir. Bu paradigma göz önüne alındığında, üretim sektöründe önemli bir yeri olan deri endüstrisi için, özellikle deri hammadde ve deri ürün üretimi için katı atıkların dönüştürülmesi çevre üzerindeki olumsuz etkileri en aza indiren veya ortadan kaldıran etkili önlemler arasındadır (Barbanera vd., 2020: 1339).

Deri sektöründe, kesim ve üretim sürecinden kaynaklanan endüstriyel atıklar, bu ürünlerin imalatı sırasında çevreye bırakılan birinci sınıf zararlı olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, bu atıklar, sosyo-ekonomik malzeme sistemi, doğal kaynakların entegre sürdürülebilir yönetimi için bir fırsat olarak görülmeye başlanmıştır. Bunun için yaptırım gücüne sahip uygulamalar arasında ulusal atık politikaları yer almaktadır. Örnek verilecek olursa; Portekiz Atık Yönetimi Ulusal Planına göre, deri ve ayakkabı endüstrileri, işletmeye alınan hammaddelerin yaklaşık %15'ini atık olarak nitelendirmektedir. Bu planda; modüler tasarım yöntemleri geliştirilerek, israf edilen derinin yeniden kullanım sürecine teşvik etmenin bir yolu olarak sürdürülebilir tasarım önerilerine vurgu yapılmaktadır (Chen vd., 2020: 27).

Deri ürünlerinin konfeksiyon, ayakkabı, saraciye vb. alanlarda kullanılabilmesi için uygulanan tekniklerde yüksek oranlarda kesim atıkları yani fireler oluşmaktadır. Çünkü bu ürün gruplarında, kendine özgü kalıp uygulamaları yapılmakta ve ürün çeşidine göre kesim atıklarının oranı %35'e kadar ulaşmaktadır. Derilerdeki bu yüksek kesim firelerinin nedenleri, derinin homojen bir dağılıma sahip olmaması, tam dikdörtgen gibi şekilsel bir formda

bulunmaması, derinin özellikle hayvanın boyun ve bacak kısımlarına gelen bölgelerinde kalitenin düşük olması gibi birçok faktör etken olmaktadır (Erol, 2022: 83).

Deri üretim sektöründe ham olarak elde edilen derinin işlem görerek mamul ürüne dönüşmesinde birçok kimyasal işlem uygulanmaktadır. Doğal veya laboratuvar ortamında hazırlanan reçeteler deri işlentisi esnasında kullanılmaktadır. Ancak son yüzyılda teknolojinin ilerlemesi ve kimyasal üretimlerin çeşitlenmesi tüketici beklentilerine uygun deri üretimlerinin sayısını çoğaltmıştır. Deri işlentisi sırasında doğal maddelerin kullanım oranı artırılmaya çalışılmasına rağmen kimyasal maddeler de kullanılmaya devam edilmektedir (Erol vd., 2018: 98).

Görsel 1. Deri Üretimi.

Yakın geçmişe kadar deri üretimini; moda, fiyat, kalite, miktar ve zaman faktörleri belirlemekte iken, günümüzde üreticiler yoğun olarak ekolojik ürün taleplerini göz ardı edememektedir. Özellikle 20.yüzyılın sonlarına doğru doğal yaşamın ve çevrenin korunmasına yönelik çevreci toplum hareketlenmeleri, çeşitli platformlarda atık yönetiminin dünya genelinde etkin olması ve medyanın da konuya ağırlık vermesiyle tüketicilerin çevre dostu ürünlere olan isteklerinde bir artış gözlenmiştir. Bunun sonucu olarak birçok ülkede tüketiciler gerek üretim aşamasında gerekse kullanım sırasında çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen malzeme ve yöntemlerle üretilen, atık durumuna geldiğinde yine çevreye zarar vermeden imha edilebilen ürünleri tercih etmeye başlamışlardır. Gerek yasal düzenlemelerle dünya ticaret uygulamaları gerekse tüketicilerin bu tutumları deri üretim firmalarını sürdürülebilir bakış açısıyla ürün ortaya koymaya sevk etmektedir (Erol vd., 2018: 297). Sürdürülebilirliğe katkı sağlamayı amaçlamak adına birçok tanınmış moda markası yeni girişim olan paylaşım ekonomisi modeline de yönelmektedir (Narin ve Çeğindir, 2022: 7).

Bu çalışmada, Uşak Deri Karma Organize sanayinde faaliyet gösteren deri firmalarının yurt içi yasal uygulamalar veya yurtdışı pazarların beklentileri dışında “sürdürülebilirlik” kavramını gerçek anlamda nasıl algıladıkları ve işletmelerde ne tür faaliyetlerde bulduklarını ortaya koymak için görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın ilerleyen bölümünde işbirliği yapılan firmaların yüzey kusurlu, katma değeri düşük veya kesim atık derileri olarak ayırdıkları ve üretim süreci dışında kalan ürünler belirlenerek ekonomiye kazandırılması ve katma değeri yüksek ürün haline dönüştürülmesi için tasarım süreci gözetilerek deneysel uygulamalar yapılmıştır.

Uşak İli Deri Sektörü Hakkında Genel Bilgiler ve Faaliyet Alanları

Deri sektörü, üretim anlamında bir ekosistem gerektirmekte ve üretim yapan firmalar bu şekilde konumlanmaktadır. Türkiye’de İstanbul-Tuzla, İzmir-Menemen, Tekirdağ-Çorlu, Uşak, Bursa, Balıkesir-Gönen, Bolu-Gerede, Isparta, Hatay, Manisa-Kula gibi bölgelerde deri üretimi lokalize olmuştur.

Uşak ilinde deri üretimi Uşak Karma Deri Organize Sanayi Bölgesi’nde faaliyet göstermektedir. Uşak deri firmalarının büyük bir çoğunluğu küçükbaş deri üretimi gerçekleştirmektedir. Bölgede önceleri daha çok küçükbaştan giysilik deri üretimi yapılırken giysilik deriye olan talebin moda, ekonomi, hayvan hakları vb. gibi farklı akımlarla azalması 2010 yılı sonrası firmaları çanta ve ayakkabı gibi alternatif ürünlere yönlendirmiştir.

Uşak ilinde lokalize olan deri sektörü ekosistemine bakıldığında, firmalara ham deri tedariki temin eden ham deri depoları, deri işlenti için gerekli olan deri kimyasalı destek ve satış ofisleri ve deri üretim yani tabakhaneler bulunduğu görülmektedir. Tabakhaneler ise kendi markası adına üretim yapan, başka markalar için fason üreten ve doğrudan fason üretime açık firmalar olmak üzere üç farklı yaklaşımla üretim gerçekleştirmektedir.

Uşak deri sektörüne yapılan yatırım-girişimcilik alanına bakıldığında özellikle mamul deri üretiminde ciddi bir bilgi ve makine altyapısı gerektiği ve bu sebeple sektöre katılan yeni girişimcilerin yok denecek kadar az olduğu bilinmektedir. Sektörde yeni girişimcilerin bulunmamasının sebebi olarak;

- Ciddi bir makine altyapısı gerekliliği,
- Makinelerin sulu işlemlerde çalışması sebebi ile ağır ve yıpratıcı bir çalışma sahası bulunması,
- Deri üretiminde çalışacak kalifiye eleman yetersizliği ve isteksizliği,
- Üretimde birçok farklı kimyasal kullanılması ve know-how gereksiniminin olması,
- 2018 sonrası kar marjlarının düşük, ancak üretim maliyetlerinin yüksek olması sayılabilir.

Girişimciler bu ciddi yatırım ve bilgi birikimi gerektiren sektör yerine alternatif sektörlerden daha yüksek kar marjları elde edileceğini düşünmektedirler. Sektörde yeni marka ve firmalar bulunmasına rağmen bu yeni girişimcilerin tamamının deri sektörü geçmişi bulunduğu görülmüştür. Bu sebeple en yeni firmanın dahi en az 20 yıllık deri sektörü tecrübesi bulunduğu, birçok firmanın 90’lı yıllarda deriye olan talep doğrultusunda fabrikalaştığı görülmektedir.

Yöntem

Bu çalışma, Uşak ilinde faaliyet gösteren deri işleme firmaları, deri konfeksiyon firmaları ve deri ayakkabı-saraciye üretim firmalarını kapsamaktadır. Bu kapsamda, çalışmanın ilk aşamasında Uşak Ticaret Odası’na kayıtlı ve faaliyette bulunan 29 deri işleme firması, 10 deri konfeksiyon ve 1 deri ayakkabı-çanta saraciye firması random yöntemi ile belirlenmiş ve firmaların özelliklerine göre yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme formu; işletmeye ait demografik özellikler, firmaların deri üretiminde

sürdürülebilirlik çalışmaları ve bu araştırma özelinde üretim sırasında oluşan düşük kalite, kusurlu deriler ve kesim atıklarına uyguladıkları prosesler hakkındaki bilgileri kapsamaktadır.

Çalışmanın 2. aşamasında ilgili firmaların bünyesinde yer alan yüzey kusurlu, katma değeri düşük veya kesim atık olarak ayırdıkları ve üretim süreci dışında kalan deriler belirlenmiştir. Firmaların niteliklerine göre yapılan tasarım uygulamaları Düşük Kalite Deriler Üzerine Yüzey Uygulamaları, Deri Yüzeyine Süblime ve Dijital Baskı Uygulamaları ve Deri Kesim Atıklarına Yönelik Uygulamalar başlıkları altında sınıflandırılmıştır. İşbirliği yapılan firmalarla birlikte yüzey kusurlu, katma değeri düşük veya kesim atığı deriler, sürdürülebilirlik kapsamında ekonomiye kazandırılabilmesi için tasarım süreci gözetilerek deri yüzeylerinde deneysel uygulamalar yapılmıştır. Elde edilen ürünler firmalar tarafından satışa sunulmuş veya tanıtım amacıyla koleksiyonlarında yer almış, çeşitli fuarlarda standlarda beğeniye sunulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Bu çalışma kapsamında yer alan firmalara uygulanan görüşmeler sonucu ortaya çıkan bulgular ve deneysel yüzey tasarımlarına ait bilgiler aşağıda yer almaktadır. Firmalara ait bilgilere ilişkin elde edilen veriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1
Firmaya Ait Bilgiler (n=40)

Firma Bilgileri		f (%)
Faaliyet Alanı	Deri İşleme	29 (72,5)
	Deri Konfeksiyon	10 (25)
	Deri Ayakkabı-Çanta-Saraciye	1 (2,5)
Faaliyet Süresi	0-10 yıl	3 (7,5)
	11-20 yıl	12 (30)
	20 yıl- üzeri	25 (62,5)
Çalışan Sayısı	0-10 (Mikro işletme)	10 (25)
	10-49 (Küçük işletme)	27 (67,5)
	50-249 (Orta büyüklükte işletme)	3 (7,5)
	250- üzeri (Büyük işletme)	-
Üretim Türü	Deri tabaklama (Küçük Baş Giysilik)	27 (67,5)
	Kimyasal işlemler	1 (2,5)
	Vidala (Çanta ve ayakkabı yapılan dana derisi) deri işleme	1 (2,5)
	Kürk-süet deri işleme	1 (2,5)
	Astarlık-glase deri işleme	10 (25)
Üretim Pazarı	İç pazar	6 (15)
	Dış pazar	-
	İç ve dış pazar	34 (87,5)
Firmada Bulunan Departmanlar	Tasarım bölümü	-
	Ar-Ge bölümü	17 (42,5)
	Ür-Ge bölümü	9 (22,5)
	Tasarım merkezi	-
	Hiçbiri	19 (47,5)

Tablo 1’de yer alan veriler incelendiğinde; firma faaliyet alanına göre % 72,5’inin deri işleme, % 25’nin deri konfeksiyon alanında faaliyet gösterdiği, firmanın çalışma yılı verilerine göre % 62,5’inin 20 yıl ve üzeri olduğu, çalışan sayısına göre % 67,5’inin küçük işletme olduğu, üretim türüne göre % 67,5’inin deri tabaklamada yani küçükbaş giysilik deri üretiminde yer aldığı, pazarlama alanı olarak % 87,5’inin iç ve dış pazara, departmanlar bazında % 42,5’inde Ar-Ge bölümünün olduğu görülmektedir.

Çalışma kapsamında yer alan 40 firma ile yapılan karşılıklı görüşmelerde “sürdürülebilir” faaliyetlere yönelik firma politikaları hakkında bilgiler sorulmuştur. Elde edilen bilgiler genel olarak değerlendirilmiştir. Firmaların sürdürülebilirlik kavramına bakıldığında, deri sektörüne olan talebin azalması sebebi ile kapasite kullanım oranlarının düştüğü ve 2020 yılı sonrasında birçok firmanın %50’nin altında kapasite kullandığını ifade etmişlerdir. Bu süreçte üretimde ton bazında yüksek oranda su kullanımı gerçekleştiği ve kar marjlarının düşmesinin firmaların sürdürülebilirliğini zora soktuğunu belirtmişlerdir. Yüksek su tüketimi ve su maliyeti açısından firmalar su ile ilgili üretimde alternatifler değerlendirerek sürdürülebilirlik çalışmaları başlatmıştır. Bu anlamda üretim reçetelerinde revizyonlar gerçekleştirilmekte ve proseslerde mümkün olduğunda tam kapasite dolap işlentisi gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar. Ayrıca yurt içi yasal uygulamalar veya yurt dışı pazarları dikkate alındığında deri kalitesi ve kullanılabilir deri anlamında verim artırılması için de farklı çalışmalar değerlendirmektedirler. Bu bağlamda yüzey düzgünlüğü artırılması veya düzgün görünmeyen ancak kullanılabilirlik anlamında moda uygun düzgün olmayan asimetrik yüzeyli deri üretimi gerçekleştirilmektedir. Bu şekilde deri yüzey alanının en yüksek şekilde ekonomik değere dönüşmesi ile sürdürülebilirlik sağlanmakta olduğunu ifade etmektedirler.

Deri üretiminde ham deride bulunan hastalıklı bölgeler, ham derinin doğal düzgünlükleri ve üretim aşamasında oluşan düzgünlükler üretilen deri kalitesini düşürmekte ve satış öncesi bu kısımlar deri yüzey alanının en yüksek kullanımına izin verecek ölçüde uzaklaştırılmaktadır. Tabaklama öncesi kenar atıkları organik dönüşüme uygun olmakta, finisaj işlemine kadar olan atıklar katı atık olarak değerlendirilmekte ve finisaj sonrası atıklar araçlar tarafından toplanmaktadır.

Araçlar tarafından toplanan finisajda uzaklaştırılan kesim atıkları genellikle hediye eşya amaçlı ekonomiye kazandırılarak değerlendirilmektedir. Minyatür deri objeleri, takılar ve deri süs eşyaları gibi farklı şekillerde nihai ürüne dönüştürülmektedir. Ancak yine de değerlendirilemeyen kesim atıkları bulunmakta; katı atık olarak isimlendirilmektedir. Uşak Deri Karma Organize Sanayi Bölgesi’nde bu tip atıklar ekosistemde tüm firmaların yararlandığı yakma tesisinde yakılarak enerjiye dönüştürüldüğünü belirtmişlerdir.

Türkiye’de önemli deri üretim merkezlerinden biri olan Uşak ilinde faaliyet gösteren deri üretim firmaları ile yapılan görüşmede deri tabaklama prosesi olarak nitelendirilen ıslatma, kıl giderme ve kireçlilik, kireç giderme ve sama, yağ giderme, piklaj, tabaklama, boyama, yağlama, kurutma ve finisaj işlemlerinin özelliklerine göre su tüketimi ve kimyasal madde kullanımının oldukça çok ve çeşitli olduğu ifade edilmiştir. Organize sanayi bölgesinde su arıtma tesisinin kullanılması ve işlemler sırasında mümkün olduğunca doğal maddeler kullanarak işlemleri

gerçekleştirdiklerini belirterek çevreye verilen zararı azaltma politikaları olduğunu ifade etmişlerdir.

Çalışma kapsamında yer alan deri konfeksiyon ve deri ayakkabı üretimi yapan firmalar gerek konfeksiyona dönüşümde gerekse ayakkabı üretiminde oluşan kesim atıklarının azaltılabilmesi için üretim süreçlerinde yeni prosesler uygulanması gerektiğini vurgulamışlardır. Firmalar, oluşan kesim atıklarını doğrudan çöpe atıklarını veya yakılmak üzere tesise gönderdiklerini belirtmişlerdir.

Çalışmanın ikinci bölümünde; ikisi deri üretim firması, biri ayakkabı üretim firması olmak üzere üç firma ile deneysel yüzey tasarım çalışmaları yapılmıştır. Firmaların niteliklerine göre sürdürülebilirlik kapsamında deneysel tasarım çalışmaları Düşük Kalite Deriler Üzerine Yüzey Uygulamaları, Deri Yüzeyine Süblime ve Dijital Baskı Uygulamaları ve Deri Kesim Atıklarına Yönelik Uygulamalar başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

Düşük Kalite Deriler Üzerine Yüzey Uygulamaları

Derinin doğası gereği form verebilecek şekilde esnek olması, her alanda kullanılmasını kolaylaştırdığı gibi geniş tasarım olanaklarına da imkân vermektedir. Yenilikçi teknolojilerin gelişimi ile sıcak baskı, kabartma baskı vb. yöntemlerle deri yüzeyine zenginlik katan süslemeler, deri işlemeciliğindeki ilerlemenin kanıtıdır. İnovatif gelişmelere baktığımızda lazer kesim uygulamalarının da yadsınamayacak derecede deri işlemeciliğinde kullanıldığı görülmektedir. Lazer teknolojisi; metal, ahşap, tekstil gibi birçok sektörde kullanılırken aynı zamanda deri sektöründeki kullanımı yenilikçi bir bakış açısı sunmaktadır. Deri ürünlerinde lazer teknolojisinin kullanımı ürün çeşitliliğinde yaratıcılığın da önünü açmaktadır (Pamuk vd.,2018: 894).

Çalışma kapsamında; deri üretim süreçleri ile üretim yapan Ak Deri firması ile lazer teknoloji kullanılarak yüzey tasarımları yapılmıştır. Firma ile yürütülen çalışmaların temelini, deri fabrikalarında üretilmiş olan ikinci ve üçüncü kalite derilerde gerçekleştirilecek süreçlerle, birinci kalite görünümlü zenne ayakkabı üretimi ve yeni yüzey tasarımları oluşturmaktadır. Bu doğrultuda düşük kalite deriler üzerine uygulanacak yöntemlerle katma değeri yüksek ürün elde edilmesi hedeflenmektedir.

Ak Deri firması deri işleme alanında faaliyet gösterirken ayrıca üretimlerinde ortaya çıkan kalitesiz deriyi değerlendirmek adına ürün odaklı çalışmalar da yürütmektedir. Firmaya yapılan ziyaret ile firma üretim kabiliyeti ve makine parkuru gözlenmiş ve yapılacak iki boyutlu deri yüzey tasarımları üzerine görüşülmüştür. Bu süreçte firmanın sulu-dolap boyama süreci, kuru dolap ve pistole finisaj süreçlerine sahip olduğu görülmüştür. Aynı zamanda firmanın nihai ürüne yönelik üretimleri incelenmiştir. Firmanın iç girişim olarak takip ettiği zenne ayakkabı üretimi ve mes üretimi firmaya tasarım konusunda sağlanacak destekler olarak belirlenmiştir.

Görsel 2. Firma Ayakkabı Ürünleri.

Yapılan görüşmeler ışığında firmanın gerçekleştirdiği saya üretiminde lazer kesim, yakma ve/veya kazıma yöntemleri ile ayakkabı yüzeylerine desen kazandırılması çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Firma için ayakkabı yüzeyi oluşturma çalışmaları kapsamında desen tasarımları yapılmış; desenler lazer kesim işlemleri ile denenerek güncellenmiştir. Lazer kazıma ve kesim işlemlerine uygunluğu yapılan denemelerle test edilen desenler için üretim kararı alınmıştır. Çalışma sonucunda üretilen 6 adet prototip ayakkabı örneği aşağıda sunulmuştur.

Görsel 3. Birinci Grup Ayakkabı Tasarımları.

Görsel 4. İkinci Grup Ayakkabı Tasarımları.

Firma ile yürütülen çalışmanın odağı düşük kalite deri ürünlerini lazer kesim, kazıma işlemlerine uygun olacak çok sayıda yüzey tasarımları yaparak birinci kalite deri mamulü olarak piyasada satış oranını artırmaya yönelik olmuştur.

Deri Yüzeyine Süblime ve Dijital Baskı Uygulamaları

Süblime baskı; tekstil sektöründe genel olarak ham polyester kumaş üzerine uygulanan baskının katı halden gaz hale geçerek kumaş yüzeyine transferi şeklindedir. Süblime baskının

deri yüzeyi üzerinde kullanılmasının öngörülen pozitif etkisi cilt kalitesi düşük derilerin kalitesinin artırılmasıdır.

Bu sayede deri işlenti süreci adına daha yüksek olan uygulama ücreti, konfeksiyon çeşitliliği ile daha düşük ücretlerle müşteriye özel üretim felsefesi uygulanmış olacaktır. Çalışmada, tekstil sektöründe yaygın olarak kullanılan süblime baskı yönteminin deri üzerine baskısının denenmesi ve yapılacak performans testlerinde elde edilecek sonuç üzerine odaklanılmıştır. Bu çalışmada amaç, deri üzerine yüksek makine yatırımı gerektirmeyen bir sistem ile baskı uygulanması ve Uşak'ta nihai ürüne yönelik ürün çeşitlendirmesine örnek teşkil etmesidir.

Süblime baskı yönteminin deride uygulanmasının kontrolü için gerçekleştirilen çalışma ile birlikte uygulamanın ticari boyutu da düşünülerek wet-blue yani krom tabaklama sonrası daha fazla işlenmemiş ve ıslak halde satılan derilere uygulama gerçekleştirilmiştir. Amaç derinin ekstra bir boyama işlemi gerekmeden, nihai kullanıma uygun hale getirilmesidir. Bu sebeple wet-blue deriler kendine has açık turkuaz rengi ile uygulamaya alınmıştır. Aynı zamanda süblime baskı için genelde tercih edilen açık zemin rengi sağlanmıştır.

Yapılan süblime baskı çalışmasının avantajları; kolay uygulanabilirlik, düşük makine yatırım gereksinimi, deri yüzeye kısmi kapatıcı ancak doğal dokuyu bozmayan yapı elde edilmesi, desen derinliğinde yüksek çözünürlüğe ulaşılabilmek yetisi, deri işlentiinde yarı mamule (crust) uygulanabilmesi ve finisaj gereksinimi bulunmaması olarak sayılabilir.

Çalışmada, süblime baskı yapmak için giysilik olarak işlenmiş 0,8 mm kalınlığında, aynı tabaklama işlemi görmüş üç adet keçi derisi (wet-blue) kullanılmıştır. Cilt uygulaması iki kat olarak yapılmış ve film oluşması için 60 °C'lik fırında 10 dakika bekletilmiştir. Bir adet de hiç uygulama yapılmamış deri baskı denemesi için kullanılarak toplamda dört farklı desen ve ana-ara renkler kullanılmıştır (Erol vd., 2021: 312).

Polyester ham kumaşa uygulama yöntemi ile bire bir olarak 180 °C, 10 bar ve 55 sn olarak derilere uygulanmıştır. Süblime işlemi sonrası elde edilen renklere bakıldığında daha çok pastel tonlarda renkler elde edildiği ve renklerin pastel tona kaydığı görülmüştür. Yapılan süblime baskı denemelerinden örnekler aşağıda verilmiştir.

Görsel 5. Süblime Baskı Uygulamaları.

Çalışmanın düşük kalite deri yüzlerine baskı teknikleri uygulamalarına yönelik boyutunda süblime baskının yanı sıra dijital baskı yöntemleri de kullanılmıştır. Dijital baskı sistemleri, günümüz teknolojik gelişiminde her geçen gün ilerlemekte ve birçok sektörde kullanım alanı artmaktadır. Dijital baskının tercih edilme nedenlerine bakıldığında, maliyet, hız, tutarlı baskı, depolama kolaylığı, geniş ebatlara baskı yapabilme, kontrollü çalışabilme, özgürlük, esneklik ve bireysel uygulamaları kapsadığı görülmektedir. Bu nedenle dijital baskı; geleceğin baskı sistemi olarak adlandırılabilir (Yavuz, 2010: 25; Ayan, 2007: 39).

Dijital baskı tekniği yine düşük kalite deri yüzeyi üzerine araştırmacılar tarafından tasarlanan desenler kullanılarak yapılmıştır. Dijital baskı denemeleri sonucunda nihai ürün odaklı çalışılmıştır. Elde edilen dijital baskılı yüzeye sahip deri ile çocuk diyabet hastaları için deriden mamul diyabet çantası tasarlanmıştır. Diyabet hastaları çoğunlukla özel tasarlanmış diyabet çantaları kullanmaktadır. Bu çantalar, günlük veya acil durumlarda insülin kullanımı ve ölçümü için gerekli malzemeleri bir arada bulundurabilecek özelliğe sahiptir. Çalışma kapsamında konu ile ilgili literatür çalışması yapılmış ve Diyabetle Yaşam Derneği Uşak Şubesinden uzman görüşleri alınarak diyabet çantası tasarlanmış ve prototip olarak üretilmiştir.

Bu çalışma ile 7-12 yaş ikinci çocukluk döneminde bulunan diyabetli çocuklar için takip, kontrol ve tedavi gerektiren durumlarda kullanmak üzere günün çocuk trendleri göz önüne alınarak psikolojik ve sosyolojik açıdan pozitif etki oluşturacak diyabet çantası tasarlanmıştır. Yurt dışı piyasalarda çocuk diyabetliler için özel tasarım çantaları yer almasına rağmen ülkemiz piyasasında daha çok yetişkinler için hazırlanmış ve sınırlı tasarım özelliği olan diyabet çantaları bulunmaktadır. Diyabetli çocukların yaşam kalitesini artırabilmek, geleceğimiz olan çocukların zihinsel ve bedensel anlamda sağlıklı bir gelişim sürdürmesi için tasarımcılara önemli görevler düşmektedir. Bu bakış açısı ile çalışmada tasarlanan diyabet çantası, diyabetli çocuklara olan algıları göz önüne alarak, ürün ile duygusal bir bağ kurarak yanında bulundurma arzusu uyandırma ve tedavisinde pozitif etki oluşturması açısından önemli görülmektedir (Pamuk vd., 2022: 226)

Görsel 6. Diyabet Çocuk Sırt Çantası Ön ve Arka Görünümü.

Görsel 7. Diyabet Çocuk Sırt Çantası İç Görünümü.

Bu çalışma ile düşük kalite deri ürünleri değerlendirilirken aynı zamanda katma değeri yüksek ürün tasarımı gerçekleştirilmiştir.

Deri Kesim Atıklarına Yönelik Uygulamalar

Deri endüstrisindeki atıkların çoğu kesim aşamasında oluşmaktadır. Deri kesme atıkları ciltte istenilen şekiller kesildikten sonra kalan artıklardır. Doğal deri düzensiz büyüklüktedir. Optimum kesme çabalarına rağmen, kesme atıkları genellikle fazladır. Yaklaşık olarak derinin yüzeyinin %20'sini deri kesim atığı oluşturmaktadır. Atık önemli bir maliyet faktörüdür, çünkü deri metrekare (yurt içi dm², yurt dışı square feet; ayakkare) ile satılmaktadır. Bu hayvan derisinden elde edilebilecek olası verim, mezbahalardaki deri çıkarma çalışmalarına da bağlıdır. Profesyonel derinin ölü hayvandan çıkarılması daha az atıkla sonuçlanır. Delikler, çentikler ve kesikler, özellikle derinin orta kısımlarında, büyük parçaların kesilmesine izin vermemektedir. Bu delik faktörüne ek olarak, cildin bazı bölgeleri çok ince ve düzensiz olabilir. Uygun kesme malzemelerinin kullanımı ve iyi kalıp eğitimi, bu gibi durumlarda mevcut deri malzemenin en verimli şekilde kullanılmasını sağlamaktadır (Utkun ve Öndoğan, 2011: 80).

Görsel 8. Deri Kesim Atıkları.

Çalışma sürecinde, ekosistemi korumak ve atıkların ekonomiye kazandırılması adına deri firmaları ile görüşülmüştür. Bu doğrultuda Uşak'ta faaliyet gösteren Çetinkaya Deri İthalat İhracat San. Tic. Ltd. Şti. ile ortak çalışmalar yapılmıştır. Firmanın deri işleme sırasında oluşan atık deri parçaları kullanılarak yeni ürün tasarlanmış ve prototip olarak üretilmiştir.

Çalışmada, atık parçaların küçük ebatlarda olması nedeniyle mozaik uygulamasından yola çıkılarak tasarım yapılmıştır. Mozaik küçük, birbirinden farklı, üç boyutlu parçaları bir yüzey üzerinde yan yana getirerek resim oluşturma tekniğinin uygulanmasıdır. Çalışmada öncelikle deneme yüzeyleri uygulanmıştır. Çalışmanın amacı sürdürülebilir tasarımlarla ürün döngüsü sağlamak aynı zamanda kültürel değerleri göz önüne alarak yeni tasarımlar ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda yapılan çalışmalar aşağıda sunulmaktadır.

Görsel 9. Deneysel Yüzey Çalışmaları.

Görsel 10. Giysi ile Bütünleştirilen Deneysel Yüzey Çalışmaları.

Görsel 11. Yüzey Uygulamalı Ceket Tasarımı.

Sonuç ve Öneriler

Küresel anlamda sürdürülebilirlik faaliyetleri, sosyal yaşantıdan üretim sektörlerine kadar birçok alanda üzerinde elzemle durulan bir konu olarak farkındalığını korumaktadır. Çünkü gelecek nesillere doğal kaynaklardan daha fazla yararlanma imkânı sunulması önem arz etmektedir. Bu açıdan özellikle üretim sektörlerine büyük sorumluluk düşmektedir.

Deri işleme ve üretimine yönelik prosesler dikkate alındığında daha çevre dostu kimyasalların ve üretim süreçlerinin benimsenmesi için sektör üzerinde baskı gittikçe artmaktadır. Günün trendleri doğrultusunda; renk, doku, form, stil, hedef kitle gibi önemli kriterlere bağlı kalınarak hazırlanan deri ürünleri tasarımları, son yıllarda tüketicilerin bu kriterlerden önce zararlı kimyasalların, üretim atıklarının çevre ve sağlık üzerindeki olumsuz etkileri ile daha fazla ilgilenmeye başladığı bir alan olmuştur. Sektörel anlamda sürdürülebilirlik anlayışı tüm bir süreç olarak ele alındığında; Tasarım, üretim ve tüketim boyutlarında değerlendirilebilmektedir.

Çalışmanın içeriğini oluşturan Uşak İli deri üretim firmaları ile yapılan görüşmeler sonucunda deri tabaklama prosesi olarak nitelendirilen ıslatma, kıl giderme ve kireçlilik, kireç giderme ve sama, yağ giderme, piklaj, tabaklama, boyama, yağlama, kurutma ve finisaj işlemlerinin özelliklerine göre su tüketimi ve kimyasal madde kullanımının oldukça çok ve çeşitli olduğu

ifade edilmiştir. Üretim firmalarının ağırlıklı olarak ilgili prosesler üzerinde iyileştirme çalışmaları yaptığı görülmüştür. Yasal uygulamaların ve yurt dışı pazarlarının talepleri doğrultusunda zorunlu olarak çevre dostu, sertifikalı, eko-etiketli deri ürünlerin üretimine yöneldiği belirtilmiştir. Ancak katı atık olarak nitelendirilen deri kesim atıkları ile ilgili ciddi bir çalışma yapılmadığı gözlenmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan deri konfeksiyon ve deri ayakkabı üretimi yapan firmalar gerek konfeksiyona dönüşümde gerekse ayakkabı üretiminde oluşan kesim atıklarının aza indirgenebilmesi için deri işlemlerinde yeni prosesler uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu sayede deri üretim işlemlerinde daha az kesim atığı oluşacağını, ekonomiye kazanç sağlayacağını ifade etmişlerdir.

Çalışmada düşük kalite deriler üzerine uygulanacak lazer kesim, kazıma işlemlerine uygun çok sayıda yüzey tasarımları yapılmış ve birinci kalite deri mamulü olarak satışa sunulmuştur. Düşük kalite deri yüzeyine süblime ve dijital baskı uygulamaları yapılarak kolay uygulanabilirlik, düşük makine yatırım gereksinimi, deri yüzeye kısmi kapatıcı ancak doğal dokuyu bozmayan yapı elde edilmesi, desen derinliğinde yüksek çözünürlüğe ulaşılabilme yetisi, deri işlentisinde yarı mamule (crust) uygulanabilmesi ve finisaj uygulaması gibi avantajlar elde edilmektedir. Üretim yöntemlerinin bilinçli ve teknolojik gelişmeler ışığında yapılması üretim sırasında çevresel etkiyi iyileştirmeye yardımcı olacaktır.

Çalışma sürecinde, ekosistemi korumak ve atıkların ekonomiye kazandırılması adına deri firmaları ile görüşülmüştür. Çalışmada mozaik uygulamasından yola çıkılarak kültürel değerlere vurgu yapılmış ve deri kesim atıklarına yönelik uygulamalar yapılmıştır.

Sonuç olarak; günümüzün ve geleceğin önemli hususlarından olan “sürdürülebilirlik” kavramı üretim sürecinin belli başlı konu başlıklarında değil, firmaların işleyiş algısı olarak üretimin her alanında ele alınması gereken bir konudur. Deri üretimi esnasında oluşan yüzey kusurlu, katma değeri düşük veya kesim atık derilerinde üretim sürecine yeniden dâhil edilecek proseslerin oluşturulması gerekmektedir.

Kaynaklar

- Ayan, H. M. (2007). *Sosyolojik açıdan özgün baskı resim sanatının bugünkü durumu ile ilgili profesyonel sanatçıların görüşlerinin incelenmesi*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Barbanera, M., Belloni, E., Buratti, C., Calabrò, G., Marconi, M., Merli, F., & Armentano, I. (2020). Recycled leather cutting waste-based boards: thermal, acoustic, hygrothermal and ignitability properties. *Journal of Material Cycles and Waste Management*. 1339-1351.
- Broega, A. C., Soares, B. O., & Santos, M. O. (2015). *Modular design: contribution to sustainable development reusing leather waste*. 29-31.
- Chen, A., & Chen, Y. (2020, November). Study on redesign of scrap in leather design. *In IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 598, No. 1, p. 012009). IOP Publishing.
- Erol Ş., Pamuk B., Çakır Aydın M., (2018). Sürdürülebilir moda anlayışı ile deri tasarımında ürün geliştirme, *The Journal of Academic Social Science*. 297-309.
- Erol, Ş., Pamuk, B., Yalçın, F., Sunerli Topan, E. (2021). *Süblime baskı yönteminin deri üzerine uygulanabilirliği üzerine bir araştırma*. Presented at the 9. Uluslararası Lif ve Polimer Araştırmaları Sempozyumu, Uşak.

- Erol, Ş., (2022). Düşük kaliteli ve kesim atığı derilerden ileri dönüşüm giysi tasarımı önerileri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 82-103.
- Pamuk, B., Erol, Ş., Sunerli, E. & Yalçın, F. (2022). Diyabetli Çocuklar İçin Özel Amaçlı Sirt Çantası Tasarımı. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (2), 219-232
- Pamuk B., Erol Ş., Tereci Ergül S. (2018). Deri tasarımında inovatif yaklaşımlar: şeffaf deri üzerine yüzey uygulamaları. *Turkish Studies*.13 (10).887-901
- Narin, S., Çeğindir, N. (2022). Tüketicilerin giysi kiralama modeline bakış açıları. *Akademik Sanat*, (16), 1-15. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/akademiksanat/issue/72452/979071>
- Utkun, E. ve Öndoğan, Z., (2011). Deri materyalinden ve dokuma kumaştan tasarlanan ceketlerin üretim süreçlerinin karşılaştırılması. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 17(2), s.79-85.
- Yavuz, V., (2010). *Matbaacılık sektöründe dijital baskı sistemleri: dijital baskı sistemi ve ofset baskı sisteminin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zavodna, L. S., Trejnarova, L., & Pospisil, J. Z. (2020). A sustainable materials for footwear industry: designing biodegradable shoes. *App. Res. Technics. Tech, and Edu*, 8(1), 1-9.

Görsel Kaynaklar

- Görsel 1.Yazarların Arşivinden (2022).
- Görsel 2.Yazarların Arşivinden (2021).
- Görsel 3.Yazarların Arşivinden (2021).
- Görsel 4.Yazarların Arşivinden (2021).
- Görsel 5.Yazarların Arşivinden (2021).
- Görsel 6. Pamuk, B. , Erol, Ş. , Sunerli, E. & Yalçın, F. (2022). Diyabetli Çocuklar İçin Özel Amaçlı Sirt Çantası Tasarımı . *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 8(2), 230.
- Görsel 7. Pamuk, B. , Erol, Ş. , Sunerli, E. & Yalçın, F. (2022). Diyabetli Çocuklar İçin Özel Amaçlı Sirt Çantası Tasarımı . *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*.8(2), 230.
- Görsel 8.Yazarların Arşivinden (2022).
- Görsel 9.Yazarların Arşivinden (2022).
- Görsel 10.Yazarların Arşivinden (2022).
- Görsel 11.Yazarların Arşivinden (2022).